

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kjeld Damgaard

Tíkøb
- Danmarks
største
sognekommune

Kjeld Damgaard

Tikøb

- Danmarks største sognekommune

Udgivet i anledning af 50 års jubilæet for
Historisk Forening for Espergærde og Omegn

Nordisk Forlag
2008

Tikøb

- Danmarks største sognekommune

er skrevet og redigeret af Kjeld Damgaard

Lay-out: Kjeld Damgaard

Udgivet af Nordisk Forlag, Helsingør, 2008

Tryk: Nofo-Print, Helsingør

ISBN 87-88245-71-3

EAN: 978-87-88245-71-4

Bogen er udgivet i anledning af 50 års jubilæet for
Historisk Forening for Espergærde og Omegn
med støtte af

- **Nordea Danmark-fonden**
- **Dansk Lokalhistorisk Forening**
- **Kulturelt Samråd for Helsingør Kommune**
- **Helsingør Kommune**
- **Espergærde Idrætsforenings Venner**

Hvor intet andet er anført,
findes bogens illustrationer i forfatterens arkiv.

Tikøb

- Danmarks største sognekommune

Indhold

Indhold og forord	4
Tikøb Sogn - og "magtens tredeling"	7
De "tikøbske enklaver"	10
De andre grænseproblemer	20
Sogneforstanderskabets første tid	23
Fattigforsorgen i Tikøb før 1861	30
Tikøb Fattig- og Arbejdsanstalt	32
Fra enkeltmandsvalg til partivalg	49
Kommunekontoret	58
De fattige og de ældre	72
Glimt fra Sognerådets arbejde	78
Tikøb Kommune under besættelsen	84
Kommunens Brandvæsen	87
Skolerne, eleverne og lærerne	100
Fra bogsamling til folkebibliotek og bogbus	113
Vejene i kommunen	118
Tikøb Kommunes gas- og vandværk	124
Teknisk Udvalgs mange opgaver	128
De borgerlige ombud	130
Tikøb som udviklingskommune	132
Kampen for selvstændighed	140
Sogneforstanderskabet og Sognerådets medlemmer 1842-1970	149
Sogneforstanderskabet og Sognerådets formænd 1842-1970	154
Register	155
Kildefortegnelser og supplerende litteratur	162
Tak for hjælpen	166

Forord

Selvom Historisk Forening i tidens løb har skiftet navn et par gange og nu hedder "Historisk Forening for Espergærde og Omegn", er det ganske naturligt, at denne bog, der udgives i anledning af foreningens 50 års jubilæum, omhandler hele den oprindelige Tikøb Kommune.

Foreningen blev nemlig stiftet i 1958 af kommuneantikvar Arne Meyling, som "Historisk Forening for Tikøb Kommune". Ideen var, at foreningen skulle virke som en slags støtteforening for den lokalhistoriske samling, som Meyling havde etableret på Espergærde Skole.

Da Tikøb Kommune i 1970 ophørte med at eksistere som selvstændig kommune, fandt man det nødvendigt med et navneskifte - og da der senere kom lokalhistoriske foreninger i hhv. Hellebæk-Aalsgaard og i Hornbæk, lå foreningens tyngdepunkt mere og mere på Sydysten. Deraf kommer det nuværende navn.

Men Tikøb Kommune er en spændende kommune. At kommunen hvad angår indbyggertal var Danmarks største sognekommune op til omkring 1890, er overraskende for de fleste. Men endnu større er overraskelsen for de fleste, når det fortælles, at kommunen var Danmarks syvende største - inklusive hovedstaden og samtlige købstadskommuner.

Kommunen var tillige blandt de største hvad angår areal - og på en del områder endda foregangskommune blandt sognekommunerne i Danmark.

Administrationshistorikeren Harald Jørgensen skriver i sin bog "Lokaladministrationen i Danmark", at "*et fast kommunekontor på landet i perioden 1849-1918 hørte til de absolutte sjældenheder, hvis et sådant overhovedet eksisterede*" og tilføjer, at "*i Gladsaxe fik sognerådsformanden allerede i 1875 en sekretær, men at der først i 1908 åbnedes et kommunekontor med fast åbningstid*". Denne bog viser, at Harald Jørgensen fuldstændigt har overset Tikøb Kommune, der fik sin første ansatte embedsmand i 1850'erne og i 1867 indrettede et kommunekontor med faste daglige åbningstider samt gav vederlag til sognerådsformanden allerede fra 1856. Også på andre områder var kommunen langt foran andre sognekommuner. F.eks. oprettede man faste stående udvalg fra 1859 samt indførte købstadordnet skolevæsen i 1938/39.

Denne bog omhandler således i glimt området historie i perioden 1842 til 1970 - set ud fra et sognekommunalt perspektiv. Hvem ledede kommunen? Hvordan gik det til? Hvor gik det galt og hvor gik det godt? Hvilke goder havde man - og hvad blev man nægtet...?

Kjeld Damgaard

Tikøb Sogn - og "magtens tredeling"

Normalt tænker man på den deling af magten, der sikrer demokratiets grundlæggende funktioner, når man taler om magtens tredeling - altså den lovgivende, den dømmende og den udøvende magt. Men før kommunernes oprettelse i 1842 var der også en slags tredeling af magten.

Det er ikke nogen tilfældighed, at Tikøb Kommune blev identisk i udstrækning med det oprindelige Tikøb Sogn. Sådant var det som udgangspunkt over hele Danmark. De gamle sognegrænser blev ophøjet til kommunegrænser, og i meget stort omfang er det stadig disse - næsten 1000-årige - grænser, der ligger til grund for de nuværende storkommuner - nu blot med mange sogne i hver kommune.

Sognets opståen

Ordet "sogn" er egentlig i familie med "at søge" - og ordet skal derfor forstås som de beboere, der søger den samme kirke. Og da vi ved, at der har været kirke i Tikøb siden 1100-tallets slutning, så er Tikøb Sogn altså mindst 800 år. Et spørgsmål om, hvorvidt der før den tid har været andre og flere kirker, f.eks. i Gurre, vil være interessant at få belyst, men hører ikke hjemme i denne sammenhæng.

Størrelsen af Tikøb Sogn har været genstand for flere overvejelser igennem nyere tid. Hvorfor er der tale om et af Danmarks største sogne - netop her? Nogle forfattere er af den mening, at der simpelthen var så få indbyggere og så megen skov, at der ikke var basis for flere kirker og dermed sogne i den tidlige middelalder. Der har dog helt tilbage i jernalder og vikingetid været så meget aktivitet i store dele af sognet, at denne teori må anses for at være tvivlsom. Oldtidshøje og stednavne viser, at der især i området Plejelt-Havreholm-Horneby-Risby-Bistrup-Borsholm-Saunte-Skibstrup har været beboelse langt tilbage i tiden. Men også forholdsvis tæt beboede områder ved Tikøb-Saane-Jonstrup-Lille Esbønderup og ved Gurre-Nyrup-Tibberup-Mørdrup-Rørtang gennemhuller til en vis grad teorien om den spredte bebyggelse. Kun langs kysterne, i de gamle overdrevsområder (Øerne og Holmene) samt i de tætteste skove var der ingen bebyggelse.

En anden teori kan derfor være, at der oprindeligt var tale om flere mindre sogne, der så i forbindelse med den store reorganisering af sognene i 1100-tallet blev reduceret til ét sogn - måske set i lyset af en midlertidig nedgang i befolkningstallet.

Under alle omstændigheder har sognets grænser ligget fast siden 1100-tallet - når bortses fra det uafklarede grænseforhold til Helsingør - et forhold, der er beskrevet senere i denne fremstilling.

Hvem ejede sognet?

Middelalderens ejerforhold er ikke fuldstændig belyst, men vi kan af de bevarede doku-

Amtmand, kammerherre Hans Schack greve Knuth (1787-1861) var den sidste amtmand i Frederiksborg Amt under den gamle ordning inden sogneforstanderskaberne oprettedes. Han fortsatte dog sin virksomhed også efter 1842 under de nye vilkår - og var således amtmand i perioden 1836-1855.

Amtmand, kammerherre Vilhelm Ferdinand baron Wedell-Wedellsborg (1827-1914) havde embedet som amtmand i perioden 1880-1906. (Portrætter i "Amtmandsbogen" 1936)

menter og brevbøger fra Esrum Kloster konstatere, at klosteret ejede en større og større del af Tikøb Sogn, jo længere man kom op i tiden. At munkene har spillet en stor rolle i sognets udvikling, er der ingen tvivl om. Ikke bare Tikøb Kirke, der er opført under ledelse af Esrum Kloster, og landsbyen Munkegaard, hvis navn jo fortæller, hvem der var initiativtager til disse ejendomme, vidner om munkenes virksomhed. Men også landsbyerne Havreholm, Horneby, Hornbæk, Borsholm, Horserød, Bøtterup, Plejelt, Harreshøj, Risby, Saane, Tikøb, Jonstrup, Lille Esbønderup, Rørtang, Flynderup, Egebæk, Lokkerup, Bistrup, Nyrup, Reerstrup og Holgestrup hørte i 1497 i større eller mindre omfang til klosteret.

Godset var erhvervet gennem de århundreder, der var gået forud, især ved foræring og mageskifter - men hele herligheden skiftede ejer på meget kort tid. Efter reformationen blev alle de katolske klostres gods konfiskeret - og blev overtaget af staten, det vil dengang sige Kongen.

De verdslige, juridiske og gejstlige magthavere

På denne måde kom stort set hele Tikøb Sogn i Kongens eje, og bortset fra enkelte ejendomme samt de to mindre godser Hellebækgaard og Krogerups ejendomme, forblev det i Kongens eje helt frem til slutningen af 1700-tallet.

Efter reformationen kan man tale om en magtens tredeling i landområderne. Der var således 3 grupper af lokale embedsmænd. Den ældste og mest indflydelsesrige person var den kongelige lensmand, der i middelalderen residerede på Gurre Slot - senere på Krogen (= Kronborg). De kongelige lensmænd havde gennem tiden fået flere og flere beføjelser og var således blevet kongens lokale embedsmand. Med tiden var det lykkedes adelen at sætte sig på disse poster, hvis indhold varierede lidt fra landsdel til landsdel.

Den anden gruppe af lokale embedsmænd i perioden fra reformationen og frem til 1660 var dommerne. Som basis for dommernes virke var landet inddelt i birke og herreder. For Tikøb Sogn var det Kronborg Birk.

Den tredje gruppe lokale embedsmænd var kirkens embedsmænd - i første række repræsenteret af sognepræsten. Allerede i den katolske tid havde kirken varetaget visse undervisningsmæssige og forsorgsmæssige sager. Disse områder fortsatte under kirkens vinger, men endnu kun i meget begrænset omfang i forhold til senere tider.

Amtmanden - i perioden efter 1660

Denne tredeling fortsatte også efter 1660 og i det store hele frem til 1800-tallet. Den vigtigste lokale embedsmand var den verdslige amtmand og stiftamtmand. Amtmændene havde som ansvarsområde deres respektive amter, som ikke omfattede købstæderne, medens stiftamtmandene dels havde amterne, dels købstæderne under sig sammen med en række gejstlige sager.

Amtmandens opgaver var utallige. Han skulle føre kontrol med de underordnede embedsmænd, han skulle beskikke forsvarer og anklager i straffesager, han ansatte politibetjente på landet, han beskikkede sognefogederne, han fungerede som appelinstans i politisager, han beskikkede sættemommere, autoriserede protokoller, dikterede bødestrafte, han førte tilsyn med skifteforvaltningen og med overformynderivæsenet, han afgjorde umyndiggørelsessager, udstedte skilsmissebevillinger, fastsatte alimentationsbidrag samt udstedte bevillinger til at hensidde i uskiftet bo. Derudover havde han den væsentlige opgave at føre tilsyn med købstæderne, f.eks. hvad angik embedsførelsen, brandvæsen og borgervæbning. I forbindelse med landbrugsreformerne i 1780'erne fik amtmanden nye

opgaver, bl.a. som født formand for de landvæsenskommissioner, der blev oprettet overalt. Han skulle fortsat føre tilsyn med fæstevæsenet og hoverivæsenet, så længe det eksisterede, nedsætte sandflugtskommissioner, føre tilsyn med vejvæsenet - herunder administrere nye anlæg og vedligeholdelsesarbejder, føre tilsyn med private skove, administrere fattigvæsenet, kontrollere skoleregnskaber, skolebygninger og skoleinventar. Også sundhedsvæsenet påhvilede det amtmænden at føre tilsyn med - ligesom han ansatte jordemødre.

Det var således en meget broget buket af sager, som amtmænden skulle varetage. Opgaverne varierede naturligvis over tid - og især efter amtsreformen i 1793, hvor bl.a. Kronborg Amt blev nedlagt, og det velkendte Frederiksborg Amt opstod, var der nye og ændrede opgaver til amtmænden.

Formelt set havde amtmænden også tilsynet med amtsforvalterne, der ledede de såkaldte amtstuer - kontorer, hvoraf der kunne være flere i hvert amt. Man bibeholdt således Kronborg amtstue, også efter at Kronborg Amt var nedlagt. Amtsforvalternes opgaver var især opkrævningen af skatter, afgifter, bankhæftelsesrenter m.v. For krongodsets vedkommende var amtsforvalteren også ansvarlig for regnskaber og skifteforvaltningen.

Den verdslige magt efter 1842

Fra 1842 var amtmænden født formand for de nyoprettede amtsråd. Han skulle nu forhandle med rådet om en række sager indenfor vejvæsen, skolevæsen og fattigvæsen. Derudover skulle amtmænden fortsat følge og tilse stort set alle lokale forvaltningsgrene. Og her blev et særligt stort og vigtigt område naturligvis tilsynet med de nye kommuners forvaltning - et område som amtmænden også udøvede sammen med amtsrådet.

Men netop oprettelsen af det lokale selvstyre i kommunerne danner et vendepunkt indenfor lokaladministrationen. Pludselig sad der lokale mænd og kunne langt hen ad vejen bestemme over en række væsentlige sager - og det endda i en periode hvor udviklingen på mange områder gik stærkere end nogensinde før.

Hvordan det gik for Tikøb Kommunes vedkommende, er emnet for den øvrige del af bogen.

Om valget af amtsrådets medlemmer

Medens amtmænden var kongelig udnævnt, så var amtsrådets medlemmer valgt blandt amtets beboere. Det vil sige blandt en lille del af amtets beboere. Foruden amtmænden var nemlig også en af amtets provster født medlem af rådet. Desuden indtrådte amtets eneste sædegårdejer (= gods med særlige rettigheder) automatisk i rådet. De resterende fire medlemmer blev valgt blandt de valgmænd, som sogneforstanderskaberne udpegede. Hvert sogneforstanderskab udpegede en valgmand, og blandt disse valgtes de fire medlemmer af amtsrådet. Valgperioden var 6 år.

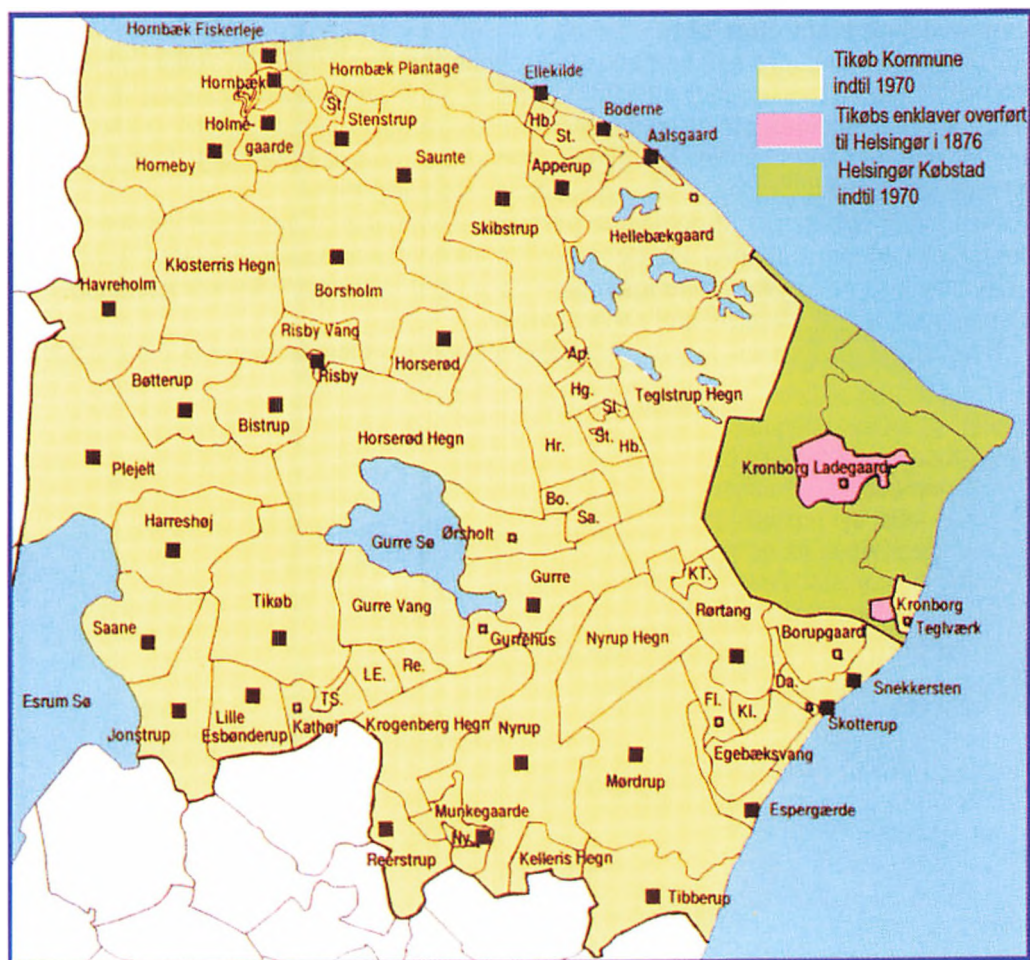
Fra 1855 ændredes valgreglerne således, at provsten ikke længere var medlem. De fire medlemmer valgtes stadig blandt sogneforstanderskabernes valgmænd, men derudover valgtes yderligere tre medlemmer af amtets højstbeskattede ejendomsbesiddere. I det store og hele fortsatte denne ordning frem til 1908, hvor de højstbeskattedes særlige valg bortfaldt. Nu ændredes antallet af amtsrådsmedlemmer til 13, hvoraf dog amtmænden stadig var født medlem. Valget foregik stadig v.h.j.a. valgmænd. Først i 1933 indførtes direkte valg til amtsrådene.

De "tikøbske enklaver"

Hvor lille Helsingør Købstad oprindelig var, står ikke helt klart, men eksistensen af de tikøbske enklaver antyder, at store dele af området udenfor bycentrum, langt op i tiden ikke var underlagt bystyret.

Afgrænsningen af Tikøb Kommune var - som tidligere - nævnt baseret på sognegrænserne. Imidlertid var der for Helsingør Købstads vedkommende betydelig usikkerhed m.h.t. hvad der egentlig hørte til byen, og hvad der hørte til amtets administration. Udgangspunktet var, at de arealer, der ikke hørte til købstaden, hørte til amtet og det pågældende sogn - i dette tilfælde Tikøb Sogn.

Kortet viser Tikøb Kommunes udstrækning henholdsvis før og efter udskillelsen af de "tikøbske enklaver" - altså de områder i købstadskommunen, som administrativt hørte til Tikøb Kommune, skønt de var helt omgivet af Helsingørs område. I 1876 lykkedes det - efter mange forsøg - købstaden at fravriste sognekommunen størstedelen af enklaverne - men ejeren af Kronborg Teglværk ville ikke tilhøre købstaden, og området forblev derfor som en sognekommunal enklave helt frem til 1970.

Problemet er imidlertid at fastslå, hvad der oprindeligt hørte til den ene og den anden part. Og adskillige kilder viser, at der langt tilbage i tiden var tvivl om status for det område, der normalt kaldes Helsingør Overdrev, men som måske oprindeligt var overdrev for både Tikøb og Helsingør.

Forskellige kilder fastslår bl.a. at Kronborg slot, Marienlyst slot og Grønnehave-området oprindeligt ikke hørte til Helsingør By i alle sammenhænge. Med hensyn til overdrevet er der ganske vist tale om, at kong Hans i følge en enkel kilde i 1489 skænkede Helsingør Købstad overdrevet omkring byen - men desværre er der i den forbindelse ikke angivet noget om hverken størrelse, udstrækning eller grænser. Knap 100 år senere - i 1586 - gentog kongen denne foræring, men det forhold, at det var nødvendigt at gentage foræringen, viser jo, at der endnu ikke var sikkerhed om sagen.

Disse forhold er med til at forklare, hvorfor der endnu helt frem til Tikøb Kommunes tid, var to store enklaver helt omgivet af Helsingørs jorder - selvom de altså stadig tilhørte Tikøb.

Markbogens oplysninger

Et enkelt dokument fra slutningen af 1600-tallet giver nogle oplysninger om de daværende forhold. Det er den såkaldte Markbog fra 1681, der beskriver, hvor skellet mellem byens jurisdiktion og Kronborg Birk befinder sig. Grænseforløbet er desværre kun beskrevet med ord, og ikke med et ledsagende kort, der ellers nok ville have kunnet kaste lys over sagen. Problemet er nemlig, at beskrivelsen nævner adskillige stednavne, som det ikke i dag er muligt at lokalisere. Dog står det tydeligt, at grænsen starter ved Skellebæksbro ved Snekkerstenen, og derefter bl.a. passerer Gammel Klostermose, passerer den gamle Kongevej ved Halvvejsbækken. Længere mod nord går grænsen ved Dyresø, øst forbi Hvideløkke Dam, langs Julebæks Rende til Julebæksbro helt mod nord.

Hvorvidt denne opdeling kan siges at gælde alle forhold er imidlertid usikkert. Markbogen taler jo således udtrykkelig om jurisdiktionen. Men som den senere udvikling vil vise, er man nødt til at skelne mellem tre forskellige administrationer for at få et helstøbt billede: Foruden den retlige administration, også den gejstlige samt den verdslige administration.

Kronborg Ladegaard

Men allerede i 1663-64 lod den daværende lensmand på Kronborg, Eiler Holck, opføre den første Kronborg Ladegaard. Den opførtes for lensmandens egen regning, og tilliggendet var dels nogle jorder, der havde tilhørt en tidligere ejendom, kaldet "Spildepenge", som "lå tæt indtil byens kirkegård". Desuden lagdes en del jord til ejendommen mod nord og vest - henimod skoven.

At denne ejendom lå i Tikøb Sogn var der ingen tvivl om - heller ikke hos de daværende ejere eller bestyrere. Blandt de allerførste indførsler i Tikøb Sogns ældste eksisterende kirkebog, findes denne indførsel:

Juledag 1683 døbt i Ladegaarden ved Helsingør Peder Nielsens Datter, Kirsten. Jørgen Mogensens Hustru stod med Barnet.

Blandt fadderne sås Hans Rostgaard, den kendte ejer af Krogerup Gods - det gods han havde fået som tak for sin indsats under svenskekrigene. Men Rostgaard var også amtsforvalter - og havde forpagtet Kronborg Ladegaard i 1668. På gården var der altså amtstue for det daværende Kronborg Amt - og her skulle bønderne bl.a. betale deres landgilde (= fæsteafgift).

Med rød farve er angivet Tikøb Kommunes område inklusive Kronborg Ladegaard og Kronborg Teglværk. Med lysrød farve angives hhv. Helsingør By og Helsingør Markjorder. Med gul farve vises Kronborg-Marienlyst-Grønnehave-området, som i juridiske henseender langt op i tiden ikke hørte til købstaden - og endelig vises med grønt det omstridte overdrevsområde, som købstaden og sognet kæmpede om retighederne til igennem flere hundrede år.

For god ordens skyld skal bemærkes, at Overdrevet strakte sig langt ind i det område, som Tikøb fik tildelt. Det er i store træk hele det område, der i dag udgøres af Teglstrup Hegn, Øerne og Holmene.

Den oprindelige Kronborg Teglgård findes der ikke billeder af, da den brændte i 1840. I stedet opførtes denne lystejendom, som kaldtes Montebello.

(Maleri af Otto Ludvig Lehmann fra 1850'erne, tilhører Helsingør Kommunes Museer)

I stedet for den nedbrændte gamle Ladegaard opførtes længere mod nordvest en ny avlsgaard - også kaldet Kronborg Ladegaard. Den er her fotograferet fra luften i 1938.

Holdt helsingoranerne væk med tyrepisken

Da Hans Rostgaard døde i 1684 overtog brodersønnen, Jens Rostgaard stillingen som amtsforvalter. han flyttede ind på ejendommen og forfægtede efter sigende hårdnakket, at Kronborg Ladegaard var en selvstændig ejendom helt uafhængig af Helsingør Købstad. Da en gruppe Helsingørborgere således en dag i 1686 mødte op på amtstuen med Helsingør Magistratens udvisningssedler til tørveskær i hånden, fik de en varm velkomst af Jens Rostgaard. Han bad først tjeneren om at hente tyrepisken og fortalte derpå, at ingen helsingoranere havde ret til tørveskær på Ladegaardens jorder. På den baggrund fortrak borgerne med uforrettet sag. Men kort efter mødte dog endnu en helsingoraner op med en magistratsseddel. Han fik imidlertid Rostgaards raseri at føle. Først et slag med tyrepisken, hvorpå han brølede til sin skovrider: "Hjælp mig med at prygle den kumpan på døren". Det varede efter sigende længe, før nogle Helsingørborgere atter nærmede sig Kronborg Ladegaard.

Kronborg Teglværk

I den sydlige del af det omstridte overdrev oprettedes i 1621 et teglværk af Anders Vintapper. Teglværket kaldtes Kronborg Teglværk - vistnok fordi værket leverede sten til Kronborg. Teglværket kaldtes også for "Andet Teglværk", idet der længere ind mod Helsingør fandtes et andet teglværk ved Bergmansdal, som kaldtes "Første Teglværk". I forbindelse med købet af ejendommen blev der udstedt et skøde den 7. september 1621, hvori det udtrykkeligt anføres, at teglværket lå på amtets grund. Denne kendsgerning blev bekræftet af Rentekammeret i 1712, idet det her blev slået fast, at ejendommen måtte være fri for indkvartering fra Helsingør.

Det var m.a.o. en bekræftelse af uafhængigheden af Helsingør - idet det var en pligt for alle borgere i Helsingør at være med til at indkvartere de soldater, der var stationeret på Kronborg.

Overdrevet

Men overdrevet udgjorde et specielt problem. Der eksisterede således endnu i midten af 1700-tallet et fællesskab mellem Helsingør By og Kronborg Amt vedrørende det såkaldte overdrev. Imidlertid vidste ingen i realiteten, hvor grænserne for dette overdrev reelt gik, og Helsingør Købstad havde derfor fra 1760 forsøgt at få en afklaring på dette forhold. Man ønskede således at få afgjort hvilke dele, der hørte til byen og hvilke til amtet.

Enkelte borgere tog imidlertid selv for sig af retterne. De tolkede fællesskabets ophævelse som en ret til at tilegne sig jord på fælledele og på overdrevet. Et eksempel på dette var således i sommeren 1773, da en vis J. G. Wissenberg havde taget så stort et stykke af overdrevet i besiddelse, at der i samme kunne sås omtrent 20 tdr. rug. Wissenberg havde dernæst indhegnet arealet og derpå solgt det til købmand W. Brown for 50 rdl. Ved Browns ansøgning om approbation på købet kom sagen imidlertid for dagen, og de forvirrede forhold foranledigede nu flere forhandlinger mellem de forskellige involverede parter.

Men nogen endelig afgørelse kunne man ikke finde frem til. I en skrivelse til Stiftamtmanden den 2. juli 1774 lovede Rentekammeret blot, at det, så snart sagen mellem byen og Brown var bragt i orden, ville sørge for, at amtets lodsejere i overdrevet indledte forhandlinger med magistraten om delingen af arealerne.

Grænseforhandlingerne indledes

Om det nu var Rentekammerets ovennævnte lovning på en løsning, eller det var en følge af forordningen af 1776 om fællesskabets ophævelse, der førte til, at der i 1777 endelig kom et møde i stand, vides ikke. Men en kendsgerning er det, at den 9. maj 1777 blev der indkaldt fire delegerede fra Helsingørs Magistrat og fire delegerede fra Kronborg Amt udvalgt af Kronborg Rytterdistrikts Birketing. Kommissionens opgave var et få en endelig afgørelse på delingen af det såkaldte "Tikjøb Sogns Overdrev".

Formuleringen er værd at lægge mærke til: Man talte om Tikjøbs Overdrev - ikke Helsingørs Overdrev!

Kommissionen mødtes ude på overdrevet - ledsaget af de indbudte lodsejere samt Helsingørs Magistrat. Til at lede hele forhandlingen var amtmand Lewetzau til stede. Den nordlige del af grænsen blev man hurtigt enige om, men så opstod uenighederne.

Amtmanden måtte derfor sammen med kommissionen "efter bedste Skjøn" lade "anvise og afpæle" grænsen. Fra Sortesø kom den til at gå forbi Dyresøen til halvmilepælen på Kongevejen og derfra videre langs med en jagtvej til en stor sten, som lå ved denne vej i nærheden af Rørtangs gærde. Derfra fastsattes grænsen mod øst til bakken mellem Snekkersten og Kronborg Teglværk, men dog således at både Borupgaard og Snekkersten kunne beholde deres uddrift til overdrevet.

Ladegaarden og Teglværkets forhold

Men med afsætningen af denne grænse var det ikke slut. Man skulle således også fastslå kongens (statens) ret til skovene, tørvemoserne, fiskedammene samt til forstrandene.

Kronborg Ladegaards del i Overdrevet blev også afgrænset, idet man fremhævede, at Ladegaardens jorder ikke kunne blive udskiftet, førend skellet mellem byen og amtet var blevet fastsat.

Det oprindelige teglværk er forlængst forsvundet, og flere brande har gjort det af med resten. Dog er der endnu rester af fordums storhed. Her ses den gamle hovedbygning til teglværket - en bygning, der endnu findes. Til højre i billedet skimtes gavlen af den oprindelige lade til ejendommen - nu ombygget til beboelse. (Luftfoto fra 1938)

Meulenberg blev bygget i midten af 1700-tallet og var egentlig en udstykning fra Kronborg Teglværk. Ejendommen dannede bolig for en familie udenfor bondestanden, som det hed dengang. Meulenberg hørte således også til Tikøb Kommune, da den blev etableret i 1842 - men efter adskillige forhandlinger lykkedes det i 1876 at overtale den daværende ejer til at sige ja til at skifte kommune.
(Foto fra ca 1918)

For Kronborg Teglværks vedkommende blev der også fastsat grænser mellem byens og amtets jorder. Og det blev samtidig slået fast, at Kronborg Teglværk i fortsættelse af de gamle privilegier stadig havde ret til ubegrænset at grave ler på overdrevet.

Modsat var der hensynet til de tørvemoser, der tidligere var tillagt Helsingørs Hospital og de fattige i Helsingør, og som nu lå i amtets del af overdrevet. Her blev det fastslået, at de fortsat kunne benyttes af byens borgere, men denne bestemmelse ses dog ikke håndhævet igennem længere tid.

"Her er Helsingørs Skjel"

Dette skulle så have været slutningen på en langvarig strid, men uanset at Helsingørs Magistrat umiddelbart erklærede sig tilfreds med afgørelsen, så var det ingenlunde tilfældet for Tikøb Sogns (amtets) lodsejere og beboere.

Bl.a. klagede den daværende ejerinde af Kronborg Teglværk, enkefru Susanne Marie Lafont, over grænsedragningen. Hun var således bange for, at der nu ville ske indhegninger, opsættes gærder og blive besået, således at færdsel og benyttelse af lergravene i overdrevet ville blive umulig.

Tikøb sogns beboere ankede tillige over, at skellet da umuligt kunne gå syd for Kronborg Teglværk, da dette jo bevisligt lå i Kronborg Amt og Tikøb Sogn. Man fremhævede, at det såkaldte "Første Teglværk" ganske rigtigt lå på byens grund, men at der endnu levede mænd, der kunne bevidne, at der imellem begge teglværker havde stået en bro med rødmalet træværk og med påskriften: "Her er Helsingørs Skjel".

Klagerne mente, at denne bro måtte være Skellebæks Bro, og at det i øvrigt kun var her til, at Helsingør by havde vedligeholdt og renset Strandvejen. Otte bønder sendte derfor en klage til Rentekammeret og bad om, at der måtte blive nedsat en ny uvildig kommission til at udføre en mere retfærdig deling.

Kort fra 1860'erne, der viser det omstridte areal langs Øresundskysten. På kortet er indtegnet placeringerne af de to broer, som beboerne og magistraten i Helsingør er uenige om.

Helsingørs svar på klagen

Rentekammeret sendte klagen til udtalelse ved Helsingør Magistrat. Her overlod man de 16 eligerede borgere at svare på henvendelsen. De eligerede (=udvalgte) borgere var datidens byråd. De henviste for det første i deres svar til, at grænsen nu var overensstemmende med den landmålingsforretning, der havde fundet sted allerede i 1686, og som havde afsat grænsen nærmest som en halvcirkel udenom købstaden i omtrent samme afstand hele vejen fra syd- til nordkyst. Man påberåbte sig også, at kongerne Frederik den 2. og Frederik den 3. begge havde foræret arealer til græsning for kreaturerne - og at disse arealer nødvendigvis måtte være overdrevet.

De eligerede borgere gjorde endvidere opmærksom på, at byens gamle rettersted - kaldet Galgebakkestedet - lå mellem Kronborg Teglværk og Snekkersten. Man kunne godt nok ikke forklare, hvorfor stedet dog længe havde været taget i anvendelse af Snekkerstens befolkning.

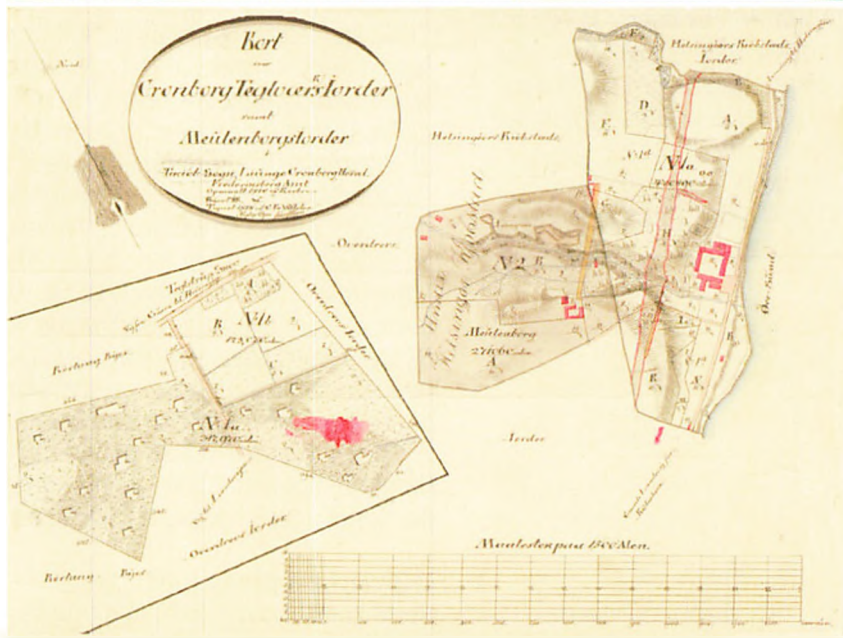
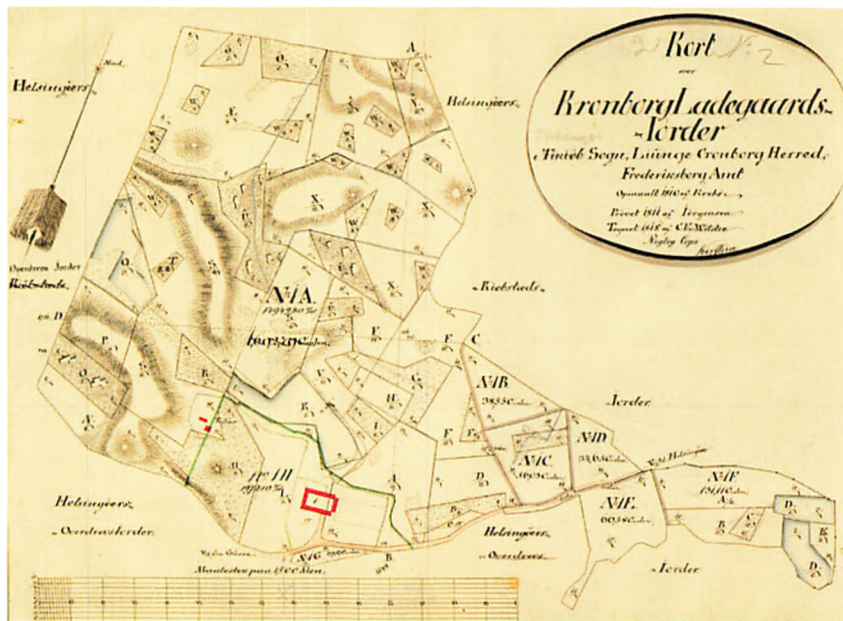
M.h.t. Kronborg Teglværk henviste man til at i "fordums Tider", havde stedet både i gejstlig og verdslig henseende hørt til Helsingør, men at en senere ejer havde fået det tillagt Rytterdistriktet (d.v.s. amtet).

Man anerkendte, at retsbetjentene (=embedsmændene) ved Marienlyst og Kronborg slotte ganske vist hørte til Kronborg Amt, men at selve slottene lå på Helsingørs grund.

Endelig tog man fat på spørgsmålet om broen med det famøse skilt: "Her er Helsingørs Skjel". Man gjorde således opmærksom på, at den bro, der omtaltes i klagen, ikke kunne være Skellebæksbro, da den lå helt henne ved Snekkersten, men derimod måtte være Slibebroen, der ganske rigtigt lå mellem de to teglværker. Indskriften havde man ikke kunnet læse i 50 år, og man hævdede således, at skiltet kun kunne have dannet skellet mellem byen og Kronborg Teglværk - ikke mellem byen og amtet.

Den endelige afgørelse

De eligerede borgere fremstiller altså sagen således, at det er en fejl, at Kronborg Teglværk ikke hører til Helsingør og som en følgeslutning heraf,

Ovenstående to matrikelkort viser hhv. Ladegaardens og Teglgårdens områder. Begge kort er opmålt i 1810 og tegnet i 1818. På det nederste kort ses tillige til venstre et kort over Teglgårdens overdrev syd for Teglstруп Hegn (det nuværende Julianelund). Den røde blækklat på dette kort er en fejl fra tegnerens side.

(Kort- og Matrikelstyrelsens arkiv)

*Jørgen Baden Olrik, der var borgmester i Helsingør fra 1849 til sin død i 1875, nåede ikke at se indlemmelsen af de tikøbske enklaver i Helsingør Kommune - en sag han, som kongevalgt borgmester, havde arbejdet på i årevis i spidsen for Helsingør Byråd.
(Original i Laurits Pedersen: "Helsingør i Sundtoldstiden")*

at skellet naturligvis må være Skellebækken, således som navnet siger. Men Galgebakken, som nævnes i Helsingørs skrivelse, placeres ikke dér, hvor de siger ifølge Helsingørs historiker, Laurits Pedersen. Han mener, at Galgebakken lå på Trykkedamsbakken - altså nord for Bergmandsdal!

Tikøb-bøndernes fremstilling lider omvendt under, at de har taget fejl af broernes navne - eller forvekslet de to broers placering. I følge Laurits Pedersen skulle skiltet have vist skellet for Helsingørs Indmarksjorder. Men hvorfor dog markere et sådant skel?

Som følge af alle disse forvirrende diskussioner indrømmer Rentekammeret, at sagen er kompliceret og sender derfor en landinspektør til overdrevet, for at han kan se på sagen endnu engang. Han finder dog ikke anledning til at foreslå nogle ændringer, og det hele ender med, at der den 14. september 1778 blev afholdt et møde ved Snekkersten, hvor Stiftamtmand Brockenhuus, amtmand Lewetzau samt landinspektøren var til stede for at endelig fastslå, hvor hegn og gærder skulle stå.

Helsingørs irritation

Selvom Helsingørs Magistrat havde erklæret deres tilfredshed med afgørelsen, så var det nu så som så med tilfredsheden. Der lurede hele tiden en grundlæggende irritation over de to "tikøbske enklaver". Kun få år efter at grænsedragningen var afgjort, klager magistraten således i 1782 i anledning af udgifterne til anlægget af den nye Kongevej til Kongen, og anfører bl.a.:

Næsten midt i Byens Overdrev ligger alle Kronborg Ladegaards Jorder, hvoraf Overdrevs-parten alene udgjør 1/6 Del af Helsingørs hele Overdrev. Kronborg Teglværk med dertil hørende Jorder ligger ogsaa omgrænset af Helsingørs Overdrev og paastaaer endog Rettighed til dér at søge og grave efter Leer efter Behag til megen Indskrænkning for fordelagtig Brug af Overdrevet. Selv Bergmandsdals Teglværk, som ligger under Byens Jurisdiktion, er af mindre Værdi formedelst det kronborgskes Nærhed, hvorfor hiint ynder mindre til Byen, end det ellers kunde og burde. Endvidere ligger Meulenborg med derved værende Vandmølle og Jorder i Byens Overdrev, og et temmeligt stort Stykke Land, Kjøbmand Hvidt tilhørende, ligger inde i Byens Vang. Disse Ejendoms- og Herligheds-ejere har samme Fordele af Kongevejen, som Byens indvaanere, og ligesaa god Indkomst af deres Næringsveje, som nogen Borger i Byen, uden at bære det Halve af deres Byrder, men da de ansees for at høre og ligge under Amtet og Birket, saa bidrage de ingen henseende noget til Byen, skjøndt den Strækning, deres Ejendomme indtage, uden Tvivl har kostet Byen 5.-6.000 Rigsdaler.

Og her kommer det så helt klart frem - Helsingør By er irriteret over, at ejendommene slipper billigere fordi de ligger i amtets del - og man er også lidt misundelig på disse ejere, der tjener ligeså godt som Helsingørs borgere, men som kun betaler det halve i skatter!

Teglværkets privilegium

Hertil kom, at overdrevet jo aldrig var blevet udskiftet. Og spørgsmålet var jo desuden, om overdrevet - nu da det var blevet fastslået, at det hørte til Helsingør - tilhørte byens borgere under ét, eller det kunne udstykkes i parceller f.eks. i forhold til borgernes ejendomme i Helsingør by. Denne sag blev afgjort af stiftamtmanden i 1798, da han fastslog, at overdrevet tilhørte samtlige borgere i Helsingør, og at en udskiftning mellem Helsingørs 600 lodsejere vil medføre mange problemer. Blandt flere betænkeligheder fremførte stiftamtmanden tilige, at det også ville være en vanskelighed at give enkelte borgere skøde på overdrevs-arealerne, da "der paa Overdrevet hefter den Servitus, Kronborg Teglværks Eier, i Følge sit

Privilegium, maae derpaa grave Leer, hvor han lyster, hvilken Herlighed han neppe saa lettelig lader sig afkjøbe."

Men sagen blev ikke opgivet. Helsingør Magistral lader få år senere udarbejde et nyt forslag til overdrevets opdyrkning m.v. I den anledning lader amtmanden udarbejde en betænkning, og efterfølgende afgiver også Danske Kancelli en betænkning i sagen.

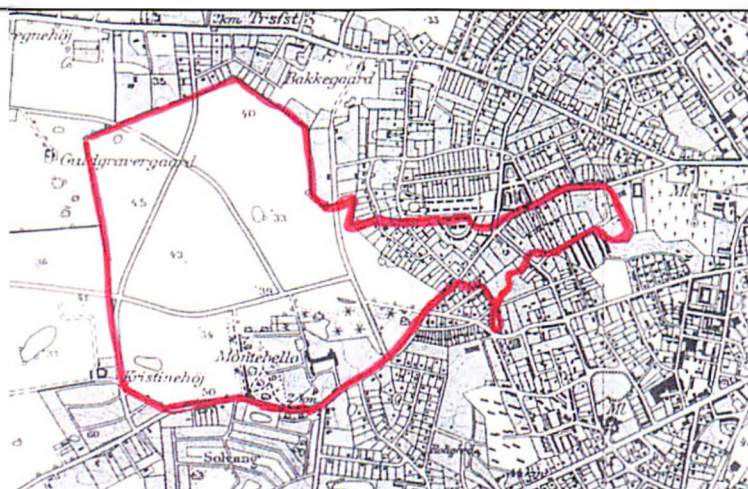
Kongen underskrev derpå en beslutning, hvori det bestemtes, at Helsingør By nu kunne slutte kontrakt med ejeren af Kronborg Teglværk m.h.p. at sidstnævnte skulle afstå sin ret til lergravning, græsgang og tørveskær i Helsingør Overdrev på en række vilkår.

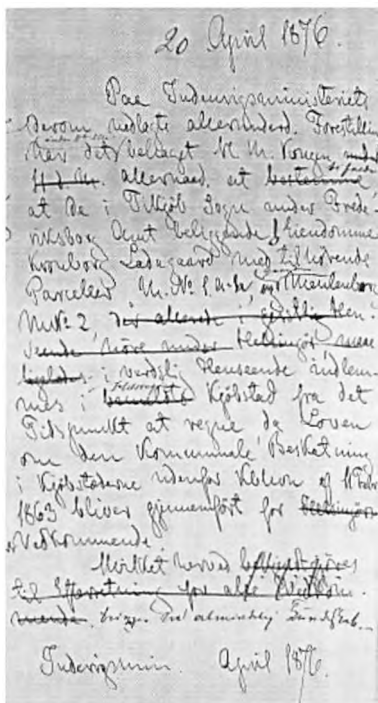
Vilkårene var blandt andet, at Teglværkets ejer fik 27 tdr. land stillet til rådighed "til fuldkommen Ejendom", som det blev udtrykt. Desuden skulle teglværkets ejer have mulighed for at udpege et eller flere steder i overdrevet, hvor han havde villet grave ler. Der skulle sikres vej til lergravene - men når leret var bortgravet, skulle arealerne tilbageleveres til Helsingør.

Til Indenrigsministeriets behandling af sagen om indlemmelse af de "tikøbske enklaver" i Helsingør Købstad var ovenstående kort blevet udarbejdet. Bemærk at Kronborg Teglværks område i selve Tikøb Sogn også er indtegnet. Måske indgik det i ministeriets overvejelser, at der ville være kommet en "helsingøransk enklave" i Tikøb Kommune, hvis Teglværks-enklaven var blevet indlemmet i Helsingør Kommune.

For bedre at kunne forstå hvilke områder, der oprindeligt var en del af Tikøb Kommune, er udarbejdet de to kort til højre, der viser grænserne på et kort over områderne fra 1948. Det bør især bemærkes, at Ladegaardens jorder gik ganske tæt ind til byen - og ret nær det område, der nu er kirkegård. Bemærk også den smalle stribe jord mellem selve Tikøb Sogn og Kronborg Ladegaard/Meulenberg. Denne smalle stribe jord var der også fra tid til anden forslag om at indlemme i Tikøb Kommune - men i Helsingør ville man ikke tale om forslag, der minimerede Helsingør Kommune.

Indenrigsministeriets håndskrevne klasse til bekendtgørelsen fra 1876, som indebar overflytningen af Kronborg Ladegaard og Meulenberg til Helsingør i "verdslig henseende".

Carl Baagøes maleri af "Stranden ved Teglgårdshusene" er fra 1887 - og viser altså nogenlunde hvorledes et af områderne så ud, da striden var på sit højeste i midten af 1870'erne. (Helsingør Kommunes Museer)

Begyndende forandringer

Næste forandring sker i 1819, da der begynder at ske noget fordelagtigt for Helsingør. Om den daværende ejer af Kronborg Ladegaard havde klaget eller ansøgt om ændringer vides ikke, men en kendsgerning er det i alt fald, at den 28. juli 1819 udstedtes et såkaldt kongeligt reskript (= administrativ befaling), hvori bestemtes, at Kronborg Ladegaard, "formedelst den lange Afstand fra Tikøb Kirke", fremtidig skulle henlægges til Sct. Olai Sogn i Helsingør. Det bestemtes samtidig, at der skulle føres forhandling om, hvorledes Ladegaarden så i fremtiden skulle bidrage til Helsingørs fattige.

Det var Helsingørs første sejr i den århundrede år lange strid, og kun 16 år senere udstedtes et nyt kgl. reskript, hvori bestemtes, at *Cronborg Fæstning, Cronborg Slot, Marienlyst, Cronborg Ladegaard med underliggende Parceller, Cronborg Teglværk samt Gaarden Meulenberg henlægges under Helsingørs Jurisdiktion.*

Vi ser altså her, at store dele af det område, som man umiddelbart skulle tro altid havde hørt til Helsingør by, rent faktisk først bliver en del af byen så sent som i 1835. Med jurisdiktion mentes de retlige forhold - herunder politiet - det område, der senere kaldtes en retskreds. Dette forhold bekræftes i øvrigt så sent som den 20. februar 1820, da det udtrykkeligt nævnes i "Cronborg Distrikts Pante- og Skjødeprotocol", at Marienlyst-jordene hørte under Kronborg Distrikt.

Men ændringerne i 1819 og 1835 gælder således alene de gejstlige forhold og de juridiske forhold. Derimod er der endnu ikke tale om at ændre på de verdslige forhold - altså bestemmelserne om hvilken myndighed der rent faktisk bestemte over udviklingen m.v. i det pågældende område.

Så facit i 1835 er altså, at de to tikøbske enklaver begge hører til amtet i verdslige sager, til Helsingør i juridiske sager og for Ladegaardens område til Helsingør i gejstlige sager og for Teglværkets og Meulenburgs vedkommende til Tikøb Sogn.

Fortsatte forsøg fra Helsingørs side

Sagen døde aldrig helt hen for Helsingørs side. Det var en torn i øjet, at der midt i Helsingørs område lå to store enklaver, som man ikke havde nogen indflydelse på. Det har sikkert også spillet ind, at man fra Helsingørs side var utilfreds med, at Tikøb Sogneråd ikke brugte mange penge på disse områders udvikling, veje m.v.

I 1865 var der således en korrespondance mellem de to kommuner, men Tikøb afviste sagen. Men et par år senere blev sagen atter taget op - og Tikøb Sogneråd besluttede at opgive modstanden og overgive Kronborg Ladegaard til Helsingør - under indtryk af, at de derværende lodsejere ønskede dette og under indtryk af, at man længe havde været i tvivl om denne ejendoms rette tilhørsforhold, skatteudskrivning m.v.

Denne fremstrakte lillefinger fik Helsingør Byråd til at gribe hele hånden og foreslå, at begge enklaverne blev indlemmet i købstaden. Heri var Tikøb Sogneråd imidlertid ikke enige og meddelte byråd, amtet og indenrigsministeriet, at det kunne man under ingen omstændigheder gå ind på.

Helsingør Byråd skyndte sig at gøre opmærksom på, at alle ejendomme, der måtte blive indlemmet i købstaden, selvfølgelig ville få alle de privilegier, som loven indeholdt. Det betød bl.a. fritagelse for en række pligter og afgifter i op til 15 år.

Lodsejernes erklæringer

Som følge af disse forhandlinger forespurgte Tikøb Sogneråd den 25. november 1873 alle

de berørte lodsejere om deres indstilling til sagen. Samtlige grundejere på Ladegaardens jorder accepterede en sådan overflytning, men de to lodsejere på hhv. Meulenberg og Kronborg Teglværk, generalkonsul Ewerlöff og proprietær Schiern svarede, at det ønskede man ikke - og indenrigsministeriet konkluderede derfor, at Ladegaardens indlemmelse i Helsingør kunne ske uafhængigt af, hvad der måtte træffes af afgørelser i den sydlige del af området.

Tikøb Sogneråd klagede i øvrigt ved den lejlighed til Frederiksborg Amt over Helsingør Byråd, som man bebrejdede, at de forsinkede processen. Sagen var nemlig, at Tikøb havde accepteret, at Kronborg Ladegaard blev indlemmet i Helsingør - og man ville egentlig gerne have, at sagen blev hurtigt ordnet, da der indtil indlemmelsen kun var udgifter for Tikøb Kommune - udgifter som man jo ikke fik noget ud af hverken på kort eller lang sigt. Imidlertid mente sognerådet, at byrådet unødigt sinkede denne indlemmelse ved at kræve, at Kronborg Teglværk og Meulenberg også skulle indlemmes.

Konsul Ewerlöffs svar fra den 27. nov. 1873 og det tilsvarende fra proprietær Schiern fik dog ikke Helsingør Byråd til at stikke piben ind. Man sendte ligefrem en delegation ud for at "overtale" de to lodsejere til at skifte mening - og man kan sige, at Helsingørs delegerede fik en halv succes. Det lykkedes nemlig at overtale Ewerlöff til at sige ja - mod at han fik fritagelse for diverse afgifter og pligter i resten af hans ejertid - dog maximum 15 år. Det overbeviste Ewerlöff, der den 28. september 1874 accepterede at blive indlemmet i Helsingør.

Helt så nemt gik det imidlertid ikke med Schiern på Teglværket. Han gentog sit afslag i skrivelse af 30. november 1874. Men da de 8 grundejere på Ladegaardens grund den 1. februar 1875 meddelte, at de var enige om at acceptere overflytningen til Helsingør, så blev det vedtaget i Helsingør Byråd at sende anmodningen til Indenrigsministeriet og bede om indlemmelse af alle tre enklaver - uanset at den ene havde sagt nej.

Den endelige afgørelse

Herefter gik sagen sin gang i Indenrigsministeriet, men det fremgår af de notater, der blev skrevet i sagen, at man også dér havde svært ved at få hold på de rette historiske sammenhænge. Sagen blev også oversendt til udtalelse i hhv. Justitsministeriet, i Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet samt i Finansministeriet - og da man ikke i nogle af disse ministerier havde noget at indvende, blev sagen atter behandlet i Indenrigsministeriet, der endelig i april 1876 bekendtgjorde, at man tog proprietær Schierns protest til følge og alene tillod indlemmelsen af Kronborg Ladegaard og Meulenberg.

Fra og med den 1. januar 1877 blev de to områder så overført til Helsingør, hvorimod Kronborg Teglværks område forblev under Tikøb Kommune helt frem til kommunesammenlægningen i 1970 - men ikke uden problemer, således som det vil fremgå senere i denne fremstilling.

Laurits Pedersen - og de tikøbske enklaver

Den udmærkede helsingoranske lokalhistoriker, Laurits Pedersen, har i sit store 2-binds værk om Helsingør i Sundtoldstiden ikke ofret mange ord på de "tikøbske enklaver".

Faktisk skal man lede efter de steder, hvor Laurits Pedersen har beskrevet forholdene. Han nævner således ikke ét sted, at Kronborg Ladegaard hørte til Tikøb Kommune indtil 1876, men skriver bl.a. at begge amtsforvalterne Rostgaard på Kronborg Ladegaard efterhånden "tiltog" sig en myndighed. Samtidig indrømmer han dog, at gården indtog en særstilling.

*Om Kronborg Teglværk skriver Laurits Pedersen blot:
"Det lykkedes i Tidens Løb Tikøb Sogn ved Stiftamtmandens Hjælp at tilegne sig Kronborg Teglgårdens Jorder, skønt Helsingørs Kirkebøger viste, at dens Ejere altid havde søgt Sognekirken her med Barnedaab og Begravelser. Men Skellebækens Navn taler den Dag i Dag højt om, hvor den retmæssige Sognegrænse var."*

Laurits Pedersen var tydeligvis af den overbevisning, at der var sket en uretfærdighed i denne sag.

De andre grænseproblemer

Det var ikke kun "de tikøbske enklaver", der gav anledning til grænseproblemer og misforståelser. Både helt mod nord og helt mod syd viste det sig, at to hegnshuse alligevel ikke lå i Tikøb Kommune.

Selvom man tilsyneladende havde været helt enige om grænsedragningen i 1777 - hvad angår området ved Julebæk - så viste udviklingen, at det havde man alligevel ikke.

På kortet ses "Julebækshusene". Det er det sydøstligste af huse- ne, sagen handler om - det sted der blev traktørsted i 1867. Man ser da også, at den blålige streg går lige mellem de to huse - og altså danner kommuneskellet.

Julebækshuset

Grænsen mellem Helsingør og amtet gik langs Strandvejen således, at der var en lang tynd "arm" ud langs Nordkysten nord for Teglstrup Hegn. Arealets afgrænsning blev konfirmeret ved skovseparationsforretningerne i 1783, hvorved Teglstrup Hegns størrelse og grænser blev fastsat. Dette ca 1000 meter lange, men kun 100 meter brede areal overgik i 1833 fra Rente-kammeret til Forstsvæsenets administration, men det var i og for sig ulogisk, at hegnsmands-huset ved Julebæk dermed ikke kom til at høre til den skov, som hegnsmanden skulle passe.

Julebækshuset set fra stien langs skoven engang i 1890'erne, ca 30 år efter at Tikøb Kommune frivilligt afgav Julebækshuset til Helsingør Kommune.

Det oprindelige hegnsmandshus er formentlig opført i slutningen af 1700-tallet - og fra 1852 til 1923 var ejendommen bolig for en skovløber.

Det er derfor ganske forståeligt, at alle parter opfattede Julebækshuset som en del af Tikøb Kommune, da den opstod i 1842. Ingen - hverken beboere, Tikøb Kommune eller Helsingør Kommune - gjorde ophævelser i den anledning.

Der kom først skred i sagen, da hegnsmand Peter Hansen i 1866 reklamerede med, at man kunne få beværtning ved Julebækshuset. Herover protesterede kromand Hansen i Hellebæk, men sagen henlagdes for sognerådets vedkommende. Og hegnsmand Peter Hansen var da heller ikke til sinds at opgive en tilsyneladende god forretningsidé. Han opdagede åbenbart ved den lejlighed, at han kunne søge Helsingør Byråd om beværterbevilling - og byrådet efterkom i efteråret 1867 ansøgningen og gav ham tilladelsen.

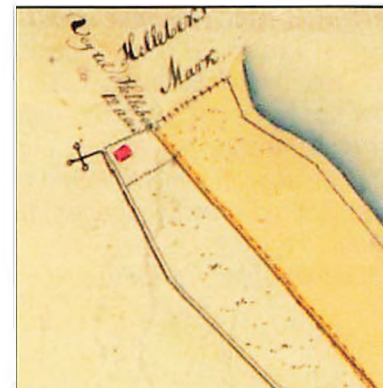
Det medførte, at Peter Hansen nu skrev til Tikøb Sogneforstanderskab og meddelte, at han havde fået borgerskab som værtshusholder i Helsingør. Samtidig meddelte han, at han derfor ikke længere kunne betale skat til Tikøb Kommune.

Formanden for Sogneforstanderskabet i Tikøb havde undersøgt forholdene, forud for behandlingen af sagen på et møde den 6. november 1867 - og han måtte indrømme, at det havde sin rigtighed, at Julebækshuset lå i Helsingør Kommune. Sogneforstanderskabet besluttede derfor at stryge Peter Hansen fra skattemisterne - men samtidig at meddele Peter Hansen, at hans børn så heller ikke længere kunne gå i Hellebæk Skole! På forunderlig vis kom sagen altså til at gå ud over Peter Hansens børn, der nu ikke kunne nøjes med at gå 1½ km til Hellebæk Skole - men måtte ud på en 4 km lang tur til Helsingør.

Aveledshuset

Ligesom Julebækshuset, så var Aveledshuset ved Kelleris Hegn, da det blev bygget i 1853, et hegnsmandshus. Hegnsmanden havde til opgave at føre tilsyn med hegnene omkring Kelleris Hegn - og det er måske også årsagen til, at Aveledshuset naturligt betragtes som hørende til Tikøb Kommune. En stor del af skoven samt skovfogedstedet Tornebakkehus ligger således i Tikøb Kommune.

Under alle omstændigheder boede her i mange år hegnsmand Jørgen Jensen sammen-

*Uddrag af matrikelkort over Helsingør Overdrev 1818, der viser at Julebækshuset ligger på Helsingørs jorder.
(Helsingør Kommunes Museer)*

*Det oprindelige "Aveledshus", som alle parter igennem 100 år troede lå i Tikøb Kommune, men som kort før nedrivningen viste sig at ligge i nabokommunen, Asminderød-Grønholt. Huset blev opført i 1853 og nedrevet omkring 1955, efter at der nordvest for huset var blevet opført et nyt skovløberhus.
Foto ca 1942.*

*Kort over egnen ved Aveledshus, der ses i kanten af skoven lige øst for vejen mod Humlebæk. Som det også fremgår af kortets røde stregmarkering, så hører den sydlige del af Kelleris Hegn til Asminderød-Grønholt Sognekommune.
(Målebordsblad fra 1899)*

med sin kone Karoline samt dennes tante. En hegnsmands indtjening var naturligvis ikke stor, men han bidrog naturligvis som alle andre med skat til kommunekassen, i 1885 betalte han således 6,48 kr - for hele året. Til sammenligning betalte skovfogeden i Kelleris samme år 28,80 kr. Som nævnt boede der tillige en gammel tante i huset. Hun var født i 1817 - og fik fra 1891 aldersdomsunderstøttelse fra Tikøb Kommune. Senere skovløbere i Aveledshus var også trofaste skatteydere til Tikøb Kommune - ligesom deres børn uden indsigelser fra nogen besøgte Nyrup Skole. Hvert 3. eller 4. år stemte hegnsmanden og senere også hans hustru ved valgene til Tikøb Sogneråd.

I 1953 mente Gurre Statskovdistrikt - som Kelleris Hegn hørte under - at det gamle Aveledshus trængte til en fornyelse. Men dengang krævedes også byggetilladelse - og i den forbindelse gik det op for Asminderød-Grønholt kommune, at huset måske lå i denne kommune og ikke i Tikøb. Landinspektør Steenbrandt undersøgte sagen nøje og måtte konstatere, at huset faktisk altid havde ligget i Toelt ejerlav - og dermed i Asminderød-Grønholt kommune.

Så efter at have tilhørt Tikøb Kommune i 100 år, så har beboerne af Aveledshuset siden 1953 betalt skat til Asminderød-Grønholt kommune - nu Fredensborg Kommune.

Tilknytningen til Tikøb Kommune var dog så rodfæstet, at da der i marts 1955 opstod brand i Aveledshus, mødte Tikøb Brandvæsen og slukkede branden. Først da branden var næsten slukket, blev brandfolkene gjort opmærksom på, at de befandt sig i Asminderød-Grønholt Kommune!

Sogneforstanderskabets første tid

Da sogneforstanderskabet mødtes første gang i december 1841 var der fuld enighed om, at denne mægtige opgave kunne de valgte 9 sogneforstandere ikke magte alene. Noget måtte gøres...

De fattig- og skolelove, der var blevet indført i starten af 1800-tallet, havde så småt givet landbefolkningen medbestemmelse i to væsentlige lokalpolitiske anliggender. Det var derfor naturligt, at der fremkom ønsker om at udvide det kommunale selvstyre ikke bare i købstæderne, som det var sket i 1837, men også på landet.

Sogneforstanderskabets sammensætning

Efter at regeringen havde forelagt et udkast for stænderforsamlingerne, udstedtes 13. august 1841 så anordningen angående det lokale sogne- og amtskommunale styre. I hver landkommune skulle der vælges et sogneforstanderskab. Det skulle bestå af dels fødte medlemmer, dels af valgte medlemmer. De fødte var sognepræsten og de lodsejere, der ejede mindst 32 tdr. hartkorn. Imidlertid var der ingen så store hartkornsejere i Tikøb Kommune

Den første formand

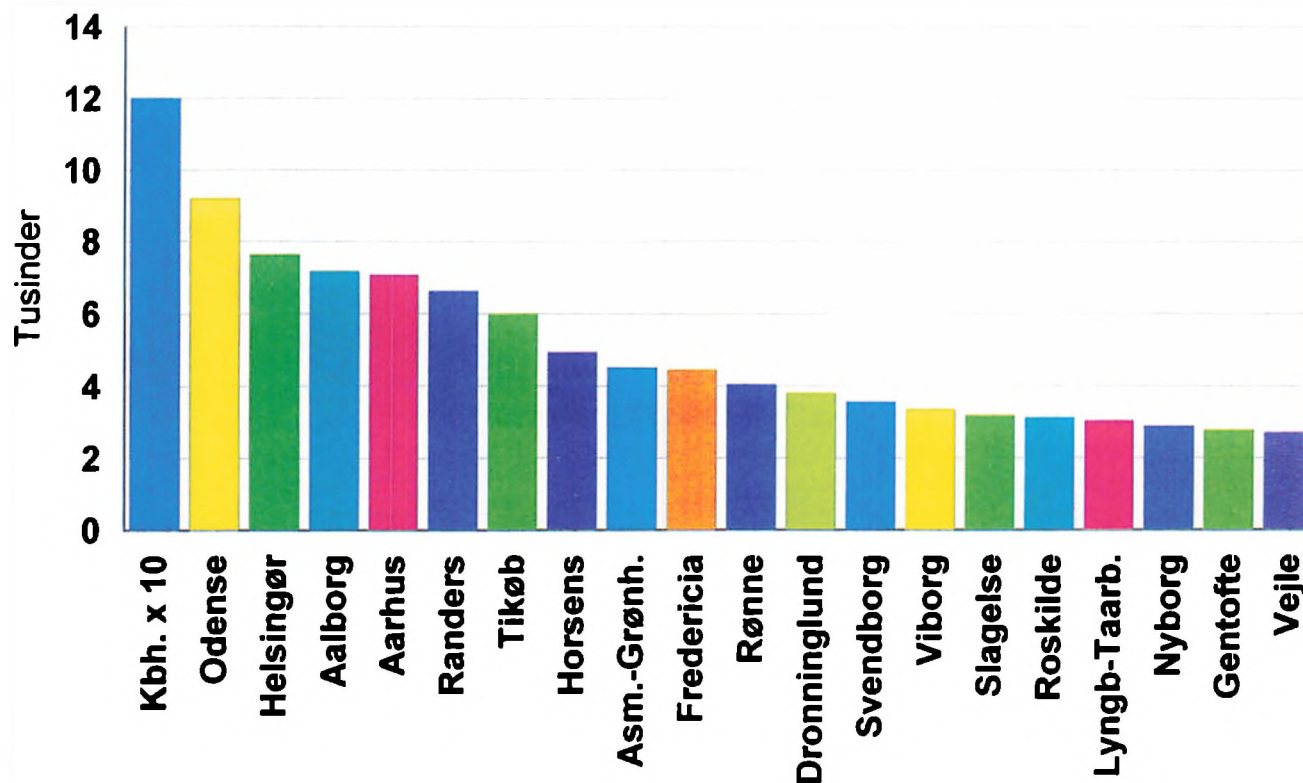
Jens Nimb Lassen (1807-1873) var ud af en præstefamilie, men skønt han uddannede sig som cand.theol. blev han ligesom sin fader ikke præst. Derimod fulgte han i faderens fodspor og skabte sig et levebrød indenfor landbruget. I hhv. 1837 og 1841 overtog han således Møllegaard (Sindshvile) og Hellegaard ved Nyrup og kunne dermed også kalde sig proprietær.

Jens Nimb Lassen var blandt initiativtagerne til - og holdt festtalen ved - den store 28. maj fest i Egebæksvang i 1841 - den første fest i en lang række berømte skovfester. Jens Nimb Lassen var således blandt de første 9 folkevalgte medlemmer af Tikøb Sogneforstanderskab, der tiltrådte den 1. januar 1842. Her blev han forstanderskabets første formand i årene 1842-44. Nimb Lassen blev atter medlem af sogneforstanderskabet i årene 1848-50, hvoraf han var formand de sidste to år. Han var gift med Caroline f. Bang. Lassen solgte Sindshvile og Hellegaard i 1850 og flyttede derpå til Fredensborg.

Marianelund Kro lagde lokaler til Tikøb Sogns Sogneforstanderskabets første møde den 30. december 1841. Men også i de følgende 20 år var kroen, der lå omtrent midt i kommunen vært for sogneforstanderskabets møder. (Foto ca 1916)

TOP 20 i 1840

Kommunernes befolkningstal

Dette søjlediagram viser tydeligt, at Tikøb Kommune faktisk var Danmarks 7. største kommune hvad angår indbyggertal, da den blev oprettet i 1842. Man bedes bemærke, at Københavns søjle skulle have været 10 gange større for at vise det rette forhold - men bortset fra hovedstaden var befolkningstallene selv i de største købstæder forholdsvis beskedne. Med sine ca 6.000 indbyggere var Tikøb kommune således meget større end f.eks. Svendborg, Roskilde og Hillerød. Men selvom Tikøb således var suverænt den største sognekommune, så blandede enkelte andre sognekommuner sig dog også i "Top-20". Mest bemærkelsesværdig er således nabokommunen mod syd, Asminderød-Grønholt kommune, der ligger nr 9 på listen.

Denne rækkefølge ændrede sig stort set ikke igennem det meste af 1800-tallet. Først da de københavnske omegnskommuner som Frederiksberg, Gentofte og Gladsaxe for alvor begyndte at vokse i 1880'erne, så skete der en ændring, der medførte, at Tikøb rykkede ned fra førstepladsen som den største sognekommune - se oversigten side 63.

Tikøb Kommune var dog igennem hele sin levetid blandt landets største sognekommuner - og havde ved sammenlægningen med Helsingør i 1970 over 20.000 indbyggere - ligeså mange som det antal indbyggere regeringen krævede som mindstemål for en af de nye storkommuner ved den seneste kommunalreform i 2006/07 - 36 år senere!

Bekjendtgørelse.

At Lister over de Valgberettigede og Valgbare til Sogneforstanderskabet i Tikjøb Sognedistrict, overcensiterende med Anordningen om Landcommunevæsenet af 13de August 1811, fra Søndagen den 21de dennes til Søndagen den 5te December d. A., vil findes henlagte i Tikjøb, Hornbæk og Hellebæk Kroer til almindeligt Eftersyn, samt at Valget af 9 Sogneforstandere for Tikjøb Sogn vil blive foretaget paa Marianelund Mandagen den 13de December forstkommende om Formiddagen Kl. 10, be-
kjendtgjøres herved.

Valgbevarelser for Tikjøb Sognedistrict, d. 19de November 1811.

Bjørnsen. Rasmussen. Lassen.

Denne annonce i Helsingør Avis fra den 18. november 1841. var den eneste bekendtgørelse i avisen om den nye - meget væsentlige - myndighed i sognekommunen. Efterfølgende var der heller ingen meddelelser om hvem der blev valgt, eller hvad der skete i Sogneforstanderskabets møder. Først fra omkring 1870 begyndte der at komme regelmæssige referater af sognerådsmøderne i lokalaviserne.

De første sogneforstandere

Født medlem: Provst **Christian M. Olrik**, Tikøb

Valgte medlemmer fra 1. januar 1842:

Proprietær **Jørgen Rasmussen**, Louisenlyst ved Gurre
Cand.theol. **Jens Nimb Lassen**, Sindshvile ved Nyrup

Gårdmand **Svend Nielsen**, Rørtang

Dyrlæge **Claus Knudsen**, Plejelt

Proprietær **Martin L. Kall**, Borsholmgaard

Gårdmand **Jens Pedersen**, Gurre

Gårdmand **Christian Hammer**, Skibstrup

Forpagter **Krabbe**, Hellebækgaard

Forstråd **Sophus Bjørnsen**, Valdemarslund, Gurre

Valgte medlemmer fra 1. september 1842:

Gårdmand **Hans Andreas Nielsen**, Mørdrup Strandvang

Gårdmand **Johannes Jensen**, Hornbæk

Gårdmand **Niels Pedersen**, Saane

Gårdmand **Hans Gudmandsen**, Apperup

Niels Olsen

- da der ingen større godser var. Det var altså alene sognepræsten, der automatisk blev medlem. men derudover skulle der vælges mellem 4 og 9 beboere. For Tikøbs vedkommende blev antallet fastsat til 9 folkevalgte medlemmer.

Vælgerne og de valgbare

Det var imidlertid kun en ret begrænset del af befolkningen, der kunne stemme og blive valgt. For det første skulle det være en mand, og han skulle være mindst 25 år gammel. For det andet skulle han være ejer af ejendom på mindst 1 tdr. hartkorn eller en ejendom, der var forsikret for mindst 1.000 rdl., eller man skulle være forpagter af en gård på mindst 6 tdr. hartkorn. Men var man tidligere dømt for en vanærende handling eller ikke havde rådighed over sit bo, så var der ikke nogen valgret eller valgbarhed. Desværre er valgbøgerne for Tikøb Kommune ikke bevarede, så det kan ikke siges med sikkerhed, hvor mange vælgere der reelt var i Tikøb Sognekommune i 1841 ved det første valg. Men antallet var lavt - og endnu færre deltog i selve valget, der foregik ved at vælgerne mødte op på Marianelund Kro og ved håndsoprækning i fuld offentlighed valgte sogneforstanderne.

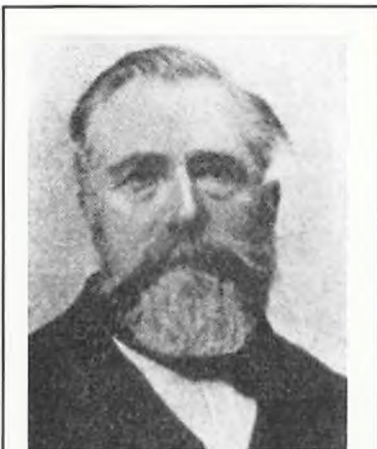
Blev man valgt gjaldt valgperioden i 6 år, men det

Om skoleforstandere og skolepatroner

En skoleforstander skulle være medlem af sogneforstanderskabet og det var hans opgave at føre tilsyn med skolens førelse. En skolepatron var egentlig skolernes øverste tilsynsførende samt administrative og økonomiske leder. Senere blev det i praksis et sogneforstanderskabsmedlems opgave at føre det overordnede tilsyn med skolen. Begge betegnelser ophørte i 1867.

Blandt de første medlemmer af sogneforstanderskabet var skovrider **Magnus Sophus Bjørnsen** (1790-1857), Valdemarslund. Fra 1829 til sin død var han skovrider ved 2. kronborgske distrikt - og var bl.a. initiativtager til udgravningen af Gurre Slot. Desuden ejede han i en lang årrække Marianelund Kro. Bjørnsen var medlem af sogneforstanderskabet 1842-1844.

Jørgen Rasmussen (1803-81) var ejer af Louisenlyst (nuv. Ørsholt) fra 1839 - og som sådan havde han mulighed for at blive valgt både til sogneforstanderskabet og amtsraadet i 1842. Jørgen Rasmussen var medlem af Sogneforstanderskabet i flere perioder og var endda formand i årene 1851 og 1853. I perioderne 1842-48 og 1862-68 var han amtsrådsmedlem og i tre perioder mellem 1849 og 1864 medlem af Folketinget. Jørgen Rasmussen var således blandt pionererne i det danske folkestyre - valgt til både det første sogneforstanderskab, amtsråd og folketing. I sogneforstanderskabet blev han da også en af forsamlingens ledende mænd. Han blev udnævnt til kammeraad i 1843. Samme år sammenlagde han Gl. Ørsholt og Louisenlyst og derved opstod den nuværende Ørsholtgaard. I 1854 købte han Flynderupgaard, som han drev til 1869. I sine sidste år boede han sammen med hustruen Dorthe Sophie Rasmussen i Skotterup.

var sådan indrettet, at halvdelen af medlemmerne skulle afgå efter 3 år, således at der på den måde blev en vis kontinuitet i arbejdet.

Fra 1842 til 1867 kaldtes kommunernes råd for Sogneforstanderskabet og de valgte medlemmer for Sogneforstandere - betegnelser der fra nytår 1868 forsvandt til fordel for de mere velkendte betegnelser sogneråd og sognerådsmedlemmer.

Tikøb Sogneforstanderskabs første møde

Da valget var overstået, var det det ældste medlems opgave at indkalde til rådets første møde. Dette møde fandt sted allerede den 30. december 1841 på Marianelund Kro. Her mødte de 10 sogneforstandere og skulle af deres midte vælge en formand for det følgende år. Efter første afstemning stod stemmerne lige mellem de to formandskandidater, Lassen og Rasmussen. Men efter en skriftlig afstemning blev resultatet at Jens Nimb Lassen fra Sindhvile blev valgt til den første formand. Valget gjaldt kun for det følgende kalenderår - derpå skulle der foretages nyt formandsvalg. Formanden skulle herefter indkalde til møderne, sørge for at der blev ført protokol, føre korrespondancen samt opbevare forstanderskabets arkiv.

Dernæst aftalte man at afholde møde den første tirsdag i hver måned på Marianelund Kro kl 9.

Den første beslutning

Det fødte medlem provst Olrik havde som sin opgave at fortsætte med at administrere alle fattig- og skolesager samt føre de særlige protokoller herfor. Han skulle også føre korrespondancen i disse sager. Dermed var de tidligere fattig- og skolekommissioner nedlagt og i stedet skulle sogneforstanderskabet udpege af deres midte fattigforstandere, skoleforstandere samt skolepatroner.

Christian Olrik konstaterede, at der hidtil havde været brugt 11 fattigforstandere, 7 skolepatroner og 7 skoleforstandere i Tikøb Sogn. Det nuværende antal sogneforstandere var derfor efter hans mening alt for lille til at dække dette og alt det andet arbejde, forstanderskabet stod overfor. Han foreslog derfor at indgive ansøgning via Amtsrådet til Danske Kancelli (= daværende indenrigsministerium m.v.) om tilladelse til at udvide antallet af valgte sogneforstandere med 9 - altså en fordobling.

Ved det næstfølgende sogneforstanderskabsmøde havde formanden fået underretning om, at amtmanden havde tilrådet at ansøgningen om udvidelse af antallet af medlemmer blev udsat, indtil amtsrådet var blevet valgt. Dette råd blev fulgt - og sagen blev derfor først behandlet i maj måned. Og nu rettede man i ansøgningen - og søgte kun om en udvidelse af de valgte medlemmer til i alt 15 medlemmer. I ansøgningen blev det fremhævet, at kommunen dækkede et areal af 3 kvadratmil og havde over 6000 indbyggere. Det blev også fremhævet, at hvis ikke antallet forøgedes, ville det p.g.a. arbejdsbyrden nemt komme til at skade de valgte medlemmers hjemlige erhverv.

Ansøgningen blev anbefalet af amtsrådet og må have gjort et vist indtryk i kancelliet, for sagen blev afgjort allerede den 23. juli, hvor tilladelsen blev givet. Tilladelsen blev straks udnyttet - allerede den 8. august blev der afholdt valg.

De næste møder

I sogneforstanderskabets andet møde drøftedes især fattigvæsenets fortsatte drift, og allerede den 21. januar 1842 mødtes sogneforstanderskabet for tredje gang. Denne gang var det sognets skoleforhold, der skulle tages under behandling. Man indledte med at for-

dele skoleforstander-posterne mellem sig. Formanden blev skolepatron for seks af skolerne, medens den syvende og sidste skole i Hellebæk hørte under Det Schimmelmanske Fideikommiss.

Hermed var der taget fat på to af sogneforstanderskabets tre store sagsområder, nemlig fattigvæsenet og skolevæsenet. Det tredje store område var vejvæsenet. Men her nøjedes man i første omgang med at vælge tre medlemmer til den vejcommite, der allerede fandtes i sognet.

Dyrlæge Claus Knudsen foreslog på mødet, at de kongelige skove burde yde bidrag til de fattige i form af brændsel, og forstråd Bjørnsen lovede at undersøge sagen til næste møde.

Status efter en måned

Som det ses, var sogneforstanderskabet kommet godt i gang allerede efter en måned. Tre møder var det allerede blevet til, og indtil nu havde man stort set kun fået de lovbealede ting på plads. Men allerede ved det fjerde møde i februar begyndte andre sager at komme. Bl.a. kom den første klage over skatteansættelsen - det var fra de gifte og ugifte svende på Hellebæk Fabrik, som dog ikke fik medhold. Der indkom også en ansøgning fra Hans Lundqvist "der havde lært Tømmerhaandværket", om tilladelse til at nedsætte sig som tømrer i Plejelt. Sogneforstanderskabet anbefalede varmt denne ansøgning, da "der i den Egn, hvori han agter at nedsætte sig, er Mangel paa Haandværkere i hans Profession".

Oldermanden i Horserød nægter

I det femte møde den 8. marts 1842 fortsatte problemerne med at dukke op stille og roligt...

I mødet i februar havde sogneforstanderskabet således besluttet at få indkrævet fattigskatten så hurtigt som muligt - af hensyn til den slukne kasse. Hver sogneforstander skulle så sørge for sit distrikt - og sogneforstander Kall fra Borsholm tolkede dette, som om han kunne gå ud til hver landsby og beordre oldermanden til at indkalde de lokale beboere og lade ham opkræve fattigskatten.

Men her gjorde Kall regning uden vært - i al fald hvad angår Horserød. Oldermanden i Horserød var gårdmand Peder Larsen - og han nægtede pure at gøre dette arbejde, idet han henviste til, at det måtte da være sogneforstandernes egen opgave. Hvis han skulle gøre det, krævede Peder Larsen "en højere Resolution" - altså ordre fra højere sted.

Kall klagede sin nød til det samlede sogneforstanderskab og anmodede om, at amtet måtte gribe ind og pålægge oldermanden denne byrde. Inden da havde sogneforstanderskabsformanden, Jens Nimb Lassen, imidlertid allerede skrevet til amtet og amtmanden og spurgt om råd. Lassen henviste i sin skrivelse til, at sognet havde så stor en udstrækning, og at sogneforstanderne allerede havde rigeligt at gøre, så det måtte være rimeligt at pålægge oldermændene denne pligt.

I et senere møde oplystes det, at amtmanden ikke mente at oldermændene kunne pålægges denne pligt. Men sogneforstanderskabet mente stadig, at denne opkrævning ville overstige sogneforstandernes kræfter og vedtog at lade sagen bedømme af det nyvalgte amtsråd. I mellemtiden skulle opkrævningerne ske ved, at man lejede et bud, der foretog opkrævningen.

Umådeligt drikkeri og spirituskørsel

Kommunalforordningen af 1841 pålagde også de nye sogneforstandere at påse at lov og orden blev overholdt i kommunen. Sogneforstanderne konstaterede i den anledning, at

Hvem var Oldermanden?

Oldermanden var formand for bylauget (en sammenslutning af byens bønder), hvis opgaver det var at bestemme byens fælles anliggender, især det driftsmæssige fællesskab, men også opretholdelsen af god orden og skik.

Hvervet som oldermand gik som regel på skift mellem gårdmændene. Oldermandens fornemste opgave var at indkalde til bystævne, lede møderne, opbevare bylaugets sager, samt fungere som talsmand i sager hvor myndigheder eller udenbys folk skulle kontaktes eller imødegås.

Stokkemands- funktionen

Fra midten af 1600-tallet fungerede stokkemændene som vidner i forbindelse med retssager, som gennemførtes af de såkaldte herredsting (underretterne). Det var stokkemændenes pligt at aflægge vidnesbyrd om, hvad der var foregået på herredstinget. De valgtes blandt herredets beboere og var ulønnede. Ordningen ophørte i 1847, da der i stedet indførtes lønnede retsvidner. Ordet "stokkemænd" stammer fra, at tingstedet oprindeligt bestod af 4 bjælker eller stokke, som man sad på.

Det gamle møntsystem

Indtil 1873 var møntsystemet som følger:

1 rigsdaler = 96 skilling

1 rigsdaler = 6 mark

1 mark = 16 skilling

6 mark = 96 skilling

1 krone = 4 mark

Ved pengeombytningen i 1873 blev en rigsdaler ombyttet til 2 kroner - deraf kommer, at en tokrone i mange år herefter blev kaldt "en daler".

Sognefogedernes historie og arbejde

Sognefogeder har været kendt som begreb siden 1500-tallet. Funktionerne har skiftet lidt gennem tiden. Fra 1791 blev de udpeget af amtmanden, og de havde blandt andet til opgave at føre tilsyn med det pligtarbejde, som de selv var fritaget for. Det kunne være vejarbejde eller kirkearbejde. Desuden skulle sognefogeden føre tilsyn med næringslivet, sundhedsvæsenet, brandvæsenet m.v. Sognefogederne var politimestrenes medhjælpere i landdistrikterne - og var oprindelig ulønnet. Senere fik de udpegede et mindre årligt vederlag. Sognefogederne kunne også forrette en borgerlig vielse, eksekutioner, udpantninger, forkyndelser og tvangsauktioner. Sognefogedfunktionen nedlagdes i 1974.

"det var bekjendt at Tjenestefolkene her i Sognet har mange Sammenkomster under Navn af Baller og der ved saadanne Leiligheder ofte yppes Klammeri og Slagsmaal som Følge af umaadelig Drik o.s.v." - så besluttede Sogneforstanderskabet, at der fremover ikke måtte gives sådanne tilladelser af sognefogederne, uden at den nærmeste sogneforstander havde givet sit tilsagn. Samtidig pålagdes det sognefogederne at holde øje med ulovligt brændevinssalg og ulovligt kroholdere.

Men snart kom der endnu en sag om umådeligt drikkeri. Fra omkring 1797 havde der ved den dengang forholdsvis nye Kongevej ligget en kro på Kongevejen tæt ved Mørdrup krydset. Kroen havde oprindelig ligget i Nyrup by, men med Kongevejens flytning ændredes trafikmønsteret, og kunderne kunne bedre nås med denne placering. Kroens navn var "Nykro", og den blev i 1817 overtaget af den slesvigskfødte Johan Schämer og hans hustru Marie Larsen. Imidlertid besluttede amtet i 1828 at lukke kroen p.g.a. det umådeholdne drikkeri på stedet.

Johan Schämer søgte forgæves i de følgende år at generhverve retten til at holde kro, og da Tikøb Sogneforstanderskab var en realitet, øjnede Schämer en ny mulighed. I april 1842 skrev han til sogneforstanderskabet og bad om tilladelse til at åbne kroen igen. Efter at have undersøgt sagen svarede forstanderskabet nej. Schämer forsøgte igen via en stråmand, men så kom følgende svada som svar:

"Skjønt Sogneforstanderskabet vistnok har den Mening, at det vil være i Sognets arbejdende Beboeres interesse, om at de saa nær deres Hjem eller Arbejdssted som muligt kunne kjøbe Livets første Fornødenheder, og der saaledes godt kunde meddeles Bevillinger, som den ansøgte, paa det flere Steder i Pastoratet: saa skal man dog, da man er fuldkommen overbevist om, at det ansøgte Privilegiums Meddelelse vil have til Følge, at det samme Uvæsen som tidligere har Fundet Sted i og ved Nykro, atter vil indfinde sig, allerærbødigst tillade sig paa det kraftigste at fraraade, at Bevillingen meddeles, med mindre det maatte gjøres til en udtrykkelig Betingelse, at intetsomhelst Brændevinsudsalg dermed sættes i Forbindelse, og det paalægges Stedets Politimyndighed at have nøie Indseende med, at dette Forbud paa det strængeste overholdes. Uagtet intet Privilegium nu haves til Nykro, er det dog Sogneforstanderskabet bekjendt, at det ikke sjældenst skeer, at visse Personer dér gjøre Bedested, og naar de atter tage derfra have en saadan Swiir, at de med deres Kjørsel ikke allene udsætte sig selv for Fare paa Liv og Lemmer, men ogsaa udsætte andre Weifarende for lignende Ulükke."

Hvem skal være stokkemænd?

Sogneforstanderskabet måtte også behandle en henvendelse fra stævningsmændene Niels Pedersen og Svend Jensen om, at disse også var blevet stokkemænd. Imidlertid vedtog sogneforstanderne, at de fandt, at det var mere rigtigt, at sognefogederne påtog sig dette erhverv i fremtiden. Kun hvis sognefogederne ikke ville det, kunne det komme på tale at udnævne stævningsmændene til dette job. Man mente dermed at have gjort det bedst muligt for kommunens beboere at holde sig underrettet om, hvad der foregik i retterne.

Tikøb indretter et fattig- og arbejdshus

I marts 1842 besigtigede sogneforstanderne Bjørnsen, Knudsen og Sv. Nielsen et hus i Tikøb Skovhuse. Huset havde indtil da været ejet af fru Fangel - den tidligere sognepræst i Tikøbs enke, men nu ønskede hun at sælge. De tre herrer konstaterede, at huset bestod af 4 beboelseslejligheder med 4 køkkener og 4 kamre. De fire stuer var forsynet med en bilæggerovn i hver.

Huset var forsynet med et godt tag, og der hørte derudover 3 haver til ejendommen. Udvalget anbefalede derfor sogneforstanderskabet at købe ejendommen, da den befandt sig at være af en sådan størrelse og stand, at den kunne indrettes til et fattig- og arbejdshus.

Prisen for huset blev fastsat til 270 rdl. og overtaget den 1. april samme år.

Indvandrer-byrden anno 1842

Dyrlæge Claus Knudsen i Plejelt var i foråret 1842 talsmand for at sogneforstanderskabet skulle gøre noget i anledning af den store byrde, indvandringen af fattige fremmede pålagde kommunes fattigkasse.

Det handlede specifikt om den store indvandring af fattige svenskere, som "med Lethed erhvervede Forsørgelsesberettigelse i Sognet".

Pligtkørslen og dens problemer

Det var stadig en pligt for hartkornsejere at køre forskellige kørsler på skift. I 1842 var sindene imidlertid noget i oprør, da det viste sig, at otte vogne var kommanderet til at køre faskiner fra Grønholt Vang til Amager. Især da det viste sig, at hver vogn kunne have haft op imod det dobbelte på vognen - og man dermed kunne have sparet halvdelen af vognene.

Dernæst protesterede Jørgen Rasmussen fra Louisenlyst (= det nuværende Ørsholt) over den pligtkørsel, han var blevet pålagt - fire gange på et år. Især fordi hans naboer slet ikke var blevet udkommanderet. I den anledning skrev sogneforstanderskabets formand til amtsforvalter Fasting og redegjorde for sagen.

Svaret på denne klage kom hurtigt: Amtsforvalteren konstaterede at sådanne kørsler kun påhvilede folk, der ejede over en tdr. hartkorn - og det gjorde Rasmussens naboer ikke!

Grundlaget for skatteudskrivelsen

På mange områder måtte de første sogneforstandere selv opfinde de metoder og fremgangsmåder, der var mest hensigtsmæssige for at få arbejdet i kommunen udført fornuftigt.

Et eksempel på dette er udskrivningen af fattigskatten. Her havde man hidtil støttet sig til, at medlemmerne af fattigkommissionen kendte alle indbyggere så godt, at de kunne ligne hver enkelt indbygger på en retfærdig vis. Men da sogneforstanderne havde sat sig lidt bedre ind i sagerne, indså man, at grundlaget for ligningen var alt for svag.

Sogneforstander Jørgen Rasmussen foreslog derfor i september 1842, at hver sogneforstander forud for ligningen for det følgende år skulle udarbejde en nøjagtig liste over de beboere, der var i hans distrikt. Ud for hver beboer skulle der nøjagtigt redegøres for vedkommendes "Formueomstændigheder og i Særdeleshed nøjagtig forklare om nogen eier Huse, hvoraf der hæves Husleie og hvor mange Huse hver enkelt Mand eier."

Rasmussen foreslog tillige, at hvis en mand ejer huse, som lejes ud, skal der af hvert hus betales en rigsdaler årligt i ekstra bidrag til fattigskatten. For nye huse, der opføres, skal der svares 2 rdl.

Vi ser altså her det første forsøg på at indføre en form for selvangivelse - dog skete angivelsen altså ikke af skatteyderen selv, men af kommunens repræsentant.

Den skat, der skulle opkræves til vedligeholdelse af vejene, blev også fastsat af Sogneforstanderskabet - og her blev grundlaget størrelsen af tilliggendet til den ejendom, som skatteyderne ejede. Helt nøjagtigt 1 mark pr tønde hartkorn.

Carl Frederik Christian Clausen (1827-85) var overkrigskommissær da han i perioden 1860-63 ejede Nyrupgaard. Senere blev han politiinspektør. I perioden 1862 til 1863 var han medlem af Tikøb Sogneforstanderskab og det sidste år formand for samme.

Hartkornsystemet

Ideen med hartkornssystemet var at sikre, at en gård med god jord ikke skulle betale mere i afgift eller skat end en gård af samme størrelse, men med ringere jord. Hartkorn betyder egentlig "hårdt korn" (d.v.s. rug eller byg) og var altså en målestok for værdien af jorden - og dermed også grundlaget for beskatning. Systemet afløstes i perioden 1903-26 som beskatningsgrundlag af ejendomsskyldsystemet.

Henrik Eduard Jessen (1834-1904), jægermester og ejer af Rosendal ved Skibstrup. Medlem af Tikøb Sogneråd 1874-80.

Morten Hansen (1826-1904), ejer af Holmegaardslund i Holmegaarde. Medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1874-80.

Niels Andersen, ejer af Grønnehavegaard i Reerstrup. Medlem af Tikøb Sogneråd 1877-80.

Fattigforsorgen i Tikøb før 1861

Den såkaldte Fattigforordning fra 1803 tvang sognene til at gøre noget ved de fattige og deres problemer. En kommission blev nedsat, og den virkede frem til udgangen af 1841, da sogneforstanderskaberne overtog forpligtelsen...

Fattigforsorgen i Tikøb Kommune har et naturligt skel i 1861, da man indvier den nye Fattig- og Arbejdsanstalt. Men der var også skelsættende år inden da.

1708- og 1803-forordningerne

Allerede i 1708 kom den første forordning om betleri m.v. Heri var også bestemmelser om forsørgelse af værdigt trængende indenfor hvert sogn. I praksis betød det, at det enkelte sogn skulle forsørge de fastboende fattige - og at de dertil oprettede fattigkasser skulle være skattefinansierede.

Imidlertid viste det sig i slutningen af 1700-tallet, at denne ordning slet ikke var effektiv nok - og at skatteindtægterne ikke kunne følge med behovet. Derfor udarbejdedes en ny forordning i 1803 for landdistrikterne. Herved blev ordningen strammet op og ordningen dermed mere effektiv. Tilsynet overgik nu til amtmanden, som oprettede de såkaldte amtsfattigdirektioner.

Til at administrere denne ordning udpegedes den stedlige præst som formand samt et antal sognebeboere som hans medhjælpere. I praksis blev de trængende inddelt i tre klasser: Til 1. klasse hørte de fattige, som slet ikke kunne forsørge sig selv f.eks. p.g.a. sygdom, alderdom eller sindssygdom. Til 2. klasse hørte forældreløse børn eller børn af forældre, som ikke kunne betros dem opdragelsen. Og til 3. klasse hørte enkeltpersoner eller familier, som p.g.a. svagelighed, mange børn, tiltagende alder eller lignende ikke kunne tjene tilstrækkeligt. Svagheden ved dette system var, at det ikke tog højde for sygdomme, ulykker og lignende - som krævede midlertidig hjælp. Denne kategori viste sig på sigt faktisk at være den største gruppe.

Den mest almindelige måde at hjælpe de fattige på var naturalforplejning. Det vil sige, at de fattige fik de fornødne fødemidler udleveret. Desuden skulle der skaffes klæder, ildebrændsel, medicin eller bolig. M.h.t. børnene var metoden at sætte dem i pleje hos folk, der forpligtede sig til at holde dem i skole. Plejeforældrene var under tilsyn og kunne fratages børnene, såfremt de ikke sørgede for, at de gik i skole eller ikke blev passet godt nok. Derudover forventedes det, at sognets fattigkommission skulle sætte folk i arbejde, såfremt det var muligt.

Indtægterne til fattigkassen bestod for hovedpartens vedkommende af den pålignede fattigskat, som sognets indbyggere skulle betale en gang om året. Derudover indkom der gaver, afgifter, rentepenge og frivillige bidrag.

Denne ordning eksisterede frem til udgangen af 1841, hvorefter de nyoprettede sogneforstanderskaber overtog funktionen. Men det skulle vise sig at være en stor opgave for det nyvalgte sogneforstanderskab i Tikøb - så noget måtte gøres.

Fattigkommissionen indkaldes

Det var således fattigkommissionens hidtidige formand provst Olrik der allerede i sogneforstanderskabets andet møde foreslog, at sogneforstanderskabet skulle indkalde de afgående fattigkommissioner for at få dem til at hjælpe med at fastsætte den fremtidige fattigskat. Olrik mente, at det ville være alt for vanskeligt for de nyvalgte sogneforstandere at bedømme ligningen af hele den store befolkning - især fordi sogneforstanderne alle var gårdmænd fra det indre af sognet - og de ville få meget svært ved at bedømme f.eks. fiskernes indkomster. Man kan her sige, at Olrik indirekte pegede på en svaghed ved det daværende valgsystem: Hele befolkningen var ikke repræsenteret - der var en klar overvægt af en enkelt befolkningsgruppe, nemlig gårdmændene og proprietærene.

I det efterfølgende møde blev denne ligning så gennemført i et nært samarbejde mellem den afgående fattigkommission og det nye sogneforstanderskab. Problemet var, at der var et stort underskud på 1.700 rigsdaler i fattigvæsenets beholdninger, og det var derfor nødvendigt at forhøje fattigskatten for året 1842. Imidlertid indtraf - efter en meget lang og besværlig forhandling - den pudsige episode, at to af de tilstedeværende, hhv. fattigkommissionsmedlem Hans Frederiksen i Jonstrup og dyrlæge Claus Knudsen i Plejelt erklærede ikke at ville betale det fastsatte beløb på 3 mark for deres eget vedkommende. Man fornemmer næsten trætheden i ansigterne på hele forsamlingen. Men så meddelte forpagter Krabbe, at han da gerne betalte en rigsdaler mere end det, der var blevet fastsat for hans vedkommende, mod at de to klagere fik nedsat deres pålignede fattigskat. Og dermed kunne mødet slutte. Sagen sluttede dog ikke alligevel. Senere tilkendegav Knudsen, at han stadig ikke ville betale sit bidrag...

Fattigsagerne i sogneforstanderskabet

I samtlige møder i sogneforstanderskabet var der en lang stribe af sager om hjælp eller tilskud til fattige. Hele området krævede megen omhu, arbejde og mange penge, så det var naturligt, at netop fattigvæsenet blev genstand for mange overvejelser og diskussioner.

Plejehjem.

Fra 1ste Maj d. N. søges gode Plejehjem for 14 Børn i en Alder fra 2 til 12 Aar.

Reflekterende bedes forinden henvende sig til Amtstidens Forstander og medbringe en skriftlig Anbefaling fra Distriktsforstanderen.

Tilføj Forjærgelses-, Arbejds- og Sinds-lygeanstalt, i April 1889.
Vesthyrelsen.

Announce fra 23. april 1889
hvori eftersøges plejefamilier
til mindreårige børn.

Herman Frederik baron Løvenskiold (1805-77) var cand.jur., hoffægermester og kammerherre. Han ejede 1874-78 ejendommen Egebæksro i Espergærde og var medlem af Tikøb Sogneråd i årene 1874-76. Han var gift med Anna Elisabeth friherreinde Lüdinghausen (1809-66).

"Fattigvæsenets Børn afgave de fleste Kandidater til Tugthuset"

Sogneforstander Jørgen Rasmussen var blandt foregangsmændene ved etableringen af Tikøb Fattig- og Arbejdsanstalt. Året efter indvielsen skrev han en artikel til "Ugeskrift for Landmænd" om forholdene i Tikøb Sogn før 1861:

"Man gav den Fattige Husly, Ildebrændsel, Brød og Ugepenge, men Huslyet var ofte slet, Boligen uren og usund. Ildebrændslet kom som oftest andre til gode end den svage og fattige, som det var tiltænkt, Brodet spiste nogle, men andre solgte dette til Brændevin og Kaffe, og Pengene blev næsten udelukkende anvendte til sidstnævnte Artikler, de Fattiges Leie var haardt og urent, deres Paaklædning Pjalter, opfyldte med Utøi, deres Føde i det hele knap og ussel, og deres Pleie som oftest slettere end Quæg. [...] Børnene blev udsatte i Pleie, men oftest hos lastværdige Personer; [...] med stort Besvær fik sogneforstanderskabet Børnene anbragte og, som sagt, uagtet den bedste Villie, ofte paa saadanne Steder, hvor der i Barnets unge Alder blev nedlagt Frø til alt Ondt; [...] Fattigvæsenets Børn afgave de fleste Kandidater til Tugthuset."

Tikøb Fattig-, Arbejds- og Sindssygeanstalt

Kommunens fire fattighuse var ikke i stand til at klare presset - og tanken kom da at bygge en fattiganstalt, der samtidig kunne fungere som arbejdsanstalt - den første sognekommunale i sin art i Danmark...

Strandvejen 242 i Skotterup, var det sidste fattighus, Tikøb Kommune anskaffede, inden sogneforstanderskabet besluttede sig for en radikal ændring i politikken: I stedet for flere små fattighuse, ville man bygge én stor anstalt.

Marianelund Kro - her fotograferet i julen 1918 - var i spil som en mulig fattiganstalt for Tikøb Kommune i 1858. Det blev dog ikke til noget, så krigsraad Bjørnsen, der ejede stedet, måtte fortsætte med at bortforpagte krodriften.

Tikøb Kommune havde i tidens løb anskaffet sig tre fattighuse rundt om i sognet. Et i Skotterup (Strandvejen 242), et i Tikøb Skovhuse (et nu nedrevet hus på Tinkerupvej 2) og et hus i Gurre (et nu nedrevet hus på Gurrevej 401).

Fattigvæsenets "fallit"

Da pastor Kaae i 1858 foreslog, at kommunen anskaffede sig et hus til indretning som fattighus, blev der nedsat en komité til at se på mulighederne. En af mulighederne var at tage imod et tilbud fra ejeren af Marianelund Kro, krigsraad Bjørnsen - en søn af den tidligere sogneforstanderskabsformand, Sophus M. Bjørnsen - om at købe kroen og lade den indrette til fattiganstalt.

Komitéen tog Marianelund i besigtigelse og blev hurtigt enige om, at det ikke var en brugbar løsning. Bygningens indretning var ikke hensigtsmæssig, og en ombygning ville blive for dyr.

Men samme komité var dog også enige om, at der var brug for en nyskabelse indenfor fattigvæsenet. Kommunen var meget stor både i udstrækning og i befolkning, og der var efterhånden en meget stor fattig befolkning i kommunen - op imod 250. Og da udgifterne efterhånden var steget til 8.000 rdl om året, så oversteget det efterhånden kommunens muligheder for at finansiere fattigvæsenet.

Når hertil lægges, at sogneforstanderskabet havde det indtryk, at på trods af denne store ydelse, så fik de fattige alligevel ikke nogen ordentlig hjælp. *"Hjælpen er ikke tilstrækkelig til at afhjælpe den Fattiges Trang i Almindelighed, der desaarsag frister en ynkelig Tilværelse, og som oftest bukker under for Fristelsen til Magelighed og Drikfældighed"*.

Den senere forstander ved anstalten, Christian Søeborg, skrev et par år efter anstaltens indvielse om tiden før 1861, at dengang var de fattige blevet så forkælede, at de ofte bortkastede det brød, de fik, fordi de ikke fandt det godt nok. Desuden sendte dovne forældre deres børn på tiggergang, og der blev tilmed givet hjælp til uværdigt trængende, fordi der ikke i kommunen var ressourcer nok til at undersøge de fattiges forhold tilstrækkeligt.

En sådan nyskabelse var en kombineret fattig- og arbejdsanstalt. Filosofien var nemlig, at så kunne de fattige - i stedet for blot at gå uvirksomme rundt og hæve fattighjælp - tjene delvis til eget ophold ved det arbejde, der kunne etableres i arbejdsanstalten.

Til venstre ses underskrifterne fra de fem mænd i fattigudvalgets komité, der i 1858 var enige om at foreslå en fattig- og arbejdsanstalt etableret i Tikøb Kommune. Det er fra venstre A. Johansen, Jørgen Rasmussen, von Krogh, Lars Petersen og Niels Høyer.

Danmarks første af sin art

I Slesvig havde der ganske vist været etableret mindre fattiggårde helt tilbage i 1820'erne, men kun i tre sogne i Ribe amt var der blevet etableret fattiggårde efter den slesvigske model. Og disse fattiggårde var af en langt mindre størrelse end det som man havde forestillet sig i Tikøb.

Idéen var at kunne give ophold til alle de, som havde krav på hjælp fra det offentlige. Oprettelsen af en sådan fattig- og arbejdsanstalt kunne måske også få nogle til at opgive kravet om at få tildelt understøttelse - hvis de f.eks. kun gjorde det på skrømt. Derudover håbede sogneforstanderskabet på, at det ville lette den kommunale administration samt på sigt også være en økonomisk fordel for kommunen.

Det var begrundelserne for, at sogneforstanderskabet den 16. april 1859 indsendte et andragende til amtet med anmodning om indenrigsministeriets sanktion til, at der måtte anlægges en fattig- og arbejdsanstalt i sognet - samt ikke mindst, at man måtte låne ikke færre end 15.000 rdl. til formålet. Heldigvis anbefalede amtmanden varmt sagen, og den 2. august 1859 gav ministeriet sin tilladelse.

Men det skete naturligvis ikke helt uden sværdslag. Enkelte sogneforstandere kunne ikke lide idéen - og var helt sikre på, at et så stort projekt ville blive til kommunens ruin. Men uanset modstanden så kunne tømremester Unmack fra Helsingør påbegynde det store byggeri - et byggeri, der kom til at koste 25 % mere end beregnet fra starten.

Et imponerende anlæg

I sammenligning med de få allerede oprettede fattiggårde i Sønderjylland - og efter datidens målestok - var Anstalten i Tikøb et imponerende anlæg. Helsingør Avis var således rimelig imponeret. Reportager fra begivenheder i almindelighed og fra Tikøb i særdeleshed var på den tid en sjældenhed i den lokale avis - men her kom 10 dage efter indvielsen en omtale, der bl.a. beskrev bygningen, formålet samt indvielseshøjtideligheden.

Avisen konstaterede bl.a., at det er vanskeligt at have nogen mening om der ved denne anstalt spares noget i fattigskat for kommunen, "men selv om det ikke bliver Tilfældet, saa er der vundet saa meget, at de Fattige i en saadan Anstalt have fundet et godt Asyl og havde det ulige bedre end ved at nyde en Understøttelse til Livets Ophold i et usselt Hjem."

Avisen skrev videre om bygningen:

"Bygningen, der er 2-Etages og indeholder nogle og tredive Værelser, er i alle Maader meget hensigtsmæssig. I en temmelig høj Stueetage findes, foruden 2 meget store Arbejdssale og flere mindre Værelser, Contoir for Forstanderen, Directionsværelse samt et me-

Den egentlige forslagsstiller til etableringen af en fattiganstalt i Tikøb Kommune, var sognepræst **Hans Gundorph Kaae** (1811-1886). Han blev sognepræst i Tikøb i 1848 og forblev i embedet frem til 1883. I perioden fra 1848 til 1867, da sognerådet blev etableret, var H.G. Kaae født medlem af sogneforstanderskabet - og dermed også den administrative leder af fattigvæsenet.

Johan Christiansen var ejer af Busserupgaard ved Mørdrup i perioden 1862-82 og medlem af Tikøb Sogneråd 1874-80.

Jens Jonassen (1831-1923) var fiskeskipper i Snekkersten. Han var desuden strandfoged, distriktskommisær og leder af Snekkersten Brevsamlingssted. Sognerådsmedlem 1877-83.

Hvad betyder ordet "lem"?

De fattige, der mere eller mindre frivilligt blev indsat på Anstalten, kaldtes "lemmer". Dette ord brugtes om en person, der var optaget i et fællesskab af en eller anden art - f.eks. en stiftelse eller på en anstalt. Ordet er i familie med ordet "medlem", som jo har en lignende betydning.

Da Anstalten i Tikøb var en realitet, var der i princippet ikke længere brug for fattighusene rundt om i kommunen. Sogneforstanderskabet besluttede sig derfor for at sælge husene. Her er det fattighuset i Skotterup, der er sat til salg i august 1861.

Auctions-Placat.

Torsdagen d. 5te September førstkommende, om Eftermiddagen Kl. 2, lader Tikøb Sognes forstanderskab ved en eneste Auction bortfælde det Communen tilhørende Fattighuus Matr. Nr. 8 i Skotterup By i Tikøb Sogn. Auctionen afholdes i den sælgende Eiendom, efter Conditioner, som forinden ere til Eftersyn hos Fuldmægtig Møller i Fredensborg, hvilket herved bekendtgøres til Liebhaberens Efterretning.

Birkecontoiret i Fredensborg, d. 24. Aug. 1861.
Dvistgaard.

get stort Kjøkken med 2 mægtige indmurede Gryder. Salsetagen er udelukkende indrettet til Soveværelser, hvoraf 2 er store Sale, og den hele Bygning opvarmes ved Rørledninger fra et Apparat, der er anbragt i Kjælderen.

Til Anstalten er opført en større Bagbygning, hvori findes, foruden nogle enkelte Lemmевærelser, Vadske- og Badehuus, Victualiekammer m.m., og endelig er der til Stiftelsen erhvervet 5 a 6 Tønder Land, som skal opdyrkes til Have, for derfra at forsyne Anstalten med fornødne Grøntsager.

Denne beskrivelse er ganske troværdig. Forstanderens lejlighed er dog ikke beskrevet, men den bestod af 3 værelser. Hertil kom kontor og sogneforstanderskabets forsamlingslokale, der også fungerede som mødelokale for anstaltens direktion. Førstesalen var indrettet således, at mandlige og kvindelige lemmer havde hver deres halvdel - og altså blev adskilt i det daglige.

Baghuset blev anvendt til de svageligste lemmer, som ikke kunne bevæge sig op til 1. salen. I baghuset var også indrettet sygestue med plads til 4 syge samt en gangkone. I denne bygning var tillige indrettet værelser til de små børn - idet der her både var en spise- og legestue samt en sovestue.

Herudover var der bygget en stald og et svinehus.

Prisen for hele herligheden beløb sig til 20.168 rdl. - altså noget mere end budgetteret, idet der i prisen dog også indgik indkøb af de 5 tdr. ld. til haven. En særlig stor udgiftspost var centralvarmeapparatet - en stor sjældenhed på den tid - det kostede ikke færre end 2.250 rdl.

Forstanderen

Som det fremgår af foranstående var der blevet ansat en forstander, der skulle tage sig af den daglige drift. Stillingen var blevet opslået i slutningen af oktober 1860, og det fremgik af stillingsopslaget, at stillingen som "økonom", skulle lønnes med 250 rdl årligt + 8 % af salget af de varer, der blev tilvirket på anstalten. Desuden skulle forstanderen have fri bolig og kost. Den nye forstander var således blevet valgt ved et sogneforstandermøde allerede

den 10. januar 1861. Ud af ansøgerne blev valgt Christian Søbørg, som indtil da boede i København. Ved sin ansættelse fik han at vide, at han måtte finde sig i det reglement, der blev vedtaget for anstalten, ligesom han også måtte påtage sig sekretærposten for sogneforstanderskabet. Desuden var der blevet ansat en opsynsmand.

"En Kærligheds- og Barmhertighedsanstalt"

Om selve indvielsen skrev Helsingør Avis, at den foregik onsdag den 17. april 1861, og festen i den anledning begyndte med afsyngningen af en salme, hvorefter sognepræst og Fattigkommissionsformand, pastor Kaae, holdt en indvielsestale, hvor han foruden Gud også takkede de mænd, der havde interesseret sig for denne "Kærligheds- og Barmhertighedsanstalt". Den nye forstander og hans hustru ønskedes "Naade og Kraft" til at bestride den alvorlige gerning, der var blevet dem betroet - og til slut velsignede pastoren den nye anstalt. Indvielsen afsluttedes med afsyngelsen af endnu en salme, "*hvorefter den forsamlede Mængde skiltes ad*".

Avisen tilføjer dog, at indvielsen havde forsamlet så mange mennesker, at den måtte holdes under åben himmel på en plads foran bygningen.

Reglementet

Men allerede i starten af april 1861 var de første af beboerne - lemmerne - flyttet ind. Der var plads til 150 på anstalten, og der blev plads til næsten alle, der var på offentlig understøttelse på den tid. Ved sammenligning med tidligere opgivne tal, ses et stort fald i antallet af understøttelsesberettigede - så måske virkede truslen om anbringelse på anstalten, således at nogle opgav kravet på understøttelse og klarede sig selv for at undgå indlæggelse.

Men der skulle jo udarbejdes nogle regler for både lemmer, ansatte og ledelse. Og det gav anledning til en del forhandlinger med amt og ministerium.

Øverste myndighed var Sogneforstanderskabet i sin helhed, men det daglige tilsyn påhvilede en direktion. Under direktionen sorterede den ansatte forstander, der havde den egentlige daglige ledelse af anstalten. Han kunne så ansætte yderligere personale. bl.a. en opsynsmand og plejemoder.

Tikøb Sogneforstanderskab ville bl.a. tvinge alle, der ønskede fattighjælp, til at modtage denne på anstalten uanset om det var for en kort eller lang periode. Denne bestemmelse fandt ministeriet imidlertid alt for rigoristisk. Midlertidig hjælp burde kunne gives uden at tvangsforflytte folk. I kommunens udkast til reglement stod der desuden at ved optagelsen på Anstalten kunne kommunen bortsælge de ejendele, som den fattige ikke længere havde brug for. Også overfor denne bestemmelse protesterede ministeriet.

Også forstanderens mulighed for at straffe lemmerne blev stærkt kritiseret af ministeriet. Kommunen havde ønsket, at forstanderen kunne indespærre genstridige lemmer samt straffe dem yderligere om nødvendigt. Ministeriet gik med til indespærringen, men yderligere straffemulighed måtte ikke tillægges forstanderen.

Ministeriet protesterede også over bestemmelsen om, at ingen kunne udtræde af anstalten uden at havde refunderet fattigkassen de udlæg, der var ydet til pågældende. En sådan regel var helt lovstridig og kunne slet ikke godkendes. Optagelsen af børn på anstalten var også en svær kamel at sluge for ministeriet. Man mente således ikke, at en anstalt var et egnet sted for børn - og hvis de skulle optages, burde det kun ske for en kort periode og kun i forbindelse med deres forældre.

Sogneforstanderskabet svarede efter nogen betænkningstid på ministeriets indvendinger

Tikøb Anstalt.

Recitationen over Forbrugsartikler ved Tikøb Fattighjælpsanstalt for Det halvaar 1872 omfatter: Bruggeren, Bøgen, gode gamle Kogere, Hvedbrød, kaff, Dr. og Kaldesjød, Bl. affummet Mælk, Kjøfensalt, Hørspoolsalt, Sirob, Kiipfist, dansk malet Sennep, Kommen, god Eddike, Petroleum pr. P., grøn Sæbe pr. 1/4 P., Soda, Valfsand, Vestsjøtejl og Etenul.

Forordrigt for Bøvningen efter Conditioner, som ligge til Efterlyn i den sædvanlige Contoirtid paa Communecontoiret. — Christlige Tilbud med nøjeste Pris og paakønde "Arbejds" modtages **fenest den 25de dennes** paa Communecontoiret.

Tikøb Anstalt, den 9de Juni 1872.

Bestyrelsen.

Tikøb Anstalt.

Paa den ved Anstalten foreskrevne Kjørelse med Fabrikata m. v. samt Behandlingen af dens Jord i Tidrummet fra 1ste Juli d. A. til 30de Juni 1873 modtages **fenest den 25de dennes** paa Communecontoiret, i Gjenbald til den fremlagte Fortegnelse med anførte Priser, hvorpaa der kan gjøres Over- eller Underbud af mindst 5 pGt.

Tikøb Anstalt, den 9de Juni 1872.

Bestyrelsen.

Tikøb Anstalt.

Paa Hjemsjerselen af de paa Anstaltens Kjørestykker oplagte Tørb, modtages **fenest den 25de dennes** paa Communecontoiret, i Gjenbald til den fremlagte Fortegnelse med anførte Priser, hvorpaa der kan gjøres Over- eller Underbud af mindst 5 pGt.

Tikøb Anstalt, den 9de Juni 1872.

Bestyrelsen.

Tikøb Anstalt.

Anstaltens Kjørestykker, circa 1 P. Land, vil blive bortsolgt paa Stedet **Onsdagen den 26. dennes**, Eftermd. Kl. 6, til den højstbødende efter Conditioner, der forinden ligge til Efterlyn paa Communecontoiret.

Tikøb Anstalt, den 9de Juni 1872.

Bestyrelsen.

Tikøb Sogn.

Fattighjælpsnet enstret et idiotisk Fruentimmer anbragt hos en Familie i Sognet, hvor hun kan erholde den fornødne Pleje og Tilsyn. Hvermere Afstale om Betalingen for hendes Opbold kan træffes paa Communecontoiret i Tikøb.

S. Lichtendreg,
f. T. Fmd.

Fem annoncer fra 10. juni 1872, der illustrerer, hvor mange ting, der skulle indkøbes og sørges for på en anstalt, der rummede over 100 lemmer. Bemærk også den nederste annonce, hvori man forsøger at få anbragt "et idiotisk Fruentimmer" hos en familie i sognet, hvor hun kan få den fornødne pleje og tilsyn.

Lemmernes dagligdag

Lemmerne var forpligtet til at påtage sig det arbejde, som de fik anvist. Var de flittige eller omhyggelige, kunne forstanderen belønne dem. Alle fik samme kost - kun ved sygdom eller lignende blev dette fraveget. Tobak, spiritus samt flirten med det modsatte køn var aldeles forbudt.

De, der var i stand til at arbejde, stod op kl 6 eller 7 om morgenen. Morgenmaden eller davren, som man kaldte det dengang, tog ½ time. Så arbejdede man til kl 12, hvorefter der var 1-2 timers fritid. Arbejdsdagen fortsatte derpå til kl 7 eller 8 om aftenen, hvor der blev serveret aftensmad. Sengetiden var blevet fastsat til kl 9 om vinteren og kl 10 om sommeren. Især om sommeren var der indlagt pauser om hhv. for- og eftermiddag.

Under arbejdet var det tilladt at tale med hinanden, når blot man talte høvisk, og arbejdet ikke led skade derved.

Der blev lagt pres på lemmerne til at besøge kirken hver søndag - og i øvrigt kunne lemmerne, hvis de havde opført sig ordentligt i ugens løb, få lov til at besøge venner eller familie. De kunne på samme måde modtage besøg på Anstalten.

Børnene skulle passe skolen og lave lektier. Udenfor skoletiden kunne de sættes i arbejde.

ger - og fastholdt alle bestemmelserne undtagen den om forstanderens straffemyndighed. I spørgsmålet om at det skulle være muligt at modtage fattighjælp uden at være optaget på anstalten, så mente sogneforstanderskabet, at det ville være uheldigt, for så ville der atter dér komme sådanne sørgelige tilstande, som man ellers havde søgt at ophæve med ibrugtagningen af anstalten. I ministeriet forstod man ikke denne argumentation - det var tydeligt, at de to instanser befandt sig i to forskellige verdener og talte langt forbi hinanden.

Børn på anstalten

Som nævnt ovenfor var der heller ikke enighed mellem sogneforstanderskabet og ministeriet i spørgsmålet om børns optagelse på Anstalten. Som svar på ministeriets kritik skrev forstanderskabet bl.a.:

"Man maatte tænke paa, hvorledes Forholdene havde været før Anstaltens Aabning, og man maatte hævde, at det var en sørgelig Sandhed, at Pleiebørn og Børn af fattige og demoraliserede Forældre, ofte ere prisgivne den haardeste timelige og aandelige Nød, med de beklageligste Virkninger heraf for Børnene selv og Samfundet. Anstalten har derfor betragtet det som en af sine glædeligste Opgaver, at den ogsaa kan berede de hielpeløse Børn et kjærligt Asyl, og ved Underviisning, Opdragelse og Indøvelse i gavnlige Færdigheder fra den spæde Barndom indtil Confirmationsalderen, uddanne dem til nyttige og agtværdige Medlemmer for Samfundet. Dette Haab er hidtil ikke blevet til Skamme, da Anstaltens Velgørende Indflydelse har været umiskjendelig, og berettiger til den Tro, at ligesom det er en Kjendsgjerning, at Børnene i de bedre af lignende Anstalter i det Slesvigske søges frem for andre Børn.

Disse udtalelser blev varmt anbefalet af både birkedommeren og af amtmanden, og ministeriet besluttede derfor indtil videre at give tilladelse til denne ordning. Derimod måtte sogneforstanderskabet bøje sig på alle de andre punkter - og først den 3. november 1864 - næsten 3½ år efter ibrugtagningen, kunne det endelige reglement vedtages.

Skomagerdrengen Hans Peter Nielsen

Der var mange ulykkelige skæbner blandt de lemmer, der havde ophold på Anstalten i disse første år. Hans Peter Nielsen var født den 18. marts 1847 i "Teglgaardshus" på Rørtang Overdrev. Hans moder var ugift, men faderen dog kendt, idet det var ungkarlen Niels Hansen, der boede samme sted. Drengen Hans må være kommet i skomagerlære i Helsingør, men må tilsyneladende have været i konflikt med loven dér, idet han var blevet straffet med ris. Desuden led han af "krampeslag" - datidens betegnelse for epilepsi. Han var derfor endt i sit fødesogn, som jo havde forsørgelsespligten, og her blev han 18 1/4 år gammel indlagt på Anstalten i juni 1865. Med sig havde havn hele sit bohav - og det var ikke stort: 2 skjorter, 2 par gamle bukser, 1 par nyere bukser, 1 par underbukser, 1 frakke, 1 nattøje, 2 tørklæder, 3 par strømper, 2 par støvler og 1 par træetøfler.

Men det var ikke Anstaltens mål at have lemmer indlagt, der godt kunne arbejde. Så en måneds tid senere blev han sendt til skomager O. Jensen, Strandgade i Helsingør for at tjene. Men i januar et halvt år

Bladsen som Opsynsmand ved Tilføj Fattiganhølt's Sindssyge afdeling.

Til Tilføj Fattiganhølt's Sindssygeafdeling søges en ugift Opsynsmand fra 1. Maj d. A. Løn 250 Kr. og fri Station.

Ansøgninger om Bladsen, stilsende til Tilføj Sogneraad pr. Kvistgaard, bedes indgivne inden 15. April d. A.

H. S. R.
C. Holstein,
Formand.

Annonce fra den 2. april 1889,
hvori der søges en ny opsynsmand til anstalten.

Maatter

værede af Siv, af en ijelden smuk og solid samt her i Landet hidtil ukjendt Slags, faaes saavel enkeltviis som Dulsivus fra Tikøb Arbejdsanstalt saavel som ogsaa Maatter efter opgiivet Maal, til Vogne, hele Bærelser osv. Ligeledes faaes fra samme Anstalt af Siv: Skamler, Kofetmaatter og Eke, samt de i enhver Huusholdning og Gaard saameget yndede amerikanske Bade- og Gaard- samt Vostskoste og Kv-Kardæstter. Udvalg forefindes hos Hr. Kjøbmand Otto Jørgensen i Helsingør, hvor tillige Bestillinger modtaaes.

Announce fra Helsingør Avis den 30. oktober 1861. Lemmernes arbejde blev ret hurtigt en attraktiv vare - og som det fremgår af denne annonce, blev de fabrikerede varer ikke kun solgt på Anstalten, men hos detailhandlere i bl.a. Helsingør.

Af en kassebog over salg fra Anstalten kan man læse, at der blev fremstillet og solgt en lang række varer. I årene 1876-80 solgtes eksempelvis rosetmætter, manillamætter, rørmætter,alousier (skærme), kardæsker (stive børster), fjederstøvler, kartofler, gadekoste, ligusterplanter, gulerødder, læderarbejde, værk, sivsko, halmmætter, sivtæppetøj, kurve, tækkergarn, kålraiplanter, karskrubber, tagspåner og halmbånd. Desuden anvendte pastor Kaae lemmerne som budbringere, hvilket også indgik i Anstaltens samlede regnskab.

senere var han tilbage på Anstalten - nu med endnu ringere behøve end ved første indlæggelse. I juli 1866 lykkedes det åbenbart at finde en ny plads til Hans - denne gang hos murermester Johan Olsen i Helsingør. Men heller ikke dette gik ret længe. I november samme år var han tilbage igen på Anstalten.

Nu kneb det åbenbart med at finde en ny plads - endnu i september det følgende år var han således indlagt i Tikøb. Og den 8. september 1867 sker ulykken så: Hans er taget ud for at bade i Gurre Sø - og drukner "under Krampeslag", som der står i Anstaltens hovedbog.

Tikøb Fattig- og Forsørgelsesanstalt, således som den tog sig ud omkring 1911. I det ydre var der dog ikke sket de store forandringer i forhold til, da bygningen var ny 50 år før. Indvendig var der imidlertid sket store ændringer. Før 1911 var hovedbygningen indrettet på den måde, at der i stueetagen var bolig for inspektøren og 2 store arbejdssale for lemmerne. På 1. sal var der to store sovesale til lemmerne. Bygningen bag hovedbygningen (mod nord) var indrettet til sognerådssal og kommunekontor, samt bolig for kommunesekretæren. Den østlige bygning indeholdt opholdsrum til de ca 25 sindssyge patienter, der var indlagt her.

Landinspektør Theodor Vilhelm Bonnesen (1837-93) kom til egnen, da han i årene 1860-64 var landinspektør ved anlægget af Nordbanen. Han syntes så godt om området, at han i 1863 købte Nyrupgaard, hvor han boede indtil 1875.

Han var medlem af Tikøb sogneforstanderskab i perioden 1864-68 og sogneforstanderskabets sidste formand i årene 1865-1867. Desuden var han medlem af Frederiksborg Amtsraad i perioden 1868-83.

Theodor Bonnesen var gift med Sophie Henriette Andrea f. Fasting (d. 1866). Da Bonnesen i 1875 solgte Nyrupgaard flyttede han til Fredensborg, hvor han boede til sin død.

Bonnesen havde adskillige tillidshverv, bl.a. var han formand for Frederiksborg Amts Landboforening i perioden 1872-75.

Endnu en nyskabelse

De forholdsvis få fattiganstalter der havde været indtil 1861, var alle indrettet til, at fattiglemmerne skulle arbejde ved det til anstalten tilknyttede landbrug. Og sådan var det også indrettet på Tikøb Fattig- og Forsørgelsesanstalt - men kun delvist. I virkeligheden var det et ganske lille landbrugsareal, der hørte til den store anstalt. Kun ca 5 tdr. ld. - og der var tilmed heller ikke kvæghold, som man ellers så det på de slesvigske anstalter.

Men selvfølgelig blev her brug for, at lemmerne arbejdede i marken. Der blev således dyrket byg, kartofler, boghvede, roer, urter og grøntsager. Afgrøderne blev dels brugt i husholdningen, dels til opfodringen af svinene.

For de lemmer, der havde problemer af den eller anden art med at arbejde i marken, indrettede man som noget nyt og unikt på den tid indendørs arbejdspladser i anstalten. Her blev de mandlige lemmer sat til at flette sivmætter, binde koste, fabrikere skamler, sivsko og træfodtøj. Kvinderne blev derimod fortrinsvis sat til at vaske, gøre rent eller lave mad, men også til at spinde hør, uld og hamp eller sat til at karte uld.

De større børn flettede også mætter eller sorterede piassava - d.v.s. de palmefibre, som dengang anvendtes til fremstilling af gadekoste.

De ting, der således blev fremstillet, var med til at nedbringe anstaltens driftsudgifter, idet de blev solgt i forretninger bl.a. i Helsingør. I regnskabsåret 1862 fik man således en indtægt på disse varer på 1.300 rdl.

Det var netop denne ordning, der gjorde Tikøb Anstalt til en særlig anstalt - hertil kom at antallet var langt større end de øvrige anstalter på landet. Det betød, at man kunne adskille børn fra voksne og mænd og kvinder i hver sin afdeling. Kun børnefamilier og gamle par kunne få fælles soverum.

Et forbillede

En tilsvarende anstalt i Ringe på Fyn har ofte været fremhævet som et forbillede for fattiggårdene i Danmark. Men sandheden er, at den mand, lærer Anders Jørgensen, der var foregangsmand her, forud nøje havde studeret anstalten i Tikøb samt anstalterne i Slesvig. Og da anstalten stod færdig tre år efter den i Tikøb, blev den første bestyrer såmænd anbefalet af forstander Søborg - nemlig en mand, Petersen, der tidligere havde været ansat på Tikøb Anstalt.

I det hele taget blev både indretningen i Tikøb og reglementet dér et forbillede for de mange fattiganstalter, der blev bygget i årene herefter. Især på Sjælland kan man se, at reglementerne i flere kommuner blev skrevet direkte af efter Tikøbs reglement. Det gælder bl.a. i Gadstrup, i Ølstykke, i Asminderød, i Bregninge-Bjergsted og i Kvislemark ved Slagelse. Også selve indretningen af anstalterne blev mere eller mindre kopierede.

Men også udviklingen udenfor Sjælland var en direkte følge af Tikøbs "pilotprojekt". Herfra høstede først Ringe mange erfaringer, og da Ringe Anstalt blev forbillede for den videre udvikling i landet, så kan man sige, at der er en direkte linje tilbage til Tikøb.

Rotteudryddelse i 1876

Af kommunens regnskab for 1876 fremgår, at "hr. Rasmussen" har fået udbetalt 40 kr for rotteudryddelse på Anstalten. Det må have været et svært angreb, når man tager i betragtning at gennemsnitstimest lønnen var 20-25 øre på den tid.

Frederiksborg Sindsygeanstalt nedlægges

I maj 1872 meddelte Frederiksborg Amtsraad at man ville nedlægge "Daareanstalten" i Frederiksborg (Hillerød) og i stedet sende patienterne til Sindsygeanstalten i Vordingborg. Imidlertid ville man dér ikke modtage idiotiske patienter, og der var derfor ikke andet for amtet at gøre, end at fordele de idiotiske personer til deres forsørgelseskommuner. Det gav øjeblikkelig problemer for alle kommuner i amtet - og i sognerådets møde i november 1872 blev sagen behandlet, efter at Anstaltens bestyrelse havde meddelt, at man der umuligt kunne rumme de sindssyge patienter, der var hjemsendt fra Hillerød. Hvis disse patienter skulle være i Tikøb ville det efter bestyrelsens mening være nødvendigt at bygge en ny afdeling til disse. Sognerådet mente imidlertid ikke, at man havde midler til at bygge og drive en sådan afdeling og besluttede i stedet at "henvende sig til Ministeriet med Besværing over den beslutning i Amtsraadet angaaende de Sindsyge, der har fremkaldt saa store Ulemper for Sognet".

Sognerådet ville tillige forsøge at få amtets øvrige kommuner med på en sådan klage til ministeriet - og i mellemtiden fik anstaltens bestyrelse tilladelse til at ansætte en ekstra opsynsmand til at holde orden. Hertil kom, at i begyndelsen af 1873 gjorde læge Mathiessen sognerådet opmærksom på en række uhygiejniske forhold på Anstalten.

Der blev derfor nedsat et udvalg til at se nærmere på en eventuel udbygning af Anstalten med henblik på at rumme en sindssygeafdeling. Udvalget barslede allerede i marts måned med en trepunkts-plan, der indebar, at der skulle bygges til den østlige ende af baghuset, således, at bygningen kunne rumme to sygestuer på hver 100 kvadratalen (= ca 40 m²). Planen var således at tilbygge et nyt sygehus, omforandre nogle eksisterende bygninger samt at bygge et tørvehus af tømmer og rafter. Altsammen incl. inventar blev vurderet til at koste ca 4.000 rdl., som skulle skaffes via et lån. Men det blev ikke gennemført.

I november 1875 forsøgte jægermester Henrik Jessen sig med et forslag i sognerådet om at udvide Anstalten med en tvangsafdeling og en afdeling for de idioter, der for tiden var indlagt på Brønsholmdal. Det blev dog først endeligt vedtaget i september 1877 - og først herefter kunne den nye afdeling påbegyndes.

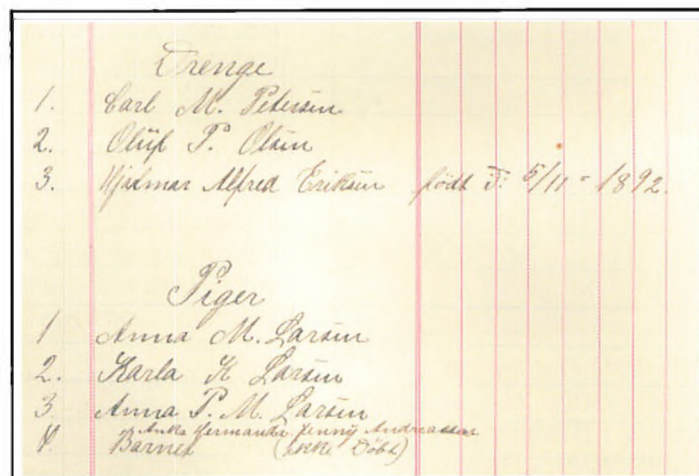
Den nye afdeling skulle også sikres bedre end hidtil. Gården skulle således kunne aflukkes helt, således at man sikrede sig, at de tvangsanbragte ikke rømmede i utide. Man havde hidtil haft mange udgifter på at hente bortgåede personer tilbage fra en "springtur" til København og andre steder. Desuden ville man også sikre sig, at der ved ombygningen blev taget hensyn til at kønnene strengt skulle holdes adskilt.

Børnenes dårlige forhold

Lige fra begyndelsen havde børnenes ophold på Anstalten givet anledning til betænkeligheder. Men trods modstand fra centralt hold endte det med, at børnene også måtte optages på Anstalten. For imidlertid at undgå at børnene skulle lide skade af opholdet, besluttedes det, at børnene i stedet kunne sættes i "pleje" udenfor Anstalten. I praksis betød det imidlertid, at børnene blev udlejet til interesserede beboere i sognet. Det siger sig selv, at disse børn ikke altid blev behandlet særlig godt - og selvom der

Heinrich Schade (1831-1916) var skovrider i 2. Kronborgske Skovdistrikt i perioden 1876 til 1902. Schade var først og fremmest forstmand og jæger, men havde tillige flere tillidshverv. I perioden 1880-86 var han således medlem af Tikøb Sogneråd og tillige formand for Tikøb Anstalt. I en lang årrække var han tillige forligskommissær.

I dagjournalen over "lemmerne" i perioden 1903-07 ses indført de børn, der da var indskrevet på Anstalten. Det viste uddrag stammer fra februar 1903 - netop den periode, hvor Hjalmar Erichsen havde ophold her - og som det ses med 6 andre børn.

Frederik Chr. Jensen
(1863-1929), ejer af Svinggaard i Borsholm i perioden 1895-1929). Frederik Jensen var valgt på en Fællesliste til sognerådet i perioden 1904-13 og deltog således i hele den voldsomme debat om anstaltens fremtid.

Tikøb Alderdomshjem kom aldrig rigtig af med det gamle image som Anstalt - så dette navn hang ved i mange år efter, at stedet var omdannet til alderdomshjem. Efter ombygningen i 1911 syntes nogle borgere dog, at det var blevet så flot, at de kaldte det for "Paladshotellet". Andre mente nu ikke, at der var noget at prale af - og gav det navnet "Grødslottet". Efter ombygningen var hovedhuset indrettet med værelser til aldersrentemodtagere i stueetagen samt en lejlighed til økonomen og hans familie. På 1. salen var indrettet kommunekontorer og sognerådssal samt bolig til kommunesekretæren. I den bagvedliggende nordlige bygning var der nu indrettet bolig til en opsynsmand samt værelser til de indlagte på fattiggården. I denne bygnings loftetage var indrettet værksted. Den østlige bygning benyttedes fortsat til de sindssyge - indtil denne afdeling blev nedlagt i 1921. Foto ca 1912.

fra kommunal side sagdes, at man holdt øje med børnenes forhold, så var det skolekommissionen, der i slutningen af 1874 måtte gøre sognerådet opmærksom på det meget uheldige forhold, at Anstaltens børn blev udlejet som vogterdrengene om efteråret til sognets bønder. Det medførte stor skade på børnenes skolegang, og sognerådet besluttede derfor at pålægge de husbonder, der lejede børnene at sørge for, at disse blev holdt til flittig skolegang - i modsat fald ville børnene blive inddraget!

I 1883 var der stadig problemer: I januar måned var amtmanden således på besøg i Anstalten for ved selvsyn at konstatere om alt var i orden og fungerede efter de anerkendte retningslinjer. Amtmanden var imidlertid ikke tilfreds med, hvad han så - i alt fald ikke hvad

angik børnene. Og Anstaltens bestyrelse måtte da også indrømme, at børneafdelingen, der længe havde været opdelt i 3-4 afdelinger, langt fra havde fungeret tilfredsstillende.

Som en følge heraf blev der antaget en plejemoder, der skulle tage sig af børnene på Anstalten. Det vedtoges også, at børnenes undervisning skulle ske på de offentlige skoler, således at de ikke blev helt afsondrede fra andre børn. Og endelig vedtog sognerådet, at drengenes beklædning blev gjort forskelligartet, således at man ikke straks kunne se, at børnene hørte til på Anstalten.

Hjalmar Erichsens indtryk

Den senere socialudvalgsformand, Hjalmar Erichsen har skrevet sine erindringer om et kort ophold på Fattiganstalten i februar-marts 1903. Baggrunden var, at Hjalmar Erichsen stammede fra et meget børnerigt hjem med 22 børn. Han blev derfor allerede som 8-årig sendt ud at tjene. Da han var 12 år løb han fra tjenesten, som han var utilfreds med, men som han ikke kunne komme ud af. P.g.a. dette blev han placeret på Anstalten i ca. en uges tid inden han blev sendt tilbage i sin gamle plads. Men dette korte ophold gjorde stort indtryk på Hjalmar, der mange år senere beskrev sit eget ophold her som ganske udmærket:

"Der var ingen skolegang i den korte periode jeg var der. Men der var åndssvage børn, og de gik imellem de gamle; de bestilte ikke ret meget og de havde det for så vidt godt, for de gamle tog sig vældigt pænt af de her åndssvage børn og gav dem en god behandling. Ville de bestille noget, så fik de lov til det, og ville de ikke, så fik de lov til at lade være, der blev ikke stillet store krav til disse børn. En anden historie er det, at forældreløse børn blev udstationeret; de blev af sognerådet udliceteret til den lavest bydende, der så fik nogle få kroner for at have sådant et barn, der var en slags tjenestedreng indtil han blev myndig."

Også de øvrige beboere på Anstalten lagde Hjalmar Erichsen mærke til:

Der var sindsyge, åndssvage, gamle og det vi kalder for landevejsriddere, som tyede til om vinteren, når de ikke kunne klare sig længere. Alle sammen var så godt som i en blanding. De arbejdede på arbejdsstuen - det var en meget stor stue, og der sad alle de gamle på lange bænke ved lange borde og pillede tovværk. Kvinderne havde deres egen stue for dem selv, hvor de sad og strikkede, syede og lappede på alle de personers tøj, der nu var på sådan en anstalt. Der var også en sindsygeanstalt, hvor de sindsyge var anbragt bag tremmevinduer og låsede døre, og de blev kun sluppet ud i haven en time hver dag, og de skulle opsynet gå ude og passe på dem. Der var et fire alen højt plankeværk rundt om denne have, og det var egentlig talt et sørgeligt syn at se disse mennesker. Pasning fik de meget lidt af, det var vel nærmest de gamle kvinder, der gik dem tilhånde. De sindsyge var selvfølgelig ikke lige nemme at have med at gøre, idet de ikke altid gjorde hvad der blev sagt, og så var det den hårde hånd, som var den mest udbredte. desuden havde man noget, man kaldte for et mørkekammer, hvor de blev puttet ind i, når de ikke ville makke ret. Når de faldt til føje, kunne de komme ud igen og bede pænt om forladelse.

Om forholdene for de gamle mennesker, der var anbragt i store sovesale gjaldt andre regler og forhold. Om disse husker Hjalmar Erichsen:

Med hensyn til arbejde kunne de gamle ikke sige nej, og de var meget bange for inspektøren- Når han viste sig på arbejdssalen, så rystede og bævede de gamle og fik gang i de krogede fingre; det var om at stille ham tilfreds, for han brølede nærmest som en løve, når han kom ind. Børnene var advarede af de gamle på anstalten, om at man bare havde at krybe i skjul og undgå at møde ham. Jeg sad jo mellem de gamle der og pillede tovværk, og da var det bare om at dække sig bag de andre.

Frands Chr. Jørgensen
(f. 1855) skovrider i Kelleris 1904-24. Han var medlem af sognerådet 1907-13 og formand for anstaltens bestyrelse i de turbulente år omkring 1911.

To glimt fra Tikøb Alderdomshjem i 1920'erne - øverst hovedindgangen - nederst ses "baghuset" med en flok gæs, hvoraf den ene blev kaldt "Frederik".

*Mølle- og gårdejer **Frands Olsen** (1845-1927), Søgaard i Tikøb, var født på Sølundegaard i Harreshøj, men overtog i 1870 Søgaard i Tikøb efter faderen. I 1872 lod han opføre Tikøb Mølle, som han dog i perioder lod bortforpagte.*

Hans hovedinteresse var landbruget, som han drev fra Søgaard. I 1898 blev han medlem af Tikøb Sogneraad, og efter i en årrække at have været næstformand, blev han sognerådsformand fra 1907, indtil han som reaktion over sagen om Tikøb Alderdomshjem og Hornbæk Skole og den deraf følgende protestbølge i kommunen, udtrådte af sognerådet i december 1910.

Frands Olsen var medinitiativtager til utallige nye tiltag. "Skal vi have gang i noget nyt, skal vi have fat i mølleren" - sagde man dengang. Frands Olsen var desuden medlem af en lang række bestyrelser især indenfor landbrugsområdet.

Jeg tror ikke, at de havde ret meget med præsten at gøre, men de kunne naturligvis gå i kirke om søndagen, dersom de ville, hvis de gav besked til inspektøren. Dog tror jeg, at det nærmest var på kroen, de kom. Når bønderne kom der, var der altid mulighed for at få en toøre, som så blev omsat først og fremmest i skråtobak og så en snaps. Jeg kan huske, at når de fik udgangstilladelse om søndagen, og så kom hjem og måtte hjælpes i seng, fordi de havde fået mere end de kunne bære.

Ny sociallovning

Den 7. januar 1911 kl 12.00 blev Tikøb Kommunes første alderdomshjem indviet. Forhistorien var, at der i 1891 var kommet en lov om alderdomsunderstøttelse. Denne lov åbnede mulighed for, at ældre trængende medborgere kunne oppebære en understøttelse, som ikke fik konsekvenser for dem, således som fattighjælpen havde. Desuden var det nyt, at statskassen kunne yde bidrag til understøttelsen - nu var det ikke længere kun kommunekassen, der skulle bære udgifterne.

Samtidig vedtoges en lov om sygekasser, som også havde til sigte at komme mindrebedrøvede til hjælp såfremt de blev syge. Hidtil havde disse personer været henvist til at søge fattighjælp, men nu var der denne mulighed, som således også betød, at de ikke længere behøvede at risikere den deklassering som modtagelse af fattighjælp betød.

Der havde dog allerede fra 1856 været en mulighed for at slippe uden om fattighjælpen. Den såkaldte "De fattiges Kasse" kunne give trængende hjælp i begrænset omfang. Sognerådet måtte imidlertid ikke yde tilskud til "De fattiges Kasse", så indtægterne var begrænset til frivillige bidrag og tilskud af anden art. Af denne grund fik denne kasse aldrig den store betydning. I 1907 afløstes den af de såkaldte Hjælpekasser, som mest var beregnet til midlertidigt arbejdsløse.

Alderdomshjemmet i Tikøb

Allerede i 1899 kom det første forslag om oprettelse af et alderdomshjem i kommunen. Det var gårdejer Jørgen Svendsen i Plejelt der stillede forslaget til sognerådet. Der gik imidlertid adskillige år inden sagen for alvor blev taget op igen, trods det at murer P. Johansen i Hellebæk i 1907 forsøgte at få sagen genoptaget. Først i 1909 anmodede flere sognerådsmedlemmer om at sagen blev taget op i sognerådet - og nu blev resultatet, at der blev nedsat et udvalg på fire medlemmer til at fremkomme med en indstilling om en nyordning.

Denne nyordning skulle gå ud på at nedlægge sindssygeafdelingen, som ikke havde været andet end en opbevaring af sindssyge. Der var ganske vist et fast lægetilsyn til denne afdeling, men der var ingen behandling for lidelsen. Dette forhold havde man længe været klar over, var uholdbart. Og udvalgets konklusion var da også at nedlægge sindssygeafdelingen helt og sende patienterne til andre anstalter. Sindssygeafdelingen, der havde til huse i annektsbygningen mod øst, havde i gennemsnit haft 25 patienter indlagt.

Udvalget skulle også - i samarbejde med anstaltens bestyrelse - finde frem til, hvorledes anstalten skulle bygges om til det nye formål. Og i januar 1910 vedtog sognerådet et forslag om at hovedbygningen, der hidtil i stueetagen havde indeholdt inspektørbolig, 2 store arbejdsale og køkken samt på 1. salen to store sovesale til lemmerne, nu skulle ombygges. Hovedbygningen skulle nu indrettes til alderdomshjem, sognerådssal, kontorer og funktionærbolig.

Efter at arkitekt Holsøe havde ladet udarbejde detailtegninger over ombygningen, vedtoges hele herligheden i august samme år. Licitationen gav arbejdet til murermester Valde-

mar Larsen, Espergærde, tømrermester J. Nielsen-Kaas, Skotterup samt stenhuggermester Bernhard Harrig i Aalsgaard.

Fra 1. november 1910 ansattes som ny økonom for anstalten. L.auritz Hansen (f. 1875). Hans hustru, Julie Hansen (f. 1872) ansattes som økonoma.

500 underskriver en protestadresse

I efteråret 1910 opstod der en protestbølge i kommunen - anført af en gruppe på 18 personer med bl.a. proprietær Fr. Smith, Nyrupgaard, Jens Jensen, Horneby og Niels Jeppe Andersen, Mørdrup i spidsen. Det hele startede med, at initiativtagerne havde samlet sig i Helsingør og dér formuleret en protestadresse over Tikøb Sogneråds administration. Adressen var stilet til hhv. Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, Frederiksborg Amt samt Skoledirektionen, og meningen var, at underskriverne ville have de respektive myndigheder til at stoppe opførelsen af en ny skole i Hornbæk samt ombygningen af Tikøb Anstalt. I begge tilfælde udtrykte man bekymring m.h.t. pengeforbruget og ikke mindst den "flothed", der var forbundet med projekterne. M.h.t. Hornbæk Skole var man også af den opfattelse, at en ny skole der, ville betyde, at man måtte forny kommunens øvrige 6 skoler i løbet af kort tid. Desuden mente initiativtagerne, at Tikøb Skole var meget dårligere og burde fornyes før Hornbæk.

M.h.t. Anstalten mente initiativtagerne, at "der af Sogneraadet er udvist en Flothed, som synes ganske urimelig for Administrationens Vedkommende, hvorimod Afdelingen til Alderdomshjem er ganske forfejlet og mangelfuld". Sammenfattende var konklusionen: "Da vi i høj Grad misbilliger det nuværende Sogneraads Styrelse af Kommunens Sager, og forudser, at Sogneraadet kan forventes endnu i den tilbageværende toaarige Valgperiode at falde paa at faa endnu flere af den Slags Reformer gennemført, tillader vi os at anmode de højtærede Myndigheder om hver paa sit Omraade at nægte Approbation paa de af Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Sogneraad forelagte Skolesager og Optagelse af ny Laan".

Sognerådet arrangerer fire borgermøder

De mange protestunderskrifter og det forhold, at "der i Sognet forsøges opagiteret en Stemning imod Sogneraadets Ledelse af Kommunens Anliggender", gav anledning til at sognerådet enstemmigt besluttede at afholde fire "borgermøder" - lidt af en nyskabelse på den tid. Formålet med møderne var at forklare befolkningen baggrunden for sognerådets dispositioner.

De fire møder blev afholdt hhv. i Hellebæk, Hornbæk, Tikøb og Espergærde. Til det første møde mødte ingen repræsentanter for protestadressen op, og alle indlæg talte derfor imod adressen. Sognerådets næstformand, smedemester J.C.A. Larsen, Horserød, mente således, at "en Del af Underskriverne, der har været Kollegaer med de nuværende Sogneraadetsmedlemmer, forsøger nu at spille Oversogneraad. Det er ufint."

Sognerådsmedlem, forpagter Ludvig Harboe, Hellebækgaard var endnu skarpere: "Den Fremstilling, der er givet med Hensyn til Tikøb Anstalt, er grundfalsk. Vore Forgængere i Sogneraadet har leveret Ting, som de maa skamme sig over".

Sognerådsmedlem, tømrermester Valdemar Nielsen, Hornbæk: "Der siges i Adressen, at vi er flotte og opfører en Pragtbygning i Hornbæk. Ja, det bliver en pæn Bygning. Vi vil nemlig ikke bygge Længer, som de foregaaende Sogneraad har bygget i Snekkersten og Espergærde".

Sognerådsmedlem, ekspedient Jacob C. Lindberg, Hellebæk: "Underskriverne på Adres-

Nogle af initiativtagerne til protestadressen i 1910.

Chr. Frederik Smith (1866-1954), proprietær, ejer af Nyrupgaard 1896-1929 og amtsrådsmedlem 1901-17.

Jens Jensen, gårdejer i Horneby. Medlem af sognerådet i 1901-09 for partiet Højre.

Niels Jeppe Andersen, ejer af Ærtebjerggaard i Mørdrup. Medlem af sognerådet i perioden 1904-09.

Daglig Kost.

Hver Morgen.

1/2 L sød Mælk							
eller en Kop The	<table border="0"> <tr> <td>The</td> <td>2 g</td> </tr> <tr> <td>Sukker</td> <td>10 g</td> </tr> </table>	The	2 g	Sukker	10 g		
The	2 g						
Sukker	10 g						
" " " Kaffe	<table border="0"> <tr> <td>Kaffe</td> <td>7 g</td> </tr> <tr> <td>Sukker</td> <td>10 g</td> </tr> <tr> <td>Mælk</td> <td>25 g</td> </tr> </table>	Kaffe	7 g	Sukker	10 g	Mælk	25 g
Kaffe	7 g						
Sukker	10 g						
Mælk	25 g						
1 1/2 Skive Rugbrød	75 g						
1 Skive Sigte- el. Hvedebr.	25 g						
Smør eller Margarine	15 g						

Hver Middag.

2 Retter	
1 Skive Rugbrød	50 g

Hver Eftermiddag.

1 Kop Kaffe	<table border="0"> <tr> <td>Kaffe</td> <td>10 g</td> </tr> <tr> <td>Sukker</td> <td>15 g</td> </tr> <tr> <td>Mælk</td> <td>50 g</td> </tr> </table>	Kaffe	10 g	Sukker	15 g	Mælk	50 g
Kaffe	10 g						
Sukker	15 g						
Mælk	50 g						
Sigtebrød	50 g						
Smør eller Margarine	10 g						

Hver Aften.

Mælk eller The (som Morgen)	
2 1/2 Skive Rugbrød	125 g
Smør, Margarine el. Fedt	20 g
Paalæg	25 g
Ost	10 g
Hvedebrød	25 g

Til Alumner med strængt legemligt Arbejde kan gives et Tillæg af 50 g Brød og 10 g Margarine.

Anm.

De anførte Ingrediensmængder er at forstaa Bruttovægten i ikke tilberedt Tilstand. f. Eks. raat Kod med Ben og Sener, Kartofler med Skræl o. l.

Middage

1ste Uge		Suppleringsretter & Anm.					
Retter	Ingredienser		Retter				
1	1/2 L Frugtsuppe Suppekød m. Kartofler og Peberrodssauce	frisk Frugt 150 g (eller tørret do. 40 g) Sukker 30 g Sagomel 15 g Tvebakker 50 g	Kod 200 g Mel 10 g Peberrod Korender Kartofler 200 g	Rabarbergrød (se 1a)	8	1/2 L Hyldebærsuppe Steg	friske Hyl- (tørrede Kartoffelm- Sukker... Tvebakker (eller Æbl)
2	1/2 L Kødssuppe m. Ris og Kod- el. Melboller Æbleskiver	Kødssuppe 500 g Urter 125 g Ris 30 g Kød 40 g Melboller eller Melboller Kod 40 g Marg. 15 g Mel 7 g Mælk 30 g Vand 30 g Æg 1 Stk	Mel 75 g Kærnemælk 100 g Sukker 7 g Tvekuls. Natron 1 g Margarine 30 g Sukker 10 g	Pandekager (se 2a)	9	Rismelsgød kogt Fisk	Mælk Rismel Salt Sukker
3	Bygggrød m. Mælk stegt Fisk, Kartofler	Bygggrøn 75 g Melis 10 g Smør el. Marg. 5 g Mælk 200 g	Fisk 300 g Fedt 20 g Kartofler 200 g Marg. 5 g Mel 7 g	Hertil anvendes Sild, Torsk, Makrel el. lign.	10	1/2 L Fiskesuppe m. Marcaroni Haschis	Fiskesupp Marcaroni Urter, Vis Margarine Mel
4	1/2 L Kærnemælksuppe stegt Lever	Kærnemælk 500 g Hvedemel 35 g Sukker ca. 40 g Rosiner 15 g	Lever 150 g Fedt 20 g Mel 10 g Løg 40 g Kartofler 200 g	Mælkegrød (se 4a) Frikadeller (se 4b)	11	Mælk & Tvebakker Frikassé	Mælk Tvebakker Sukker Kanel
5	1/2 L Sagosuppe Fiskefrikadeller	Gryn 25 g Salt 50 g Sukker 20 g Svedsker 25 g Kanel, Eddike	Fiskefars 150 g Fedt 20 g Kartofler 200 g	Jordbær eller Hindbær Plukfisk (se 5b)	12	Risvandgrød m. Æbler Æggekage m. Flæsk	Ris Æbler Sukker sød Mælk
6	Risengrød spr. Oksekod el. Flæsk m. Gemyse	Gryn 65 g sk. Mælk 500 g Øl 200 g Sukker 20 g Kanel	spr. Flæsk eller Oksekod 175 g Grøntsager 200 g Margarine 10 g Mel 10 g	Hertil anvendes Grønkaal eller Hvidkaal el. gives i Stedet Gule Ærter (se 7a)	13	1/2 L Sagovælling Kødfars m. Gemyse	Mælk Sago Sukker
7	1/2 L Kaalsuppe Risengrynskatter	Flæsk el. Kaalsuppe 0,5 l Kaal 200 g Kartofler 100 g	Risgrød ca. 200 g (af 30 g Ris) Æg 1 Stk Mel 10 g Sukker 5 g Margarine 30 g		14	1/2 L Øllebrød Fiskeboller m. Karry og Ris	Brød Øl Sukker sød Mælk

Suppleringsretter.

1a. Rabarbergrød Stilke 250 g Sagomel ca. 30 g Sukker 40 g sød Mælk 100 g	4a. Mælkegrød Mælk 500 g Bygggrød 200 g (af 30 g Gryn)	5b. Plukfisk Klipfisk 50 g Kartofler 200 g Margarine 10 g Mel 15 g Mælk 200 g	8a. Rødgrød Ribs 120-150 g Hindbær Sagomel ca. 30 g Sukker 40 g sød Mælk 100 g	10a. Lobescowes Kod 175 Suppe 200 Kartofler 200 Løg, Salt, Peber
2a. Pandekager Hvedemel 100 g Kærnemælk 200 g Sukker 15 g Salt, Natron Margarine 40 g	4b. Frikadeller Kod 100 g Mel 20 g Mælk 90 g Fedt 25 g Kartofler 200 g Margarine 7 g Mel 10 g	7a. Gule Ærter Ærter 100 g Urter 100 g Suppe 500 g Kartofler 100 g	8b. Æblegrød Æbler 200 g Kartoffelmel. ca. 30 g Sukker 40 g sød Mælk 100 g	10b. Blodbudding Polse 150 Smør 10 Æbler 100 Sukker 35

ge		Suppleringsretter & Anm.
nser		
Kød	200 g	Æblesuppe
Margarine	5 g	Æblegrød (se 8b)
Mel	7 g	el. Rødgrød (se 8a)
Kartofler	200 g	
Fisk	300 g	Til Grøden kan
Kartofler	200 g	anvendes Byggryn,
Margarine	5 g	Majsflager eller
Mel	7 g	Mannagryn
Sennep eller		
Persille		
Margarine	10 g	Kvaalsuppe (se 7)
Mel	20 g	
Løg	15 g	Lobescowes (se 10a)
Suppe		Blodbudding (se 10b)
køgt Kød	65 g	
Kartofler	200 g	
Kålkvækod	175 g	
Gulerødder	75 g	
Margarine	7 g	Ragout (se 11a)
Mel	10 g	
Kartofler	175 g	
Æg	11 g Stk.	Pærer eller anden
Mel	20 g	Frugt kan ogsaa
Mælk	100 g	anvendes
Flask	50 g	
Fedt	20 g	
Kød	125 g	Til Vælling kan de
Mel	20 g	under 9 nævnte Gryn
Mælk	90 g	anvendes
Løg, Salt, Peber		
Grøntsager	200 g	Medisterpølse (se 13a)
Margarine	15 g	
Fiskefars	150 g	
Margarine	7 g	Spegesild m. Kartoffel-
Mel	10 g	og Løgsauce (se 14a)
Ris	40 g	
Karry		
gout		
.....	175 g	
.....	10 g	
.....	10 g	
.....	200 g	
sterpølse		
.....	150 g	
.....	15 g	
.....	5 g	
.....	100 g	
.....	200 g	

Spisereglementet for Tikøb Alderdomshjem således som det blev vedtaget af Tikøb Sogneråd og stadfæstet af Frederiksborg Amt i 1923. Reglementet var en kopi af spisereglementet for "De gamles Hjem i Hillerød" - men man fandt det så udmærket, at der nærmest ikke blev foretaget ændringer.

sen er samlede ved Udenomssludder. Inden de fire Møder er forbi, vil mange fortryde, at de har skrevet under".

Ved mødet i Hornbæk et par dage senere blev der enstemmigt vedtaget en resolution, der udtalte misbilligelse af adressen - og ved mødet i Tikøb, hvor bl.a. amtsrådsmedlem Fr. Smith var mødt frem og argumenterede for kritikken af sognerådet, var der mødt over 300 mennesker, som imidlertid stort set alle støttede sognerådet.

Borgermøderne blev således en stor succes for sognerådet. Ikke bare mødte der samlet set op imod 1.000 mennesker, men det lykkedes også at få vendt stemningen og få protesterne til at forstumme brat. Imidlertid havde sagen taget hårdt på sognerådsformand Frands Olsen, Tikøb - der i det efterfølgende sognerådsmøde den 16. december 1910 valgte at nedlægge sin post som formand og udtræde af sognerådet. Han afløstes som sognerådesformand af smedemester Jens C. A. Larsen, Horserød.

Sindssygeafdelingen nedlægges i 1921

Som nævnt havde der længe været overvejelser om nedlæggelse af sindssygeafdelingen. Her var i 1920 indlagt 15 personer, men kun de tre kom fra Tikøb Kommune - de resterende 12 personer var alle anbragt af andre kommuner. Og af de tre fra kommunen var de to - efter dr. Bangs udsagn - aldeles ufarlige, og ville kunne indlægges på en almindelig sygestue. Desuden var der i fattigafdelingen på samme tid indlagt 19 mænd og 9 kvinder. Af disse var 7 personer fra fremmede kommuner - alle indlagt mod betaling. Anstaltens bestyrelse mente, at det nu var på tide, at de fremmede kommuner hjemtog deres egne borgere - og dermed forbedrede forholdene for de personer, der rettelig hørte hjemme i Tikøb. Ikke blot forholdene for alderdomshjemets beboere ville blive bedre - også ledelsen af hjemmet ville få det lettere.

Og i begyndelsen af 1921 vedtog Sognerådet at Sindssygeanstalten skulle nedlægges pr. 1. maj samme år. Lokalerne skulle derpå indrettes til alderdomshjem. Frederiksborg Amt var dog ikke begejstret. Man forudså pro-

Tre af Tikøb-sagens hovedpersoner

- gengivet i tegninger fra Helsingør Dagblad

Oscar Bang (f. 1875), læge på Anstalten 1910-25 - og Tikøb-sagens hovedperson. Hans kritik af forholdene førte til adskillige sager - men ikke til større ændringer. Oscar Bang var læge i Nyrup 1910-19 og i Espergerde 1919-32.

Frederik Jensen (f. 1881), alumne på Tikøb Anstalt - blev ufrivilligt inddraget i "Flæskesagen"

i Tikøb og blev endda vare-tægtsfængslet i en periode. Frederik betegnedes som en hjertensgod, glad og rund mand - men mindre begavet.

Viggo Erling (f. 1882) skatteinspektør i København indtil 1921. Derpå skattese-kretær i Tikøb Kommune. Fra

1937 administrationschef samme sted. Viggo Erling og hans hustru Gudrun f. Mortensen blev også trukket ind i den ene af Tikøb-sagerne - den såkaldte "Flæskesag".

Tikøb Kommune havde helt tilbage i 1800-tallet anskaffet sig en sygevogn, som naturligvis skulle trækkes af heste. Omkring 1918 var denne vogn så nedslidt at reparation kun nødtøftigt kunne rette op på sagen. I 1923 anskaffede man derfor den første sygeautomobil - men først måtte man lade økonom Hansen og opsynskarl Peter Petersen få kørekort - på kommunes regning. Den afbildede ambulance er en Chrysler 1936. Denne bil blev senere udskiftet med en nyere bil, der endte sine dage som ambulance ved Esbønderup Sygehus. Til at køre ambulancen var ansat to chauffører, der afløste hinanden.
(Foto i Uffe Mortensens samling)

Jacob Christian Lindberg (f. 1868) bladekspedient i Aalsgaard indtil 1911, hvor familien flyttede til Snekkersten. Lindberg blev valgt til Sognerådet i 1909, og han blev således et af de første socialdemokratiske medlemmer af Tikøb Sogneråd. I "protestadresse-sagen" i 1910 var Lindberg en stærk kritiker af underskriverne, som han betegnede som folk, der ønskede den "privilligerede valgret" genindført. Han udtrådte i 1911,

blemer med at få anbragt 19 personer andre steder og tog derfor initiativ til at indrette en sindssygeafdeling på Hillerød Sygehus eller få anbragt nogle af personerne på Skibby Forsørgelsesanstalt.

Men Tikøb Sogneråd holdt fast og lod efter 1. maj 1921 hovedbygningen og den tidligere sindssygeafdeling bygge sammen. Da der i august 1922 blev vedtaget en ny lov om aldersrentenydere, så lod sognerådet udarbejde et nyt reglement for hjemmet. Heri hedder det bl.a. i §5, at "Beboerne forsynes under deres Ophold paa Hjemmet med alt, hvad de behøver til deres Livsophold, navnlig Føde samt Beklædning, forsaavidt de ikke selv er i Stand til at tilvejebringe denne, ligesom Hjemmet ogsaa vil sørge for Vask og Renlighed samt Lys og Varme. Løvrigt erholder de fri Lægehjælp og Medicin. Maden leveres fra Hjemmets Køkken i Overensstemmelse med et af Sogneraadet godkendt Spisereglement, ved hvilket det navnlig iagttages, at Beboerne forsynes med god og sund Kost. Til Smaafor nødenheder for Beboerne udbetales der dem maa nedlig 4 Kr. Denne Pengeunderstøttelse bortfalder, naar den paagældende af Legater, Pension eller anden Understøttelse alt har en Indtægt, der ikke er mindre end det anførte Beløb."

Af de 21 paragraffer kan endvidere citeres af §9:

"Beboerne skulle, saafremt deres Helbredstilstand efter Lægens Skøn tillader det, selv rede deres Senge, holde deres Stuer rene og ryddelige og deres Bohave probert og ordentligt, ligesom ogsaa den strængeste renlighed indskærpes dem med Hensyn til deres Person. De skulle saa ofte, som det findes nødvendigt, have et varmt Bad mindst hver 2den Maaned, alt efter Lægens nærmere Bestemmelse. Sengene skulde være redte og den daglige Rengøring af Stuerne tilendbragt inden Kl 8 Morgen om Sommeren og Kl 10 om Vinteren."

Og i §12 hedder det:

"Beboerne maa ikke uden Økonomens Tilladelse forlade Hjemmet, før de har udført den Morgengerning, der paahviler dem efter Reglementets §9, og de skulle være hjemme senest Kl 9½ Aften, med mindre de have Økonomens Samtykke til at være ude efter denne Tid (Indgangsdøren lukkes Kl 10)."

Og endelig i §17 formanes det:

"Den af Beboerne, der viser sig i beruset Tilstand i eller udenfor Hjemmet eller iøvrigt overtræder nogen af ovenstaaende Bestemmelser, vil efter Omstændighederne miste sin Plads i Hjemmet".

"Tikøb-sagen"

Da Anstalten i 1909 fik en ny læge, Oscar Bang fra Nyrup, fik man også en læge, der var interesseret i, at fattiglemmerne, de sindssyge og alderdomshjemmets beboere havde ordnede forhold. I 1920 påpegede Bang således, at der ikke var overensstemmelse mellem pristallets udvikling og omkostningerne ved Anstaltens drift. Der var på 6-7 år sket en omkostningsstigning på over 30% udover pristallet. Der skete dog ikke yderligere i den sag.

Da sindssygeafdelingen blev nedlagt i 1921, besluttede sognerådet at afskedige sygeplejersken. Det var ikke en beslutning, der huede Oscar Bang. Han klagede til sognerådet og beklagede bl.a., at han ikke engang var blevet spurgt i sagen - og at han dog måtte være den nærmeste til at vurdere sagen. Bang fremhævede bl.a., at sygeplejersken var hans eneste hjælp på stedet - og ganske uundværlig. Bl.a. stillede Bang spørgsmål om hvem, der skulle sørge for den daglige pleje, og hvem der skulle tage vare på medicineringen.

Hvis Oscar Bang har fundet, at sognerådets svar var noget nonchalant, er der ikke noget at sige til det. Sognerådet svarede nemlig - efter indstilling fra Anstaltens bestyrelse - følgende: *"Bestyrelsen af Alderdomshjemmet påhviler det samlede Sogneraad, hvorfor man ikke formener det nødvendigt nærmere at besvare de af Hr. Lægen stillede specielle Spørgsmaal, idet man dog skal tilføje, at Henvendelse angaaende Sygeplejen paa Hjemmet fremtidig skal ske til Økonom Hansen og dennes Hustru, da Ansaret med Hensyn til Sygeplejen fremtidig paahviler disse."*

Efter alt at dømme var dr. Bang ikke synderlig tilfreds med den måde, alderdomshjemmet blev drevet på. Ikke mindst økonom Lauritz Hansen og hans hustru økonoma Julie Hansen havde Bang et horn i siden på. I løbet af 1924 havde Bang således en række meget anklagende læserbreve i de lokale dagblade, og det førte på forskellig vis til en række undersøgelser- og retssager.

En af sagerne handlede om en anklage for fusk med indkøb til økonoma Julie Hansen. Hun skulle ifølge Bang have indkøbt silkestrømper i Helsingør og fået dem faktureret som gulvklude. En anden sag handlede om, at skattesekretær V. Erling skulle have fået leveret flæsk fra Anstalten direkte til sin bopæl i Harreshøj. Flæsket skulle være blevet transporteret af en af alumnerne, nemlig Frederik Jensen, der længe var et hovedvidne i denne sag. Endelig klagede Bang over manglen på en uddannet sygeplejerske på hjemmet - og så var der anklagen om, at økonom Lauritz Hansen ikke havde ført tilstrækkelig inventarielister, og at indkøbene til hjemmet ikke svarede til en kontroloptælling af hjemmets forskellige indbogenstande.

Sagerne udviklede sig i løbet af 1925 til retssager, og den 1. april 1925 blev Oscar Bang afskediget som læge for Anstalt og Alderdomshjem. Det fik i øvrigt Bang til at indlede en ny sag med krav om pension. Og desuden indledte lægeforeningen straks en blokade af Anstalten, da det for foreningen så ud som om, at Bang var blevet straffet for at påpege en række uheldige forhold. Nogle af sagerne blev dog afgjort i amt og ministerium, bl.a. sagen om inventarielisterne, der i 1929 blev afvist som grundløs af Indenrigsministeriet. Sagerne om silkestrømperne/gulvkludene og flæsket til Viggo Erling blev til to injuriersager, der endda endte i landsretten. På vejen dertil nåede Frederik Jensen at blive fængslet og der var anklager til højre og venstre.

R. Christian Petersen (1872-1947) var født i Horserød som søn af en gårdejer. Han ejede selv en mindre landbrugsejendom, og blev valgt for de konservative til Tikøb Sogneråd i 1913. Han var medlem indtil udgangen af 1927 - de sidste 11 år som sognerådsformand. Han gik ud af sognerådet som følge af, at han havde fået et nyoprettet job som kommunekasserer i Tikøb Kommune, som han tiltrådte efterfølgende. Christian Petersen fortsatte i denne stilling til 1942, hvor han blev pensioneret. Christian Petersen var tillige i en årrække medlem af tilsynsrådet for Sparekassen for Helsingør og Omegn og opstillet til folketinget i 1920 - dog uden at opnå valg. Han var gift med Jenny Nicoline f. Franch (1875-1932), og var således svoger til sin forgænger i hvervet som sognerådsformand, J.C.A.Larsen - smeden fra Horserød.

Johannes Larsen (1875-1942) var født i Skåne som søn af en jordbruger dér. Han blev uddannet bager og blev i 1900 bagermester i Hornbæk, hvor han drev "Johs. Larsens Bageri, Konditori og Café". Han var medlem af Tikøb Sogneråd for de konservative i perioderne 1917-25 og 1929-37. Han var gift med Christiane f. Poulsen (1877-1963). En datter, Poula Fensmark-Hansen, var medlem af sognerådet 1949-66.

Valdemar Benthin Jensen (f. 1895) var uddannet gartner og drev fra 1926 selvstændig gartnervirksomhed i Snekkersten. Han valgtes til Tikøb Sogneråd for Socialdemokratiet i 1933 - og havde sæde her frem til 1950. Valdemar Jensen havde bl.a. sæde i Socialudvalget og i Børneværnsudvalget.

Det hele endte dog i nærmest ingenting. Økonom Hansen og hustruen Julie tog dog deres afsked - angiveligt p.g.a. hustruens dårlige helbred. Og Bang fik på en måde også lidt ret: Tre uger efter at han blev afskediget, ansatte Sognerådet en ny uddannet sygeplejerske til alderdomshjemmet.

Steinckes socialreform 1933

Socialminister K. K. Steincke fik efter Kanslergadeforliget i 1933 mellem Socialdemokratiet og Venstre, gennemført en socialreform, som fuldstændigt revolutionerede den måde, det offentlige leverede ydelser til trængende på. Indtil 1933 havde hjælpen til trængende medborgere hovedsagelig været givet som fattigunderstøttelse. Problemet var, at denne form for understøttelse medførte deklasserende forhold for den understøttede, bl.a. mistede vedkommende sin valgret. Ved siden af fattighjælpen udbetalte kommunerne den såkaldte alderdomsunderstøttelse, hvis størrelse blev fastsat efter sognerådets skøn i hvert enkelt tilfælde. Fra 1. januar 1923 var alderdomsunderstøttelsen imidlertid erstattet af en fast aldersrente, som ikke kunne afviges. Alle uformuende personer over 65 år havde således krav på aldersrente - en udgift som kommunerne delvist fik refunderet af staten. Denne form fortsatte i det store og hele uændret helt frem til 1965, da loven om folkepension erstattede aldersrenteloven.

Fra Fattigudvalg til Socialt Udvalg

Steinckes vigtigste nyskabelse var imidlertid ændringerne i loven om social forsorg. Denne del afskaffede nemlig i realiteten den ældgamle fattigunderstøttelse. Idéen med loven var således, at det var det offentliges pligt at hjælpe alle, der af en eller anden grund ikke var i stand til at klare sig selv. Kommunerne fik pligt til at nedsætte et fast socialt udvalg under kommunalbestyrelsen til at administrere dette. I Tikøb Kommunes tilfælde havde der allerede i mange år eksisteret et såkaldt Fattigudvalg - og det blev som følge af reformen omdannet til et Socialt Udvalg. Dette udvalg skulle så vurdere og prøve de trængendes forhold og fastsætte hjælpens omfang.

Denne reform betød, at det ikke længere havde deklasserende betydning for de trængende at modtage hjælp fra det offentlige.

Fattigafdelingen nedlægges

Som en direkte følge af denne nye lovgivning, var der ikke længere basis for at opretholde en speciel fattigafdeling ved Alderdomshjemmet i Tikøb. Den gamle fattigafdeling indrettedes derfor til alderdomshjem - i øvrigt skulle sognekommuner med mere end 3.000 indbyggere nu have et alderdomshjem, men det var jo ikke et problem for Tikøb, der havde haft et sådant siden 1911. Bygningerne i Tikøb fortsatte således som alderdomshjem indtil 1954, da hjemmet flyttede til Strandhøj i Espergærde.

Fra enkeltmandsvalg til partivalg

Valgene til Sognerådet er foregået på meget forskellige måder og vilkår. Indtil omkring år 1900 blev medlemmerne ikke valgt på politiske lister, men snarere kåret ved politiske møder - som oftest på Tikøb Kro.

Allerede før sogneforstanderskaberne blev afløst af sognerådene, skete der væsentlige ændringer af de kommunale valglove. En ny lov i 1855 fastslog, at alle medlemmer af kommunale råd skulle afgå, og at der skulle afholdes nye valg, således at de nye sogneforstanderskaber kunne påbegynde arbejdet den 1. januar 1856. Nu skulle sogneforstanderskaberne bestå af et ulige antal mænd - sognepræsten var stadig født medlem, og hans stilling som administrator af skole- og fattigsager forblev uændret. De øvrige sogneforstandere ind-

Der var også plads til at more sig - herunder ses sognerådets skovtur i 1906 - selvfølgelig er damerne inviteret med...

Anders Petersen, proprietær, ejer af Havegaard i Borsholm 1867-83 - og medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1877-80.

Hans Larsen, ejede Stengaaarden i Havreholm 1863-95, og var gift med Petronelle Andreasen. Hans Larsen var valgt til Tikøb Sogneraad i perioden 1877-83.

Johan Christiansen, ejede Busserupgaard ved Mørdrup i perioden 1862-82. Han var medlem af sognerådet i årene 1874-79.

deltet herefter i to grupper, en mindre og en større. Den mindre halvdel skulle udpeges af samtlige sognebeboere, som var fyldt 25 år. Det var naturligvis kun uberygtede mænd med dansk indfødsret, der havde stemmeret. Desuden krævedes det fortsat, at man havde betalt kommuneskat, at man havde egen husstand, havde rådighed over sit bo og at man ikke havde modtaget fattighjælp. Det betød i praksis, at samtlige bønderkarle og en del andre ansatte ikke kunne deltage i valgene. Den større halvdel af sogneforstanderskabet skulle vælges af den højstbeskattede femtedel af vælgerbefolkningen. For at kunne blive valgt skulle man opfylde de samme krav som for at være vælger, men desuden skulle man have boet mindst et år i kommunen.

Fra 1. januar 1868 indførtes de nye bestemmelser om sognerådet. Bestemmelserne fra 1855 fortsatte i det store hele uændrede - men med den væsentlige nyskabelse, at sognepræsten ikke længere var født medlem af rådet. Valgperioden var fortsat 6 år, og hver halvdel afgik hvert tredje år.

Valgene skulle foretages i årets sidste kvartal og var stadig offentlige - d.v.s. at det var muligt for alle at se, hvem hver enkelt vælger stemte på. Valgbarhedsreglerne var stort set også uændrede, men hvis et sognerådsmedlem var fyldt 60 år kunne vedkommende undslå sig opstilling eller udtræde af sognerådet. Havde man siddet i en periode på minimum 3 år, kunne man tillige undslå sig opstilling.

Kvindelig valgret og hemmelige valg

Disse bestemmelser forblev i det store og hele uforandrede frem til efter systemskiftet i 1901, hvor en ny demokratiseringsbølge satte ind. Med virkning fra 1909 indførtes en ny valglov, der indebar, at både kvinder og mænd over 25 år havde valgret og valgbarhed. Man skulle fortsat betale skat og måtte ikke modtage fattighjælp. Hvis man modtaget fattighjælp tidligere, skulle man have tilbagebetalt hjælpen for at genvinde sin valgret. Man var pligtig til at sidde i sognerådet i minimum 2 perioder, der nu blev fastsat til 4 år. Valgene var fra nu af hemmelige og skulle ske i begyndelsen af marts måned, således at det nye sogneråd kunne tiltræde den 1. april.

Hvem opstillede?

Desværre er afstemningslisterne for Tikøb Kommune ikke bevarede. Det kunne ellers have givet et svar på, hvem der stemte - og hvordan. Vi må i stedet nøjes med at se på de officielle resultater og avisernes sparsomme referater af valgene.

En vigtig forskel i forhold til nyere tid er den totale mangel på partiopstilling i stort set hele 1800-tallet. Det var således ikke de politiske partier, der opstillede kandidater til sogneforstanderskaberne eller sognerådene. Politiske partier er slet ikke nævnt i den forbindelse og er i øvrigt heller ikke et kendt begreb i grundloven.

I stedet må vi gå ud fra, at der er tale om kredse af mennesker, der lod egnede kandidater opstille, og som man forud for valget anbefalede til naboer og bekendte - og i annoncer i aviserne.

Valgene i 1873

Som eksempel på hvorledes et valg foregik, og hvor mange der stemte, kan gengives valghandlingen i Tikøb Kro den 21. november 1873. Der skulle vælges 10 medlemmer af den højstbeskattede femtedel af befolkningen for et tidsrum af seks år. Der var mødt 45 vælgere, som alle afgav deres stemmer. Da der jo skulle vælges 10 medlemmer, så

afgav hver vælger nemlig også 10 stemmer. Det betød, at af de opstillede kandidater fik mange stemmer hver:

Kjøbmand Schaar, Hellebæk	45 stemmer
Gaardejer Jørgen Olsen, Lille Esbønderup	44 stemmer
Parcellist Niels Christensen, Sophiendal	43 stemmer
Gaardejer Christian Jensen, Plejelt	43 stemmer
Møller H. P. Larsen, Nordskov	43 stemmer
Gaardejer Johan Christensen, Mørdrup	42 stemmer
Proprietær Nielsen, Landlyst	41 stemmer
Jægermester Jessen, Rosendal	40 stemmer
Gaardejer Morten Hansen, Holmegaarde	30 stemmer
Kapellan Bang, Tikøb	23 stemmer
Sognefoged P. Sørensen, Kathøj	15 stemmer
Gaardejer, P. Hansen, Horneby	15 stemmer
Kammerjunker Krogh, Teglstруп Hegn	11 stemmer

Som det ses, fik købmand Schaar fra Hellebæk som den eneste alle de tilstedeværendes stemmer. Hvem, der fik de sidste 15 stemmer, ses ikke af materialet. Valgte blev således de ti øverste på listen. Men allerede den 2. december var der igen valg til sognerådet - denne gang af to medlemmer for et tidsrum af 3 år valgt af samtlige vælgere i sognet. På de opstillede kandidater fordelte stemmerne sig således:

Fisker Willumsen, Snekkersten	23 stemmer
Baron Løvenskjold, Egebæksro	12 stemmer
Parcellist Lars Olsen, Tinkerup	9 stemmer

Det ser med andre ord ud til, at der var færre vælgere til stede ved denne valghandling - selvom det var samtlige vælgere, der kunne stemme ved dette "suppleringsvalg".

Partierne tager over

Først ved valget i november 1894 er der tydeligere tegn på en opsplnitning af kandidaterne. Og i 1900 er skete der det overraskende, at Venstre og Højre slog sig sammen på en liste, der klart var i modsætning til oppositionens liste - "den røde liste" - opstillet af Socialdemokratiet.

I alt var der 1.281 valgberettigede til dette valg, men kun 487 afgav deres stemme. Det var m.a.o. en stemmeprocent på kun 38! Det var dog ganske tæt på landsgennemsnittet og derfor ikke noget, man fandt mærkværdigt. Flest vælgere var der i Hornbæk med 210, Tikøb havde 153 vælgere og Skotterup 124. Ved valget sejrede i øvrigt fælleslisten, idet socialdemokraterne ikke fik valgt nogen medlemmer.

Den nye valglov

Med valget i 1909 kom der helt nye forhold. Med kvindernes stemmeret steg antallet af vælgere til 2.587, hvoraf 1.717 afgav deres stemme. Det gav en stemmeprocent på 66,3 - ny rekord for Tikøb Kommune.

Valgresultatet i 1909

Socialdemokratiet: 466 stemmer og 5 valgte medlemmer.

Radikale Venstre: 196 stemmer og 2 valgte medlemmer

Højre og Venstre Reformpartiet: 1.050 stemmer og 12 medlemmer

P. V. E. Schaar (1839-1901) var købmand i Hellebæk fra 1874 til 1901 og var medlem af Tikøb Sogneråd 1870-1880. Han var gift med Emilie Schallemose.

Købmand Ludvig Petersen, Aalsgaard - medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1877-83.

Købmand Andreas Poulsen, Hornbæk - var medlem af Tikøb Sogneråd 1889-85.

Ludvig Ferdinand Holst Harboe (1866-1943) kom til egnen i 1897, da han blev den nye forpagter af Hellebækgaard. I 1908 købte han den lille ejendom Lykkeholm i Holmegaarde. Han var allerede fra 1897 engageret i lokale forhold, bl.a. vedr. etableringen af Hornbækbanen, i hvis bestyrelse han sad fra 1906 til 1943. I 1909 blev han medlem af Tikøb Sogneråd og sad her i to perioder til 1917. I 1916 blev han valgt til amtsrådet, hvor han var medlem i tre perioder til 1935.

Om sit første sognerådsmøde erindrer Ludvig Harboe:

"Da jeg kom ind i Sogneraadet mødte vi et lille Hummer hvor der var Plads til 11 Medlemmer ved Bordet. 7 Medlemmer maatte sidde paa en Forbryderbænk ved Vinduet. Første gang fik jeg et Par Benklæder ødelagt paa et Søm i Bænken. I samme Lokale hang Tøjet fra 19 Personer, som mange Gange var vaadt, saa Luften var forfærdelig og jeg maatte til hvert Sogneraadsmøde have Modgift i Form af Hovedpinepulver. Forholdene var helt igennem spartanske."

Der skulle ved valget vælges 19 medlemmer til sognerådet. Det var det højeste antal indenfor samtlige sogneråd i Danmark - kun købstæderne Aarhus, Aalborg, Horsens, Randers, Esbjerg og Helsingør havde et tilsvarende antal medlemmer i rådene.

På trods af dette høje tal skulle der omtrent tre gange så mange stemmer til at få valgt en kandidat end i de fleste mindre kommuner. I praksis betød det, at der skulle omtrent 100 stemmer til for at få valgt et medlem i sognerådet.

Selvom kvinderne således nu havde fået stemmeret og valgbarhed, så opnåede ingen kvinder sæde i Tikøb Sogneråd førend 18 år senere!

Harald Jørgensen og Tikøb Kommune

Den velanskrevne og anerkendte administrationshistoriker Harald Jørgensen skriver i sin omfattende bog om "Lokaladministrationen i Danmark" fra 1985 følgende:

"Indtil 1933 havde den sognekommunale forvaltning ikke haft større omfang, end at sognerådsformanden i det væsentlige alene kunne varetage den, enkelte steder dog med assistance af en beskeden medhjælp. Man havde også kunnet klare sig med at få samtlige sager behandlet og vedtaget på de månedlige sognerådsmøder." Samme Harald Jørgensen nævner tillige, at der var enkelte sognekommuner i Københavns omegn, der fik den såkaldte "Gentofte-status", hvor styrelsen af kommunerne fra 1920 kunne blive mere som en købstadskommune end en landkommune. Heraf fulgte, at det i disse kommuner blev tilladt at yde formanden for kommunalbestyrelsen et vederlag. Også på det skolemæssige

Valgdistrikterne i Tikøb Kommune

Oprindeligt var hele kommunen kun ét valgdistrikt. Det betød i praksis, at alle kommunens vælgere skulle møde op på et bestemt sted i kommunen for at stemme - som oftest på enten Marianelund Kro eller på Tikøb Kro.

I 1882 var antallet af vælgere steget til 1.105 - og kunne forventes yderligere at stige som følge af nye fortolkninger af valgloven. Sognerådet var derfor nu kommet til den erkendelse, at valghandlingen på kun ét sted betød, at den varede alt for længe, og at det var for vanskeligt for mange at deltage i denne. Især fremhævedes det, at det var vanskeligt for fiskerlejernes befolkninger at deltage, da de som oftest ikke havde befordring.

Det blev derfor besluttet at gøre brug af valglovens bestemmelser om at inndele kommunen i tre valgdistrikter. Herefter skulle der være valgsteder i hhv. Skotterup, Tikøb og Hornbæk. Med dette forslag håbede man tillige, at flere i fremtiden ville deltage i valgene.

Fra valget i 1909 oprettedes også valgsted i Hellebæk, medens valgstedet i Nygaard oprettedes i 1941, efter at beboerne i hhv. Gurre, Øerne og Nygaard havde samlet 290 underskrifter for deling af Tikøb valgdistrikt. På samme måde havde driftige folk i Espergærde samlet 318 underskrifter for at få delt Skotterup valgdistrikt i to, således at der blev afstemningssted både i Snekkersten og Espergærde. Ved valget til sognerådet i 1950 deltes Tikøb distrikt endnu engang, idet Kvistgaard fik eget afstemningssted på Nyrup Skole.

Valgresultatet i 1913

Socialdem.: 566 st., 6 medl.

Radikale: 188 st., 2 medl.

Venstre: 266 st., 3 medl.

Højre: 781 st., 8 medl.

område nævner Harald Jørgensen, at der fra 1952 blev givet kommuner med Gentofte-status adgang til at indføre "købstadordnet skolevæsen".

Sammenholdt med at Harald Jørgensen skriver, at "*et fast kommunekontor på landet i perioden 1849-1918 hørte til de absolutte sjældenheder, hvis et sådant overhovedet eksisterede*" og dernæst beskriver at "*i Gladsaxe fik sognerådsformanden allerede i 1875 en sekretær, men at der først i 1908 åbnedes et kommunekontor med fast åbningstid*" - så må konklusionen være, at Harald Jørgensen fuldstændig har overset Tikøb Kommune, der fik sin første ansatte embedsmand i 1850'erne og i 1867 indrettede et kommunekontor med faste daglige åbningstider, gav vederlag til sognerådsformanden allerede fra 1856, havde faste stående udvalg fra 1859 samt indførte købstadordnet skolevæsen i 1938/39.

Udvalgene slår igennem

På grund af sagernes store omfang i både antal og indhold, blev det tidligt nødvendigt at sende de større sager i udvalg. I starten var der tale om ad hoc udvalg, men det viste sig snart, at det ikke var holdbart.

Som nævnt side 119 havde Tikøb sogneforstanderskab to faste stående udvalg allerede fra 1859. Det var to udvalg for vejvæsenet. Fra 1909 kom der desuden et "kasse- og regnskabsudvalg" bestående af formanden + to medlemmer af sognerådet. Dette udvalg kan sammenlignes med senere tiders økonomiudvalg. I løbet af sognerådsperioden oprettedes tillige et fast stående "skoleudvalg", og ved begyndelsen af den nye sognerådsperiode i 1913 nedsattes tillige et fast stående "alderdoms- og fattigudvalg" - til daglig dog kun kaldt "fattigudvalget". De fem medlemmer af fattigudvalget fik til opgave at "*gennemgaae og resolvere i samtlige Fattig- og Alderdomssager*" - som det udtrykkeligt beskrives i sognerådets beslutningsprotokol.

Valgresultatet i 1917

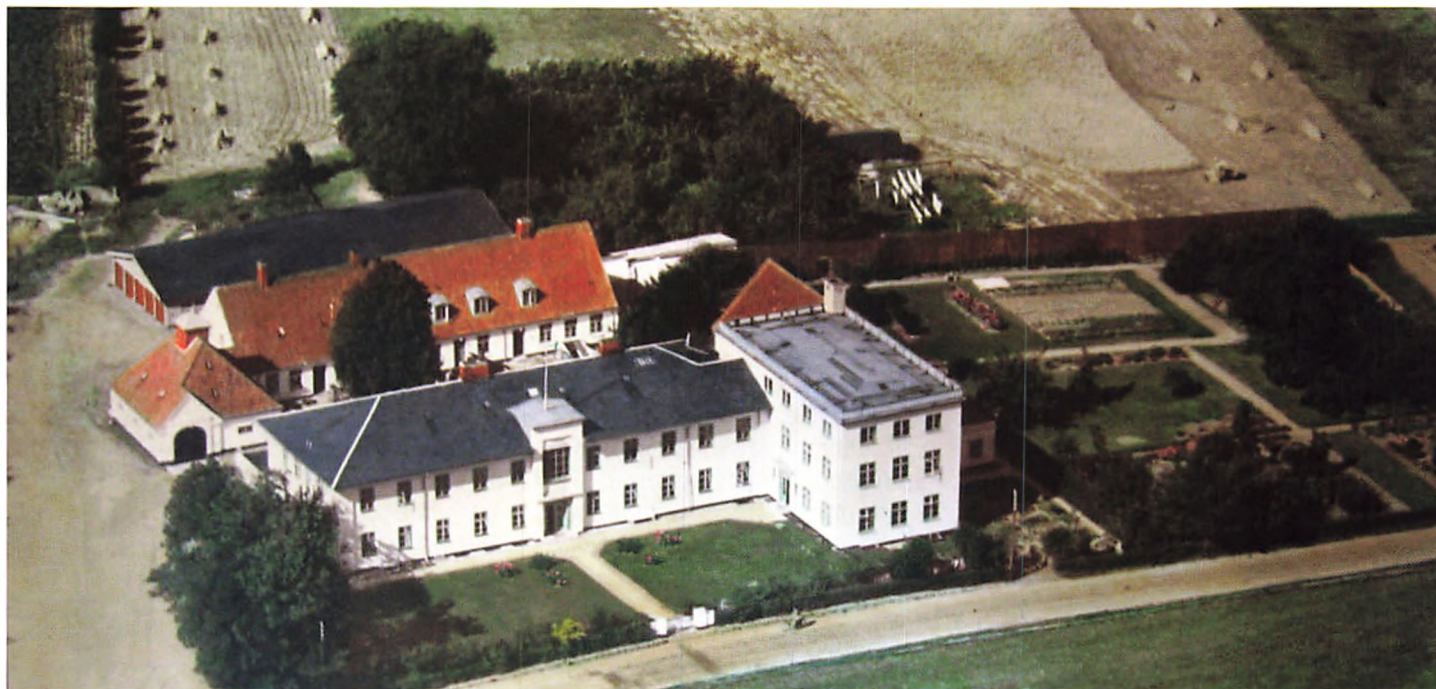
Socialdem.: 574 st., 7 medl.

Radikale: 159 st., 1 medl.

Venstre: 192 st., 2 medl.

Højre: 754 st., 9 medl.

På billedet herunder ses Tikøb Kommunes administrationskontor indtil 1953. Oprindeligt var der alene bygningen med rødt tegltag, der rummede administrationen, men senere blev også dele af den store bygning i forgrunden taget i anvendelse - bl.a. til sognerådssal.

Anna Kamilla Jensen f. Petersen, (f. 1884) var det første kvindelige medlem af Tikøb Sogneråd. Hun var opstillet for de konservative ved valget i 1925, men blev ikke valgt. I stedet blev hun 1. suppleant og trådte ind i sognerådet den 17. februar 1927. Hun var datter af købmandsparret Marie og Peter Petersen i Plejelt og blev i 1914 gift med gårdejer Christian Jensen, Plejelt. Hun var fra 1926 formand for Tikøb Husholdningsforening. Anna Jensen blev genvalgt ved sognerådsvalget i 1929 men trådte ud med denne periodes udløb i 1933.

Poul O. D. Olsen (f. 1883) var trafikassistent ved Snekkersten Station fra 1908 til 1929. I perioden 1928-29 var han medlem af sognerådet - valgt på den socialdemokratiske liste.

Den valgperiode, der startede 1. april 1917, indledtes med valg til yderligere et fast stående udvalg, nemlig et "vejudvalg". Også dette bestod af 5 medlemmer af sognerådets midte- og skulle behandle de løbende vej- og kloaksager. I 1921 nedsattes - foruden ovenstående fire udvalg - tillige et stående boligudvalg, bestående af 6 sognerådsmedlemmer. I 1925 kom desuden et stående skatteudvalg til, i 1933 et brandudvalg. Som følge af socialreformen ændredes fattigudvalget til forsørgelsesudvalget - senere dog kaldet socialudvalget. I 1937 ændrede vejudvalget navn til teknisk udvalg. Skatteudvalget var nu forsvundet - til gengæld oprettedes et børneværnsudvalg.

Strid om måltiderne

Sognerådets medlemmer samledes omtrent en gang om måneden til et sognerådsmøde på "Anstalten", som kommunens store bygning kaldtes.

Sognerådsmedlemmerne kom fra alle dele af kommunen - men da flere af medlemmerne ikke var særligt formuende, måtte adskillige af dem bogstavelig talt gå frem og tilbage. Det betød, at når der var sognerådsmøde, så brugte medlemmerne ofte hele dagen, og det var derfor naturligt, at medlemmerne fik noget at spise i forbindelse med møderne.

Det faldt imidlertid ikke altid i god jord. Utallige er således de forespørgsler, som kommunens tilsynsmyndighed, amtet, stillede til sognerådet om dennes forbrug til bispisning. Hver gang måtte sognerådsformanden tålmodigt svare, at denne kommune var så stor, antallet af sager så mange og medlemmernes byrde så voldsom, at et simpelt måltid mad måtte være på sin plads.

Og hver gang blev det da også tilladt kommunen at fortsætte med denne praksis. Men at forespørgslerne overhovedet kunne opstå, skyldtes jo at Tikøb Kommunes størrelse var en "sjældenhed". Langt de fleste andre sognekommuner havde indbyggertal på kun en tiendedel af Tikøbs og et areal på langt under halvdelen af Tikøbs. Med i bedømmelsen skal tillige nævnes, at kun sognerådsformanden og Socialudvalgets formand fik mindre beløb for deres indsats. Alle andre sognerådsmedlemmer fik ikke en krone for deres arbejde.

I 1935 forsøgte Tikøb Kommune sig med en ny ordning for udbetaling af socialhjælp. Indtil da havde udbetalingen foregået på kommunekontoret i Tikøb på hverdage mellem kl 10 og 12. Her var det alene socialudvalgsformanden, der kunne udbetale - og ikke nok med det, han havde også forpligtelsen til at udsørge og undersøge hver enkelts forhold.

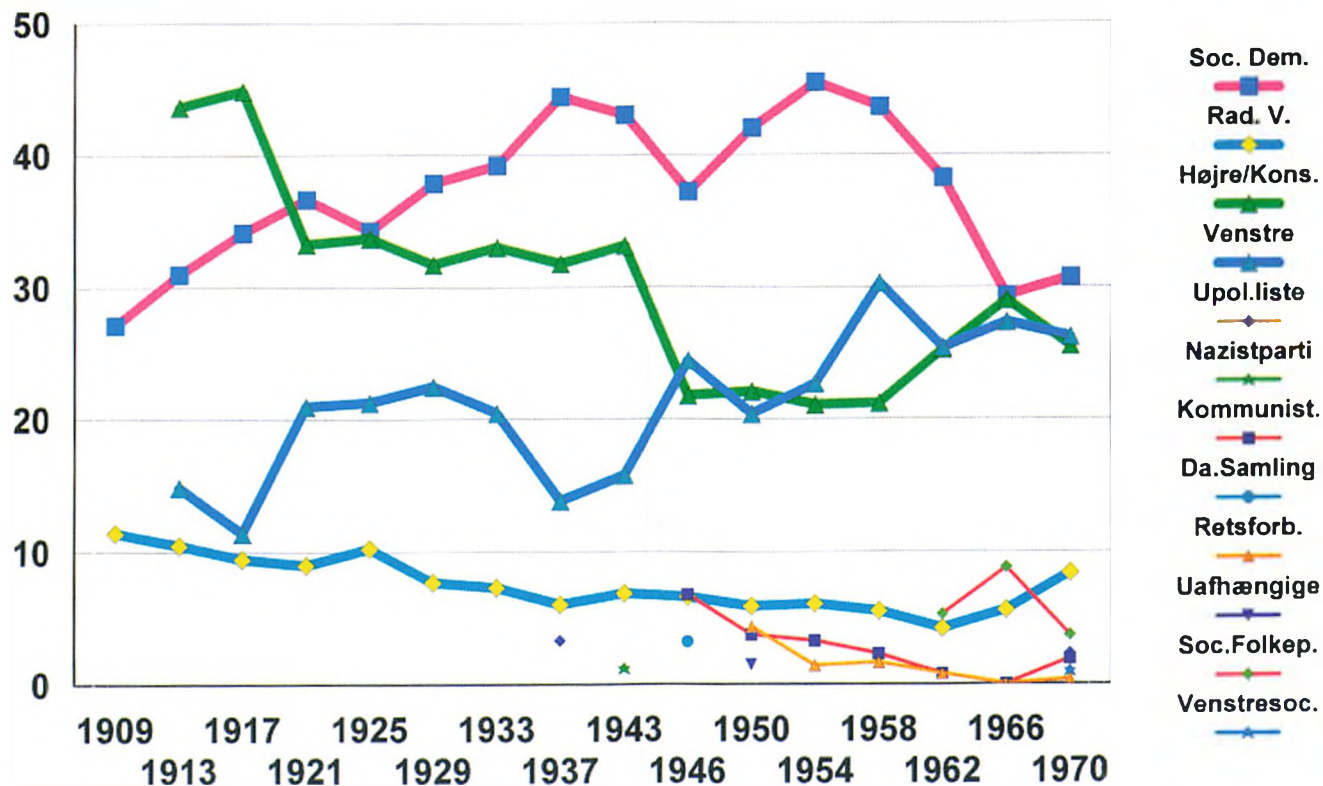
Den nye ordning gik ud på, at udbetalingen fremover skulle ske i tre distrikter, således at formanden fortsat udbetalte i Tikøb, men at to af udvalgets medlemmer skulle udbetale på hhv. Nordkysten og Sydkysten. I den anledning foreslog sognerådet, at formanden fik 1.200 kr årlig og de to andre medlemmer hver 600 kr. Amtsrådet svarede imidlertid afvisende på anmodningen, idet man "savne hjemmel til at meddele sognerådet tilladelse til at yde de andre 2 medlemmer af udvalget noget vederlag". Kun socialudvalgsformanden kunne bevilges penge. På den baggrund kan det vel næppe undre, at man så fik et måltid mad efter hvert møde i udvalgene eller i sognerådet.

Alligevel fik kommunen så sent som i 1943 følgende reprimande i anledning af, at kommunens bispisningsudgifter i regnskabsåret 1942/43 havde andraget 12.000 kr:

"Amtet havde givet Tilladelse til at bruge 35 Øre pr. Indbygger, men Tikøb Kommune brugte ca. det tredobbelte. Det blev i denne Forbindelse paapeget, at Udgifterne pr. Medlem i Teknisk Udvalg androg ca 340 Kr. aarlig og pr. Medlem i Skolekommissionen ca. 170 Kr aarlig, hvilket Amtmanden fandt ganske utilgiveligt højt, hvorfor denne henstillede, at Bispisningsudgifterne blev nedbragt ganske betydeligt, da man nødigt vilde forelægge Spørgsmaalet for Amtsraadet til Debat, da man ikke ønskede dette udsat for offentlig Kritik".

Sognerådsvalg i Tikøb Kommune 1909-1970

- i procent af de afgivne stemmer

Graferne herover viser udviklingen for de forskellige partier i Tikøb sogneråd. Sognerådet prægedes fra starten af de fire "gamle" partier, Socialdemokratiet, Højre (sen. Det Konservative Folkeparti), Venstre og Det Radikale Venstre. Herudover lykkedes det i perioden kun at få valgt medlemmer fra Danmarks Kommunistiske Parti (1946-50), fra Retsforbundet (1950-54) og fra Socialistisk Folkeparti (1962-70). I 1909 opstillede Højre og Venstre på en fælles liste og vises derfor ikke på ovenstående tegning for det pågældende år.

Tikøb Kommune blev af mange betragtet som en gammel velfunderet Venstre-kommune. Det var imidlertid ikke tilfældet. Som det ses af ovenstående, var partiet Venstre på intet tidspunkt det største parti i kommunen. En stor del af tiden var partiet faktisk kun det tredjestørste, men dygtige politikere fra Venstre forstod at udnytte situationen - og sad på formandsposten i perioden 1910-17 og ikke mindst i perioden 1946-70. Sidstnævnte periode med formændene William Petersen og Karl Olsen betød, at Venstre var et indflydelsesrigt parti - på trods af partiets manglende vælgerstøtte. I perioden 1917-37 var formanden konservativ, 1937-45 socialdemokratisk og 1945-46 radikal.

Martinus A. Mortensen (f. 1897) blev politibetjent i 1924 og gjorde i 15 år tjeneste ved Fredericia Politi. I august 1939 blev han landbetjent i Hornbæk - en post han beholdt til sin pensionering i 1962. Han blev medlem af Tikøb Sogneråd ved valget i 1946 og repræsenterede Socialdemokratiet i én periode frem til 1950. Martinus Mortensen var gift med ejendomshandler Hanne Mortensen (f. 1895)

Laust Sørensen (1889-1963) blev oprindelig uddannet ved landbruget. I 1919 blev han ansat som politibetjent og fra 1932 med station i Espergærde. 1943-45 ved Den danske Brigades politiafdeling i Sverige. Fra 1948 ansat ved Fakse Ladeplads politi. Pensioneret 1957. Medlem af Tikøb Sogneråd 1946-50. Gift med Anna f. Larsen (1889-1963).

Valgene i 1943 og 1946

Besættelsen 1940-45 havde slået valgsystemets periodeinddeling i stykker. Egentlig skulle der have været afholdt valg i 1941, men forholdene tillod ikke, at det skete. I stedet blev den sognerådsperiode, der begyndte i 1937, forlænget indtil videre. I maj 1943 blev der imidlertid afholdt både folketings- og kommunevalg over hele Danmark. Valget var stort set frit bortset fra, at det ikke var tilladt for kommunistpartiet at stille op.

Valget i Tikøb Kommune foregik således uden større problemer. Kun fem partier stillede op, nemlig foruden de fire "gamle" partier også DNSAP (Nazistpartiet). Valget flyttede ikke mange stemmer: Socialdemokratiet (9 medlemmer), Radikale (1 medlem), Konservative (6 medlemmer) og Venstre (3 medlemmer). Nazistpartiet fik ialt 45 stemmer, hvilket var 0,01% af samtlige afgivne stemmer. Det betød, at den socialdemokratiske sognerådsformand Herman Sandell kunne fortsætte med støtte af det radikale medlem C. V. Hansen.

I september 1945 udtrådte Sandell imidlertid af sognerådet - og den hidtidige næstformand gartner Carl V. Hansen blev sognerådsformand. En lang sognerådskarriere for Carl V. Hansen blev således kronet med en kort periode som sognerådsformand.

Efter besættelsen blev det første helt frie sognerådsvalg afholdt i marts 1946. Her fik for første og eneste gang DKP (Kommunistpartiet) indvalgt et medlem af Tikøb Sogneråd. Det var arbejdsmand Carl Nielsen, Mørdrup - kaldet "Røde Carl". Men samtidig tabte socialdemokratiet et mandat - og da det nye radikale medlem, parcellist Hjalmar Erichsen, Gurre, valgte at støtte venstremedlemmet, karetmagermester William Petersen, Tibberup, som ny sognerådsformand, afsluttedes den 11 år lange socialdemokratiske periode som ledende parti i Tikøb Sogneråd.

Venstres storhedsperiode

Med valget af William Petersen som sognerådsformand indledtes en 24 år lang periode, hvor Venstre sad på formandsposten i Tikøb Kommune. Det har senere ført til den almindelige opfattelse, at Tikøb var en gammel Venstre-kommune, men det var, som før nævnt, ingenlunde tilfældet. Ved de følgende valg var Socialdemokratiet lang det største parti med f.eks. næsten 30% af stemmerne i 1954, mod Venstres knap 15% og Konservatives knapt 14%.

Ved valget i 1954 trådte sognerådsformand William Petersen tilbage og i stedet valgtes smedemester Karl Olsen, Saunte. I virkeligheden

Ved sognerådsvalet i 1962 kunne man i Tikøb Kommune brøste sig af Danmarks dengang længste stemmeseddel - 87 cm lang med 102 kandidater. Den bliver her betragtet af sognerådsmedlemmerne Søren Westergaard, Bistrup (medlem 1958-62) og th. Marius Kaae Olsen, Saunte (medlem 1958-70).

gjaldt formandsvalget kun ét år ad gangen, men det var kun en formsag at genvælge formanden hvert år, da han jo fortsat havde det politiske flertal bag sig. På den måde - og ved godt solidt politisk håndværk - blev Karl Olsen genvalgt år efter år. Ved sognerådvalget i 1962 opnåede han 541 personlige stemmer (8% af samtlige stemmer) - og i 1966 786 personlige stemmer (9,5% af samtlige stemmer).

Mange nye vælgere

Ved valget i 1966 slog det for første gang rigtigt igennem, at Tikøb var blevet en udviklingskommune. Antallet af stemmeberettigede var steget fra ca 9.000 til ca 11.000. Der var derfor stor spænding m.h.t., hvorledes disse mange nye vælgere ville stemme. Resultatet blev, at Socialdemokratiet gik fra 7 til 6 medlemmer, mens Konservative gik fra 5 til 6 medlemmer. Da Venstre fortsat havde 5 medlemmer, begyndte de konservative at vejre morgenluft. Den konservative spidskandidat, redaktør Karl Bøgholm sagde da valgresultatet forelå: *"Jeg går ud fra, at det er den største gruppe i den borgerlige blok, der udpeger formanden. Sådan har det jo altid været."*

Men Karl Bøgholm gjorde regning uden vært. Det radikale medlem af sognerådet malermester Ib Sørensen Mørdrup, var ikke til sinds at støtte Bøgholm, og meddelte, at han kunne ville støtte den borgerlige blok, hvis Karl Olsen blev genvalgt. Dermed var vejen banet for Karl Olsens fjerde og - skulle det vise sig sidste - valgperiode som formand.

Det sidste valg

Det sidste valg, der blev afholdt i Tikøb Kommunes historie var valget til det nye byråd i Helsingør Storkommune. Valgresultaterne for hhv. sognekommunen og købstadskommunen viser en markant fremgang for Socialdemokratiet og Venstre. For Venstre især p.g.a. et meget stort personligt stemmetal til sognerådsformand Karl Olsen. Med 2.796 personlige stemmer blev han valgets absolutte sejrherre, men det var ikke nok til at blive borgmester i den nye storkommune. Her var der flertal bag det socialdemokratiske byrådsmedlem, Ove Thelin. Karl Olsen måtte nøjes med en titel af 2. viceborgmester - en titel helt uden politisk betydning.

Eigil Ejner Christian Jensen (1906-1997) blev uddannet tømrer i 1926. Fra 1945 værkfører i Horserød Lejren - indtil sin pensionering i 1976. Han var født i Mørdrup og boede hele sit liv i Espergærdeområdet. Han var medlem af Tikøb Sogneråd fra 1950 til 1970 - og derefter af Helsingør Byråd frem til 1978, hvor han var valgt som viceborgmester. Eigil Jensen repræsenterede Socialdemokratiet i sognerådet og byrådet. Eigil Jensen var gift med Lissi Lucia Jensen (1905-1995).

Stemmesedlen er fra sognerådvalget i 1950. De Konservative opstillede to lister - en for Nordkysten og én for Sydskysten. Foruden de øvrige "gamle partier" opstillede Retsforbundet, De Uafhængige samt Danmarks Kommunistiske Parti.

Tikjob Sogn.

Tikjob Sogns kommunale Skattefoged for indværende har ligesom et Overlæs over Kommunens samlede Indtægter og Udgifter for Aaret til offentligt Giktorium paa nedenforerte Dage og Tider:

Ara d. 15de til d. 22de Jan paa Kommunekontoret paa Rattingsmandstet, Daalst fra 7 til 12 og fra 1 til 5.

Ara d. 23de til d. 27de Jan. i Herberg Skole.

Ara d. 28de til d. 31de Jan. hos Højer Herrens, Skolehus.

Alle de nævnte Dage inclusive.

Indsættelse med Rattingsmandstet, overensstemmende med Lov af 6te Juli s. A. § 20, indleveres **skriftligt** til Sogneraadet inden d. 15de Febr.; til senere indkommer tages ikke Hensyn.

Skattefogeden gives opmærksomme paa, at Højer Amtsrådets Beslutning bliver, overensstemmende med nævnte Lov § 30, en Fritidstid af indværende Hans Hedraa til Skattefogedfunktionen at være direkte af Kommunens og af disse at ligne under det med Kommunens øvrige Medlemmer.

Tikjob Sogneraad, d. 15de Jan. 1868.

H. S. W.

T. B. Højer.

T. S. Højer.

Announce fra Helsingør Avis d. 14. januar 1868 hvori for første gang anvendes ordet "Communecontoir". Bemærk de daglige åbningstider mellem kl 7 og 12 og mellem kl 3 og 5.

Regnskabsfører og Kasserer.

Volten som Regnskabsfører og Kasserer for **Tikjob Kommune** bliver ledig fra 1ste Oktober og ønskes besat med en Mand med irridible Mundslaber. 3 Kaution foretages 3000 Kr. Vænnen er 1200 Kr., der vil kunne stige noget, samt god Vofsig. — Ansøgninger, bilagt bekræftede Afskrifter af Anbefalinger, indgives til ubertegnede Sogneraadetsformand inden den 29de ds. — Den af Ansøgerne, der vederlagsfrit vil kunne tiltræde Pladsen efter kort Vofsig i August Maaned til Samarbejde med den fratrædende Regnskabsfører, vil blive foretrukket.

Tikjob Sogneraad, d. 9de Juli 1888.

H. S. W.

C. Høfstein.

Announce i Helsingør Avis den 13. juli 1888 hvori søges en regnskabsfører og kasserer til kommunekontoret i Tikøb. Bemærk at der krævedes ikke færre end 5 måneders kaution for at få jobbet - et forsøg på at undgå uregelmæssigheder og bedrageri.

Kommunekontoret

Som den første sognekommune i Danmark indrettede Tikøb Kommune i 1867 et kommunekontor i Tikøb Fattig- og Arbejdsanstalts lokaler. Den næste sognekommune, der havde kontor med daglige åbningstider var Gladsaxe, der åbnede sit i 1908!

Det første sogne-kommunekontor i Danmark

Tikjob Kommunes enorme størrelse både hvad angik befolkning og geografisk udstrækning havde allerede fra kommunestyrets begyndelse givet anledning til problemer og utraditionelle løsninger.

Hvervet som formand for sogneforstanderskabet var ikke et job, alle og enhver kunne påtage sig. Det var ikke uden grund, at de personer, der havde ladet sig vælge til formand alle var formuende folk - typisk proprietærer. Alligevel var der i en periode indtil udgangen af 1855 en lønnet kommunesekretær, M. Madsen, til hjælp for formanden. Da kontrollør Knudsen i 1856 overtog formandsposten forlangte han - og fik - vederlag for sit arbejde som formand. Den første egentlige embedsmand som sogneforstanderskabet fik, var Christian Søeborg i 1861. Ganske vist var Søeborg også leder af Anstalten, men i hans arbejdsbeskrivelse stod udtrykkeligt også, at han skulle være sekretær for Sogneforstanderskabet. Han havde både bolig og kontor på Anstalten, så man kan på en måde sige, at her var den spæde start på en egentlig embedsmandsadministration i Tikøb Kommune.

Men det var heller ikke holdbart, at det var en sogneforstander, der skulle være kasserer og regnskabsfører for kommunen. Da proprietær Brun fra Borupgaard var kasserer, måtte han endda selv lægge penge ud i flere tilfælde.

Det er derfor ikke overraskende, at man benyttede den nye kommunallovreform i 1868 til at se på organisationen. Resultatet blev, at der allerede fra 1. december 1867 blev ansat en skriver eller assistent. Assistent Læssøe fik bolig og kontor på Anstalten - og fra dette tidspunkt åbnede kommunen også et kommunekontor med daglige åbningstider. Den første regnskabsfører, Arnold Jørgensen, blev ansat i marts 1869.

Instruks for regnskabsføreren 1875

Da regnskabsfører Baumann opsagde sin stilling i 1875, brugte man anledningen til at nyformulere regnskabsføreren arbejdspligter:

"Han skal føre Kommunens og Anstaltens Regnskaber (sidstnævnte forsaavidt forlanges af Bestyrelsen)

Michael Thorup

Kommunens første regnskabsfører hed Arnold Jørgensen og blev ansat i marts 1869. Han trådte af i 1872 og afløstes af landinspektør Baumann. Pr. 15. september 1875 ansattes atter en ny regnskabsfører og sekretær for sognerådet. Hans navn var Michael Thorup, og han var født i 1843 i Skive. Han blev exam jur i 1866 og sagfører i 1872. Fra 1875-82 var han ansat ved Tikøb Kommune. Derpå blev han By- og Herredsfuldægtig i Ebeltoft - og senere branddirektør for Købstædernes almindelige Brandforsikring. Han døde i 1932.

og som Secretair efter Formandens Anviisning føre Communens Correspondance. Han skal opholde sig paa Communecontoret hver Søgnedag fra Kl 8 Form. til Kl 2 Efterm. Tirsdag undtagen paa hvilken Dag han møder til Conference hos Formanden. Regnskabsføreren er pligtig til i Forstanderens Fraværelse at være til stede paa Anstalten. Han er pligtig til paa Bestyrelsens Forlangende at føre Control med de forskjellige Leverancer til Anstalten. Forsaavidt Bestyrelsen for Anstalten agter at holde Møde paa Anstalten udenfor Contoirtiden er han pligtig til med Dags Varsel at give Møde."

Formandens pligter

Selvom formanden nu havde fået medhjælp til de daglige pligter, så påhvilede ansvaret stadig formanden. Formanden skulle selvfølgelig lede møderne, men det var desuden fortsat formandens pligt at sørge for, at beslutningerne blev ført ud i praksis. Han skulle også føre tilsyn med den løbende korrespondance samt regnskabsførelsen. Men med kommunkontorets åbning skete der en mærkbar lettelse i formandens byrder. Hidtil havde alle med ærinde til sogneforstanderskabet skullet henvende sig til formanden på dennes bopæl. Nu var der daglige åbningstider på kommunkontoret - og det tog naturligvis toppen af presset på formanden.

Amtsrådets tilsyn

Det var imidlertid ikke altid, at kommunen selv kunne bestemme. I følge gældende lov havde amtsrådet et meget afgørende tilsyn med alle sognekommuner. Frederiksborg Amtsråd skulle bl.a. godkende det årlige regnskab, større skatteforhøjelser, køb eller salg af fast ejendom, optagelse af lån eller større forbrug af kapital eller likvide midler.

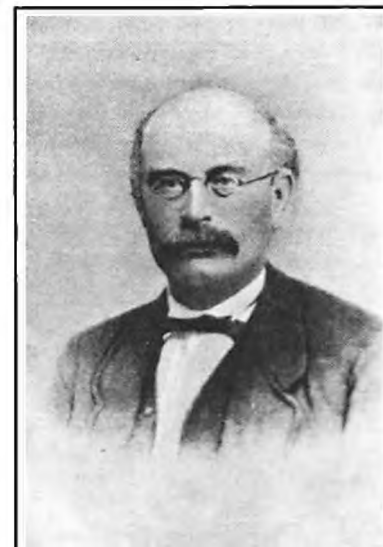
På denne måde havde lovgiverne sikret sig, at der ikke sad sogneforstanderskaber/sogneråd, der skaltede og valtede med kommunernes ve og vel. Der hang stadig lidt ved af enevældens holdning om, at "almindelige bønder" nok ikke helt havde overblik og indsigt til at lede en kommune.

Ikke desto mindre fortsatte amtets tilsynspligt helt frem til kommunalreformen i 1970!

Sundhedskommissionen 1883

Da Anstalten blev bygget, nedsattes en fast bestyrelse til at varetage denne institutions interesser. I 1859 nedsattes to stående vejkommissioner og det næste faste underudvalg blev nedsat i 1867, da sogneforstanderskabet vedtog at nedsætte en fast ligningskommission, som bestod af formanden, to medlemmer af sognerådet samt tre distriktsforstandere. Men der kom flere faste kommissioner. Blandt andet i 1883, efter at der i en del år havde været diskussioner om, hvad man kunne gøre for at undgå en gentagelse af koleraepidemien i København i 1853. I første omgang ville man pålægge de enkelte kommuner at nedsætte en sundhedskommission, men de første love på området gjorde det frivilligt for kommunerne. Det var derfor først i 1883, at Tikøb Kommune nedsatte en Sundhedskommission, efter at man i januar samme år havde fået godkendt en ny sundhedsvedtægt for kommunen.

Valgt til den nye Sundhedskommission blev 7 medlemmer, nemlig bogholder Hansen, Hellebæk, kammerjunker Bull, Skovlund, havnefoged Jonassen, Snekkersten, forpagter Petersen, Borupgaard, gårdejer Edv. Andreasen, Abellund, fhv. skipper Pii, Hornbæk samt jægermester Jessen, Rosendal. Til formand valgtes i 1883 kammerjunker Georg Bull, men han afløstes allerede fra januar 1884 af jægermester Henrik Jessen.

P. E. Constantín Brun (1818-1903) var født på Krogerup og uddannet landmand. Han var i perioden 1855-70 ejer af proprietærgården Borupgaard ved Snekkersten. Brun var tillige herregårdsskytte og deltog i Treårskrigen som delingsfører. Han blev medlem af Tikøb Sogneforstanderskab i 1859 og var i det første år endda formand. I 1865-71 var han medlem af Frederiksborg Amtsråd og i perioden 1866-69 tillige medlem af Folketinget. I 1868 udtrådte han af sognerådet. Han havde flere tillidshverv, bl.a. som kasserer for Sogneforstanderskabet og som formand for Frederiksborg Amts Landboforening 1866-68. I sin periode som folketingsmand talte han stærkt for at kommunerne skulle stå mere frit i forhold til amt og præst - formentlig som følge af sine erfaringer som sogneforstander i Tikøb Kommune.

Sundhedskommissionens møde den 31. august 1892 var muligvis lidt kedeligt - i al fald tegnede en af kommissionens medlemmer en mølle i protokollen - måske under politimesterens belæring om kommissionsmedlemmernes pligter, herunder "Tilsyn med Tilrejsende". Formand på dette tidspunkt var bogholder Sigmund Müller, Aalsgaard.

Glimt fra kommune-kontoret i 1914

Else Henningsen (senere gift Børgesen) har berettet om sin tid som tjenestepige hos kommunesekretær Anton Christensen:

"Den 1. november 1914 tiltrådte Else sin nye plads hos kommunesekretæren. Han var en meget bestemt mand, der havde en lang arbejdsdag. Han gik sjældent fra kontoret før ved sengetid. Han havde et par hjælpere på kontoret, som han selv måtte aflønne. De fik bl.a. kost og logi. Oppe på 1. sal sad en af hjælperne, en ældre mand de kaldte "Kammer-råden".

I de fire år fra 1914 til 1918 verdenskrigen varede var Else hos kommunesekretæren, hvor hun deltog i alt forefaldende arbejde på kontoret. Hun holdt styr på arkivet, ordnede breve og skattelister. Det hændte også, at Else måtte ud med rationeringsmærker, der var jo krig og stor mangel på varer.

Og hvad lavde så denne Sundhedskommission? I det oprindelige lovforslag var nævnt en bred vifte af opgaver: Offentlig renhed, skadeligt vands afledning, godt drikkevands tilvejebringelse, forbud mod salg af fordærvede eller forvanskede levnedsmidler, boligernes sundhedsfare, kreaturgødningens opbevaring og passende latriner. I

Tikøb Kommune bestemtes det yderligere, at Sundhedskommissionen skulle have tilsyn med plejebørns tarv og velvære. Til dette formål udnævntes såkaldte syv plejeforstandere, der skulle holde øje med de op

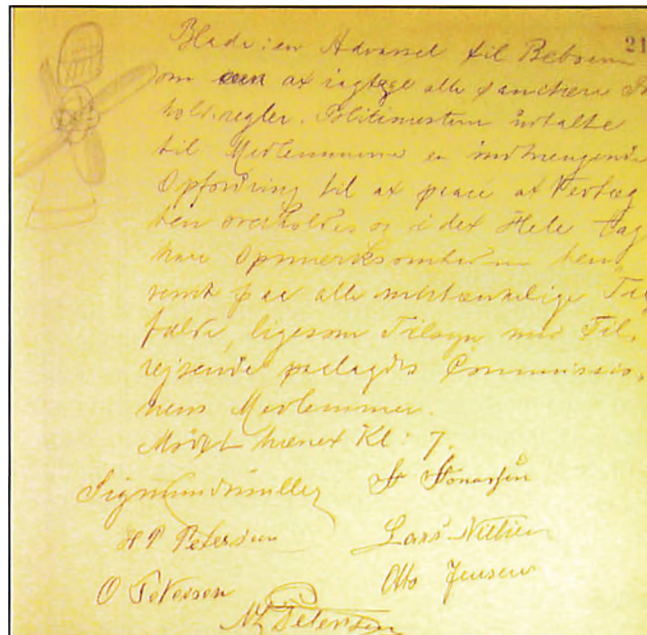
imod 150 plejebørn, der da fandtes i kommunen. Og det var tilsyneladende nødvendigt, at der blevet taget hånd om disse sager. Kommissionens protokol viser således en del sager om forkert placerede møddinger, "pølevand" i vejgrøfterne samt indgreb mod "dårlige" plejeforældre.

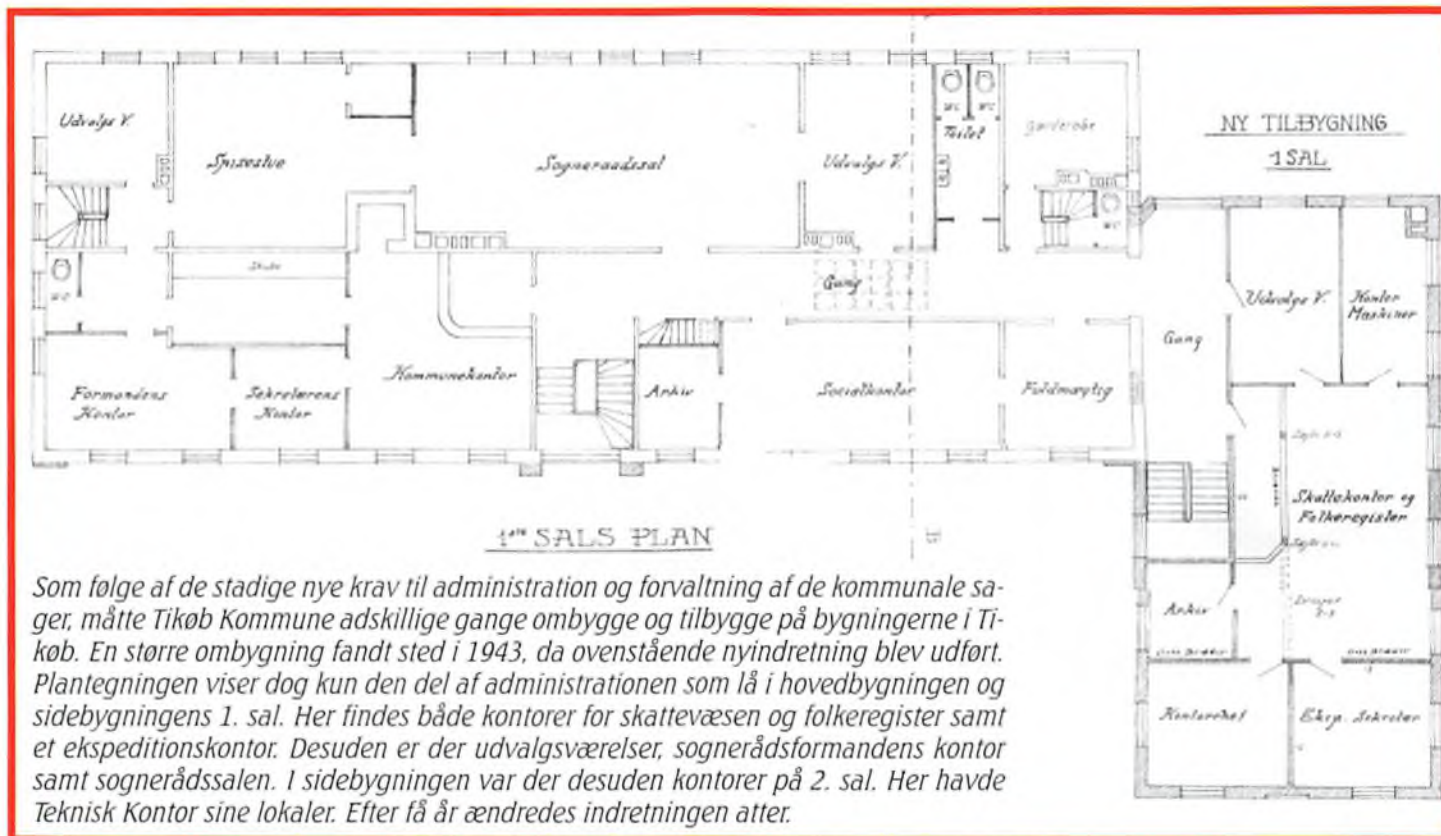
Indtil der i 1908 blev nedsat en Bygningskommission havde Sundhedskommissionen også tilsynet med nybyggeriet i kommunen. Det var da også delvist på Sundhedskommissionens initiativ, at Bygningskommissionen blev oprettet.

Der ansattes en bygningsinspektør

Som følge af den voldsomme udbygning af især kommunens kystdistrikter i tiden omkring århundredeskiftet blev det i 1900 drøftet i Tikøb Sogneråd at indføre et bygningsreglement. Efter at et udvalg havde behandlet sagen, blev det i 1904 vedtaget at oprette en Bygningskommission. Imidlertid skulle både amtet og justitsministeriet behandle sagen - og forslaget blev derfor først i 1908 en realitet. I sognerådets møde i december 1907 blev tømrermester J. Nielsen-Kaas, Snekkersten valgt til kommunens første bygningsinspektør - med ansættelse fra den 14. januar 1908. Desuden valgtes en politisk udpeget bygningskommission, bestående af to tømrermestre og to murermestre fra kommunen + bygningsinspektøren.

J. Nielsen-Kaas måtte på grund af svigtende helbred tage sin afsked i 1917 - og i stedet ansattes arkitekt Johannes Elving, Snekkersten som bygningsinspektør. Elving bestred dette hverv frem til 1944, da arkitekt Holger Jørgensen blev ansat som bygningsinspektør. Bygningsinspektoratet har således en lang historie i Tikøb Kommune. Det første år - 1908 - blev der behandlet 23 byggesager - tallet steg til 165 i 1918 og til 355 sager i 1957.

Som følge af de stadige nye krav til administration og forvaltning af de kommunale sager, måtte Tikøb Kommune adskillige gange ombygge og tilbygge på bygningerne i Tikøb. En større ombygning fandt sted i 1943, da ovenstående nyindretning blev udført. Plantegningen viser dog kun den del af administrationen som lå i hovedbygningen og sidebygningens 1. sal. Her findes både kontorer for skattevæsen og folkeregister samt et ekspeditionskontor. Desuden er der udvalgsværelser, sognerådsformandens kontor samt sognerådssalen. I sidebygningen var der desuden kontorer på 2. sal. Her havde Teknisk Kontor sine lokaler. Efter få år ændredes indretningen atter.

Skattekontor oprettes

I 1921 skete der den første større omordning af kommunens administration. Fra den 1. oktober det år blev der udskilt et særligt skattekontor. Dette kontor skulle ledes af en skattesekretær - og her udpegedes assistent Viggo Erling. På skattekontoret var desuden ansat en assistent samt tre skatteopkrævere. Amdsrådet kunne dog kun med betænkelighed gå med til denne ændring - ikke mindst "af Hensyn til de dermed forbundne store Udgifter, navnlig fordi der allerede er ansat 3 Skatteopkrævere med ikke ubetydelige Lønninger!"

Tilbage på kommunekontoret var kommunesekretæren, Anton Christensen samt to assistenter. Endnu i nogle år fungerede kommunesekretæren også som kommunekasserer. Det blev dog ændret i 1928, da den hidtidige sognerådsformand Christian Petersen blev ansat som ny kommunekasserer.

Fra 1. januar 1928, da den mangeårige kommunesekretær Anton Christensen gik af, var der således tre afdelinger i kommunens administration:

1. Kommunekontoret

- med kommunesekretær Valdemar Hansen og assistent Dagmar Hansen som ansatte. Kontoret førte al korrespondancen, affattede sognerådets dagsorden, udarbejdede det årlige regnskab. Kommunesekretæren skulle desuden fungere som sekretær ved sognerådets og ved forsørgelsesudvalgets møder

Tikøb Kommunekontor og alderdomshjem 5. maj 1945 - over indgangen skimtes ordene "Tikøb Kommune".

Carl Sofus Marius Poulsen (1879-1975) stammede fra Søborg ved Gilleleje. Han blev uddannet som murer i 1899. I 1904 overtog han sin læreplads, murermester H.J. Hansens forretning i Hornbæk. I januar 1914 afløste han fisker Edvard Petersen i Tikøb Sogneraad. Han var egentlig kun 2. suppleant men da 1. suppleanten var syg, blev det Carl Poulsen, der fik sædet. Han repræsenterede således partiet Højre (Konservative) i rådet til 1917, men genvalgte så først igen i 1929. I valgperioden 1933-37 valgtes han til sognerådsformand. Han udtrådte af sognerådet i marts 1938. Carl Poulsen havde utallige andre tillidshverv, bl.a. som formand for Bygningskommissionen 1919-33 og som vurderingsmand for umyndiges midler fra 1915. Carl Poulsen var gift med Amanda f. Nielsen (1873-1962)

Tikøb kommune i 1942 - sammenlignet med amtets øvrige kommuner

I 1942 var Tikøb Kommune stadig langt den største sognekommune i amtet - og havde endda flere indbyggere end købstæderne Hillerød, Frederikssund og Frederiksværk. Kun Helsingør havde flere indbyggere, nemlig 18.000 mod Tikøbs 10.000. Hillerød Kommune havde 8.000 indbyggere, Hørsholm 7.000 skarpt forfulgt af Asminderød-Grønholt og Birkerød med hver 6.500 indbyggere. Ni af amtets daværende 43 sognekommuner havde ingen administrationsudgifter overhovedet. Det var alle de mindste kommuner - mindst var Snostrup med kun 376 indbyggere.

Amtet fokuserede imidlertid på, hvad administrationsudgifterne var for hver enkel kommune. Og i den konkurrence stod Tikøb temmelig godt med en udgift pr. indbygger på 11,90 kr. Birkerød havde en udgift på 21,30 kr, Hørsholm på 18,00 kr, Frederiksborg Slotsogn på 13,20 kr og Blovstrød på 12,10 kr.

Så Tikøbs 17 ansatte var ikke urimelig dyre i drift. Stillingerne var i øvrigt 2 pantefogeder, 1 kontorchef, 2 ekspeditionssekretærer, 1 kasserer, 6 fuldmægtige, 2 medhjælpere, 2 elever og 1 undersøger.

2. Skattekontoret

Skattekontoret var det største med skattesekretær Viggo Erling samt assistenterne Edgar Hass, O. Hermann, Valdemar Nielsen og A. Olsen som ansatte. Det var kontorets opgave at forestå alle skatteligninger, skatteberegninger samt aflægge skatteregnskabet. Desuden skulle kontoret affatte valglister ved rigsdags- og kommunevalg samt føre snekastningslister. Endelig skulle dette kontor tillige føre folkeregisteret. Skattesekretæren skulle desuden fungere som sekretær ved alle ligningsmøder.

3. Kassererkontoret

Kassererkontoret havde kun én ansat, nemlig kommunekasserer Christian Petersen. Han skulle modtage og udbetale alle beløb - samt føre regnskab herfor. Han havde således ansvaret for tilstedeværelsen af kommunens kassebeholdning samt værdipapirer. Som en sikkerhed skulle kommunekasserer Christian Petersen stille en sikkerhed på 10.000 kr og desuden havde kommunen tegnet en kautionforsikring på 20.000 kr. Man tog ingen chancer!

Stadige forandringer

Snart skulle det vise sig nødvendigt med endnu flere ansatte. I løbet af 30'erne fik kommunen endnu flere opgaver at varetage. I 1941 var kontorpersonalet således steget til 19 personer. Øverste ansvarlige var kontorchefen, der var ansvarlig for både kommunkontor, skattekontor og socialkontor. Øverste chef for det tekniske kontor var kommuneingeniøren. Desuden var der bygningsinspektøren samt en medhjælper. På kommunkontoret var der foruden ekspeditionssekretæren, der tillige var bogholder, ansat en kommunekasserer og en elev. Skattekontorets daglige leder var en fuldmægtig, som under sig havde tre assistenter, en medhjælper, en elev samt to pantefogeder. På socialkontoret var der en overassistent, en assistent, en medhjælper samt en undersøger.

En sort dag i Tikøb Kommunes Historie

Som tidligere nævnt blev assistent Viggo Erling ansat i 1922 som leder af skattekontoret. Allerede det første år var der uorden i regnskabet, men man tog sig det ikke særligt nøje - det var trods alt en stor forvaltning, som der nemt kunne opstå mindre fejl i. Fejlene fortsatte imidlertid - og trods skiftende sognerådsformænd og skiftende medlemmer af Kasse- og Regnskabsudvalget, blev der ikke for alvor gjort noget ved problemet.

Det var amtets revisionsafdeling, der gentagne gange havde påpeget fejl i regnskaberne, og amtsfuldmægtig Peter Bianco Boeck havde allerede i forbindelse med sin ansættelse som regnskabskonsulent i 1935 konstateret, at socialreformens indførelse havde betydet en øget belastning af Tikøb Kommunes bogholderi. Bianco Boeck beretter:

"Man tog da Konsekvensen og fik indført et nyt System. Men man var dog klar over, at det ogsaa var galt med det øvrige Regnskabsvæsen, og daværende Sogneraadsformand Carl Poulsen fik anskaffet en Hovedbog, men det var dog kun en Skinmanøvre, idet Bogen aldrig blev talt op, og Manden der førte den, var ikke klar over, hvorfor han gjorde det.

Efter Pres gik Kommunen med til at ansætte en Bogholder, og man fik en dygtig Mand, der fik Orden i Tingene med Undtagelse af Skatteregnskaberne, som han ikke fik Lov at røre ved, det var tabu. Kontorchef Erling maatte allerede dengang være klar over, at det var galt, og det var mærkeligt, at han ikke benyttede sig af en god Mand til at faa Orden i Sagerne.

Man kan selvfølgelig sige, at Amtet har været for langsom i Fremgangsmaaden overfor Sogneraadet, men det var først i 1942, der var noget haandgribeligt som vi slog ned paa.

I august 1943 anskaffede kommunekontoret sig denne helt moderne skrivemaskine af mærket "Mercedes" med 47 cm valse, sæt-tabulator, pica skrift, anlægsregulator samt 10 knaps decimal-sæt-tabulator for en pris af 1.235,- kr. Ganske meget i betragtning af, at en ufaglært arbejders timeløn da lå på mellem 2 og 2,50 kr.

Kontorreglementet anno 1946

Yngste mands pligter på kommunekontoret i 1946:

"Yngste mand paa hvert Kontor maa inden Kontoret forlades efter Kontortid sørge for, at Maskinerne er tildækket, Skabe og Skuffer lukket, og at der er ryddet op og god Orden paa Kontoret. Ligeledes maa han sørge for, at Blækhus og Pen paa Ekspeditions-skranken er i Orden, at Vinduerne er lukket efter Kontortid o.l."

- Så selvom kontortiden sluttede kl 16.30, så var det m.a.o. ikke sikkert, at yngste mand kunne gå til tiden.

Der var også andre bestemmelser f.eks. om tobaksrygning, om hvilket det hed, at det måtte først finde sted på kontorerne efter ekspeditionstidens ophør kl 15. Undtaget herfra var dog overordnede tjenestemænd, som havde eget kontor.

Og så blev det ellers indskærpet, at det var alles pligt at optræde elskværdigt og korrekt, at samarbejde fordrageligt med kollegaerne og i det hele taget at yde et godt og omhyggeligt arbejde.

Top-40 over Danmarks største kommuner 1940

1 København	700.465
2 Frederiksberg	113.208
3 Aarhus	99.881
4 Odense	87.521
5 Gentofte*	76.457
6 Aalborg	55.652
7 Esbjerg	33.133
8 Randers	32.928
9 Horsens	30.417
10 Lyngby-Taarb.*	28.782
11 Kolding	25.335
12 Vejle	25.198
13 Gladsaxe*	24.107
14 Fredericia	21.871
15 Roskilde	21.699
16 Svendborg	19.978
17 Viborg	18.445
18 Helsingør	17.963
19 Slagelse	16.879
20 Haderslev	16.410
21 Frederikshavn	15.275
22 Nykøbing F	15.147
23 Nakskov	15.096
24 Silkeborg	14.378
25 Herning	14.164
26 Taarnby*	13.661
27 Næstved	13.232
28 Holbæk	12.790
29 Søllerød*	12.659
30 Sønderborg	12.602
31 Rødovre*	12.443
32 Hjørring	12.384
33 Hvidovre*	12.014
34 Nr. Tranders*	11.816
35 Holstebro	11.675
36 Skive	11.412
37 Rønne	11.012
38 Aabenraa	10.816
39 Tikøb*	9.928
40 Korsør	9.896

De med * markerede kommuner var sognekommuner. Heraf ses at Tikøb er "røget ned" på en 9. plads overhalet af især københavnske omegnskommuner med den såkaldte "Gentofte-status". Kun Nørre Tranders (34) ved Aalborg var almindelig sognekommune som Tikøb.

Assistent **Agnes Jørgensen** ved sin Ruf-maskine på skattekontoret i Tikøb. Agnes Jørgensen (senere gift Olsen) var ansat 1942-47.

Socialinspektør **Louis Bonnesen** samt assistenterne **Arne Johannessen** og **Henry Hjort** - begge ansat ved socialkontoret.
(Fotos: Agnes Olsen, 1947)

Henning Frandzen (f. 1921) blev ansat som bogholder i Tikøb Kommune i 1949 og fulgte i 1970 med til storkommunen, hvor han i 1973 blev kommunaldirektør.

Amtet gik nu haardt frem overfor Sogneraadet for at faa en Forklaring, uden dog at faa det. Amtet forlangte nu, at Sagen skulde bringes i Orden, og Sogneraadet fik to Aar til det, men der skete intet og saa slog vi til."

Amtet fastslog dernæst, at skylden for det hele måtte pålægges flere forskellige. Amtets antegnelser var kun kommet til sognerådsformanden, der ikke havde givet dem videre til Kasse- og Regnskabsudvalgets medlemmer. Sognerådsformand Herman Sandell måtte derfor bære et stort ansvar for problemerne, selvom hovedansvaret lå på kontorchef Erling. Men også Kasse- og Regnskabsudvalget og de menige sognerådsmedlemmer burde have forhørt sig om amtets bemærkninger - i stedet for at forholde sig helt passive. Det var således ingen undskyldning, at sognerådsmedlemmerne ikke var regnskabskyndige.

Kontorchef Erling og det manglende skatteregnskab

Sagen var for alvor startet i august 1944, da sagen var blevet taget op af amtet. En omfattende revision var blevet sat i værk helt tilbage til 1939. I forbindelse med denne revision var Viggo Erling blevet suspenderet fra sit job, men det havde vist sig meget vanskeligt at få klarhed over hele sagen. Revions- og Forvaltningsinstituttet, som stod for revisionen, konkluderede, at der "ved skatteindbetalinger havde hersket de mest forfærdende forhold". Pantefogederne var blevet almindelige opkrævere, og det var blevet almindeligt for de fleste skatteborgere først at betale skat, når fogeden kom efter pengene. Mange skatteborgere skyldte for både 1 og 2 år, men slap alligevel med almindelige strafrenter. Fogedindbetalingerne på skattekontoret skete på den måde, at fogeden kom med en liste, hvor der var mærket af med et kryds ud for hver, der havde betalt. På kontorets skattemister opførtes blot den totale indkomne sum uden dato, og altså uden det kunne ses, hvem der havde betalt. Totalbeløbet blev blot opført på skattemister, men disse lister, der egentlig skulle være bilag, var bortkomne!

Det var især faldet revisionen for brystet, at der var sognerådsmedlemmer, der på denne måde havde stået i restance i op til 49 måneder, og at der på samme måde var kommunale funktionærer, der havde stået i restance i op til 57 måneder! Om kontorchef Erling nogen-sinde havde betalt skat, kunne ikke konstateres med sikkerhed.

Men ikke nok med det. Restancer, der egentlig var blevet afskrevet som uerholdelige, blev ikke indført i regnskaberne, hvis de alligevel blev indbetalt. Der var utallige differencer mellem kassebog og beholdning - men altid overskud (endda store overskud), som blot overførtes til næste regnskabsår.

Sognerådsformand Herman Sandell træder ud af sognerådet

Sagen var p.g.a. de store misforhold derfor også blevet undersøgt af en undersøgelsesdommer, R.P. Larsen. Han konkluderede, at man p.g.a. at flere af kommunens personale sad i tysk fangenskab, havde været hindret i at indlede tjenesteforhør i sagen. Men at sagen nu var undersøgt så langt tilbage i tiden, som det var tjenligt, når man også tog hensyn til omkostningerne ved en sådan undersøgelse. Ved denne samlede undersøgelse og ved revisionens bistand havde man fundet frem til, at der de facto var et underskud i kassen på 13.000 kr. Man havde ikke fundet grundlag for at sigte kontorchef Erling for underlæb, og hele sagen forventedes at kunne afklares med en kommunal bøde til amtet på 10.000 kr.

Men den umiddelbare konsekvens var naturligvis kontorchef Erlings afskedigelse - og så valgte sognerådsformand Herman Sandell at træde ud af sognerådet med øjeblikkelig virkning. I det efterfølgende møde var der en heftig debat, om hvem der skulle efterfølge

Knud Thomsen (1903-1998) studerede i sin ungdom på Polyteknisk Læreanstalt, men blev senere ansat som kontorist ved Vejle og ved Frederiksborg Amtstue. Fra 1926-33 var han assistent i Asminderød-Grønholt Kommune og 1933-36 i Gilleleje Kommune. Fra 1936-46 arbejdede Knud Thomsen som kærner i Odder Kommune, indtil han i 1946 blev ansat som kontorchef i Tikøb Kommune. Her bestred han stillingen som leder af den stærkt voksende kommunalforvaltning indtil kommunesammenlægningen i 1970. Knud Thomsen var således med til - med fast hånd - at lede kommunens store udvikling i 50'erne og 60'erne. I 1970 blev Knud Thomsen udpeget til kommunaldirektør i den nye Helsingør Storkommune - og var således med til at føre kommunesammenlægningen ud i livet. Han var kommunaldirektør til sin pensionering i 1973. Knud Thomsen sad desuden i forskellige bestyrelser, bl.a. Helsingør Turistforening og Sparekassen for Helsingør og Omegn, men var især meget engageret i ungdoms- og idrætsarbejde, og var bl.a. formand for Dansk Athletik Forbund i perioden 1955-58. Han var gift med Lily f. Olsen (1910-2004).

den socialdemokratiske formand - men her havde rådets næstformand, C.V. Hansen, større opbakning end socialdemokraternes kandidat, uddeler Carl N. Petersen, Hellebæk.

Sognerådets renomé ødelagdes yderligere, da det kort efter regnskabsaffæren også viste sig, at der var uregelmæssigheder m.h.t. Brændselsudvalgets fordeling af brænde til kommunens indbyggere.

Reorganisering af kommunekontoret

Hele skatteregnskabsaffæren gav anledning til en ny organisation af kommunekontoret. Men først og fremmest skulle man have en ny kontorchef, der kunne og ville se med nye øjne på administrationen. Det fandt man med den hidtidige kærner i Odder Kommune, Knud Thomsen. Han skulle komme til at lede Tikøb Kommune i resten af kommunens levetid.

Filialkontorer i nord og syd

I marts 1948 havde "Hornbæk Grundejer- og Borgerforening" sin generalforsamling - og her blev det enstemmigt vedtaget at søge sognerådet om at foranledige, at der hurtigst muligt blev oprettet et kontor, som kunne betjene beboerne, sommergæsterne og turisterne i sager, der blev administreret af Tikøb Kommune. I ansøgningen påpegede man desuden, at afstanden til Tikøb jo ikke var helt ringe.

Sognerådets Kasse- og Regnskabsudvalg reagerede hurtigt. Allerede den 14. april 1948 vedtog man at leje et lokale i ejendommen Ndr. Strandvej 357. Lokalerne ejedes af mejerier Kristensen, og lokalerne skulle indrettes til både filialkontor og til turistkontor. I 1954 byggedes et nyt filialkontor i Hornbæk - det fik adresse på sauntevej 4.

Også i 1948 blev der på Strandvejen 354 i Espergærde lejet et lokale af entreprenør Jørgen A. Olsen. Lokalet havde tidligere været benyttet af Brostræde Is, men blev nu indrettet

Med en lovændring i 1936 blev der givet adgang for enhver kommune til at få godkendt og indregistreret et våbenmærke som bomærke for kommunen. Det havde hidtil været et privilegium for købstæderne.

Men først i 1943 skrev sognerådsformand H. Sandell til arkivar Poul B. Grandjean i København og bad denne på baggrund af Gurrens beliggenhed midt i kommunen, om at udarbejde et forslag til et kommunevåben og kommunesegl for Tikøb Kommune.

Resultatet blev ovenstående våben, hvis skjold bærer en rød kamtakket mur, der skal symbolisere Gurre Slot. Det røde jagthorn og de røde hjortetakker er symbol for Kong Valdemars vilde jagter.

De blå bølger nederst henviser til kommunens beliggenhed mellem Øresund i hhv. øst og nord - en detalje som også Sandell i sin skrivelse havde påpeget som et muligt symbol i våbenskjoldet.

Bomærket var i brug fra 1944 til kommunesammenlægningen i 1970.

Leo Davidsen (1899-1962) var uddannet cand.polyt. og blev ansat ved Tikøb Kommune som kommuneingeniør i 1936. Han var leder af Teknisk Kontor frem til 1958, da han p.g.a. sygdom måtte fratræde.

Bygningsinspektør **Holger Jørgensen** og arkitekt **Jørgen Basse Larsen** i samtale i forbindelse med opførelsen af nye aldersrenteboliger i Hornbæk i 1954. (Foto: Gorm Schmidt)

til kommunekontor. Det forblev dog kun kontor i ganske få år, idet lejemålet ophævedes allerede i april 1954. Det skyldtes naturligvis, at kommunens hovedadministration nu var flyttet fra Tikøb til Espergærde.

Til gengæld blev der så i Tikøb oprettet et filialkontor i Sparekassens kontor. Også i Hellebæk-Aalsgaard-området blev der på Krogebakke 5 indrettet et filialkontor - men først

Til venstre ses den første filial af kommunekontoret i Hornbæk - det var på hjørnet af Ndr. Strandvej og Piisvej. Til højre ses rejsegildet på den nye bygning på Sauntevej 4 i 1954.

midt i 60'erne. De to filialkontorer havde kun åbent en dag om ugen og begge disse blev nedlagt i starten af 1968, da det nu var blevet muligt at indbetale skat i enhver bank eller sparekasse. Det var nemlig hovedårsagen til at oprette filialkontorerne, men som bekendt indførtes kildeskatten også i 1969, så selvom der også gennemførtes enkelte socialvæsen-ekspeditioner, så anså man ikke længere disse filialer for nødvendige. Kun filialkontoret i Hornbæk, der i 1954 var blevet bygget som nyt på Sauntevej 2, blev opretholdt - det blev først nedlagt i starten af 80'erne.

Flytningen af kommunekontoret fra Tikøb

Allerede i 1951 blev det drøftet indgående i Tikøb Sogneråd og administrationen at flytte administrationskontoret (og dermed også alderdomshjemmet) fra Tikøb til kystdistriktet. Forudsætningen var allerede da, at bygningerne i Tikøb skulle afsættes til et andet offentligt formål.

I den forbindelse var der forskellige kontakter m.h.p. at sælge bygningerne - til bl.a. "Den social Særforsorg". Men da sagen kom offentligheden for øre, så kom der røre i andedammen.

"Da man gennem Dagspressen og Sogneraadsmedlemmer har bragt i Erfaring, at Sogneraadet agter at sælge den nuværende Administrationsbygning og Alderdomshjem m.m. i Espergærde, protesterer undertegnede Borgere i Tikøb Kommune kraftigt herimod, da man mener, at et saa stort Projekt, som vil paaføre Kommunen, og derigennem Skatteyderne, forøgede Udgifter, bør behandles for aabent Tæppe, og yderligere finder man, at den nuværende Administrationsbygning og Brandstation bør bibeholdes paa et centralt Sted, som det nuværende. Med hensyn til Alderdomshjem finder man det rimeligt at saadanne, foruden det nuværende i Tikøb, indrettes saavel paa Nordkysten som paa Sydkysten, naar Trangen er derfor, og Udgifterne iøvrigt holdes indenfor økonomisk forsvarlige Rammer."

Sådan skrev initiativtagerne på de lister, som cirkulerede især i den centrale dele af kommunen. Og man må sige, at de ikke var alene om disse tanker. Ikke færre end 2.250 beboere skrev under på ovenstående protest. Det var næsten halvdelen af de vælgere, der plejede at stemme.

Også en del af sognerådets medlemmer var stærkt imod flytningen. Da sognerådet den 6. oktober 1953 vedtog at sælge bygningerne i Tikøb til Københavns Kommune, protesterede seks medlemmer med en protokoltilførsel. Otto Mathiasen, Karl Olsen, Karl Larsen, Niels Winther Olsen, Johannes Petersen og Poula Fensmark Hansen mente bl.a. at salgssummen på 300.000 kr var for lille, at man påførte alderdomshjemmets beboere ulemper ved at disse skulle indkvarteres interimistisk, at det var meningsløst at flytte kommunens administration fra en central placering til en midlertidig bygning, og at udgifterne til både en ny brandstation og en ny administrationsbygning ville påføre kommunen unødvendigt store udgifter.

Flytningen af kommunekontoret var med andre ord ikke en folkesag - med mindre man taler om befolkningen på Sydkysten. Den manglende folkelig eopbakning betød antagelig også at sognerådsformand William Petersen måtte vige pladsen ved valget i marts 1954.

Flytningen

Selve flytningen foregik i det tidlige forår 1954. Vognmand Lars Hansen, Espergærde blev engageret til at flytte, men det hele blev organiseret således, at det var den enkelte medarbejder, der havde ansvaret for sine egne ting. Det betød i praksis, at alle ansatte deltog i flytningen - alle var med til at slæbe skuffer og kasser ud i lastbilen i Tikøb og ned fra lastbilen ved den nye - midlertidige - administrationsbygning i Espergærde. Man kunne altså den dag opleve medarbejdere med en skuffe med kartotekskort eller lignende på vej op ad trappen til Radisen. Selve skabet eller skrivebordet var derimod ofte skilt ad - og derfor lignede hele indflytningen en stor rodebutik, men adskilte skabe og skriveborde spredt ud på jorden.

Men det hele kunne ikke være i "Radisen", så kommunen måtte leje en villa på Tikøbvej 4, som igennem de næste fire år kom til at rumme Teknisk Kontor eller som man nu kaldte det: Teknisk Forvaltning. Det gav anledning til nogen problemer at have to adskilte kontorer, men det løstes med mange daglige vandringer frem og tilbage mellem de to kontorbygninger.

Egentlig var det hele gået alt for hurtigt. Efter salget af ejendommen i Tikøb skulle kommunen ikke bare skaffe nye administrationslokaler, men også nyt plejehjem og en ny brandstation. Plejehjemmet lykkedes det at skaffe ved at tage imod et tilbud om at overtage Strandhøj. En ny brandstation

Den store sommervilla blev oprindeligt opført i 1896 for familien Fenger. I perioden 1954-58 var ejendommen kommunekontor. Dette foto er fra 1954 og viser bygningen med den karakteristiske løgkuppel - som gav huset tilnavnet "Radisen". Få år efter fjernedes kuppelen.

Morgenstemning udenfor kommunekontoret i Tikøb 1953. F.v. Birgit Hansen, Ida Schmidt, Elisabeth Røpke og Inger Bytoft.

Kontorassistenterne på "skud" i haven ved Tikøb Kommunekontor 1953.

Elisabeth Jessen f. Hansen og Lillian Nielsen fra Teknisk Kontor i Tikøb, 1953.

Hele kommunekontoret flyttede i foråret 1954 til Espergærde. Det meste blev der plads til i ejendommen "Radisen", men der måtte også lejes plads i en anden ejendom i Espergærde-området. Til venstre ses et glimt af læsningen i Tikøb og til højre aflæsningen foran ejendommen "Radisen" på Stationsvej (sen. omdøbt til Mørdrupvej) i Espergærde.

Fotos:
Conny Larsen

Kommunens ansatte arbejdede i høj grad også med flytningen. T.v. ses fuldmægtig Niels Toft Nielsen i gang med at bære en arkivskuffe sikkert i hus - og t.h. ses Kirsten Fløe og Inger Bytoft i færd med at læsse lastbilen af foran "Radisen".

blev bygget i Tikøb - men en ny administrationsbygning var ikke sådan at skaffe. Cirka 20 år tidligere havde Tikøb Kommune takket nej til at overtage Søbækgaards hovedbygning i Mørdrup m.h.p. indretning til nyt "rådhus". Denne bygning var i mellemtiden overtaget af Københavns Kommune - og andre bygninger af passende størrelse var ikke lige ved hånden.

Forholdene i Radisen

Det var ikke helt nemt at få placeret alle kommunens arkivalier, dokumenter og papirer i en tidligere villa. Der manglede bl.a. skabs- og reolplads - og alle forhåndenværende rum og steder blev taget i brug til opbevaring. Det var derfor helt almindeligt at man på gangene kunne høre følgende replikskifte:

- *Hvor er sagen fra Skibstrup henne?*
- *Prøv at kigge i badekarret!*

Det gav også anledning til undren og morskab, at når nogen spurgte efter socialkontoret, så var svaret:

- *De skal hen om hjørnet og ned i kælderen!*

Sagen var nemlig, at socialkontoret havde til huse i kælderen, og årsagen til morskaben var, at revyskuespilleren Osvald Helmuth netop på den tid sang en meget populær vise omhandlende et værtshus og med omkvædet "Henne om hjørnet og nede i kælderen".

Ved indvielsen af den nye administrationsbygning talte kontorchef Knud Thomsen om forholdene i "Radisen", og sagde bl.a.:

- *Det sted, hvor vi nu befinder os, var engang en del af den store have til rigmandsvillaen oppe på højen. Med sin blodbøg, der bredte sin store krone over åkandedammen, må stedet*

*Kommunekasserer **Harry Larsen** - fotograferet under indflytningen på trappen til kommunekontoret i "Radisen" 1954.*

*Assistenterne holder pause på verandaen i "Radisen". Fra venstre ses: **Conny Schultz, Andreas Bitsch, Kirsten Fløe, Elisabeth Røpke, Birgit Hansen, Inger Bytoft og Ida Schmidt.***

*Rejsegilde på det nye kommune-kontor i Espergærde.
(Foto: Gorm Schmidt)*

Således så den helt nye forhal på kommunekontoret ud. I "bu-ret" i det fjerneste hjørne sad telefon- og receptionspigerne. Her skulle man henvende sig ved besøg. T.v. ses ekspeditions-gangen og til højre trappen, der førte op til bl.a. sognerådsfor-mandens kontor, udvalgsværelset, bygningsinspektorat m.v.

Ekspeditionsgangen i den nye administrationsbygning foto-graferet kort før ibrugtagningen i 1958. På denne gang kunne man blive ekspederet i sager vedr. bogholderi, kasse, skatteop-krævning og folkeregister. Det sidste skilt på gangen henviser til skatteinspektørens kontor.

Arkitekt **Jørgen Basse Larsen** (f. 1926) blev ansat ved Tikøb Kommunes Tekniske Kontor i 1949. I 1977 blev han stadsar-kitekt. Pensioneret i 1992.

Niels Toft Nielsen var indtil 1. maj 1966 fuldmægtig i Tikøb Kommunes Skatteligning.

for den forbipasserende have lignet et eventyrslot. Men for den prosaiske kontormand, der tilbragte næsten fem år i kælderens på villaens nordside, hvor man aldrig så en solstråle, og hvor det var nødvendigt at brænde lys og fyre i kakkelovn hver dag, sommer og vinter, og for kollegaen, der sad tre etager højere oppe i et lille tagkammer, hvor kakkelovnen til sidst blev fjernet af frygt for kulosforgiftning - hos dem var det så som så med eventyrstem-ningen. De sendte i stedet en venlig tanke til deres historiske lidelsesfæller i Kronborgs kassematter og de venezianske blykamre!

Heller ikke sognerådet havde haft særligt gode forhold i de 4 år, kommunen havde "boet" i "Radisen". I de første måneder efter flytningen fra Tikøb, blev sognerådsmøderne holdt på Espergærde Skole. Derefter flyttede man ind i "Radisens" øverste etage - i et rum der var ret uegnet til formålet.

Det nye kommunekontor

Det var derfor et stort fremskridt, da det nye kommunekontors første del - sognerådssalen - blev taget i brug 1. april 1958. Dermed blev den gamle sognerådssal ledig, og her flyttede så den tekniske forvaltning ind - de var nemlig blevet sagt op i deres hidtidige lejemål på Tikøbvej. Den nyudnævnte kommuneingeniør Chr. Steen Petersen udtalte, at det trods alt var en forbedring og at - *indtil vi kan tage den nye bygning i besiddelse, må vi være glade for "Radisen"* - og sluttede kryptisk med ordene: - *Og det er vi også.*

Resten af det nye kommunekontor stod således først færdigt et halvt år efter og blev indviet den 20. december 1958. Selve bygningen, der var på 1.540 kvm. havde kostet den nette sum af 800.000 kr.

Tikøb Kommunes administrationskontor var ganske imponerende for en sognekommune. Den forreste lille bygning rummede sognerådssalen. Hele ejendommen - incl. den bagvedliggende røde bygning "Radisen" + to andre bygninger, rummer i dag Teknisk Forvaltning, som fik sit sæde her ved kommunesammenlægningen i 1970.

Hovedindgangen var placeret direkte fra Mørdrupvej (dengang Stationsvej), hvor man kom ind i forhallen domineret af en stor trappe til de øvre etager. Gik man til venstre, kom man ind på ekspeditionsgangen, hvor sekretariatet, kassen, skatteopkrævningen, folkeregistret og skatteinspektøren havde kontorer. Tilbage i forhallen var der i hjørnet til venstre et lille bur, hvor "oplysningen" sad. Ligeledes var kontorchefens kontor og lige ved trappen var indgangen til socialkontoret og til socialkontorets ekspedition. Længst til højre kunne man ad en passage komme til sognerådssalen og to udvalgsværelser.

Gik man op ad trappen til 1. sal, mødte man umiddelbart dørene til køkkenet og frokoststue. På samme måde som i stueetagen var der også her en lang gang. Her lå bogholderiet, skatteligningen og revisionens kontorer. På 2. sal eller tagplanet, som man dengang sagde, var fra starten kun indrettet bygningsinspektorat og kontor for kommuneingeniøren. Senere flyttede hele Teknisk Forvaltning ind på denne etage.

I marts 1968 var bygningen blevet for lille til at rumme et udvidet bogholderi og en større socialforvaltning. Derfor opsattes mellem den nye bygning og Radisen to terrapinbygninger - som en midlertidig løsning på lokalebehovet.

Glimt fra Teknisk Forvaltning 1961

Nissen (tv)
Johannes Olesen (th)

Gunnar Christensen (tv)
Karlsten Brandt (th)

Birthe Blomqvist

Jørgen Thyge

Agnete Petersen

Christian Steen Petersen

Fotos: J. Basse Larsen

De fattige og de ældre

De fattige og de syge, de dovne og de ugidelige, de arbejdssky og de sindssvage samt alle de utilpassede.

Alle dem skulle myndighederne tage sig af. Ikke nogen nem opgave at klare for en nystartet sognekommune uden administration, erfaring eller uddannet personale.

E. Ludvig Lichtenberg (1830-1907) blev uddannet bager og drev som ung bagerforretning i Helsingør. I 1861 købte han "Qvistgaard" ved Nyrup, hvor han i 1870'erne etablerede "Qvistgaard Teglværk". Hans evne til at bedømme landejendomme, gav ham tilknytning til Østifternes Kreditforening, hvor han i 1883 blev formand for repræsentantskabet. Fra 1890 blev han direktør samme sted. Ludvig Lichtenberg var medlem af Tikøb Sogneforstanderskab og Sogneråd i perioden 1865-73. Han var desuden sognerådets første formand 1868-75. Lichtenberg var gift med Petra Christiane Hoff (f. 1840).

Sindssvag eller doven?

Sogneforstanderskabet blev i 1842 af amtet bedt om at vurdere behovet for indsats overfor Carl Frederica Ferdinand Reinhardt, der gentagne gange havde forladt hjemmet for at føre en omflakkende tilværelse. Han var således flere gange blevet anholdt i forskellige fremmede jurisdiktioner (= retskredse) og derfra blevet hjemsendt. Han var dog ikke blevet straffet, hvilket sikkert skyldtes - mente sogneforstanderskabet - at man fejlagtigt antog ham for sindssvag. Godt nok havde distriktslæge Klingberg attesteret overfor retten i Helsingør, at Ferdinand Reinhardt "*maa antages at være sindssvag*" - men sogneforstanderskabet pegede i den anledning på, at lægen tilsyneladende ikke var sikker.

Og så kommer sogneforstanderskabet ellers med en bredside:

"Ferdinand Reinhardt er ikke her i Sognet blevet anset for sindssvag af Nogen, der har haft Leilighed til at lægge mærke til ham, uden kun af Moderen, en svag enfoldig Kone, der naturligvis strax troede ham, naar han om sig selv sagde, at han ikke var rigtig i Hovedet, men derimod har han vist sig at være en doven, halsstarrig og imod sin Moder i høieste Grad uforskammet Person.

Moderen havde således måttet søge hjælp hos sogneforstander Jens Nimb Lassen idet hun ikke turde være i hus med ham. Lassen irettesatte derpå Ferdinand Reinhardt, der blev belært om, at han snarest skulle tage et arbejde, da han ellers ville blive betragtet som løsgænger. Som følge af denne overhaling forsvandt han fra hjemmet, men blev atter anholdt og hjemsendt til bopælen - nu med pålæg om at han skulle sættes i arbejde af kommunen. Reinhardt blev derfor sat til at slå sten til makadamisering - "*et Arbejde hvortil der ikke hørte synderlig Kunstfærdighed, men hvorved Fortjenesten var afhængig af hans Flid*" - som formanden efterfølgende skrev.

Reinhardt syntes imidlertid ikke det var sjovt at slå skærver, så han absenterede fra arbejdet. Da han atter efter arrestation var blevet hjemsendt, fik Lassen den idé at beordre ham til at arbejde for sig selv. Men - inden han skulle møde hos Lassen - så absenterede han atter.

Denne gang endte han i Esrup Arrest, og Lassen mente nu, at der ikke var meget at gøre m.h.t. Reinhardt, med mindre kommunen ønskede at "*nære en Dagdriver i Overdaadighed og Glæde*"! Lassen konstaterer yderligere på dette tidspunkt, at "*det førte liv ikke aabenbarer nogen synderlig Afsindighed, i det mindste ikke saa megen at han kunde gaa for en Daareanstalt.*"

Derimod mente Lassen, at han kvalificerede sig til at blive optaget som lem i en tvangsarbejdsanstalt - efter nu at have drevet gæk med kommunalbestyrelsen i lang tid. Men Lassen var dog alligevel lidt i tvivl om mandens helbredstilstand, så han anbefalede, at Reinhardt skulle indlægges et sted, hvor man kunne undersøge ham for at konstatere med sikkerhed om han var syg eller ej. Lassen anbefalede derfor amtet at lade Ferdinand Reinhardt optage på Sorø Arbejds- og Sygehus - hvis de ellers optog udenamts patienter.

Kommunens manglende ressourcer

At Tikøb Kommune i 1842 ikke havde ressourcer, personale og erfaring med den slags opgaver er ikke mærkeligt. Der var som nævnt ingen administration og stort set ingen offentligt betalte embedsmænd - og slet ingen, der var uddannet til at tage sig af sådanne situationer.

Men sagen afslører også med hvilken vilkårlighed skæve personer blev udsatte for allehånde indgreb - alt sammen med henblik på at opfylde kravene til den tids normer. Et menneske, der ikke kunne eller ville arbejde, måtte være doven. Og hvilke midler anvendte man - ja, arrestationer, tvangsarbejde, anklager for løsgængeri, trusler om tvangsindlæggelser o.s.v.

Sagen afslører også, hvordan Sogneforstanderskabet nærmest må gætte sig til hvad der er at gøre. Skal Reinhardt indlægges, kan det ikke ske på nogle af amtets sygehuse, så Lassen må tro på, hvad han hørte, nemlig at der i Sorø måske er en mulighed. Den skal endda være billig - kun 12 skilling om dagen - men Lassen aner ikke, om det overhovedet er muligt at få indlagt folk, der ikke kommer fra Sorø Amt! Alligevel er det det eneste, han kan anbefale overfor amtet.

I sagen med Ferdinand Reinhardt endte det med, at Sorø Amt meddelte, at han kunne modtages i Sorø Amts Fattig- og Sygehus - mod at Tikøb Kommune betalte de 12 skilling pr dag, som opholdet kostede, samt at han ved afleveringen til Fattig- og Sygehuset skulle være i besiddelse af et sæt tøj, 2 par strømper eller sokker, samt 3 stk linned. Samtidig bemærkede Sorø Amt, at såfremt det blev nødvendigt at indlægge ham på sygehusafdelingen, ville den daglige udgift blive større.

Reinhardt ses i regnskabet nogle år senere - nu som indlagt på Hillerød Sygehus...

Sygekasserne

Sygekasserne var i starten private foreninger - helt uafhængige af kommunen og andre myndigheder. De ældste sygekasser i Tikøb Kommune er antagelig de fabriksygekasser, der blev oprettet hhv. ved Hellebæk Geværfabrik og ved Havreholm Papirfabrik. Men den 19. marts 1871 oprettedes "Tikøb Landsogns Sygekasse" - imidlertid blev sygekassen i realiteten kun en begravelleskasse. Først efter 1886 blev foreningen reorganiseret og blev en rigtig sygekasse. I 1891 reorganiseredes "Hellebæk og Omegns Arbejderforening", og en sygekasse opstod - den eksisterede som en del af HOA frem til 1916, hvor den blev sammen-sluttet med Hellebæk Fabrikkers Sygekasse til "Hellebæk-Aalsgaard Sygekasse". I vinteren 1893-94 tog en håndfuld lokale mænd på Sydkysten initiativet til dannelsen af "Syge- og begravelleskassen for Rørtang og Omegn" - fra 1933 dog med navnet "Espergærde og Omegns Sygekasse". I 1895 kom "Hornbæk Sygekasse" til og disse fire foreninger - med hver deres område - dækkede så Tikøb Kommune helt frem til 1. april 1961, da de tre sygekasser i Espergærde, Tikøb og Hellebæk på kommunens foranledning blev slået sammen til én sygekasse: "Tikøb Kommunes Sygekasse". Når Hornbæk Sygekasse i første omgang ikke

Sophus Julius Wedege (1819-89), major, boede på ejendommen "Egebæksro" i Espergærde og var medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1868-70.

Sognerådet nedlagde forbud mod ægteskab

I sit møde den 16. marts 1876 behandlede sognerådet en sag om indgåelse af ægteskab for Lars Hansen Mathiesen af Mørdrup. Årsagen var, at Mathiesen havde gæld til kommunen - og sognerådet pålagde derfor distriktsforstanderen i Mørdrup at meddele Mathiesen, at den gæld måtte han afvikle, inden rådet kunne give tilladelse til indgåelse af nyt ægteskab. To måneder senere forsøgte Mathiesen sig igen, men sognerådet stod fast på afslaget, da "han allerede under sit første Ægteskab havde modtaget Fattigunderstøttelse da han da ikke kunne forsørge sig selv og Familien." Og så føjede sognerådet til: "Og det Fruentimmer, som han nu agter at gifte kan ej heller ernære sig uden Understøttelse!"

Niels Peter Nielsen (1891-1964) var født i Mørdrup og blev i 1915 portør ved DSB. Fra 1919-33 ansat ved Kvistgaard Station, derefter ved Espergærde Station. Valgt til sognerådet for Socialdemokratiet i perioden 1929-34.

Tømrermester Hans Arp, Mørdrup (1881-1969) havde i sine unge dage været medlem af sognerådet i perioden 1913-21 - valgt for Det Radikale Venstre. I 1913 blev han tillige valgt til formand for Sygekassen på Sydvestkysten - en post han beholdt til 1961, da kommunens sygekasser blev slået sammen. Derpå fortsatte han som formand for denne!

Sådan fik man børn i pleje i 1923

I 1923 ansøgte vejmand Laurits Frederiksen "Enighedsfryd" i Apperup (Apperupvej 34) om at få sin datters to børn i pleje. Det fremgår ikke af sagen, hvorfor dette var nødvendigt, men det oplyses, at de to børns fader hed Georg Karlsen og at han var født i 1888. De to børn, Manfred og Verner var født i hhv. 1912 og 1916 og var således ikke helt små, da plejetilladelsen blev indsendt til Tikøb Kommune den 24. juli 1923.

ANSØGNING

Tikøb Sogneraad

om Tilladelse til at have efternævnte Barn i Pleje.

Barnets Navn *Verner Otto Karlsen*

Fødested *Ny Opperup By Tikøb* Sogn

Fødselsaar og Dag *3 Maj 1916*

Vejmand Laurits Frederiksen havde behørigt udfyldt et skema (se ovenfor) for hvert barn med oplysning om barnet, dets forældre og om plejefamiliens egne forhold. Det skulle også fremgå, hvad plejefamiliens skulle have i plejeløn.

Når ansøgningen var modtaget, gik et mindre apparat i gang: Dels blev den stedlige læge bedt om at dokumentere, at der i husstanden ikke var tuberkulose. Det gjorde læge K. L. S. Teisen i en skrivelse til sognerådet den 25. september.

Dels skulle det stedlige tilsyn med plejebørn spørges om deres vurdering af plejefamilien. Det var typisk hustruer til stedlige håndværkere eller gårdmænd, der var udpeget til dette tilsynsjob. I dette tilfælde var det Marie Lange og Augusta Hartelius, der skulle udfylde et skema med spørgsmål om plejefamiliens forhold.

De blev bl.a. spurgt om, hvordan familiens rygte var, hvor god og hvor stor familiens bolig var, om der var andre børn eller logerende i lejligheden, om hvorledes plejefamiliens egne børn var blevet behandlet, om der var orden i lejligheden, om der har været plejebørn tidligere, og om hvert af de potentielle plejebørn ville få deres egen seng.

I dette tilfælde var der positive svar på alle spørgsmålene, så de to børn blev anbefalet at komme i pleje hos den 64-årige Laurits Frederiksen og hans hustru.

deltog, skyldtes det uenighed om placeringen af det nye fælles sygekassekontor. Dette placeredes i Espergærde, og det fik Hornbæk til at melde sig ud af sammenslutningen. Imidlertid krævede loven, at der kun måtte være én sygekasse i hver kommune, så i løbet af det følgende år indtrådte også Hornbæk i den nye fælles sygekasse. Formand for den nye store sygekasse blev i øvrigt tømrermester Hans Arp, der siden 1913 (!) havde været formand for Rørtang/Espergærde Sygekasse. "Tikøb Kommunes Sygekasse" blev ikke gammel. To nye love om offentlig sygesikring og om dagpenge ved sygdom og fødsel afløste sygekasserne i hele Danmark pr. 1. april 1973.

Tikøb Kommunes Hjælpeforening

På initiativ af lokale mænd i Nyrup og omegn oprettedes i oktober 1886 en "Hjælpeforening for Tikøb Kommune". Formålet var at hjælpe trængende i Tikøb Kommune - vel at mærke trængende, som ikke fik offentlig fattigunderstøttelse, som jo dengang virkede deklasserende. Den første bestyrelse bestod af proprietær Carl Holstein, Sindshvile, læge Hans Meyn, Nyrup, proprietær Ernst Piper, Nyrupgaard, sognefoged Anders Nielsen, Jonstrup og sognefoged H.P. Nielsen, Horneby. Men derudover udpegedes en kredsforstander for hver af de 35 kredse, som kommunen blev opdelt i. Disse kredsforstandere skulle så holde øje med trængende i hver sin kreds. De bidrag, som medlemmerne indbetalte, blev så anvendt til hjælp i tilfælde af f.eks. ægtefællens sygdom eller manglende arbejdsevne. Hjælpen kunne udbetales som penge, som rugbrød, brændselshjælp, sygehjælp, huslejhjælp eller som lægehjælp. Den første, der fik gavn af denne forening, var Johan Nielsen i Havreholm, der fra 1. december 1886 fik udbetalt 2 kr ugentlig, så længe han var syg. Hjælpeforeningen eksisterede frem til 1922, da foreningens formue stort set var opbrugt.

Sygeplejeforeningerne

Områdets hjemmesygepleje var ligeledes i mange år på privat initiativ - ligesom i alle andre kommuner. Der blev oprettet fire sygeplejeforeninger i kommunen - og deres formål var, at medlemmerne kunne få pleje af en uddannet sygeplejerske under sygdom. Foreningen ansatte således en sygeplejerske, hvis arbejde var at tage rundt på sygebesøg i distriktet. I nogle tilfælde gav sygeplejersken også massagebehandlinger. De fire foreninger, "Sygeplejeforeningen for Tikøb", "Sygeplejeforeningen for Hellebæk-Aalsgaard", "Sygeplejeforeningen for Hornbæk Sogn" og "Sygeplejeforeningen for Tikøb Sogns østre Del", blev fra 1. januar 1960 sluttet sammen til én sygeplejeforening med fire distrikter. Men allerede i begyndelsen af 1963 førtes flere forhandlinger mellem sygeplejeforeningen og kommunen om en ændring af denne ordning. Sygeplejeforeningen besluttede derfor på to generalforsamlinger at ophæve foreningen pr. 1. november 1963 og samtidig anmode Tikøb Kommune om at overtage ansvaret for sygeplejen. Tikøb Sogneråd vedtog umiddelbart derefter at overtage sygeplejen, og at det i fremtiden skulle være Socialudvalget, der havde det daglige tilsyn og ansvar. De hidtidige forenings-sygeplejersker fortsatte som kommunalt ansatte hjemmesygeplejersker med frk. E. Nielsen, Espergærde som ledende sygeplejerske.

Socialudvalgets formand får vederlag

Indførelsen af socialreformen i 1935 betød en øget udgift for den kommunale kasse. Men ikke nok med det - også administrationen blev øget. Det fik medlemmerne af Socialudvalget at mærke - især formanden for udvalget, der dagligt måtte være to timer på kontoret i Tikøb m.h.p. stillingtagen og vurdering af borgere, der kom for at søge hjælp til stort og småt. I den anledning forsøgte sognerådet sig med et forslag om at opdele kommunen i tre udbetalingsdistrikter og på den måde dele arbejdsbyrden mellem tre medlemmer af socialudvalget. Det fik man imidlertid ikke lov til at amtet, der kun ville gå med til at betale formanden et vederlag for sit arbejde. Han fik 1.200 kr årligt for sin indsats - et beløb der skal sammenlignes med, at en faglært arbejder dengang tjente ca 1.60 kr i timen.

Alderdomshjemmet flyttes fra Tikøb til Strandhøj

Den 30. oktober 1953 vedtog Tikøb Sogneråds socialudvalg at tage konsekvenserne af problemerne med det gamle plejehjem i Tikøb. Det var også med i overvejelserne, at der al-

"Gamle Line" er blevet kørt ud på solsiden af alderdomshjemmet i Tikøb - og en af kommunekontorets piger, Inger Jørgensen, hilser på - omkring 1947.

Carl Edv. Christiansen (f. 1878) var uddannet ved landbruget og købte i 1911 et parceliststed på Borsholm Overdrev. Han sad i bestyrelsen for husmandsforeningen 1914-22 og var medlem af Tikøb Sogneråd 1925-33, valg for Det radikale Venstre. Carl Christiansen var gift med Cecilie f. Olsen.

Strandhøj, som det så ud da Tikøb Kommune overtog ejendommen i 1954. Den oprindelige bygning - den midterste del med de tre gavle - blev opført af frøken Henriette Jessen i 1881-82. Hendes nevø var i øvrigt kunstmaler Tycho Jessen, efter hvem, der i Saunte er opkaldt en vej.

Tikøb Kommunes plejehjems økonoma (d.v.s. forstanderinde) Rigmor Poulsen - var først i Tikøb og fra 1954 til 1970 på Strandhøj i Espergærde.

Der fejres fødselsdag på et af værelserne på Strandhøj omkring 1960.

ligevel også skulle etableres et nyt og moderne kommunekontor - og det var derfor naturligt at overveje mulighederne for at flytte begge dele fra Tikøb.

Beslutningen i oktober 1953 var at lade opføre et nyt plejehjem i den del af kommunen, hvor man forventede den største vækst - d.v.s. Espergærdeområdet. Stedet man pegede på, var "på den kommunen tilhørende grund beliggende ved den nye vej, der forbinder Fredensvej med Stokholmsvej". Denne nye vej var Kløvermarken - og placeringen ville i givet fald have været omtrent der, hvor nu Espergærde Bibliotek er beliggende. Plejehjemmet skulle have 40 værelser og opføres som nyt helt fra grunden.

Imidlertid havde frøken Justa Justsen igennem 41 år drevet et Kur- og Rekonvalescent-hjem i den gamle villa Strandhøj ved Strandvejen. Hun var netop fyldt 78 år, og driften af hjemmet var ved at overstige hendes kræfter. Den 19. november 1953 modtog Tikøb Kommunes derfor en skrivelse fra frk. Justsens advokat, der tilbød at kommunen kunne leje eller købe Strandhøj til midlertidigt eller fast ophold for Tikøb Plejehjems beboere. Frk. Justsen lagde i den forbindelse vægt på, at ejendommen derved fortsat kunne anvendes til et formål, der lignede det, ejendommen var blevet brugt til i over 40 år.

På et ekstraordinært møde i Tikøb Sogneråd den 9. januar 1954 vedtog rådet enstemmigt at købe Strandhøj for den tilbudte pris på 350.000 kr med overtagelse den 1. marts 1954. Samtidig vedtog man at droppe det planlagte plejehjem ved Søbækgaard, men derimod at søge opført et nyt plejehjem på Nordkysten snarest muligt. I stedet for en centralisering med ét stort plejehjem på Sydkysten, blev planen altså - p.g.a. Strandhøjs overtagelse - at der nu skulle bygges to plejehjem. Opførelsen af "Teglværksgaarden" i Aalsgaard skete dog først mange år senere.

Strandhøj som plejehjem

Den 1. april 1954 stod Tikøb Kommunes nye plejehjem klar til indflytning. Der var i alt 27 beboere, som for størstepartens vedkommende kom fra Tikøb Alderdomshjem. Sammen med beboerne kom også den hidtidige økonoma - datidens betegnelse for forstanderinden. Desuden var der en kokkepige og en gartner. Disse tre personer var det samlede personale, hvilket viser, at datidens plejehjemsbeboere ikke var nær så plejekrævende, som plejehjemsbeboere senere blev.

Optagelse på plejehjemmet skete efter beslutning i kommunens sociale udvalg. Ved optagelsen bestemte udvalget tillige, hvilke af den pågældendes ejendele der kunne medtages på værelset. Opholdet på hjemmet trådte i stedet for kontant folkepension og skulle give de pågældende mindst lige så gode kår som modtagelse af pensionen. Det var således hjemmets pligt at drage omsorg for alt fornødent til beboernes ophold, herunder nødvendig beklædning, lægehjælp, medicin, vask o.s.v.

Beboerne skulle - såfremt deres helbred tillod det - selv rede senge inden kl 08.30 (om vinteren dog kl 09.00) samt rydde op og gøre rent på værelset. Beboernes egen renlighed blev tillige overvåget, og badning blev beordret i langt højere grad, end beboerne som oftest nogensinde tidligere havde været vant til. Mange havde jo aldrig i deres oprindelige hjem haft et badeværelse. Det gav anledning til nogen modstand blandt beboerne, at de så ofte skulle i bad. En beboer ville således hverken lade sit skæg klippe eller gå i bad - og for at slippe for denne renlighed, hoppede han ud af vinduet!

Beboerne måtte ikke forlade hjemmet, før der var ryddet op og redt seng og de skulle være hjemme igen senest kl 22 - med mindre de på forhånd havde bestyrerindens tilladelse til at komme senere hjem. Besøg var naturligvis tilladt, men i reglementet indskræpedes det, at besøgende, der ikke rettede sig efter personalets anvisninger, kunne bortvises!

Plejehjem i Aalsgaard

Efterhånden som befolkningstallet steg i kommunen, så steg naturligvis også antallet af plejekrævende ældre. I 1966 udbyggede man derfor Strandhøj med yderligere 23 værelser og samtidig kunne man i Aalsgaard den 16. juni 1966 indvie et helt nyt plejehjem, "Teglværksgaarden" med plads til 45 beboere. Ved indvielsen blev det fremhævet, at der var tale om 43 små lejligheder, idet der hørte separat toilet, håndvask samt indbygget skabsplads til hvert værelse! Også det forhold, at de ældre havde ret til at møblere værelset med egne møbler, blev fremhævet som et gode, der desværre ikke alle steder var en selvfølge.

Indvielsen af Teglværksgaarden var dog ikke nok til at klare plejehjemsbehovet i kommunen, og man begyndte allerede at tale om endnu et plejehjem ved Hornbæk. Der skulle dog gå mange år, før dette blev en realitet, selvom man allerede i 1968 vedtog at bygge det næste plejehjem på Bøgehøjgaard-arealerne i Holmegaarde. På dette tidspunkt var der også planer om yderligere et plejehjem på Sydkysten, nemlig på Borupgaard-arealerne ved Snekkersten. I mellemtiden lejede kommunen pladser på privat drevne plejehjem. Det var dog ikke altid helt problemfrit - disse private plejehjem blev ikke i alle tilfælde drevet lige forsvarligt.

Teglværksgaarden fotograferet i 1966 med plejehjemmets arkitekt, Holger Jørgensen, i forgrunden.

*Plejehjemmet Teglværksgaardens første bestyrerinde, **Aase Pedersen** (f. 1933), var uddannet sygeplejerske. Derudover var der ansat en sygeplejerske, frk. Anna Olsen, en økonoma, fru Ulla Mortensen samt fem sygehjælpere og fem assistenter.*

Glimt fra sognerådets arbejde

Selvom det primært var de tre store områder: socialvæsen, skolevæsen og vejvæsen, som sognerådet beskæftigede sig med i 1920'erne og fremefter, var der utallige andre små og store sager...

Når Tikøb Kommune modtog et legat til bestyrelse, blev der udfærdiget en lille mindeplade for begivenheden. Legatets navn, størrelse samt fundatsens dato blev indgraveret i en plade, der mest af alt minder om et spækbræt.

"SPÆKBRÆTTERNE"

Legatbestyrelse

Tikøb Sogneråd er i tidens løb blevet bedt om at administrere en lang række legater, oprettet af borgere i Tikøb sognekommunes område. Et af de ældste legater af denne art er "Jens Rostgaards Legat" på 100 Rigsdaler, oprettet ved fundats af 11. juni 1700. Af senere legater kan nævnes "Madame Abigael Margrethe Hansen f. Munkebergs Legat" på 200 Rigsdaler skænket ved et gavebrev af 24. februar 1792.

I 1910 skænkede enkefru Louise Freundt fra Espergærde en legatportion på 10.000 kr - m.h.p. oprettelse af "J.A. Freundts og Hustrus Legat for trængende Enker i Tikøb Sogns Søndrepart". Bestyrelsen for legatet skulle i følge giveren bestå af Hjelpekassens bestyrelse, sognepræsten, sognerådets formand samt Søndrepartens to sognefogeder. Tikøb Sogneråd besluttede at sige tak for legatet og acceptere i fremtiden at bestyre udelingerne. Og i lighed med tidligere praksis blev der i en træplade indhugget en inskription til minde om donationen - træplader, der p.g.a. deres form hurtigt blev kaldt "spækbrætter".

DANSETILLADELSER

En utilbørlig nytårsfest

Igennem mange år fra 1840'erne og fremefter var en af sogneforstanderskabets mange opgaver, at give tilladelse til arrangementer, hvor der skulle danses. At det var en opgave for sogneforstanderskabet, skal antagelig ses på baggrund af et ønske om at begrænse antallet af dansegilder, som man i visse kredse fandt var umoralske og gav anledning til uro. I begyndelsen var det det samlede sogneforstanderskab, der gav sådanne tilladelser fra gang til gang, men senere blev det overladt den sogneforstander, som boede i området at give tilladelsen.

I slutningen af 1856 fik gårdmand Niels Ingelsen, Sandagergaard i Saunte tilladelse til at afholde dans på sin bopæl nytårsaften 1856/57. Men det kom ikke til at gå stille af. Et medlem af Sogneforstanderskabet, J.N. Carøe, var ikke ganske tilfreds med forløbet. Han

klagede derfor på sogneforstanderskabets møde den 13. januar 1857 over Ingelsens selskab, som han "havde overtraadt i den Grad, at den ikke alene forstyrrede hele Natten, men ogsaa den følgende Dag".

Som en konsekvens af det vedtog Sogneforstanderskabet, at man fandt dette "overordentligt utilbørligt" og anmeldte det efterfølgende til justitsraad Qvistgaard. Hvilken straf den formastelige fik, fremgår dog ikke af referaterne.

VEJVISERE

Hvide og røde vejvisere

På de veje, der tilhørte Frederiksborg Amt, havde der i en årrække været opsat vejvisere, som skulle hjælpe de vejfarende med at finde vej. Under indtryk af disse nyttige skilte, vedtog Tikøb Sogneråd i december 1886 at lade opsætte lignende skilte på de kommunale veje.

Skiltene skulle males hvide og skriften skulle males med rød farve. Stangen, hvorpå skiltet skulle anbringes skulle, for den del der gik i jorden, svides. Den del af arbejdet skulle gøres på Anstalten. Herefter indhentede man tilbud på det samlede antal skilte - og fik fra savværksejer Hvid i Esrom et tilbud på 66 kr., hvilket man antog.

Det er morsomt at kunne konstatere, at de farver man dengang valgte, altså er de samme, som man endnu anvender på vejviserskilte: Rød skrift på hvid bund.

DE SKADELIGE GRÅSPURVE

En sag om skadedyr i 1924

I vore dage vil næppe ret mange anse den uanseelige gråspurv for et skadedyr, men vi skal kun 70-80 år tilbage i tiden, for at finde et andet syn på den sag.

Gråspurven, hvis latinske navn er *Passer Domesticus*, er en af de mest udbredte fuglearter på jorden, og i Danmark har den da også igennem flere århundreder været en af de talrigeste arter. Den bygger sin rede under tage, i hule træer, i stærekasser samt i træer og buske, hvilket betyder, at den har tilpasset sig et liv mange steder - specielt i og i nærheden af beboede områder.

Haveejernes og landbrugets fjende

Rollen som skadedyr blev særlig tildelt denne fugl i starten af dette århundrede. Se blot hvad et leksikon fra 1919 skriver:

Graaspurve lever væsentligst af Planteføde, og mangfoldige er de Klager, der fra Landmanden og Havedyrkeren lyder over den. Om Vinteren og i det tidlige Foraår tager den Knopper af Frugtbuske og Frugttræer; i Urtehaven og i Marken piller den den udsaaede Sæd, Ærter, Majs og andet Frø op; de smaa Kimplanter rykker den op eller river over, efterhaanden som de kommer frem, eller hakker lidt senere af Bladene, saa f. Eks. Kaalroer, Turnips, Kaal, Rødbeder og Gulerødder kan staa med næsten bare Ribber. Senere raserer den Frugtbuskene for Bær, grønne saavel som modne, og plyndrer Jordbærbedene. I Frøroemarker og Kornmarker, særligt de tidligst modne, f. Eks. Vinterbyg, og værst i mindre Parceller, slaar Graaspurven sig ned i Hundredvis og odelægger helt eller delvis Afgrøderne. Havre-

Andreas Johansen var ejer af Askerupgaard i Borsholm i perioden 1846-95 - og i den periode var han medlem af Tikøb Sogneforstanderskab og Sogneråd i årene 1856-61, en kort periode i 1868 samt igen i årene 1871-82.

P. J. Harald Nielsen (1838-92) købte i 1859 gården "Landlyst" (sen. omdøbt til Danstruplund) i Lille Esbønderup. Efter hans død i 1892 overtog enken, Sophie f. Møller gården. I perioden 1874-79 var H. Nielsen medlem af og formand for Tikøb Sogneråd.

I 1970'erne blev gråspurven så populær, trods det faktum, at den stadig kunne finde på at ødelægge stråtage og æde frø fra haverne og marken, at den blev brugt som motiv på de nye 20-krone sedler i perioden 1979-90.

Carl E. J. Holstein (f. 1847) var ejer af Sindshvile ved Ny-rup i perioden 1873-1903. Han var medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1880 til og med 1891, samt sognerådsformand i samme tidsrum. Holstein var meget aktiv for etableringen af et andelssvineslagteri i Helsingør, et foretagende, der i sidste ende kostede ham dyrt. Han var gift med Elisabeth f. Bøgh.

markerne lider ofte meget ved deres Besøg; de klemmer Avner og Kærner sammen, saaledes at det megede Indhold presses ud og sidder i større eller mindre Mængde paa Ydersiden af Kernen og paa Indersiden af Avnerne, paa hvilke man ser Mærker efter deres Næb. Hen imod Modningstiden klemmes en Mængde Kerner ud af Avnerne og falder til Jorden, saa at Graaspurven paa det Tidspunkt gør mere Skade ved det, de spilder, end ved det, de æder. Om Efteraaret rykker de ofte, særlig i smaa Parceller, de spæde Vintersædplanter op. Se, det var jo noget af en svada! Efter dette skulle man næsten ikke tro, at der overhovedet kunne dyrkes noget. Retfærdigvis skal det dog nævnes, at samme leksikon også har et par positive træk ved gråspurven:

Den tager dog ogsaa en Mængde Insekter: Bladlus, Skjoldlus og en Mængde Larver paa Træer og Buske og desuden piller den ofte Viklerlarver ud af Knopper.

Gråspurve-bekæmpelsen

Sådan et skadedyr skulle naturligvis bekæmpes, og leksikonet forsøger da også med et par råd:

Den yngler 2-3 Gange i Sommerenes Løb og formerer sig altsaa meget stærkt. Noget virkningsfuldt Bekæmpelsesmiddel mod den kendes ikke. Bedst er det at nedrive Rederne, hvor der bygges alt for mange af dem. Skal dette imidlertid virke ordentligt, maa et saadant Arbejde tages op i Fællesskab, f. Eks. af en Bys eller Egns Beboere. I England fanger man Ungerne i Fælder, dereer indrettet efter samme Princip som de Rotte- og Musefælder, hvori disse Dyr fanges levende.

Den lokale indsats

Gråspurven var naturligvis også kendt på vor egn, og her var den tilsyneladende også en plage. I al fald skrev den daværende formand for "Grundejerforeningen for en Del af Tikøb Sogn" (nu kendt under navnet: "Borger- og Grundejerforeningen for Espergærde og Snekkersten m.v."), G. A. Hagemann (ejer af Søbækgaard), til Tikøb Sogneraad og bad på foreningens vegne om at tage spørgsmålet om gråspurvens bekæmpelse op.

Nogle år senere - i september 1924 - skrev "De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift" til samtlige sogneråd i Sjællands Stift. Heri beskrives de skader, som gråspurvene forårsager i haver og i landbruget, og fortsætter:

Spurveplagen synes i de senere Aar at tiltage stærkt, hvorfor man indenfor Landbrugsorganisationerne i den senere Tid har drøftet, hvorledes man bedst skulde bekæmpe Spurve. Da Spurve i meget udpræget Grad er Stedfugle, er man indenfor Landbrugsorganisationernes Ledelse enige om, at de bedst kan udnyttes eller udtyndes paa Foranledning af Sogneraadene. ... Spurve bekæmpes sikkert lettest ved systematisk Nedrivning af Spurveederne samt ved at dræbe Spurve sidst paa Vinteren, paa hvilket Tidspunkt der er færrest Spurve og mindst til dem at æde. I de Kommuner i andre Egne, hvor Sogneraadene allerede har udsat en lille Betaling for hver dræbt Spurv eller hvert Spurveæg, er det lykkedes at udtynde Spurvebestanden betydeligt, saa Spurve skaden er bleven begrænset til et Minimum.

Tikøb Sogneraad sætter sagen på dagsordenen

Denne henvendelse ser ud til at have været virkningsfuld. I al fald behandlede Tikøb Sogneraad spørgsmålet på sit møde den 13. november samme år, og vedtog dér, at der i tiden indtil 1. april 1925 skulle betales et beløb af 5 øre pr. indleveret dræbt gråspurv.

Nu skulle man jo have nogen til at indsamle gråspurvene, og derfor blev der udpeget to gårdejere i kommunen, som fik det borgerlige ombud at være hjemme hver onsdag mellem kl 9 og 15 for dér at modtage de dræbte gråspurve. Og ikke nok med det, de fik tillige pålagt at udbetale pengene - af egen lomme! De kunne dog efterfølgende få pengene udbetalt på Tikøb Kommunekontor.

De to gårdejere, der hver fik 25 kr i løn for hele perioden, var gaardejer Carl Petersen i Horneby og gaardejer Christian Hansen, Ørnholm.

Gråspurvene overlevede

Hvor mange døde gråspurve, de to gårdejere måtte betale for, har det ikke været muligt at finde frem til. Men et er givet: Gråspurvene blev ikke udryddet!

I 1962 beskrives fuglen f. eks. som landets mest almindelige fugl i byerne. Den beskrives dog til at variere meget i antal, således at der hvor der det ene år har været i tusindvis, kan der det næste år være næsten spurvetomt.

I slutningen af 1970'erne halveredes bestanden dog - uden at der kan gives nogen entydig forklaring herpå. Måske bl.a. fordi mange huse nu blev vanskeligere at bygge reder i. Men nu var den blevet så populær, at den fandt vej til en af vore pengesedler!

NYT NAVN

Kommunens navn ændres

Opindeligt hed kommunen "Tikøb Kommune", men da der i 1887 skete en gejstlig udskillelse af Hornbæk-Hellebæk Sogn fra Tikøb Sogn, blev kommunens navn "Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Kommune".

Navnet blev dog kun brugt i officielle sammenhænge - det var simpelthen for upraktisk med så langt et navn. I daglig tale benyttede man derfor fortsat betegnelsen "Tikøb Kommune". Det var i længden ikke holdbart, og det var egentlig en embedsmands forslag, som langt om længe førte til en ny debat om kommunens navn.

På opfordring fra skatsekretær Viggo Erling, skrev "Grundejerforeningen for Espergærde og Snekkersten" nemlig i 1934 til Indenrigsministeriet og foreslog, at kommunens navn blev ændret til "Tikøb-Hornbæk-Egebæksvang Kommune". Baggrunden var naturligvis, at man på Sydkysten mente, at det folkerige Egebæksvang sogn også burde nævnes i kommunens navn - og i al fald, at det var mere på sin plads end at nævne det mindre Hellebæk Sogn.

Det førte til flere forhandlinger om emnet i sognerådet, og resultatet blev som bekendt at man vedtog at genindføre det originale navn: "Tikøb Kommune", dog nu stavet på den moderne måde uden "j". Ændringen godkendtes af Indenrigsministeriet den 6. marts 1935.

VEJNAVNE

Balalajka-Olsen

Til mødet i Tikøb Sogneråd den 13. august 1968 havde Teknisk Udvalg indstillet, at der på Borupgaardområdet ved Snekkersten blev vedtaget en række nye vejnavne til de kommende udstykninger.

Sophus Thalbitzer (1837-1907) havde en fortid ved landvæsen, militæret og som lærer inden han i 1872 blev assistent ved statsskovvæsenet. Fra 1889 blev han skovrider ved 1. kronborgske skovriderdistrikt med bopæl på Landlyst ved Teglstrop Hegn. I perioden 1880-83 var han medlem af Søllerød Sogneråd. Han var medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1892-98 - og i samme tidsrum tillige sognerådsformand. Thalbitzer var gift med Marie f. Brasen (f. 1854).

*Tikøb Kommunes Administrationsbygning på Mørdrupvej i Espergærde fotograferet i 1964.
(Foto: Ulla Bang)*

Niels Rudolf Hansen (1839-1930) havde tidligere været højskoleforstander, da han i 1881 købte en lille landejendom i Nyrup. Han blev hurtigt involveret i lokalpolitisk arbejde og var bl.a. mellem initiativtagerne til etableringen af forsamlingshuset i Mørdrup i 1885. Medlem af Tikøb Sogneråd i årene 1892-1907. I perioden 1898-1907 var han tillige sognerådsformand. N.R. Hansen havde desuden titel af kammerråd. Han var gift med Margrethe f. Nielsen (1837-1917).

Forslaget indebar, at alle de små sideveje på arealet fremover skulle have hver sit navn. Det betød, at der skulle vedtages 35 nye vejnavne. For at forvirringen ikke skulle blive alt for stor, så var det idéen, at de fire stamveje skulle have et overordnet navn, f.eks. Orkestervej og så skulle alle sidevejene til denne have navne efter et instrument. Derfor lå der fire grupper af forslag til vejnavne i området. Som sideveje til Orkestervej foreslog man f.eks. Balalajkavej, Cembalovej og Skaldmejevej. Som sideveje til stamvejen Musikvej, foreslog man bl.a. Andantevej og Prestovej. Som sideveje til Europavej var forslagene bl.a. Albanisvej og Ungarnsvej. Og som sideveje til Nordenvej foreslog udvalget bl.a. Danmarksvej og Islandsvej.

En kommende beboer på arealet Jørgen Olsen, Virum, regnede i den anledning ud, at skulle man fortsætte efter dette princip på hele Borupgaardområdet, ville der komme over 100 veje med hver sit navn i området. Han skrev derfor til sognerådet og anbefalede at man undgik denne store forvirring, og i stedet blot kaldte vejene ved et navn og derpå nummerede vejene med lige og ulige numre. Så kunne man samtidig undgå navne som Skaldmejevej, som ingen alligevel kunne stave til.

Ved behandlingen i sognerådets møde mente Karl Olsen da også, at man måske skulle overveje en konkurrence om de bedste vejnavne. Måske var der nogle, der havde et godt forslag. Efter en del debat, mente Osvald Christensen, at hvis sognerådsformand Karl Olsen eller Teknisk Udvalgs formand Marius Olsen kom til at bo på Balalajkavej, ville de aldrig komme til at hedde andet end Balalajka-Olsen! Efter at sognerådets medlemmer havde moret sig over sammenligningen med Osvald Helmuths - dengang - store monolog om bl.a. Balalajka-Olsen, vedtoges det, at sagen skulle tilbage i Teknisk Udvalg.

Et indtryk fra et sognerådsmøde i 1964. Mødet foregik i sognerådssalen i Espergærde - et moderne lokale uden udsmykning, som det fremgår af dette foto. (Foto: Ulla Bang)

Ahistoriske vejnavne

I september vedtog Teknisk Udvalg så, at vejene så i stedet blot skulle have danske geografiske navne. Men måneden efter vedtog udvalget, at vejene nu skulle hedde hhv. Danmarksvej, Norgesvej, Sverigesvej og Finlandsvej. Da sagen i starten af november atter landede på sognerådets bord, var indstillingen imidlertid en helt tredje. Baggrunden var, at den sidste ejer af Borupgaard Iver Hasselbalch, havde foreslået, at en vej i området burde opkaldes efter hans fader, K.A. Hasselbalch. Sagen endte derfor med, at det i stedet blev vedtaget at de fire stamveje skulle opkaldes efter fire tidligere ejere af Borupgaard, nemlig hhv. Hans Paaske, Frederik Leyel, P. W. Tegner og K.A. Hasselbalch.

Hverken teknisk udvalg eller sogneråd havde imidlertid gjort sig den ulejlighed at undersøge om det areal, som disse veje skulle ligge på, rent faktisk havde hørt til Borupgaard på det tidspunkt, hvor de fire herrer havde ejet gården. Faktisk gjaldt det kun for den sidste ejer, K.A. Hasselbalch. De tre øvrige ejede Borupgaard på et tidspunkt, hvor de pågældende jorder hørte til en helt anden gård, nemlig Spurupgaard i Rørtang.

Tikøb Kommune under besættelsen

Den tyske besættelse i årene 1940-45 førte også til ekstraordinære foranstaltninger og begivenheder for både administration og sogneråd...

Oscar Herman Sandell (1880-1970) var født i Trelleborg i Skåne. Han blev uddannet skrædder og blev skræddermester i Aalsgaard i 1903. Han fik dansk indfødsret i 1914 og blev medlem af Tikøb Sogneråd ved valget i 1917. Han repræsenterede Socialdemokratiet i sognerådet indtil 1929 og blev genvalgt i 1932. Fra 1937 og til sin udtræden af sognerådet i 1945 var han sognerådsformand. H. Sandell havde mange tillidsposter, bl.a. formand for forligskommissionen, bestyrelsesmedlem i Hornbækbanen og i Hellebæk-Aalsgaard Vandværk. H. Sandell var gift med Olga f. Lindkvist.

Det faldt i skræddermester Herman Sandells lod at være sognerådsformand under den tyske besættelse af Danmark. Det gav anledning til mange prøvelser og udfordringer for både den kommunale administration og for sognerådet.

Allerede ved Sognerådets første møde efter tyskernes besættelse, blev der drøftet en sag om benzintildeling til bustransporten af børnene fra Havreholm til Tikøb Skole. På et ekstraordinært møde 5 dage senere måtte sognerådet tage stilling til en sag om en nødkøreplan for Hornbækbanen - med deraf følgende større driftsunderskud.

Og så kom der i løbet af den følgende tid en række påbud fra ministerier om større eller mindre tiltag i anledning af den nye situation i landet. Fra Handelsministeriet blev det således pålagt kommunerne at foranstalte indsamling af forskellige affaldsstoffer. Der blev i den anledning nedsat et udvalg til at planlægge dette, og efter kort tid blev to personer, Andreas Holm i Hornbæk og Ole Jensen i Espergærde, udpeget til at foretage indsamlingen af papir, klude m.v.

Den 13. juni 1940 vedtog sognerådet at indkøbe et reservelager på 100 tons briketter, og samtidig vedtoges det at oprette et Rationeringskontor vedr. brændsel. Kontoret blev bemandet af socialundersøger Harry Hansen fra socialkontoret og kontorelev Peer Aaen fra skattekontoret.

Og sådan blev det ved hele besættelsestiden igennem. Den 13. juli 1944 måtte Tikøb Kommune nedsætte et Evakueringsudvalg efter påbud fra Statens civile Luftværn. Udvalget, der fik brugsuddeler Carl Petersen som formand, havde til opgave at planlægge evakuering, indkvartering m.v. i tilfælde af krigshandlinger i lokalområdet.

Sognerådsmedlem Jonas Børgesen Snekkersten, havde forfald ved alle møder i perioden maj 1944 til maj 1945. Årsag: Han var flygtet til Sverige. Også politibetjent M. Mortensen, der var gået under jorden efter 19. september 1944, meldte forfald til sognerådsmøderne frem til maj 1945.

På samme måde var flere funktionærer fraværende i en periode, p.g.a. internering, flugt eller fordi vedkommende var gået under jorden. F.eks. måtte ekspeditionssekretær Rosenberg i september 1944 meddele sognerådet, at han desværre så sig i nødsaget til "*i nogen Tid at bortblive fra Kontoret*", da han eftersøgte af det tyske politi. Sognerådet vedtog i den anledning at ansætte en midlertid afløser, nemlig Svenning Svenningsen, der dog senere blev skatteinspektør. De medarbejdere ved Tikøb Kommune, der som følge af undergrundsarbejde, jødisk herkomst m.v. ikke kunne møde på arbejde, fik alligevel udbetalt løn, hvilket sikrede familierne økonomisk i en ellers svær tid.

Folkeregisteret "røves"

Natten mellem den 23. og 24. november 1944 blev kommuneassistent Thomas Jessen bortført fra sit hjem i Hornbæk af en gruppe maskerede mænd. De tog ham med til kommunekontoret i Tikøb, idet de regnede med, at han havde nøgler til kontoret. Det havde han ikke – og i stedet måtte de bevæbnede mænd purre økonom A.C. Harvig, der boede i bygningerne ved kommunekontoret. Harvig åbnede dørene til skattekontoret og folkeregisteret – og herfra tog de bevæbnede mænd 8 skuffer med navnekort og 5 skuffer med hovedregisterkort. Skufferne blev ført ud i gården, og kl. fire om morgenen forlod den sidste bevæbnede vagt kommunekontoret.

Den følgende morgen ankom det Gestapo (= det tyske politi) og samlede en række centrale personer på kommunekontoret. Disse var kommunebogholder Helge Petersen, økonom A.C. Harvig, murermester Gunnar Jensen, Tikøb, vognmand Alfred Petersen, Tikøb, barbermester Johannes Hjerlesen, Tikøb, skomagermester Carl Rasmussen, Tikøb samt bestyrer Wilhelm Hansen, Kvistgaard. Alle var mistænkt for at have bortført Folkeregisteret – men Folkeregisteret var allerede blevet fundet. Det lå gemt over hvælvingerne i Tikøb Kirke. Selvom sognerådsformand H. Sandell forsøgte at rede trådene ud, blev ovennævnte personer interneret af det tyske politi.

Problemet var nu, at Folkeregisteret var endt i det tyske politis varetægt – dybest set det sidste sted man ønskede at disse centrale oplysninger skulle ende. Sandell bad nu amtet om hjælp til at få folkeregisteret tilbage – men herfra sendte man sorteper videre til Indenrigsministeriet. På dette tidspunkt var regeringen gået af – og landet regeredes de facto af departementscheferne. Departementschef Knud Larsen rådede imidlertid Sandell til straks formelt at bede det tyske politi om at få udleveret registeret. Men først fire uger efter lykkedes det at få registeret udleveret.

Imidlertid viste det sig efter besættelsens ophør, at det hele havde været et iscenesat skuespil, hvor alle implicerede på forhånd vidste, hvad der skulle ske. Hele aktionen var beordret af Frihedsraadet, der frygtede at Folkeregisteret skulle falde i hænderne på

Den tyske besættelsesmagt krævede i sommeren 1944 at samtlige borgere over 14 år skulle bære et legitimationskort på sig. Kortet skulle udstedes af kommunen, og det skete på basis af folkeregisterets oplysninger. På dette foto ses kommunens ansatte i gymnastiksalen antagelig på Hornbæk Skole - klar til udlevering af kortene til borgerne på egnen. Som ekstra kontrol var folkeregisterkortene med - en skuffe med disse kort ses forrest i billedet. ved skuffen står assistent i folkeregisteret, Inger Jørgensen - og til venstre herfor ses kontorchef Viggo Erling.

Gestapo og blive brugt til ubehagelige formål. Men aktionen forløb ikke særlig godt i Tikøb. Folkeregisteret endte netop hos tyskerne, og flere af de involverede modstandsfolk fra Tikøb, heriblandt lederen, muremester Gunnar Jensen, blev sendt til Frøslevlejren, hvorfra de først blev frigivet den 5. maj 1945.

Tikøb Kommunes Vagtværn

Da forholdene tilspidsedes i efteråret 1944, og besættelsesmagten den 19. september arresterede ca 2.000 politibetjente, stod befolkningen "uden orden, uden lov og uden politi", som det blev udtrykt på et møde i Hornbæk den 27. september. Her havde "Handels-Haandværker- og Industriforeningen for Hornbæk og Omegn" nemlig handlet hurtigt og indkaldt til et møde på Hornbæk Skole. Der var stor opbakning til idéen om at oprette et privat vagtværn bestående af frivillige fra Hornbæk, Horneby og Horneby Fælled. Til formand for bestyrelsen valgtes malermester og sognefoged Holger Silldorff, og til daglig leder valgtes købmand Svend Aage "Storm" Nielsen. Det første vagthold var på plads den 6. oktober. Der var vagtlokale på skolen, hvor skolekøkkenet blev brugt til formålet.

Hornbækkerne var med andre ord meget hurtige m.h.t. denne sag. Først den 11. oktober udsendte Justitsministeriet en opfordring til kommunerne om at oprette frivillige vagtværn. Sagen behandledes således på mødet i Sognerådet den 2. november, hvor det vedtoges, at ordningen i Hornbæk skulle fortsætte som hidtil. Derudover skulle der i Hellebæk, Espergærde og Snekkersten oprettes vagtværn bestående af en lønnet vagtleder og lønnet patruljetjeneste - men med frivilligt vagthold. Det vagthold, der i disse byer skulle fungere om dagen, skulle dog aflønnes med 2 kr i timen til godtgørelse for mistet arbejdsfortjeneste.

Så kom de øvrige byer også på banen. I starten af december fik Kvistgaard by også et vagthold og lidt senere også Tikøb og Nygaard - alle på samme betingelser som de øvrige. Kun Hornbæk-folkene blev ikke aflønnet.

I Espergærde valgtes i første omgang cykelhandler Eigil Christensen som vagtleder, men han fik ret hurtigt "forfald" (han blev arresteret af tyskerne), og i stedet valgtes kort tid efter købmand Niels Karl Pedersen. Vagtlokalet indrettedes i krostuen på Hotel Gefion, og vagtholdene blev opdelt i 20 hold á 5 personer.

I Snekkersten begyndte vagttjenesten den 9. november 1944 - og her var vagtstationen på Snekkersten Kro. Patruljeringen påbegyndtes først nogle dage senere. Leder af vagtværnet i Snekkersten blev gartner Valdemar Jensen.

Vagtværnet skulle virke efter en instruks med 11 paragraffer. Instruksen var udarbejdet af Tikøb Kommune den 15. november 1944. Formålsparagraffen lød: *"Vagtværnets Opgave er at forhindre Forbrydelser og opretholde Sikkerhed, Ro og Orden indenfor Tikøb Kommunes Omraader"*. Det skulle ske ved, at vagtværnet afpatruljerede gader og veje efter en plan, som lederen havde udfærdiget. Desuden skulle der opretholdes en vagtstyrke, der skulle være klar til udrykning. Vagtværnet havde ret til at anholde folk - og skete det, skulle de anholde straks føres til arresten i Helsingør.

Kommunens brandvæsen

Tikøb fik sit første kommunale brandvæsen i 1867 - efter stærkt pres fra Helsingørs politimester. Brandvæsenets effektivitet var dog ganske beskednen - indtil en motorpumpe blev taget i brug i starten af 1920'erne.

Før 1861 havde der i Tikøb Kommune ikke været et offentligt brandvæsen, men det år kom der en ny lov, som påbød alle sogneforstanderskaber at etablere et brandberedskab. I Tikøb Kommune skete der imidlertid ikke noget, før Helsingørs politimester i august 1862 fik sat skub i sagen - troede han. Sogneforstanderskabet vedtog godt nok at anskaffe to brandsprøjter, men der skete faktisk ikke mere i sagen i flere år. Først i februar 1865 - da amtet havde rykket for, hvorledes sagen stod - nedsattes et udvalg, der skulle behandle sagen. Amtets reaktion var ganske rimelig, idet den nye brandlov, der var vedtaget i 1860, trådte i kraft den 1. januar 1865 - og klart pålagde ethvert sogn at organisere et brandberedskab m.v.

På den baggrund kunne Tikøb Sogneforstanderskab kun atter engang beslutte at anskaffe de to hestetrukne brandsprøjter samt lade bygge sprøjtehus til dem. Det ene sprøjtehus blev bygget i Saunte og her skulle brandsprøjte nr. 1 stationeres. Brandsprøjte nr. 2 skulle placeres i det nybyggede hus i Nyrup.

Nyrup Brandsprøjte fotograferet i 1977, medens den endnu stod i Nyrup Sprøjtehus. Huset og brandsprøjten blev hhv. opført og anskaffet i 1863.

*Saunte Brandsprøjte har fået lov at stå i sit lille hus helt frem til vore dage.
(Her fotograferet af Lars Johannessen, 1989).*

Alvorlig avis-kritik af brandslukning i Skotterup

Den 19. december 1920 kl 20.30 udbrød der brand i "Møller og Bøgelys Keramiske Kunstbrænderi" på Strandvejen 276 i Skotterup.

Brandsprøjten fra Skotterup mødte hurtigt og fik snart assistance af Helsingør Brandvæsen, som ofte assisterede ved større brande i omegnen. Ilden havde imidlertid fået så godt fat, at den var svær at bekæmpe. Det gjorde det heller ikke lettere, at brandhanerne på dette sted stod med 500 meters afstand.

Det fik Helsingør Avis til i en kras kommentar at skrive, at det i praksis betød, at for at få tilstrækkeligt vand skulle brandvæsenet råde over en kilometer brandslanger - og fortsatte: "Det er jo ganske uforsvarligt, at Slukningsforanstaltninger ikke kan foretages. Hvis det havde været Brandstorm i Aftes, kunde hele Kvarteret være brændt af, uden at nogen kunde forhindre det. Der maa selvfølgelig fra Sogneraadets Side foretages noget!"

Og så sluttede avisen med følgende sarkastiske bemærkning: "Nyrup Sprøjte mødte ogsaa efter 1½ Times Forløb. Med sine 10-15 Alen (= 7-10 meter) Slanger var dens Assistance aldeles nyttig!"

Og ser man på et landkort, er der jo også god mening i at vælge disse to placeringer, når kommunens vidtstrakte område skulle dækkes af kun to sprøjter.

At der ikke kom sprøjte i "hovedstaden" Tikøb, gav dog hurtigt anledning til en del kritik. Og kun to måneder senere vedtoges det, at der også i Tikøb skulle bygges et sprøjtehus - samt anskaffes en sprøjte hertil. I april 1867 stod de tre sprøjter endelig klar til brug.

Næste skridt var at udnævne mandskabet til sprøjterne. Til at køre sprøjterne valgtes for søgsvis proprietær T.W. Bonnesen i Nyrup, proprietær J.N. Carøe i Saunte og gårdmændene Lars Pedersen og Ole Andersen i Tikøb. Der skulle desuden oprettes en brandinspektørpost som øverstbefalende i alle sager. Fuldmægtig Kirch på Fairyhill indvilligede uden vederlag i at fungere som brandinspektør. Desuden blev brandfolkene udpeget og deres betaling fastsat. Instruksen for brandfolkene blev også vedtaget, men en uenighed med amtet om instruksen og brandinspektørens arbejde endte med at blive indanket til justitsministeriet.

Nu skulle sprøjterne tages i brug, men i første omgang blev der alene tale om nogle øvelser. Da Rørtang Smedje brændte i oktober 1867, kan Nyrup Sprøjte have været til stede, men det fremgår ikke af de meget korte avisreferater fra dengang. Derimod kom Saunte Sprøjte således først i brug 1½ år efter leveringen. Det skete ved en brand i Havreholm i november 1868. Det var imidlertid ingen succes. Sprøjte nr. 1 havde nemlig fået alvorlige skader ved branden: En knækket foraksel samt tre mindre brud på bagakslen! Og da det jo var første gang at sprøjten var blevet brugt, mente sognerådet, at arbejdet måtte have været udført slet. Fabrikanten havde godt nok kun givet et års garanti, men under de foreliggende omstændigheder måtte der søges erstatning.

Knuds historie om en brand i Gurre

Knud Pedersen var søn af førstelærer ved Snekkersten Skole, Johan Pedersen.

En dag skulle jeg en tur ned til stranden i Skotterup. Jeg var vist en halv snes år dengang, så årstallet var omkring 1905. På vejen ned så jeg min gode ven Osvald, der var ved at spænde sine heste for vognen.

- Vil du med til ildebrand i Gurre, Knud?" Jeg benede hjem og fik lov. Og så gik det i fuld fart ned til Skotterup sprøjtehus for at hente sprøjten. Imens var mandskabet samlet. Det var egnens håndværksmestre.

Men da vi kom ned til sprøjtehuset, havde vi ingen nøgle. Det viste sig, at August Nielsen havde glemt at få nøglen med, så han måtte løbe hjem på Sortevej i Snekkersten efter den. Omsider kom vi da af sted, men til min store overraskelse rullede vi ikke op ad Rørtangvej mod Gurre, men lige ud af Strandvejen mod Helsingør.

Ved købmand Lindahl standsede vi og fik en kasse øl og en sodavand om bord. Så endelig kunne den lange tur op ad Rørtangvej begynde.

Det gik langsomt og roligt, for Osvald var god ved sine heste. Omsider nåede vi Kongevejen og svingede ind i Nyrup Hegn ved Skovfogedgården. Midt i skoven gjorde vi holdt. Hestene skulle hvile, og mændene smed sig i grøften og slukkede tørsten, og jeg fik min sodavand.

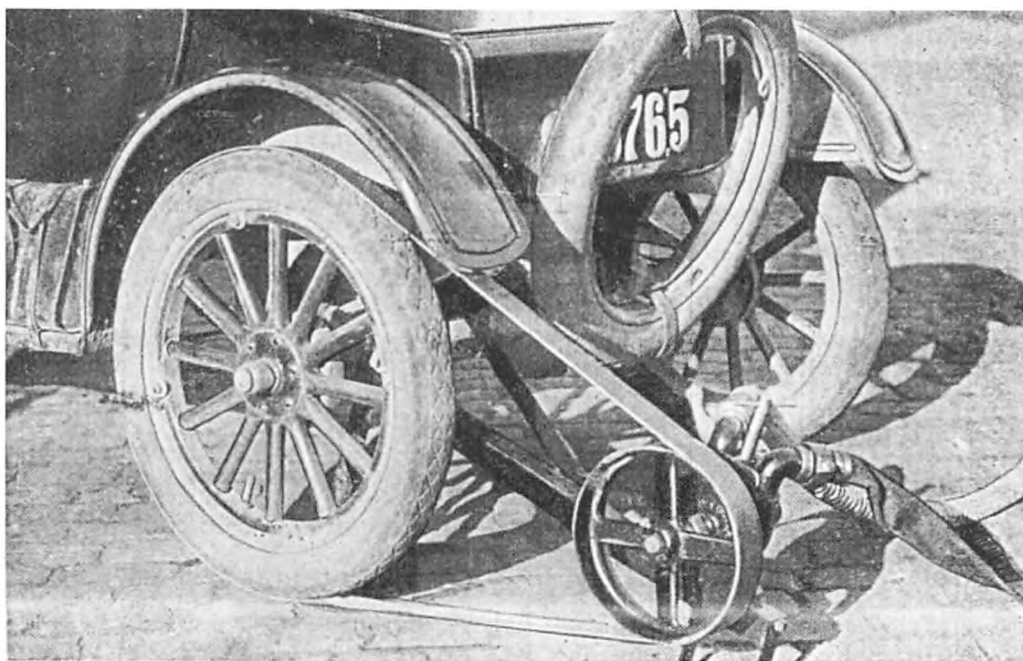
Så luntede vi videre. I udkanten af skoven slog Osvald knald med pishen, hestene satte i trav og så gik det i fuld fart mod brandstedet.

Fra et lille stråttækt hus steg en spinkel røgsøjle op. Huset var forlængst helt nedbrændt!

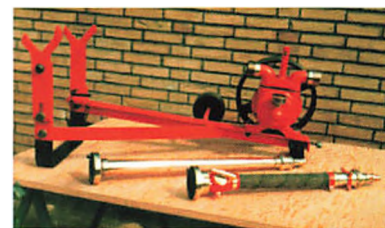

I 1925 anskaffede Tikøb sogneråd en såkaldt "Ellehammersprøjte", der blev stationeret i Tikøb. Til transport af sprøjten anskaffedes denne lille Ford T-lastbil. Den kunne samtidig trække pumpen - se nedenfor. I 1927 afløstes Ellehammersprøjten af en Jungersensprøjte, der også er blevet trukket af denne lastbil., der således kan betegnes som kommunens første brandbil.

Bilen, der var grønmalet, er her fotograferet på Mathilde Bruuns Vej i Snekersten og kaldtes for "Gamle Maren", da den endnu anvendtes til diverse transportopgaver i kommunens tjeneste efter krigen.

Den såkaldte "Ellehammer-sprøjte" blev trukket af baghjulet på en Ford T-vogn - og anskaffelsen betød en sand revolution m.h.t. effektiviteten.

Ovenfor ses den originale Ellehammersprøjte, som endnu opbevares på brandstationen i Tikøb. Den gamle pumpe er fint vedligeholdt, kun mangler slangerne, som for længst er gået til.

Men i det hele taget synes sprøjternes tilstand ikke at have været særlig god. I juli 1870 konstateredes således, at også bagakslen på Tikøb Sprøjte var knækket tre steder - og iøvrigt at slangerne i både Saunte og Nyrup var utætte!

Imidlertid førte den stigende bebyggelse langs kysterne til, at der i 1890'erne viste sig behov for sprøjtehus på hhv. nord- og sydkysten. Derfor blev der også bygget sprøjtehus i Hornbæk i 1883 og i Skotterup i 1893.

En udrangeret sprøjte ...

Kl 9 den 21. september 1886 opstod der ild i en stråttækt lade som tilhørte Hellebækgaard. Laden, der lå i nærheden af Klausebro, lå ret fjernt fra naboer, men der blev alligevel hurtigt slået alarm.

Den første sprøjte, der ankom kl 9.30 var Hellebækgaards private sprøjte. Helsingør Avis skrev om episoden:

*"Fra Hellebæk mødte Hellebækgaards Sprøjte, som imidlertid strax blev sat hen i en Krog, da den vel sagtens paa Grund af slet Vedligeholdelse viste sig aldeles **ubrugelig**"*

I følge avisen skyldtes det Hellebæk Fabriks sprøjte, der mødte kl. 10.30, at branden ikke spredte sig yderligere. Derimod ankom den kommunale brandsprøjte fra Saunte først kl 11.45. Da var det imidlertid for sent at redde den bolig, der var i den ene ende af laden.

Men selvfølgelig var administrator Moldenhawer fra Hellebækgaard ikke tilfreds med at få sådan en omtale i avisen. Han bad derfor om at få optaget en berigtigelse, hvori han bl.a. skrev at Hellebækgaard ikke havde forpligtelse til at stille nogen offentlig sprøjte og dermed heller ikke forpligtelse til at vedligeholde en. Moldenhawer skrev videre, at den sprøjte, der mødte længe før nogle af de andre, ganske rigtigt var en ældre udrangeret privatsprøjte med læderslange. Men pointerede administratoren: Den holdt ilden stangen i en hel time og blev kun sat til side, da Hellebæk Fabriks Sprøjte ankom, fordi der ikke var vand nok til to sprøjter på en gang. Om eftermiddagen, da der atter var vand nok, blev sprøjten atter sat i arbejde. Kun måtte man omvikle slangen, da den havde fået en revne. Og så satte Moldenhawer trumf på: "Det var Hellebæk Fabriks Sprøjte og Ikke Hellebækgaard Fideikommis Privatsprøjte, som blev så ubrugelig, at den ikke kunne repareres på stedet og derfor blev sat hen i en krog".

Den sidste bemærkning har det sikkert været særligt kært for Moldenhawer at fremføre - Hellebæk Fabriks ledelse var han ikke ligefrem på særlig god fod med.

Men Helsingør Avis fik alligevel det sidste ord - redaktionen skrev som svar på kritikken:

"Som man af ovenstaaende Oplysninger seer, var Hellebækgaards Sprøjte en ældre udrangeret Privatsprøjte, og i Betragtning heraf kan man vel nok betegne dens Virksomhed som ganske respektabel, og vor Meddeler vilde sikkert ogsaa have omtalt Sprøjten med større Hensynsfuldhed, dersom han havde vidst, at den var udrangeret; men at han har været berettiget til at udtale sig om den, som sket er, synes ogsaa at fremgaa af Oplysningerne, ifølge hvilken Sprøjten var saa invalid, at den maatte repareres paa Stedet."

Helsingør Avis kunne heller ikke rigtig lide administrator Moldenhawer.

Denne bygning opførtes ved kommunkontoret i Tikøb som ny brandstation for hele kommunen i 1931. Brandstationen var for den tid meget moderne indrettet til to sprøjter samt ambulancen. Desuden med bl.a. et mindre værksted med plads til slangevask og slangetørring - samt med opvarmning via centralvarme.

Tikøb Kommunes første motordrevne brandsprøjte - fotograferet på gårdspladsen ved Alderdomshjemmet. Umiddelbart tæt derved lå også den nybyggede brandstation, der blev bygget i forbindelse med brandvæsenets reorganisering i 1931. Mandskabet er fuldt påklædt, og fra venstre ses: landmand Ejner Jensen, landmand Hans Bagge, Gunnar Jensen, Carl Hofmann, skomager Marx, smed Otto Hansen, tømrermester Laurits Andersen, vicebrandinspektør og smedemester Carl Ravn og brandinspektør og alderdomshjemsbestyrer A. Christian Harvig (1886-1959). (Foto i Uffe Mortensens samling)

Dermed var der 5 kommunalt ejede sprøjtehus i kommunen – senere placeredes også sprøjter i hhv. Aalsgaard og i Horsørød. Derudover skal det fremhæves, at enkelte større ejendomme også anskaffede sig sprøjter – som oftest fordi lovgivningen fordrerede større landbrug til sådanne anskaffelser. Således havde bl.a. Borsholmgaard og Hellebækgaard deres private brandsprøjter. Hellebæk Klædefabrik anskaffede i 1874 også en privat sprøjte. Den skulle assistere ved brand i op til en mils afstand fra fabrikken - men var naturligvis mest beregnet på at nedkæmpe en brand på selve fabrikken.

Brandsprøjternes effektivitet var det imidlertid så som så med. Utallige er historierne om, hvor elendig sprøjterne fungerede, når de langt om længe kom frem til brandstedet. De ulønnede brandfolk skulle jo også først alarmeres, samles, der skulle spændes heste for o.s.v. Der kunne sagtens gå op imod en time, inden sprøjten nåede frem.

En forgæves udrykning

Men omvendt var der også forgæves udrykninger. Herom erindrede tømremester Julius Jensen i Saunte i 1964 følgende:

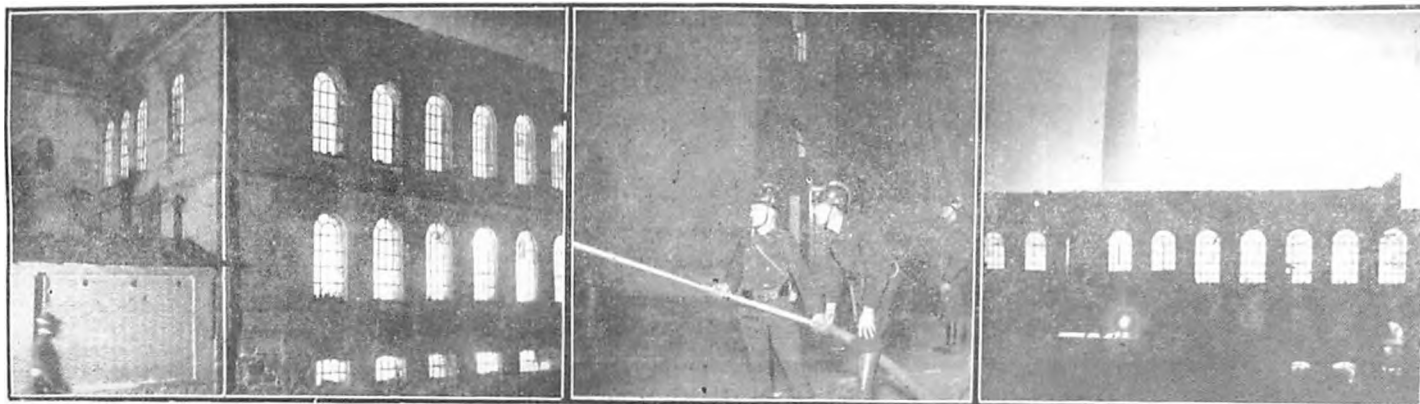
Det var jo ofte nat, når sprøjten skulle ud. Jeg kan huske, her kom ridende bud om natten for at tilkalde sprøjten til et lynnedslag i hatten på Nordskov Mølle omkring 1886 og til et lille hus syd for Holmene Skole i 1896. Fra min tidligste barndom kan jeg huske, at vi sad oppe i mørke, når det var tordengejr om natten. Det var almindeligt sådan på landet, der var jo stråtækkede huse næsten overalt. Ved ildebrand i Saunte eller omegnen var der jo aldrig tvivl om at køre sprøjten ud hurtigst mulig, men ved ildebrand længere borte var det undertiden svært at beregne, hvor langt borte ilden var og om der var for langt at køre. I alle tilfælde, og navnlig når man tvivlede om, hvor ilden var, var det brandfogeden, der bestemte, om man skulle køre, og det hændte, at man kørte ud og så opdagede, at ilden var længere borte, end man havde pligt til at køre, og så vendte man jo om. En sådan tur fik brandfolkene 1 kr for. Et enestående tilfælde for udrykning er der i slutningen af 1870'erne, da der brændte en sukkerfabrik i Landskrone i Skaane. Der var et mægtigt brandskær, og man troede at ilden allerhøjest var ½ mil borte, men stadig viste sig lidt forude. Da man kom udi Holmene, mente man at ilden var lige bag ved skoven (Teglstrup eller Nyrup Hegn); Da man kom forbi Ørnholm, gættede man på Skotterup eller et skib. En skibsbrand ville de nok se og kørte til Skotterup Kro og slukkede tørsten i stedet. Jens Svendsen var brandfoged og kørte. Han kunne godt lide at slukke inden han blev meget tørstig."

Ellehammersprøjten

Brandvæsenet i Tikøb Kommune anskaffede sig i 1925 en såkaldt "Ellehammersprøjte", der kunne monteres på en Ford T-bil. Men sognerådet havde også overvejet en endnu mere moderne løsning, nemlig indkøb af en automobilsprøjte - evt. i samarbejde med Helsingør Kommune. For at finansiere en sådan bil spurgte man brandforsikringsselskaberne om de ville være med til at bidrage til indkøbet. Ud af syv forsikringsselskaber svarede kun de to, at de muligvis gerne ville være med. På den baggrund mente sognerådet, at det ville blive for dyrt, og sagen udsattes på ubestemt tid.

En bestemt begivenhed i nærheden af Hornbæk menes at have givet stødet til at moder-

Nedenfor ses et uddrag af Helsingør Avis' reportage fra branden på Hellebæk Fabrik den 3. oktober 1929.

Fra den voldsomme brand i Hellebæk torsdag Aften. Til venstre og højre Billeder af det brændende Bygninges Kunspleks. I Midten Brandvæsenet i Arbejde. — Man ser, hvorledes ilden luer gennem alle Etager.

De små sprøjtehus er ret genkendelige i landskabet - her er det Hornbæks andet sprøjtehus, der lå skråt overfor Hornbæk Ledhus. Det erstattede i 1906 et ældre sprøjtehus, der imidlertid måtte vige for Hornbækbanen. Sprøjtehuset her ved Ndr. Strandvej blev senere overtaget af kirkegården, som murede porten mod Strandvejen til.

nisere brandvæsenet. En brand i ejendommen Karinebæks hovedbygning ved Holmegaarde den 11 juni 1929 udviklede sig tragisk da den 40-årige beboer Anne Larsen indebrændte. De gamle sprøjter fra hhv. Hornbæk og Saunte var ganske vist mødt, men kunne ikke udrette meget mod den voldsomme ild. Og den mere effektive Ellehammersprøjte ankom først 3 kvarter efter alarmeringen. Om årsagen hertil er der lidt tvivl - enten var det fordi lastvognen, der skulle transportere sprøjten, var optaget andetsteds, eller også var det fordi der opstod en misforståelse, da der skulle gives telefonbesked om alarmeringen.

Og kun nogle få måneder senere opstod endnu en brand - denne gang uden personskade - men til gengæld med meget store materielle ødelæggelser til følge. Denne gang var det Hellebæk Klædefabrik, der gik op i luer. Da branden blev opdaget, tilkaldtes brandvæsenet, og først på brandstedet var Helsingør Brandvæsen - der imidlertid ikke kunne udrette meget mod det voldsomme bål, der kunne ses over hele Nordsjælland og store dele af Skåne. Desuden mødte Tikøb kommunes brandsprøjte, Fredensborg Brandvæsen, Hillerød Brandvæsen samt Zonebrandvæsenet fra Ørnegaarden ved Jægersborg. Men lige lidt hjalp det - branden havde fået et så stort omfang, at stort set hele fabrikken nedbrændte.

Automobilsprøjte anskaffes

De to begivenheder fjenede sognerådets tvivl om det fornftige i at anskaffe mere moderne brandslukningsmateriel. Men først i 1931 blev brandvæsenet reorganiseret, og et lønnet mandskab med en brandchef, blev ansat. De gamle hestetrukne brandsprøjter blev imidlertid stående ude i deres små huse - som en slags reserve. Nyrups sprøjte anvendtes således sidste gang i 1944 ved en brand på Nyrupgaarden og Sauntes sprøjte sidste gang ved skorstensbrand i 1947 - en brand som imidlertid var gået ud, inden sprøjten nåede frem!

Nyrups brandsprøjte, stod således indtil starten af 1990'erne uberørt i sit lille hus i Nyrup. Desværre var der en lokal beboer, der solgte brandsprøjten - efter sigende for én krone! Så kunne sprøjtehuset anvendes til pulterrum i stedet! Desværre var der ikke forståelse for situationens alvor hos ledelsen i det daværende kommunale brandvæsen - og til sidst måtte Stejlepladsgruppens formand i Snekkersten, Ole Laugmann, tilbagekøbe sprøjten for

Glemte at alarmere mandskabet...

Endnu i 1920'erne fungerede brandvæsenet i kommunen ikke særligt godt. Ved en brand på Stokholmsvej i maj 1924 var den lokale brandfoged eller det lokale brandmandskab slet ikke mødt, da brandvæsenet og politimesteren fra Helsingør kom frem til brandstedet. Senere mødte brandfogeden dog, men han havde hverken sørget for alarmering eller skaffet brandslukningsmateriel. På grund af dette måtte det helsingørske brandmandskab blive på brandstedet unødigt længe - og efterfølgende måtte Tikøb Kommune da også betale de 9 brandmænd m.v. i alt 101,- kr for assistancen. Og brandfogeden fik en reprimande af politimesteren, der desuden pålagde ham at sætte sig ordentlig ind i sin instruks.

Kunne ikke alarmeres

Og i august 1925 opstod brand i et savværk i Kvistgaard. Det lokale brandvæsen kunne man ikke alarmere, og i stedet ringede man til Helsingør, hvor politimesteren besluttede at sende Helsingør Brandvæsen, selvom de ikke var mødepligtige. Og da det lokale brandvæsen slet ikke mødte, måtte Helsingør slukke. Det kostede efterfølgende Tikøb Kommune 376 kr.

et langt højere beløb – for derefter at placere den i Skotterups restaurerede sprøjtehus, hvor den oprindelige sprøjte allerede i 1920'erne var blevet erstattet af den Ellehammersprøjte, som kommunen havde anskaffet nogle år forinden.

Brandvæsenet reorganiseres

Branden i Holmegaarde i 1929 satte således gang i reorganiseringen og moderniseringen af kommunens brandvæsen. I al fald blev der i sommeren 1929 afgivet en indstilling til sognerådet fra Brandudvalget om en nyordning. Og allerede det følgende forår købte Brandudvalget en ny motorsprøjte til en pris af 5.450 kr.

Det var brandinspektør Andreas Christian Harvig, der stod i spidsen for den store modernisering af kommunens brandvæsen - en ordning der trådte i kraft den 1. april 1931. Og det lykkedes efter datidens forhold at etablere et meget moderne brandvæsen. De 29 brandmænd med en brandinspektør og en vicebrandinspektør i spidsen skulle rykke ud på 3 minutter. Til deres brug havde de 1 automobilsprøjte, 1 påhængsmotorsprøjte, 1 lastbil med Jungersen-pumpe, 1 Ellehammersprøjte, fire gamle håndkraftsprøjter samt i alt 2.100 meter slanger. Materiellet var fordelt på 7 brandstationer, men det var kun fra hovedstationen i Tikøb, at der altid blev rykket ud, når alarmen lød.

Mandskabet og materieleet var desuden fordelt således, at der i Hornbæk var stationeret en "Aster II" påhængssprøjte med 8 mand. I Aalsgaard, Saunte og i Nyrup stod stadig de gamle kommunesprøjter, og til hver var der knyttet to brandmænd. I Horserød boede vicebrandinspektøren, der rådede over en personautomobil + 2 mand og en kommunesprøjte. I Skotterup var stationeret den tidligere omtalte Ellehammersprøjte samt to brandmænd.

Alarmeringen af mandskabet skete dels via telefon dels ved direkte ringeledninger fra hovedbrandstationen i Tikøb og ud til mandskabet. Rundt i kommunen var udpeget 17 branddamme, og der var opsat i alt 62 brandhaner.

Udover det var der fortsat en stribe mindre brandredskaber og håndsprøjter stationeret rundt om i kommunen. Bl.a. var der stationeret hånddrevne sprøjter hos snedkermester Rasmussen i Skibstrup, hos proprietær Otto Mathiasen i Borsholm, hos gårdejer Jens Jensen i Horneby, hos gårdejer Peter Olsen i Havreholm, hos gårdejer Karl Larsen i Bøtterup, hos gårdejer Hans Mortensen i Rørtang og hos gårdejer Thor Hansen i Tibberup.

Privatpersoners pligter i brandtilfælde

Og endelig bestod beredskabet også af privatejede brandredskaber, som det var pålagt bestemte ejendomme at anskaffe og vedligeholde. Det gjaldt typisk større virksomheder, hoteller, kroer og tømmer- og snedkerværksteder.

Når der opstod ildebrand, var det naturligtvis en pligt at melde dette ikke blot til brandstationen, men også til den lokale brandfoged samt til den lokale sognefoged. Enhver tilstedeværende person kunne kommanderes til at arbejde for brandvæsenet - og vedkommende måtte ikke forlade den post, han var blevet sat på med mindre der var indhentet tilladelse fra den øverstkommanderende på stedet - som oftest brandinspektøren eller ved større brande politimesteren.

Enhver borger havde pligt til at hjælpe i ildebrandstilfælde - også uden at være blevet kommanderet til det. Undlod nogen at gøre dette - eller nægtede at efterkomme en ordre fra brandledelsen - blev de pågældende idømt bøder på mindst 10 kr.

*Engang i 1940'erne var der skorstensbrand hos maleren og forfatteren Hans Scherfig i Saane. Branden blev hurtigt nedkæmpet, og det hele udviklede sig til en hyggelig stund med et glas vermouth til brandfolkene. Nr. 2 fra venstre er daværende brandinspektør Christian Rasmussen, nr. 3 tømrermester Laurits Andersen, nr. 4 frugtavlser Leo Olsen, nr. 5 købmand Louis Næhr og nr. 6 Hans Scherfigs hustru Elisabeth Karlinsky.
(Foto i Leif Petersens samling)*

Brandene fortsætter

En af de første større brande, det nye brandvæsen rykkede ud til, var en gårdbrand i Bistrup. Den 31. august 1931 opstod der ild i sognefoged Martin Olsens gård i Bistrup - "Lergaarden". Ilden skyldtes en petroleumsmotor, som skulle bruges ved tærskningen. Gården, der var stråetækt, var hurtigt omspændt af flammer og selvom Tikøb Brandvæsen kom hurtigt, kunne man intet gøre for at redde den firlængede gård. Kun indboet i stuelængen kunne man redde det meste af, inden ilden også bredte sig hertil.

Brandvæsenets reorganisering reddede således ikke Lergaarden i Bistrup, men nu var der tilfredshed med indsatsen.

Falcks Redningskorps inde i billedet

I forbindelse med at Helsingør i 1943 havde indgået en 15 årig aftale med A/S Falcks redningskorps om brandslukning i Helsingør Købstadskommune, overvejede Tikøb Kommune at indgå en lignende ordning med Falck. Falcks ledelse tilbød ved et møde i februar 1944 at sørge for brandslukningen i Tikøb Kommune for en pris af 2 kr pr indbygger. Stationen og materiellet i Tikøb skulle overtages af Falck - og der ville desuden blive tale om redningstjeneste for kommunens bygninger, ansatte, skolebørn m.fl. Også ambulancetjenesten var inde i billedet - men sognerådet vedtog efterfølgende at bibeholde brandvæsenet i eget regi.

I stedet fortsatte man den overenskomst med Asminderød-Grønholt Kommune om gensidig brandslukningshjælp, som allerede var indgået i 1938 - og senere formaliserede Tikøb Sogneråd i 1947 den allerede i praksis eksisterende aftale med Helsingør Kommune.

Brandinspektører og ledere af Tikøb Brandvæsen

1931-1937	A. Chr. Harvig
1938-1953	Chr. Rasmussen
1953-1966	Laurits Møller
1966-1972	Karl Skyum
1972-1989	Anders Olsen
1989-1994	Orla Sørensen
1994-	Flemming Møller

Fra 1972 benævntes lederen i Tikøb "Vicebrandinspektør" - og fra 1994 "Brandmester".

*Den nye brandstation i Tikøb under bygning i 1954 - med Tikøb Skole i baggrunden.
(Foto: Leif Petersen)*

*Den 7. marts 1955 brændte møllen i Havreholm. Møllen havde ikke været i brug igennem længere tid som vindmølle, men da der var installeret en motormølle, kan den have været årsag til brandens opståen. Som det fremgår af billedet, kunne Tikøb Brandvæsen dog ikke stille meget op for at redde selve møllen - men de tilstødende bygninger blev reddet fra flammernes bytte.
(Foto: Leif Petersen)*

*Tikøb Brandvæsens mandskab fotograferet foran brandstationen i 1967. Siddende fra venstre ses: Svend Larsen, Sigurd Hansen, Leif Petersen, Knud Christiansen, Karl Skyum, Anders Olsen, Emil Larsen og Henning Mortensen. Stående fra venstre ses: Theodor Pedersen, Vagner Møller, Carlo Petersen, Preben Madsen, Orla Sørensen, Knud Mathiasen, Johannes Lorentsen, Knud Sørensen og Svend-Aage Madsen.
(Foto i Anders Olsens samling)*

Kritik af brandordningen

I begyndelsen af 1960'erne var udviklingen i Tikøb Kommune begyndt at gå stærkt, og det indebar også, at der bl.a. kom flere og flere høje huse. En ny brandbil og højere stiger måtte anskaffes. Men kritikken af brandberedskabet lurede - især i kystdistrikterne. En række hotelfolk i Snekkersten og Espergærde var således meget bekymrede for, at der skulle gå for lang tid, inden Tikøb Brandvæsen nåede frem, hvis der opstod brand hos dem. Oscar Pedersen på Hotel Kystens Perle mente således, at det eneste rigtige ville være at have et lokalt brandkorps på Sydcoasten. Bestyreren af Solhavegaard understregede, at når det gjaldt brandberedskabet, måtte man ikke skele til økonomiske interesser - og pensionatsejer Tony Sørensen, Pension Øresund i Skotterup, var overrasket over at erfare, at brandvæsenet ikke kom fra Helsingør i brandtilfælde.

Måske var det en konsekvens af denne bekymring, at der i 1962 blev indgået en aftale med Helsingør Kommune om, at ved alarmering i Snekkersten-området, skulle både Tikøb og Helsingør brandvæsen alarmeres samtidig.

Tikøb og Helsingør Brandvæsener fungerede uændret videre et år efter kommunesammenlægningen - uafhængige af hinanden. Tikøb Brandvæsen blev således den sidste fungerende "rest" af Tikøb Kommune.

Tragisk brand på Trouville

Den 13. oktober 1963 udbrød der af ukendte årsager brand på Hotel Trouville i Hornbæk. To unge mennesker indebrændte, inden det lykkedes brandvæsenet at slukke den voldsomme brand.

Øverste foto viser branden ca 20 minutter efter alarmeringen - de øvrige viser ødelæggelserne hhv. inde og ude.

Laurits Møller - Brandinspektør i Tikøb Kommune 1953-66.

Karl Skyum - Brandinspektør i Tikøb Kommune 1966-1972

Anders Olsen - vicebrandinspektør ved Tikøb Brandvæsen 1972-1989

*Brand på Østrupgaard i Horserød den 5. maj 1959. Branden var opstået ved en kortslutning i laden, men bredte sig til stalden. Alle dyr blev dog reddet. I slukningsarbejdet deltog også nogle fanger fra Horserødlejren med deres egen sprøjte og slanger.
(Foto: Leif Petersen)*

En udløber af kommunesammenlægningen blev den efterfølgende voldsomme debat om Tikøb Brandvæsens fremtid. I 1974 ville byrådet således nedlægge Tikøb Brandvæsen og centralisere brandslukningen i Helsingør. Det gav anledning til den såkaldte "Brand-krig", som efter voldsomme protester fra store dele af den gamle Tikøb Kommune førte til, at Tikøb

*Det lykkedes at begrænse en brand i købmand P. Jensens udhus i Tikøb. Branden brød ud den 30.12.1968. Brandfolkene er her i gang med at sikre sig at ilden ikke ulmer i revner og sprækker - derfor fjernes tag og tagkonstruktion m.v.
(Foto: Leif Petersen)*

*Da kommunekontoret og alderdomshjemmet på Gurrevej i Tikøb blev flyttet til Espergærde i 1954, nedlagdes også den gamle brandstation dér. I stedet opførtes denne nye brandstation på den nuværende Præstegaardsvej i Tikøb. Billedet viser Tikøb Brandvæsens materiel, som det så ud ved kommunesammenlægningen i 1970. Fra venstre ses en "International" udrykningsvogn og slangetender fra 1964. I midten en "Commer R-541" automobilsprøjte fra 1953 og til højre en "Landrover" udrykningsvogn fra 1949.
(Foto i Uffe Mortensens samling)*

Brandvæsen blev bibeholdt - senere endda suppleret med brandstationer i Hornbæk og Mørdrup, således at der nu er fire brandstationer i Helsingør Kommune.

Skolernes indretning

De første skoler var indrettede ganske spartansk. En stor skolestue, et køkken, et spisekammer, en dagligstue, et sovekammer og et pigekammer. Desuden indrettedes et udhus, hvis størrelse afhang af det jordtilliggende, som skolen havde. Et sådant minilandbrug var en helt naturlig del af lærerens løn.

Gudmund Ellekilde (f. 1880) blev uddannet tømrer og etablerede sig som tømrermester og entreprenør i 1901 i Boderne. Han blev i 1913 valgt til sognerådet for Højre (konservervative) og var i perioden 1917-28 formand for skoleudvalget. I 1928 blev han sognerådsformand - en post han beholdt til sin udtræden af sognerådet i 1933.

Skolerne, eleverne og lærerne

Det kommunale skolevæsen begyndte at virke endnu før kommunen blev etableret. Forstået på den måde at der allerede inden 1842 var nedsat en skolekommission til at tage vare på skolernes forhold i Tikøb Sogn.

Skolerne i de "gode gamle dage"

Set i forhold til resten af Danmark danner Tikøb Sogn sammen med det øvrige Nordsjælland en undtagelse med hensyn til skolernes fremkomst og udvikling.

Baggrunden for dette var grundlæggende, at størsteparten af Nordsjælland tilhørte kongen. Den kendsgerning gav mulighed for, at Kronborg og Frederiksborg amter kunne prøve-køre en ny skolelovgivning, førend loven blev gældende for resten af Danmark.

Egentlig påbød fattigforordningen af 1708, at der skulle oprettes skoler i alle landsogne, men da man havde glemt at præcisere hvorfra pengene til anlæg og drift skulle komme, fik det kun meget lille effekt. Kun i Hornbæk ser det ud til, at der kom en skole - i al fald kendes herfra en skolemester i 1712.

I marts 1721 offentliggjorde Frederik den IV sin plan om at opføre i alt 240 rytterskoler. Det blev en langt mere effektiv plan for Tikøb Sogns vedkommende. Navnet "rytterskoler" skyldtes, at kongens ejendomme på det tidspunkt var opdelt i såkaldte rytterdistrikter, der hver især skulle finansiere og stille med et antal ryttere i tilfælde af mobilisering.

Planen om bygning af skoler var tilsyneladende meget effektiv, for i 1722 stod to nye rytterskoler klar til at blive taget i brug i hhv. Tikøb og Borsholm. Der var altså nu tre skoler i sognet - men alle lå i den nordlige del af sognet.

I den sydlige del skete der ikke noget, før skoleforordningen af 1739 blev udstedt. Den kom ikke til at betyde så meget for Tikøb Sogns vedkommende, for man havde jo i forvejen rytterskolerne. Imidlertid ejedes en del af sognets sydlige del af det private gods Krogerup. Her tog man - antagelig på baggrund af 1739-forordningen - fat på at opføre en skole i Tibberup for godsets børn fra Tibberup, Mørdrup og Espergærde - samt sandsynligvis også fra Humlebæk.

I en anden del af sognet, Hellebæk var der også oprettet et privat gods - og også her blev der oprettet en privat skole. Det skete antagelig i 1750'erne - idet der i 1758 nævnes en skoleholder i "Bøssemagerens Skole".

En tidlig skolelov i Nordsjælland

Den skolelov, der kom til at gælde i hele Danmark i 1814, trådte i realiteten allerede i kraft i 1789 i Nordsjælland. Det var en slags prøveordning, der også hang sammen med, at landboreformerne også kom tidligt til Nordsjælland. Der nedsattes en kommission, som skulle gennemgå hver enkelt skoledistrikt og bestemme, hvor hver enkelt skole skulle ligge.

I Tikøb sogn blev skoledistrikterne følgende: Tikøb, Borsholm, Havreholm, Rørtang, Nyrup, Hornbæk og Skibstrup. Egentlig skulle alle de nye skoler opføres i løbet af 8-9 år, men der kom til at gå over 50 år, inden 1789-reformen var gennemført!

Den første skole, der blev opført som følge af reformen, var skolen i Rørtang. Imidlertid var det blevet bestemt at flytte denne skole til "en kullet bakke nord for Borupgaard". En kullet bakke er en nøgen, ubevokset bakke. Snekkerstens nye skole stod færdig 1. oktober 1794.

Hornbæk Skole blev fornyet og forbedret i 1816, og fem år senere kunne Gurre Skole ibrugtages. Året efter - i 1822 - indviedes Havreholm Skole. Men så skete der ikke mere, før Tikøb Sogneforstanderskab overtog ansvaret i 1842.

Sogneforstanderskabet overtager ansvaret

Og sandt at sige skete der ikke rigtigt noget, førend Danske Kancelli havde rykket for en omorganisering af skoleforholdene i Tikøb Sogn. I 1846 indviedes således den sidste af de skoler - Nyrup Skole - som skoleforordningen af 1789 havde peget på, burde bygges. Med bygningen af Holmene Skole i 1856, og med ibrugtagningen af Aalsgaard Skole i 1847, så kunne sogneforstanderskabet sætte sig tilbage i stolen og glæde sig over, at overbelægningerne i kommunens skoler for en tid var overstået. Det havde dog også været ganske voldsomt nogle steder, bl.a. i Hellebæk hvor den enlige lærer skulle undervise 180 børn! Det varede ved indtil Aalsgaard Skole blev oprettet.

Udover den offentlige og gratis undervisning så kom der efterhånden flere og flere små private forberedelsesskoler, forskoler eller pogeskoler. Som oftest var det en lokal madamme eller jomfru, der underviste. Bl.a. kendes en jomfru Svendsen i Hellebæk fra 1843 og en madamme Jensen i villaen Mary Hill i Espergærde i perioden omkring 1860.

Lærerlønningerne

Frederiksborg Amt havde på skoleområdet også en tilsynspligt. I praksis blev den udøvet af Skoledirektionen, der som oftest var tilbageholdende med nye tiltag og forslag - ikke mindst af hensyn til økonomien. Men der var undtagelser som f.eks. i september 1877, da Skoledirektionen forlangte, at kommunen skulle give lønforhøjelser til samtlige lærere. Sognerådet var dog alt andet end indforstået med denne opfordring. Man svarede, at man allerede ydede store beløb til skolevæsenet, bl.a. havde man bygget nye skoler. Kommunen var tilmed presset økonomisk - man henviste til at kommunen skyldte 54.000 kr og at formue- og lejlighedsskatten nu var så høj, at den enkelte skatteyder på den tid betalte op til 6% af deres årlige indtægt!

De første lærerinder

I begyndelsen af 1900-tallet fik det kommunale skolevæsen også kvindelige lærerkræfter. I Gurre Skole ansattes den første i 1894, derpå fik Snekkersten en lærerinde i 1900 - derefter Havreholm og Nyrup Skoler i 1901. I foråret 1905 besluttede sognerådet, at håndgerning skulle være pligtigt fag for alle piger i alle kommunens skoler. Der blev derfor ansat en stribe ueksaminerede håndgerningslærerinder - desværre ikke alle lige egnede til gerningen.

Men uanset deres kvaliteter, var alle kvindelige lærerinder ansat på dårligere vilkår end de mandlige kollegaer. Boligen, haven og lønnen var mindre - eneste trøst var, at sådan var det overalt - ikke kun i Tikøb Kommune.

Den gamle skole i Snekkersten blev bygget på grænsen mellem Snekkersten og Borupgaards jorder. Her ses ejendommen i 1916 - knapt 10 år efter at skolevirksomheden var blevet flyttet til en ny skolebygning på Rørtangvej (nu Klostermosevej).

En uskikket håndgerningslærerinde

Statens Haandgerningstilsyn var i 1916 på inspektion i Tikøb Skole:

"Haandgerningslærerinden i Tikøb er aldeles uskikket som Lærerinde. Hun er ikke i besiddelse af tilstrækkelig Dygtighed og forstaar ikke at undervise eller omgaas Børn... Efter Frøknens egen Udtalelse til mig (ovenikøbet i Børnenes Paahør), er Børnene saa frygtelig uartige i hendes Timer. Ro er der ikke Spor af. Børnene nægter at lære de Arbejder Lærerinden giver dem, svarer hende igen, naar hun irettesætter dem, løber fra deres Pladser o.s.v."

Tikøb Skole omkring 1905. Det er skolebygningen til venstre og lærerboligen til højre.

Hornbæk Skole i perioden 1816-1912. Her fotograferet ca 1900.

Hellebæk Skole fotograferet kort efter dens indvielse i 1877.

Gurre Skole blev taget i brug i 1821. Her fotograferet kort efter nedlæggelsen i 1939.

Umoderne og dårlige skolebygninger

De fleste skoler var ved indgangen til 1900-tallet stadig gamle og umoderne. Men selvom der i Espergærde var blevet bygget en ny skole i 1898, var der stadig problemer. I september 1905 skrev P.C. Jensen og N. Christensen til lærer C.A. Nielsen:

"De bedes være saa venlig at sørge for, at Børnene kan faa Drikkevand den Tid de ere under Deres Opsigt. Vi finder det meget sundhedsfarligt og Urimeligt, at Børnene skal drikke Vand fra Tagrenden."

Da lærer Hoffmann kom til Hornbæk Skole i 1905, skrev han kort efter til Sognerådet og anmodede om en ny tavle:

"Den sorte Maling er næsten helt slidt af den gamle Tavle, og den er desuden saa Mør af Ælde, at den truer med at falde fra hinanden."

Og i maj 1909 skrev lærer N.P. Sørensen om forholdene i Havreholm Skole:

"Det er almindeligt bekendt, at den gamle Skolestue er saa mørk, at det er umuligt for Børnene at se i de mørke Vintermaaneder og de første to Timer af Dagen. Deres Øjne og Arbejdslyst svækkes af den haabløse Stirren..."

Stemningen i befolkningen var nu, at der skulle kraftige forbedringer til på skolevæsenets område. Et bredt sammensat udvalg så nærmere på sagen og konkluderede, at det kun kunne opnås, hvis man kunne få mere undervisningstid, flere klasser i hver skole samt mindre børnetal i hver klasse. Derfor måtte der også ansættes flere lærere ved hver skole, og der måtte indføres hverdagsundervisning. Endnu var der i alle skolerne kun undervisning hver anden dag.

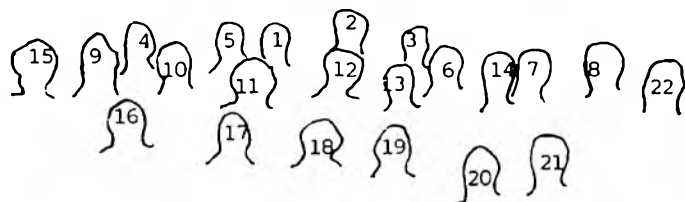
En protest-adresse fra 1883

Børnene fra det meste af Mørdrup og det meste af Tibberup havde i sidste halvdel af 1800-tallet en lang skolevej. De skulle nemlig til Nyrup Skole. Og selvom der var en skolesti mellem byerne og Nyrup, så var det langt, når så at sige alle børnene var tvunget til at gå frem og tilbage. Men også børnene fra Espergærde og den østlige del af Tibberup og Mørdrup Strandvang havde en lang skolevej. De skulle nemlig gå til Snekkersten skole - som vel at mærke lå helt oppe i nærheden af Borupgaard.

Alternativet var at betale for, at børnene kunne gå i en privatskole, som der fandtes et par stykker af. Men de fleste havde ikke råd til det. I 1883 blev det for meget for beboerne i "Stokholm, Espergjærde og Tibberup". I alt 86 beboere indsendte en protestadresse til Tikøb Sogneråd. Heri klagede beboerne over, at skolevejen fra Tibberup til Nyrup var meget lang, samt at skolevejen fra Stokholm og Espergjærde til Snekkersten også var meget lang. Beboerne ønskede derfor bygget en ny skole mellem Mørdrup og Tibberup, og skrev videre:

"Man gjør da ogsaa godt, hvad man i 1871 gjorde ilde, idet man i Stedet for at bygge en Skole mellem Mørdrup og Tibberup oprettede et Andenlærer Embede i Nyrup og tog saaledes ikke mindste Hensyn til mange Børns Bekvemmelighed. Det er ogsaa meget vort Ønske, at Sogneraadet vil fremskynde Sagen saa meget som muligt, som vi da have Haab om, at faa Lærer Hansen i Nyrup til Skolelærer. Faaer han Udsigt til i en nær Fremtid at faa et bedre Embede her, søger han vel næppe Forflytning".

Som det fremgår, var andenlærer Andreas Hansen i Nyrup meget populær, men han kom aldrig til den foreslåede nye Nyrup Skole. For det første fordi en sådan ny skole først blev taget i brug i september 1898, for det andet fordi Andreas Hansen døde inden skolens ibrugtagning.

Tikøb Kommunes lærere (+ nogle hustruer) og lærerinder forsamlet i 1909.

1. Jens Andersen, Nyrup
2. Niels Peter Sørensen, Havreholm
3. Niels Sørensen Skovbakke, Tikøb
4. Svend Westengaard Jørgensen, Hellebæk
5. Johs. Bonde Frederiksen, Holmene
6. Carl Adolf Nielsen, Espergærde
7. ?
8. Johan Pedersen, Snekkersten
9. Christina Nielsen, g.m. nr. 6
10. Kornelia Hoffmann, g.m. nr. 22
11. Laura Frederiksen, g.m. nr. 5
12. Theodora Kolding, Espergærde
13. Peter Vald. Hermann, Tikøb
14. Anders Kr. Andersen, Gurre
15. Anne Marie Hansen, Nyrup
16. Fanny Børgesen, Snekkersten
17. Helga Olsen, Havreholm
18. Marie Nielsen, Gurre
19. Anne Marie Pedersen, g.m. nr. 8
20. Gudrun Andersen, g.m. nr. 14
21. ?
22. Niels Karl Hoffmann, Hornbæk

Privatskolerne på Sydvestkysten

I perioden inden Espergærde Skole blev bygget, var der flere muligheder for at lade børnene gå i privatskole. Der skulle betales skolepenge for alle elever, men sognerådet betingede sig ret til at anvise to elever i hver skole uden vederlag - de såkaldte fripladser.

Mest kendt er Betzy Svedstrups skole i Mørdrup, der fungerede fra 1878 til begyndelsen af 1920'erne. Betzy Svedstrups skole var meget populær, og hendes lærergerning så anerkendt, at da hun måtte opgive at undervise, så tildelte Tikøb Sogneråd hende en årlig pension, så længe hun levede. Det var nærmest uhørt på den tid at tildele pensionsydelse til en person, der aldrig havde været i kommunens tjeneste - men altså sognerådets måde at anerkende hendes virke på.

Men også i Espergærde-Tibberup området var der en privatskole. Skolen flyttede adresse flere gange, men var fra starten ledet af Wilhelmine Bagger, fra 1882 af lærer Ludvig Schomann, hvorfor skolen også blev kendt som "Schomanns Skole". Skolen eksisterede 1879-1897 på forskellige adresser i Mørdrup Strandvang og ved Strandvejen i Tibberup.

På Rørtang Overdrev ved Gurre drev Hansine Nielsen i perioden 1883-1896 sin poge-skole og i Skotterup oprettedes i 1877 en "Poge- og Haandgjerningsskole". Her var der to lærerinder - nemlig Margrethe Hansen og Fanny Børgesen. Sidstnævntes kvalifikationer var imidlertid så gode, at hun i 1901 blev "headhuntet" til den kommunale folkeskole i Snekkersten. Skotterup Pogeskole - lokalt kaldet "Patteskolen" p.g.a. at de fleste elever var små - fortsatte helt frem til 1925.

Holmene Skole eksisterede fra 1856 til 1939, hvorefter den indrettedes til lejligheder. Foto 1997.

Snekkersten Skole - bygget 1898 - er her malt af Bosevang i 1929.

Espergærde Skole ca 1905 - set fra nord

Hellebæk Skole set fra luften i slutningen af 1930'erne.

De andre privatskoler

Også på Nordkysten oprettedes privatskoler, omend de i Hellebæk-Aalsgaard området havde en lidt anden karakter. Det skyldtes bl.a. den store fabriksvirksomhed Hellebæk Klædefabrik, der i 1896 startede sin egen skole på Strandvejen i Hellebæk - den eksisterede frem til 1914. Men forinden da havde både Louise Carøe haft en privatskole i Boderne fra 1875 (til 1902) og Marie Moldenhawer en skole i Hellebæk fra 1886. Også i Hornbæk var der en pogeskole fra 1876 under ledelse af Bodil Sofie Larsen. I Borsholm var der med skiftende lærere og lærerinder privat skole i flere omgange - og i Plejelt blev der fra juni 1873 startet en skole med 17 elever. Sognerådet måtte dog efter 1½ år gribe ind i driften, der betegnedes som meget slet, og det endte med, at en ny lærerinde blev ansat. På Horserød Overdrev forsøgte en uuddannet lærerinde, Nielsine Nielsen sig i 1883 med en privatskole, men her var sognerådet i tvivl, om der kunne opnås offentlig støtte - man havde ikke helt tiltro til lærerinden.

Ny skole i Snekkersten

Ved 1800-tallets slutning stod det klart, at Snekkersten gamle skole ikke længere var tidssvarende og stor nok til at rumme de mange børn. Sognerådet delte derfor skoledistriktet og erhvervede dels et areal i Dalsborg - beliggende umiddelbart syd for den daværende Rørtangvej - dels et areal til en ny skole ved Espergærde.

Den nye skole for Snekkersten blev taget i brug i september 1898. De gamle skolebygninger blev derpå solgt og anvendt til privat beboelse. I den nye skole blev børnene nu delt i fire klasser, men den hastigt voksende befolkning i området betød, at der allerede i 1904 måtte opføres endnu et klasselokale. I 1923 var børnetallet steget til 90 elever, og i de to yngste klasser var der 33 elever i hver. Det var i praksis et barn mere, end der var stole og borde til. Som en følge heraf blev Snekkerstens lærerantal udvidet fra to til tre, og der blev desuden opført et gymnastikhus.

I 1933 gik der 129 elever i skolen - der nu havde fem klasser. Allerede i 1943 kom næste udvidelse af skolen. Den oprindelige hovedbygning, der lå ud til Rørtangvej blev erstattet med en ny i to etager med kælder.

Kommunens første centralskole

Som nævnt besluttede sognerådet i 1897 at dele Snekkersten Skoledistrikt i to. Det sydlige skoledistrikt skulle naturligvis omfatte Espergærde fiskerleje og landsbyerne Mørdrup og Tibberup. Sidsnævnte havde for hovedpartens vedkommende hidtil hørt til Nyrup Skoledistrikt. Men i hvilken af byerne skulle skolen opføres? Svaret var ligetil: Ingen af stederne, men derimod lige midt imellem. I virkeligheden fik kommunen hermed sin første centralskole - et begreb, der ellers først blev moderne en del årtier senere.

En centralskole på Sydkysten?

I forbindelse med diskussionen om indførelse af et købstadordnet skolevæsen i Tikøb Kommune i slutningen af 20'erne og begyndelsen af 30'erne, så behandlede sognerådet seriøst i 1935 et forslag om at erstatte de to skoler i Espergærde og Snekkersten med en centralskole beliggende i Egebæksvang.

Det gav dog anledning til megen debat. Ingen kunne forlige sig med tanken om at skulle fælde et større skovareal blot for at skabe plads til en skole. Og i 1937 frafaldt sognerådet da også disse planer og vedtog at beholde de to skoler i hver sin by. Derimod skulle begge skoler ændres til købstadordnede skoler.

Omkring 20 år senere barslede Skoleudvalget igen med et forslag til ny skolestruktur på Sydkysten. Denne gang indebar foreslaget, at både Snekkersten og Nyrup Skoler skulle nedlægges - og at der skulle bygges en helt ny skole ved Flynderupgaard lige vest for Egebæksvang. Denne idé rumsterede et par år, men efterhånden som udbygningen af Espergærde-Mørdrup-Tibberup-området skred frem, så ændredes planerne til, at der i stedet skulle bygges en ny skole i Mørdrup til afløsning for Nyrup Skole - og at Snekkersten Skole skulle opretholdes.

Gurre Skole

I 1857 var børnetallet i Gurre Skole - trods byggeriet af flere skoler - stadig omkring 100. Og lærer Hans Hendrik Hansen var stadig ene om hvervet. Først i 1894 - da Carl Adolf Nielsen var lærer i Gurre, blev der ansat en lærerinde. I 1907 tiltrådte Gurre Skoles sidste førstelærer sit embede. Det var Anders Kristen Andersen, som blev vidne til en lang debat om Gurre Skoles fremtid. Et udvalg nedsat af Sognerådet anbefalede således allerede i 1910 at rive den gamle skole i Gurre ned og bygge en helt ny - gerne med et gymnastikhus. Det blev dog aldrig ført ud i livet. I stedet nedrev man blot de gamle udlænger og udhuse til skolen - uden at opføre noget nyt. Skolen var da 4-klasset, men stadig med kun to klasseværelser.

I 1926 skrev ikke færre end 212 beboere under på en henvendelse til Tikøb Sogneråd: *"Undertegnede Beboere i Gurre Skoledistrikt andrager herved Tikøb Sogneraad om at ombygge Gurre Skole eller bygge en ny Skole med tre Klasseværelser og Gymnastiksal. Desuden ønsker Distriktets Beboere ansat en Lærer mere, saa Undervisningen kan blive udvidet med, hvad der nu finder Sted i Skolerne paa Kysten"*.

Skolerne på kysten var - som tidligere omtalt - i årene forud blevet moderniseret. Men i Gurre skete der ikke noget. Det fik det socialdemokratiske sognerådsmedlem fra Øerne, Herman V. Jensen, til i sognerådet at komme med følgende svada:

"Det er med stigende Forbavselse, at jeg nu hører om Planerne for Udskydning af den nye Skole i Gurre. For fire Aar siden er det vedtaget, at vi inden tre Aar skulde have den nye Skole, fordi den gamle er under al Kritik. Kom ud og se paa den! Klasseværelserne er saa lave, at de er fuldkommen ulovlige. Hvorfor skal vi inde i Landet ikke have ligesaa god Undervisning til vore Børn, som dem ude ved Kysterne. Er vi ikke Mennesker, vi ogsaa? Vi forlanger at blive behandlet ens!"

Problemstillingen var med andre ord, at Sognerådet blev presset til at skabe en mere tidssvarende skoleordning især i Espergærde-området, hvor et stort antal tilflyttere var vant til langt bedre skoleforhold. Men samtidig faldt det beboerne i specielt Gurre, Holmene, Borsholm, Havreholm og Nyrup skoledistrikter for brystet, at kommunens indsat alt for ensidigt blev koncentreret om kystdistrikternes skoler. De gamle skoler inde i landet trængte også på alle måder til at blive forbedret.

Tikøb Skole

Den gamle rytterskole i Tikøb var endnu uforandret i brug til begyndelsen af 1870'erne. Men også her måtte der ske en udvidelse. Skolebygningen blev derfor ombygget fra ét til to klasserum - og lærerens bolig måtte som følge deraf flyttes til den modsatte side af vejen. I den oprindelige skolebygning blev taget hævet, og der blev indrettet bolig for andenlæreren i loftsetagen. Desuden blev der bygget et udhus til skolen - alt sammen i 1872.

Da den nye skole stod færdig, blev hele skolens daglige drift forandret. Der var nu fire klasser i skolen, og de to yngste skulle varetages af andenlæreren. Førstelæreren tog sig

Holger Drachmann om Gurre Skole

Lærer Hans Hendrik Hansen og hans hustru Lorentze Clausen kom til Gurre Skole i 1832 - og fortsatte i embedet frem til 1881. Deres søn Christian Hansen, blev gift med en kusine til digteren og forfatteren Holger Drachmann - der derfor ofte gæstede Gurre Skole. Efter at have tilbragt julen 1863 - han var da kun 17 år - i Gurre Skole, skrev han et brev til sin fader:

"...Jeg har altid ment, at Kjøbenhavn, dog i Grunden er det Sted, som kan byde En Fornøjelser i Overflod, men jeg kan ikke nægte, at Alt er blevet over-

Holger Drachmann fotograferet omtrent på den tid han besøgte Gurre Skole i 1863.

truffet ved dette mit Ophold i Gurre. Hver Aften Selskab, Dands, Spisen og Driken. Gjæster kommer rundt omkring fra, og alle bliver i det mindste en Nat over; hvor der bliver skaffet Plads og Sengeklæder til dem alle, maa Gud vide, men Factum er, at de ligge der. Jeg tror, at der holdtes 6 Maaltider om Dagen; man er aldrig sulten, men spises skal der alligevel. Mage til Gjæstfrihed har jeg aldrig seet før."

Havreholms første skole eksisterede i bygningen til venstre i perioden 1822-1918.

Havreholms nye skole blev taget i brug i 1918 men nedlagt allerede i 1940. Derefter anvendt af Københavns Kommune som svagbørnskoloni, senere ferie hjem.

Hornbæks nye skole opført 1911-12. Huset til højre var førstelæreren bolig.

Hellebæk Skoles hovedbygning blev bygget i 1938 - her fotograferet omkring 1943.

af de to ældste klasser. I vinterperioden skulle undervisningen starte kl 9 og vare 5 timer. I resten af året med start kl 8 og med undervisning i 6 timer. Efter 1½ times undervisning skulle børnene have 15 minutters spisepause og i øvrigt 5 minutters pause efter hver time. I øvrigt skulle Tikøb Skole også modtage de børn, der boede på Arbejdsanstalten.

Således stod Tikøb Skole i omkring 40 år, indtil også den blev for gammel og umoderne. I 1907 havde lærer Hermann og lærer Skovbakke skrevet til Sognerådet:

"Undertegnede henleder herved det ærede Sogneraad's Opmærksomhed paa, at der ved Tikøb Skole mangler et Pissoir. Savnet af et saadant er en Uanstændighed over for Børnene indbyrdes saa vel som overfor Skolens nærmeste Naboer".

Denne og andre klager førte til, at der i april 1911 blev afholdt et borgermøde i Tikøb med henblik på at drøfte en ombygning og fornyelse af skolen. Der blev nedsat et udvalg, der imidlertid først i februar det følgende år barslede med en indstilling til Tikøb Sogneråd. Udvalgets konklusion var, at der i stedet skulle bygges en helt ny skole med to klasseværelser og en gymnastiksal. Den gamle skole skulle sælges. Men nu gik det hurtigt - allerede samme år stod den nye skole færdig. I 1926 blev skolen udvidet med yderligere et klasselokale.

Borsholm Skole

Borsholm Skole lå indtil 3. juni 1903 i Borsholm by på hjørnet af Borsholm Gade og Strædet. Men da brændte skolen, og det betød jo, at der nødvendigvis måtte bygges nyt. Den nye skole blev imidlertid ikke bygget her, men på en del af den gamle skolejord øst for Borsholm by. Et års tid efter branden stod den nye skole færdig, men der var stadig kun et klasseværelse. Først i 1915 blev der bygget yderligere et klasseværelse til - samtidig med at en lærerinde blev ansat. Noget gymnastikhus lykkedes det dog aldrig de aktive forældre i Borsholm skoledistrikt at få oprettet. I stedet blev skolen nedlagt i forbindelse med den store reform af skolevæsenet i slutningen af 1930'erne.

Hornbæk Skole

I Hornbæk var forholdene så ringe, at der også her måtte gøres noget. Især da der i 1910 blev ansat en tredje arbejdskraft foruden første- og andenlæreren, nemlig en lærerinde. Den gamle skoles gulve lå bl.a. direkte på jorden uden nogen form for isolering og ventilation - og dertil kom, at børnetallet var steget så meget, at børnene slet ikke kunne være der. Sognerådet vedtog derfor, at der skulle bygges en ny skole med fire klasseværelser, et gymnastikhus samt tre boliger til lærerne. Men det blev ikke helt uproblematisk. Især i den øvrige del af kommunen var der voldsomme reaktioner mod, at der i Hornbæk skulle bruges så mange penge på noget der følte som luksus, nemlig et gymnastikhus. Samtidig var der voldsom røre i befolkningen om ombygningen af Anstalten i Tikøb til alderdomshjem. Det kom til at betyde, at gymnastikhuset blev udsat og først i 1929 blev der opført en gymnastiksal i Hornbæk.

Holmene Skole

Skolen i Holmene blev aldrig fornyet. Den gamle skole havde kun en lærer og kun et klasseværelse, men i 1918 vedtog sognerådet, at skolen skulle have en lærerinde samt yderligere et klasseværelse. Heller ikke her blev der opført gymnastiksal. Skolen blev i stedet centraliseret og nedlagt i 1939 sammen med en række andre skoler i området.

Hellebæk Skole

Skoleforholdene i Hellebæk-Aalsgaard-området var i 1800-tallet lidt forvirrende. Der var flere privatskoler foruden Fabrikkens Skole samt den offentlige kommuneskole. Denne skole blev bygget i 1876 og var bestyret af en enelærer helt frem til 1903. På dette tidspunkt ansattes en andenlærer, og skolen blev 4-klasedelt. I 1914 nedlagdes den såkaldte "Hellebæk Ny Skole", og i stedet indrettedes Hellebæk Skole som 5-klasedelt samtidig med at der blev ansat en lærerinde. Først i 1923 blev der bygget en gymnastiksal. Elevtallet voksede kraftigt i disse år, og de 141 elever i 1935 kunne slet ikke være i de kun tre klasseværelser. I 1938 inviedes derfor en helt ny fløj med yderligere 4 klasseværelser, en sløjdsal samt et skolekøkken.

Nyrup Skole

Kritikken af forholdene ved Nyrup Skole voksede også år for år. I skoleåret 1917/18 ankede statens gymnastikinspektør igen over, at der overhovedet ikke undervistes i gymnastik for piger på skolen. Der var nu heller ingen gymnastiksal og dertil kom, at der var meget dårlige indgangsforhold til skolen, at der kun var to små og smalle klasselokaler samt at elevtallet stadigt voksede og slet ikke kunne rummes i skolen. Førstelærer Eliassen samt Skolesynsudvalget og Skolekommissionen mente derfor, at der snarest burde bygges en ny og tidssvarende skole til afløsning af den gamle.

Der skulle imidlertid komme til at gå mange år, før der skete noget i sagen. Og i virkeligheden var det en "udefrakommende" begivenhed, der satte skub i tingene. Frederiksborg Amt vedtog nemlig i 1930 at forlægge vejen igennem Nyrup landsby syd om landsbyen. Det betød, at skolens legeplads og have måtte afstås til dette nye vejanlæg. På den baggrund besluttedes det i 1931 at bygge en ny skole på den nærliggende "Hellegaardsbakke". Den nye Nyrup Skole stod færdig i april 1934 - og rummede 3 klasselokaler og en gymnastiksal samt lejligheder til tre lærere.

"Det store Skoleudvalg"

På trods af forbedringer og nybyggerier m.v., så var der fortsat utilfredshed i befolkningen med skoleforholdene. I 1929 tog sognerådet konsekvensen og nedsatte et skoleudvalg. På dette tidspunkt blev de hidtidværende tre skolekommissioner i kommunen (en i hvert sogn) samlet til én skolekommission, men alligevel blev det et specielt nedsat udvalg, der skulle tage stilling til spørgsmålet om indførelse af hverdagsundervisning samt til spørgsmålet om udvidet undervisning. Det sidste punkt drejede sig om undervisning ud over de pligtige 7 års skolegang.

Specielt på Sydkysten fulgtes udvalgets arbejde med stor interesse. "Espergærde Forældreforening" stillede således i 1932 forslag om, at der snarest blev indført "Undervisning som for examensberettigede Borgerskoler og den deraf følgende Borgerskoleexamen". Men ønskede med andre ord en ordning lig den, man havde i købstæderne. Forslaget støttedes af Skoleudvalget - men blev nægtet af Undervisningsministeriet, der mindede sognerådet om, at Skoleloven af 1904 kun hjemlede den slags, såfremt skolevæsenet var "købstadordnet".

Et købstadordnet skolevæsen betød, at eleverne skulle have hverdagsundervisning, lidt andre pligtige fag end ved landsbyskolerne - samt mulighed for at fortsætte skolegangen efter det syvende skoleår.

Nyrups første skole brændte i 1871. Billedet fra 1933 viser skolen som den så ud frem til flytningen i 1934.

Da den oprindelige Borsholm Skole, der lå i Strædet i Borsholm by, brændte i 1903, byggedes den nye skole øst for byen. Denne nye Borsholm skole nedlagdes i 1939, hvorefter bygningerne ændredes til forsamlingshus. Billedet viser bygningerne i 1991.

Den nuværende Tikøb Skoles ældste del stammer fra 1912, da den indvidedes med 2 klasselokaler og gymnastiksal. I 1930 udvidedes gymnastiksalen og et klasseværelse tilbyggedes. I 1940 og 1944 kom yderligere et klasseværelse samt sløjdsal og skolekøkken.

Få år efter Nyrup Skoles indvielse blev dette luftfoto taget. Bemærk også den nyanlagte sportsplads nord for skolen.

Nygaard Skole medens den endnu kaldtes Gurre Skole - fotograferet i foråret 1939. Skolen åbnede 1. april 1939.

Espergærde Skole som den så ud i 1943. Bygningen til venstre blev opført i 1927, medens bygningen til højre ud imod Stokholmsvej blev opført i 1939 til afløsning af den oprindelige skolebygning.

En foregangskommune

Som en midlertidig ordning blev der i stedet indgået en aftale med Helsingør Kommune om, at elever fra Tikøb Kommune kunne fortsætte skolegangen i Helsingørs skoler - mod at Tikøb refunderede udgiften.

Alle parter var efterhånden indstillet på, at der skulle indføres købstadordnet skolevæsen i kommunen. Spørgsmålet var blot hvordan. Efter flere forslag og borgermøder blev der i oktober 1936 afholdt et vigtigt møde i sognerådet.

Til stede var - foruden sognerådets medlemmer - både landbrugsminister Bording, undervisningsminister Jørgen Jørgensen, stiftamtmand Oxholm, departementscheferne for både landbrugsministeriet og undervisningsministeriet, skovridder Muus, folketingsmand J.P. Larsen, statsskolekonsulent Kaalund-Jørgensen, amtsskolekonsulent Jensen, skoledirektionsmedlem H. Hansen samt formanden for skolekommissionen provst Petersen.

Udgangspunktet var et forslag om at bygge en ny centralskole for både Espergærde og Snekkersten i Egebæksvang Skov. Desuden ville man bygge en ny centralskole til afløsning for Gurre, Holmene og Borsholm skoler. Det var årsagen til landbrugsministeriets og skovriderens interesse i sagen.

Statsskolekonsulent Kaalund-Jørgensen fremlagde derpå sin indstilling til ministeren. Han understregede, at det var vigtigt at alle elever i kommunen fik en ensartet skoleordning. Det var desuden hans opfattelse, at Tikøb Kommune med sin størrelse og beliggenhed - på skoleområdet - ville blive "et Mønster for Landkommuner i Danmark."

Kaalund-Jørgensen foreslog derfor, at der i kommunen blev oprettet seks købstadordnede skoler, nemlig i Hornbæk, Hellebæk, Egebæksvang (for Snekkersten og Espergærde), Nyrup, Horserød eller Nygaard samt i Tikøb. Alle skolerne skulle gøres 6 eller 7 klassede. De nuværende lærere kunne man fortsat tilbyde boliger, men nyansatte lærere skulle ansættes uden bolig og have.

Forslaget blev indgående drøftet, og ud af sognerådets 19 medlemmer stemte 17 for og kun 1 imod.

Det endelige forslag

Imidlertid gav det anledning til en voldsom debat at fælde et stort stykke af Egebæksvang med henblik på at bygge en skole. Sognerådet fik kolde fødder i sagen, og året efter vedtoges en ny plan, der indebar, at skolerne i Espergærde og Snekkersten blev bibeholdt. Til gengæld skulle skolerne købstadordnes - ligesom også skolerne i Hornbæk, Hellebæk og Tikøb. Skolerne i Gurre, Holmene, Borsholm og Havreholm skulle nedlægges, og i stedet skulle der bygges en ny centralskole i Nygaard. Også den skulle købstadordnes. Derimod vedtoges det, at bibeholde kommunens nyeste skole i Nyrup som landsbyordnet.

Nyordningen skulle ske i 1938-39 - samtidig med at de små skoler blev nedlagt. Havreholm fik dog lov at bestå yderligere et år frem til marts 1940. Børnene herfra blev overført til hhv. Tikøb og Hornbæk skoler.

Den nye centralskole i Nygaard

Nedlæggelserne af de tre førstnævnte små gamle skoler skete med udgangen af marts 1939 og den 1. april - samtidig med det nye skoleår - kunne Frederiksborg Amts første centralskole tages i brug. Skolen blev i starten kaldt Gurre Skole - men da det hurtigt gav anledning til forviklinger, ændredes navnet til Nygaard Skole.

Der var tale om en - efter datidens forhold - moderne skole med store bygninger, lyse

rum i glade farver og ikke mindst med fagllokaler. Foruden de fem normalklasseværelser var der sløjdlokale, skolekøkken, naturhistorie- og fysiklokale, håndarbejdslokale samt frokoststue. Derudover var der lærerværelse, skolelederkontor, udlånsbibliotek samt en stor gymnastiksal med baderum. Skolen vakte stor opsigt i samtiden og fik mange besøgende fra både ind- og udland. Skolen var indrettet som såkaldt "eksamensfri mellemskole" - en ordning, der var blevet mulig med den nye skolelov fra 1937. Dette indebar, at der foruden de pligtige 7 skoleår også var et 8. skoleår.

Hornbæk Skole i besættelsestiden

Udover problemer med at skaffe brændsel til opvarmning af skolerne - og alle de andre problemer, som besættelsen medførte, så blev situationen ganske sat på spidsen i marts 1945. Skolen var netop genåbnet efter at have været lukket i en måned p.g.a. brændselsmangel, da den tyske besættelsesmagt meddelte, at skolen var beslaglagt til brug for flygtninge. Rømningen af skolen skulle ske inden 24 timer - og derefter måtte man skaffe nye lokaler til undervisningen. Det blev mange forskellige steder i byen, bl.a. i konfirmandstuen, i den gamle søndagsskole og i Sømandshvile. Hver lærer måtte nu tage sig af en klasse og praktisk talt undervise i alle fag. Ordningen blev først ophævet i sommeren 1945.

Allerede i 1947 måtte man atter tage "fremmede" lokaler i brug i Hornbæk. Der var simpelthen ikke plads i den gamle skole. Løsningen blev, at der i Pension Friis blev indrettet 4 klasselokaler og 2 lærerboliger. Disse lokaler anvendtes frem til den nye skole i Hornbæk kunne tages i brug i 1954.

Stærk kritik af skolevæsenet

Da en 5. klasses elev i 1948 blev undersøgt af en læge og specialist i psykiatri, fandt denne læge frem til, at drengen var massivt ordblind. Da tidligere en skolepsykolog havde fundet frem til, at han havde læsevanskeligheder, kom Tikøb kommunes Børneværnsudvalg kraftigt på banen. I en usædvanligt stærk skrivelse til Tikøb Kommunes skolekommission skrev børneværnet således:

"Børneværnsudvalget undlader ikke at påpege det usandsynlige i, at et barn kan få lov til at gå ca. 5 år i skole uden at trænede pædagoger er i stand til at opdage, at drengen er fuldstændig ordblind, men blot henholder sig til skolepsykologen, der altså heller ikke har opdaget at han er ordblind og tungt begavet, medens skolens ansvarlige leder udtaler, at der er tale om dovenskab.

Man tillader sig endvidere at påpege, at drengen ved rettidig behandling kunne have erhvervet sig de mest elementære kundskaber og selvom han muligvis aldrig vilde have nået det helt store, var han dog blevet sparet for disse års formålsløse skolegang og mulige andre gener ved ikke at kunde hævde sig overfor jævnaldrende kammerater.

Da det desværre ikke er et isoleret tilfælde hvor skoler har tilsidesat pligten til at indberette børn, der afviger fra det normale, skal man herved indtrængende anmode skolekommissionen om at lade tilgå skolelederne meddelelse om den dem i disse tilfælde på hvilende indberetningspligt - socialudvalget har tidligere to gange tilskrevet skolerne direkte herom - for derved at pointere spørgsmålets alvorlige karakter, idet børneværnet meget nødig én gang til skulle få forelagt en sag som ovenstående, hvor manglende agtpågivenhed har forspildt en drengs skoletid og muligt forringet hans chancer for en tålelig tilværelse senere hen i livet."

Den salve tyggede skolekommissionen lidt på - og sendte derpå hele sagen til amtskole-

Den nye skolebygning (t.h.) i Hornbæk er netop taget i brug i maj 1943.

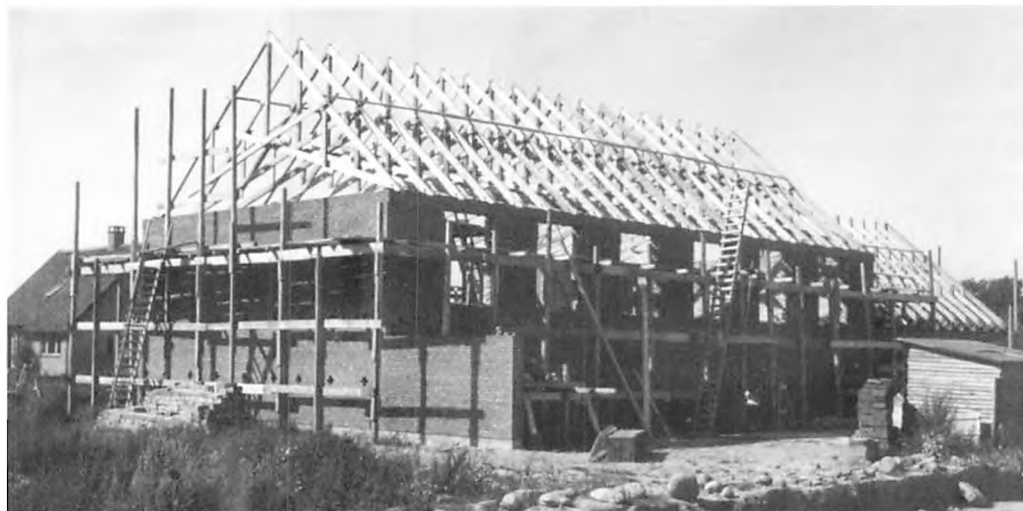

Pension Friis rummede i perioden 1947-54 nødllokaler for Hornbæk Skole. (Foto ca 1960).

Samtlige elever og lærere samlet i skolegården på Hellebæk Skole i 1946. (Foto i "Skolerne i Hellebæk-Aalsgaard")

*Hornbæk Skoles nye gymnastiksal under opførelse i 1952.
(Foto: Gorm Schmidt)*

*Grunden er støbt til de nye skolebygninger ved Søren Kannes Vej i Hornbæk, 1952.
(Foto: G. Schmidt)*

Espergærde Skole - set fra Stokholmsvej i 1959.

Efter udvidelsen med bygningerne mod Ritavej, så Espergærde Skole således ud i 1959.

konsulenten i Gilleleje m.h.p. at denne kunne afgive en erklæring. Amtskolekonsulenten for Frederiksborg amt skrev tilbage, at han ikke mente at kunne kritisere lærerpersonalet, da indberetningspligten for lærerne kun omfattede tunghøre, svagtseende og åndssvage, men altså ikke ordblinde. Heller ikke skolen kan klandres, for de har givet drengen specialundervisning. Amtskolekonsulenten konkluderede derfor, at fejlen må søges i "systemet".

Så den kedelige sag endte altså med, at konsulenten anbefalede, at der skulle gennemføres en mere effektiv specialundervisning af børn med læsevanskeligheder, og at skolelederne fik pligt til at foretage indberetning, når skolerne skønner, at man ikke kan yde fyldestgørende undervisning.

Flere udvidelser og moderniseringer

Da byggeriet i Hornbæk stod færdigt, fortsatte man i Hellebæk. Her godkendte Skoledirektionen en udvidelse i 1954 med 4 klasselokaler, lægeværelse, lærerværelse + sløjdrum og materialerum i kælderens. Også i Espergærde, Snekkersten og Tikøb var der byggeri i denne periode. Og ved Hellebæk Skole kom bl.a. en ny gymnastiksal, der dog først stod færdig i 1962.

Netop 1950'erne betød stadige udvidelser og moderniseringer på næsten alle skolerne i kommunen. Som en konsekvens af dette udnævntes den daværende skoleinspektør på Hornbæk Skole, Kaj Eusebius Jacobsen i 1960 til stadsskoleinspektør. Som sådan fungerede Eusebius Jacobsen frem til kommunesammenlægningen i 1970.

Nyrup skole degraderes

En enkelt undtagelse var der dog fra denne udvikling. I 1948 - kun 14 år efter at Nyrup blev bygget, foreslog Tikøb Kommunes skoleudvalg at nedlægge skolen! I februar 1949 var man dog blevet lidt mildere stemt og foreslog i stedet, at man kunne opretholde Nyrup Skole som en 4-klasset skole - og flytte de tre ældste årgange til Espergærde Skole. Som modtræk mod disse forslag fremkom man fra lokal side med forslag om at udvide Nyrup Skole m.h.p. at kunne gøre den købstadsordnet som de øvrige skoler i kommunen. Skoleudvalg og Sogneråd foretrak imidlertid modellen med de fire klasser. Skolekommissionen var imidlertid

af den opfattelse, at Nyrup Skole skulle opretholdes som en 5-klasset skole. Indstillingen i august 1951 var enstemmig og begrundedes med, at dermed kunne man skabe en varig ordening for skolen. Amtsskolekonsulent L.C. Jensen var enig i forslaget.

Da sagen kom for i sognerådet i november 1951, skete det uden indstilling fra skoleudvalget. Sagen var blevet "en varm kartoffel". Sagen udsattes en måned, men sognerådet holdt fast i, at skolen fra og med 1. april 1952 skulle omdannes til en 4-klasset skole, og de ældste tre klasser overføres til Espergærde, Nygaard eller Tikøb Skole.

Skolestrejke i 4 måneder

I Kvistgaard-Nyrup og omegn vakte beslutningen stor vrede. Ved et protestmøde sagde formanden for forældreforeningen Jens Ninn bl.a., at beslutningen var en alvorlig forringelse af Kvistgaards udviklingsmuligheder. Hertil svarede sognerådsformand William Petersen, at hvis børnetallet senere stiger, vil man tage sagen op igen - og tilføjede: "*Ingen tænker på helt at nedlægge skolen*". Sognerådsmedlem Folmer Christensen fandt, at en udbygning af skolen ville betyde en kommunal udgift på 200.000 kr., hvilket var urealistisk. En af forældrene, Evald Hansen mente, at "*hvis Sogneraadet ikke vil høre, saa maa man tage drastiske Midler i brug - og holde Børnene hjemme fra Skole*".

Sognerådet har sikkert opfattet dette som en tom trussel i en ophedet debat. Men da skoleåret startede den 1. april 1952, stod 30 pladser i Espergærde Skole tomme. Et af skolekommissionens medlemmer, plantageejer H. Lyngby Rasmussen, udtrådte endvidere i protest over, at sognerådet helt havde negligeret skolekommissionens enstemmige beslutning. Han så ingen nytte i at arbejde i kommissionen, når sognerådet alligevel ikke lyttede.

Strejken blev i første omgang betragtet roligt af sognerådet. Man afventede stille og roligt de klagesager, der blev behandlet i Skoledirektionen og Undervisningsministeriet og forventede, at når forældrene indså, at sagen ikke kunne ændres, så ville strejken blive afblæst. Imidlertid svarede Undervisningsministeriet først den 12. juni - 2½ måned efter skoleårets start. Og dernæst var det uventet, at ministeriet ikke umiddelbart godkendte beslutningen - men anmodede om en genforhandling i hhv. skolekommission og sogneråd.

Den 24. juni holdt begge instanser krisemøde - hver for sig og samlet. Uenigheden var dog stadig udtalt. Men ved sognerådets endelige behandling af sagen fastholdt 15 medlemmer den 4-klassede skole. Først ved skolesommerferien slutning den 11. august opgav forældrene skolestrejken, der på dette tidspunkt havde varet over 4 måneder. Det skete efter, at Undervisningsministeriet den 4. august havde besluttet at stadfæste sognerådets beslutning.

Skoleloven af 1958

I foråret 1955 arbejdede skolekommissionen med et forslag til en helt ny skolestruktur i kommunen. Forslaget indebar, at der skulle etableres to hovedskoler - en i Espergærde og en i Hornbæk - og dertil fem 5-klassede grundskoler i hhv. Hellebæk, Nygaard, Tikøb, Nyrup og Snekkersten. I forslaget indgik også overvejelser om helt at nedlægge Nyrup Skole. Imidlertid var en ny skolelov på trapperne. En lov, der bl.a. ville afskaffe den gammeldags mellem-skole og indføre en 7-årig grundskole med overbygninger i form af 8.-10. skoleår eller en 3-årig realafdeling. Denne reform - skoleloven af 1958 - indebar at man ikke længere kunne skelne mellem købstad- og landsbyordnede skoler. Fag, timetal, antal skoledage skulle nu være ens for alle.

På baggrund af denne nye lov, drøftedes derfor atter en ny skolestruktur. Særlig bankede

Tikøb Kommunes Ungdomsskole

De nuværende ungdomsskoler har egentlig rødder i den undervisning, som landsbylærerne frivilligt og ulønnet gav til egnens ungdom i vinteraftenerne igennem 1800-tallet. Imidlertid kom der først i 1942 en lov, der påbød købstæder og større landkommuner at etablere en ungdomsskole for ufaglærte unge mellem 14 og 18 år.

I Tikøb Kommune etableredes ungdomsskoler i Espergærde og Hellebæk i sæsonen 1942-43. Senere oprettedes også skoler i Hornbæk, Snekkersten, Tikøb og Nygaard. De godt 200 elever var altså spredt på 6 skoler. Det gav meget få udbudsmuligheder på hver skole.

Tikøb Kommunes Ungdomsskolenævn - under ledelse af førstelærer Peter Jensen - arbejdede med at samle ungdomsskolerne på ét sted. Og da det i 1961 besluttedes at bygge Mørdrupskolen, blev det også besluttet, at her skulle den samlede ungdomsskole have til huse. Eleverne skulle så transporteres med busser. Til leder af skolen udnævntes Arne Hedegaard - og skolen blev en succes fra starten med næsten det dobbelte elevantal. I TKU's sidste sæson 1969/70 havde skolen 522 elever. Fra 1974 benævntes skolen Espergærde Ungdomsskole.

Den nye skole, som fik navnet Mørdrupskolen under bygning i sommeren 1962. Skolens 1. etape indviedes i august 1963. Derved blev Espergærde Skole aflastet og Nyrup Skole nedlagt. Fotografen har stået på Hovvej - vejen "Rugmarken" er endnu ikke anlagt. (Foto: Christian Sørensen)

Ved skoleårets begyndelse i august 1969 tog man ved Tikøb Skole denne vinkelformede terranbygning i anvendelse.

Kaj Eusebius Jacobsen (f. 1905) kom til Hornbæk Skole som inspektør i 1945. Fra 1960 til 1970 stadsskoleinspektør i Tikøb Kommune.

en løsning i Espergærde-området på. Espergærde Skole var på trods af gentagne udvidelser for lille, og i november 1959 vedtog Det kulturelle Udvalg (som skolesager hørte under i perioden 1958-62) et skitseforslag til en ny skole i Mørdrup.

Den 21. november 1961 vedtog sognerådet en ny skoleordning. Espergærde, Hornbæk og den nye skole i Mørdrup skulle være eksamensskoler. Hellebæk, Nygaard og Snekkersten 7-klassede skoler, Tikøb 5-klasset og Nyrup nedlægges.

Mørdrupskolen

Ændringen, der selvfølgelig ikke skete uden nye protester fra Kvistgaard-området, blev bragt til udførelse pr. 1. august 1963. I praksis skete det ved, at Nyrup Skoles elever og lærere blev overført til nye bygninger. Disse nye bygninger var Mørdrupskolen. Derved opnåede man, at førstelærer Peter Jensen automatisk kunne fortsætte som skoleleder. Troede man. Undervisningsministeriet forlangte imidlertid stillingen opløst - hvilket den selvfølgelig blev. Af de mange ansøgere til den attraktive stilling valgtes imidlertid - Peter Jensen!

Den nye skole i Mørdrup var fra starten en stor skole - men da hele Mørdrup og Tibberup-området netop i disse år udbyggedes kraftigt, steg børnetallet dramatisk. Anden etape af skolen stod klar allerede i 1965.

Skolevæsenet vokser og vokser

Også i Hellebæk måtte man atter udvide. I 1965-66 udvidedes her med 7 klasselokaler og 2 faglokaler. Dermed kunne man også her oprette en realafdeling. I Tikøb blev der opsat midlertidige pavillonbygninger i 1966-67 - og i 1969 endnu en pavillon i Snekkersten.

I skoleåret 1964/65 undervistes i kommunens skolevæsen 2.310 elever af 116 lærere. I skoleåret 1968/69 var disse tal vokset til 2.773 elever og 160 lærere.

På dette tidspunkt var den næste skole allerede under bygning. Det var en ny skole i Tibberup, som planlagdes til at stå færdig ved skoleårets begyndelse i 1970. På tegnebrættet var tillige en ny skole på Borupgaardområdet. Begge disse skoler blev dog først indviet, da Tikøb Kommune var en saga blot.

Fra bogsamling til folkebibliotek og bogbus

De bogsamlinger, der etableredes i 1800-tallet skete på privat initiativ. Udgangspunktet ved oprettelsen af i alt 8 biblioteker i 1939 var meget lavt - men 30 år senere havde Tikøb Kommune det fjerde største biblioteksvæsen i amtet. Og som den første kommune i Danmark sætter Tikøb Kommune en bogbus i drift - for at dække de små bysamfund...

Det var to forskellige mænd, der var dybt involveret i etableringen af Tikøb Kommunes første "Sognebogsamling" og den dertil knyttede læseforening. Idéen var Christian Hansens - han var førstelærer i Tikøb og dybt engageret i at få gang i den lokale folkeoplysning. Det vanskelige var imidlertid at finde pengene til indkøb af en sådan bogsamling.

Redningen blev maleren, digteren og forfatteren Holger Drachmann. Han var netop i sommeren 1876 på besøg i Tikøb. Anledningen var sørgelig - begravelsen af en ung fisker fra Snekkersten. Ved begravelsen traf Drachmann førstelærer Christian Hansen, som han var i familie med og kendte fra sine mange besøg i Havreholm, hvor Christian Hansen tidligere havde været lærer.

Dette møde førte til, at Drachmann i en periode boede i Tikøb gamle skole - rytterskolen. Her skrev han i øvrigt nogle af sine bedste sømandsfortællinger. Drachmann ville ydermere gerne støtte Chr. Hansens forslag om oprettelse af en sognebogsamling i Tikøb Skole. Derfor skrev han på rekordtid en fornøjelig komedie, som blev kaldt "I den 11. time". Den blev opført på Tikøb Kro og gjorde så stor lykke, at den blev opført en snes gange for fulde huse. Indtægten fra disse forestillinger sikrede bogsamlingens oprettelse.

Dermed var det første lille bibliotek i Tikøb Kommune en realitet. Til at sikre driften oprettedes en læseforening, hvis regnskabsprotokol endnu er bevaret. Det står ikke helt klart hvad der skete med den første læseforening og den bogsamling som Christian Hansen således fik oprettet i Tikøb. Regnskabsprotokollen går kun frem til og med 1886.

Men som det fremgår af en notits fra Helsingør Avis den 7. februar 1910, så blev der da oprettet en ny læseforening i Tikøb. Der har m.a.o. antagelig forud været en periode, hvor "biblioteket" ikke var i funktion.

I løbet af de følgende år lykkedes det Tikøb Kommune at få en aftale med Nordsjællands Centralbibliotek i Helsingør om at lånere fra Tikøb Kommune vederlagsfrit kunne låne i Helsingør. Ordningen blev efterhånden utidssvarende, og fra flere sider blev der i 1936-37 udtrykt ønske om ordnede forhold og bedre betjening af borgerne på dette punkt.

En sørgelig affære

Og sandt at sige var kommunens "biblioteksvæsen" i 1930'erne en sørgelig affære. Samlin-

Førstelærer ved Tikøb Skole i perioden 1871-1906 Christian Hansen, var initiativtager til den første offentlige bogsamling i kommunen...

... og forfatteren Holger Drachmann var fødselshjælper.

Ny Læseforening i Tikøb. Paa et Møde i Onsdags blev der stiftet en ny Læseforening for Tikøb. Bestyrelsen kom til at bestaa af Lærer Hermann (Formand), Pastor Raae og Gæd. Lars Nielsen, Hørritsbøje, og der indmeldte sig streg ca. 40 Medlemmer. Bibliotheket er tænkt at skulle have Lokale i Skolen.

Notits i Helsingør Avis 1910.

gerne bestod groft sagt af mere eller mindre lasede børnebøger, der nærmest for et syns skyld var nummererede med en lille hvid seddel på ryggen, og som havde deres plads i et skab i et klasseværelse på kommunens forskellige skoler. På trods af en stor interesse for at låne disse lasede bøger, nøjedes sognerådet med efter ansøgning - hvert år at bevilge 50 eller 100 kr til hver bogsamling. "Bibliotekar" var selvfølgelig førstelæreren - der naturligvis heller ikke fik løn for dette ekstraarbejde.

Men i sommeren 1939 blev der nedsat et biblioteksudvalg bestående af sognerådsmedlemmerne Valdemar Jensen, H.M.Løvenvig, H. Knudsen og C.V. Hansen samt skolevæsenets repræsentanter: G. Gundersen, H.M.Jørgensen, H. Andreasson og Th. Mejnholdt. Dette udvalg fik bevilget penge til at etablere tre udlånssteder i hhv. Espergærde, Tikøb og Hornbæk.

Otte nye biblioteker

Og den 24. oktober 1939 kunne man ved en lille festlighed i Tikøb Skole indvie de nye biblioteker i Tikøb Kommune, nemlig de tre større biblioteker i Tikøb, Hornbæk og Espergærde skoler samt de mindre børnebiblioteker i hhv. Havreholm, Nygaard, Snekkersten, Nyrup og Hellebæk skoler. De sidste tre blev i 1949 ændret til almindelige voksenbiblioteker, medens dette var sket for Nygaards vedkommende allerede i 1941. Havreholm bibliotek blev nedlagt samtidig med skolen i 1940.

Men i 1939 skulle der jo så også udpeges nogle bibliotekarer - og det blev naturligvis lærere ved de enkelte skoler, der kom til at stå i spidsen for de lokale biblioteker. I Tikøb

Det var her på Tikøb skole, at kommunens biblioteksvæsen begyndte, men starten var yderst beskedent. Det er skolebygningen - den gamle rytterskole - midt i billedet. Lærerboligen ses lige til højre herfor. Tegningen er fra 1908.

Espergærde Skole fik også en afdeling af Tikøb Kommunes Biblioteker ved oprettelsen i 1939 - men først fra 1951 blev Espergærde hovedbibliotek for kommunen. Det skete samtidig med ansættelsen af lærer Joen Nattestad som hovedbibliotekar.

Bogbestanden gennem årene

1942: 4.377 bind
 1953: 13.393 bind
 1958: 20.643 bind
 1969: 69.623 bind

således Erik Mortensen, i Nygaard Peter Jensen, H.M. Jørgensen i Havreholm. Aage M. Rasmussen i Snekkersten, Svend Westengaard Hildinge i Hellebæk, Johannes Jensen i Hornbæk og Arne Meyling i Espergærde.

Afdelingen i Tikøb var hovedbibliotek og læreren her den ledende bibliotekar. Til at styre biblioteksvæsenet valgtes en 7-mands bestyrelse bestående af 4 sognerådsmedlemmer, en skoleleder og to lærere. Alle borgere i Tikøb Kommune kunne herefter få adgang til at låne bøger med hjem. Desuden kunne Tikøb-borgerne også få adgang til Nordsjællands Centralbibliotek i Helsingør på samme vilkår som beboerne i Helsingør.

Espergærde Skole bliver hovedafdeling

Fra 1951 blev afdelingen i Espergærde udnævnt til at være hovedafdeling. Men åbningstiderne var endnu ganske beskedne - kun 4 timer ugentligt. Få år efter øgedes dette til 10 timer, men det var et ofte kritiseret punkt bl.a. fra tilflyttere, at åbningstiderne var så korte. Derimod var der ros i disse år fra landliggerne, som kun anvendte bibliotekerne i de få sommermåneder. Mange landliggere fandt det nemlig overraskende nemt at låne ellers svært tilgængelige bøger her - simpelthen fordi efterspørgslen på populære bøger var langt mindre end f.eks. i København.

Stillingen som hovedbibliotekar var indtil 1954 fortsat en stilling, der blev varetaget af en lærer - ved siden af undervisningen. Men nu var tiden inde til at ansætte en faguddannet bibliotekar, der skulle beskæftige sig med biblioteket som en heldagsstilling. Valget faldt på bibliotekar John Larsen, der hidtil havde været ansat ved Centralbiblioteket i Vejle.

Samtidig med bibliotekets udvikling på Espergærde Skole, skete der også en stadig udvikling af det lille museum, som Arne Meyling havde startet på skolen. Sålænge museumslederen og bibliotekaren begge hed Arne Meyling, gav det ikke anledning til problemer, men senere opstod der en evig kamp om lokalerne og deres brug.

Valdemar Bentin Jensen (f. 1895) drev anlægsgartnervirksomhed i Snekkersten fra 1926. I perioden 1933-50 var Valdemar Jensen medlem af Tikøb Sogneråd valgt for socialdemokraterne.

Harald Knudsen (1896-1988) tømrermester i Kvistgaard fra 1920. Medlem af sognerådet 1937-46 og af amtsrådet 1946-58 - valgt af venstre.

"Radisen" var egentlig bygget som privat bolig og derfor ikke særlig velegnet til biblioteksformål. Bygningen viste sig også for lille - og blev derfor udbygget med en pavillonbygning i 1967.

Indtil 1958 var biblioteksvæsenet i Tikøb Kommune et samlet voksen-, børne- og skolebibliotek. men fra 1. april 1958 udskiltes børnebiblioteksvæsenet. Medvirkende til denne nyordning var desuden, at Statens Bibliotekssyn i 1956 havde påpeget, at kommunen kun rådede over en børnebogbestand på ca 2 bind pr skoleelev. Det var efter tilsynets mening alt for lidt - og hele området skulle opprioriteres. For at opnå det maximale statstilskud på 80% måtte forholdene derfor forbedres - også selvom det betød en merudgift for kommunen på 15.000 kr om året.

Samarbejdet med Centralbiblioteket

Allerede fra 1936 havde der fra Centralbiblioteket i Helsingør kørt en såkaldt "bogbil" ud til amtets øvrige biblioteker. Ordningen var kommet i stand, fordi Helsingør lå meget langt væk for nogle kommuners vedkommende, og for at modvirke dette iværksattes denne ordning. Den fik særlig betydning for Tikøb Kommune, idet kommunens 7 biblioteker fik stor gavn af denne regelmæssige forbindelse med Helsingør. Imidlertid måtte kørslen indstilles fra den 1. april 1943 p.g.a. besættelsestidens indskrænkninger. Kørslen blev genoptaget i efteråret 1945 - men fem år senere overgik kørslen til en privat vognmand.

Samarbejdet med Centralbiblioteket medførte tillige, at der i 1953-54 etableredes lokale udlån tre steder i Tikøb Kommune - nemlig Statsfængslet i Horserød, på kurhjemmet Ørsholt samt på Hornbæk Kurbad.

I 1957 besluttedes det at oprette et særskilt børnebibliotek, og til at lede denne afdeling ansattes bibliotekar Inge Bruce fra Holte. Blandt ansøgerne var også bibliotekar Per Højholt Jørgensen - den senere bekendte forfatter til "Gittes Monologer". Inge Bruce afløstes den 1. februar 1961 af fru Aase Ørting som børnebibliotekar.

Da hovedbiblioteket i 1960 flyttede fra Espergærde Skole til "Radisen", blev en afdeling tilbage på Espergærde Skole. Det var børne- og skolebiblioteket. Men senere, da Mørdrup-

På billedet ses, hvorledes biblioteket var indrettet i bygningen. Det var ret trangt med pladsen. Bøgerne måtte i flere tilfælde stables eller stilles på den anden led for at være der. Dengang klarede man sig med skuffer med tusindvis af kartotekskort - og fik ellers hjælp af bibliotekaren, der kunne huske en stor del af samlingen, og hvor bøgerne stod... På billedet ses tidsskrifthylden og det beskedne læseselskabsråde.

Da Tikøb Kommunes bogbus - specialbygget på Tibberup Karosserifabrik - blev indsat i 1963, var det Danmarks eneste. Først fem år senere fik den følgeskab i andre kommuner. Til højre et kig ind i bogbussens indre. Bibliotekar Jens Grønbech ses til venstre, og længst væk ses bussens chauffør og hjælpebibliotekar, Carl Pedersen. I 1974 afløstes bogbussen af en ny moderne bus.

skolens 2. etape var en realitet, flyttede denne hovedafdeling til Mørdrupskolen, men man bibeholdt stadig en afdeling på Espergærde Skole. De tre afdelinger fortsatte således frem til 13. januar 1975, da de to børneafdelinger blev slået sammen og flyttet til en helt ny lokalitet nemlig i et tidligere pengeinstitut på Kløvermarken 8. Her havde Børneafdelingen således sit hjemsted indtil 1982. Bygningerne blev efterfølgende indrettet til dagcenter for ældre og pensionister ("Oasen").

Danmarks første bogbus

Men indtil 1963 var der stadig de mindre biblioteksfilialer rundt om i den vidtstrakte kommune. Disse små biblioteker var endnu placeret på skolerne, og der var således filialer på hhv. Snekkersten, Nyrup, Nygaard, Tikøb, Hellebæk og Hornbæk skoler. Imidlertid var der i disse mindre filialer kun åbent to x to timer om ugen - nogle steder endnu bestyret af en lærer. Ikke kun åbningstiderne var begrænsede - det var bogmængden også.

Til afløsning af alle disse små biblioteksfilialer, blev der i stedet i 1963 indført en bogbusordning. Det var Danmarks første bogbus, men idéen var ikke ny. Der havde på det tidspunkt allerede i flere år kørt bogbusser i flere af vore nabolande.

Den første låner i bogbussen var fru Johanne Pedersen, Nørrevej i Snekkersten. Det skete den 7. oktober 1963. Ændringen var dog i starten ikke populær blandt brugerne - og der var derfor en begrænset søgning i bogbussen. Men det ændrede sig snart. Bogbussen havde fra starten 27 stoppesteder rundt i kommunen. Alle bysamfund - også de helt små - fik mindst en gang om ugen besøg af bogbussen. Dog var der ingen bogbusstoppesteder i Espergærde-området - selvfølgelig fordi man dér havde et bibliotek med daglige åbningstider.

Kommunebibliotekar Bent W. Andersen tiltrådte sit embede den 1. juni 1961.

Amtets biblioteker i 1969:

Året før kommunesammenlægningen i 1970 var Tikøb Kommunes biblioteksvæsen amtets fjerde største:

1. Helsingør	150.992 bind
2. Hillerød	104.817 bind
3. Birkerød	84.840 bind
4. Tikøb	69.623 bind
5. Hørsholm	63.384 bind

Vejene i kommunen

I 1793 blev det bestemt fra statens side, at der skulle ske en fordeling af vejvæsenets opgaver bl.a. til sognets husmænd og indsiddere. Og da Sogneforstanderskabet overtog administrationen af denne funktion i 1842, så var det stadigvæk præget af denne gamle ordning...

Carl Vilhelm Hansen (f. 1875) var uddannet gartner og blev ansat som gartner ved Tibberupgaard i 1907. Han var bl.a. formand for Espergærde-Snekkersten og Omegns Brugsforening og næstformand for Rørtang og Omegns Sygekasse. Han blev første gang valgt til Tikøb Sogneråd i 1925 for Det Radikale Venstre. Her sad han til 1929, men blev så genvalgt i 1933, hvorefter han havde sæde i rådet frem til 1946. Fra 1937 var han næstformand i sognerådet, og da sognerådsformand Oscar Hermann Sandell i september 1945 nedlagde formandsposten, blev C.V. Hansen formand i den tilbageværende del af valgperioden frem til 1. april 1946.

Pligtarbejde for husmændene

Allerede i 1793 var det blevet pålagt husmænd og indsiddere at udføre arbejde en dag om året for vejvæsenet. Den såkaldte "vejdag" var ikke populær, og mange forsøgte sig gennem tiden at undgå denne kedelige pligt.

I 1842 modtog Frederiksborg Amt således en ansøgning fra husmand Anders Rasmussen i Harreshøj, hvori han bad sig fritaget for vejarbejde på grund af alder og svagelighed. Amtet sendte imidlertid sagen til udtalelse i sogneforstanderskabet - og her lagde man ikke fingrene imellem:

"I Forordningen fra 1793 er der altsaa ikke Spørgsmaal om nogen Alder, kuns at Husmanden eller Indsidderen er Arbeidsfør, og at Anders Rasmussen er arbeidsfør er en Sandhed, hvilket end ydermere kan godtgjøres deraf, at han aarlig har arbejdet i de kongelige Skove lige med de bedre Arbeidere, og naar en Mand kan forlade sit Hjem for at arbejde i sin private Virksomhed, maa han dog ogsaa een Dag om Aaret kunne være fra sit Hjem for at tjene det Offentlige"

Sogneforstanderskabet mente endvidere, at skulle Anders Rasmussen fritages, så ville mange husmænd og indsiddere skulle fritages. Og så benyttede man lejlighed til at svirpe amtet om næsen med denne salve:

"Vi kunne desuden af Erfaring forsikre at det ofte har hændet at de Personer, som Amtet har fritaget for offentligt Pligtarbejde, have ladet sig leie af Andre til Vejarbejde.... Det er som oftest mere Modvilie end virkelig Svaghed, som foranlediger Vedkommende til at fremkomme med med Begjæring om at fritages for offentligt Arbejde, og er dette in Specie Tilfældet med Anders Rasmussen, der ingenlunde er svagelig"

På baggrund af en lignende ansøgning fra parcellist Nicolai Pedersen af Nyrup Overdrev, der også havde bedt sig fritaget p.g.a. alder og svagelighed, svarede sogneforstanderskabet, at det kunne umuligt passe, da han i hele den forløbne sommer havde haft fast arbejde på Fairyhill hos brygger Jeppesen. Desforuden påpegede sogneforstanderskabet, at han også var kurvemager - og skrev bl.a.:

"Det er oftest ikkun Modvilie og Mangel paa Sands for det Almindeliges Vel, som lede saadanne Ansøgere som Nicolai Pedersen"

En lignende ansøgning fra husmand Ludvig Julius Johansen Nærum i Holmene fik disse ord med på vejen:

"... hans ringe Omstændigheder fornemmelig maa tilskrives Mangel paa Arbeidslyst, der efter Forstanderskabets Overbeviisning ogsaa ligger til Grund for hans Andragende om fritagelse for Vejarbejde."

En slet skjult sarkasme kommer til udtryk i kommentaren til husfæster i Holmene, Nicolai Møllers ansøgning om fritagelse for vejarbejde. Sogneforstanderskabet skrev bl.a.:

"Hans Forfatning er ingenlunde saa ringe, at han ikke, hvis Sygdomstilfælde da just skulde indtræffe, naar Manden var tilsagt til Vejarbejde, skulde kunne leie for sig."

Der hentydes altså til, at Nicolai Møller normalt ikke fejler noget, og skulle det "tilfældigvis" ske, at han er syg den pågældende dag, hvor vejarbejdet finder sted, så må han leje en mand til at gøre det - underforstået, at det har han råd til, for han er ellers ikke syg de andre dage!

Sogneforstanderskabets vejkomitéer

Antallet af sager vedr. vejvæsenet øgedes med tiden i antal. I de første mange år vedsattes ad hoc udvalg eller som man dengang kaldte det, kommissioner, til at se på sagen og komme med indstilling til sogneforstanderskabet. I slutningen af 1850'erne blev man imidlertid enige om, at det var mere formålstjenligt at nedsætte to faste kommissioner til varetagelse af disse opgaver. Af praktiske grunde nedsattes således både en "Vejcommission for Sognets nordre Deel" samt en "Vejcommission for Sognets søndre Deel". Til begge kommissioner valgtes tre mand af sogneforstanderskabets midte. Fra og med 1859 valgtes disse to kommissioner fast hvert tredje år - og man kan med fuld ret sige, at disse var Tikøb Kommunes første stående udvalg. Stående udvalg kendtes ikke i andre sognekommuner på den tid.

In Natura

Spørgsmålet om vejarbejdets fortsatte udførelse "in natura", d.v.s. at de vejpligtige selv udførte arbejdet - eller om det skulle overgå til at udliciteres og betales af de vejpligtige, var en sag, der flere gange kom til diskussion. Også Amdtsraadet blandede sig i debatten, bl.a. i oktober 1873, hvor de henstillede til sognerådet at overgå til, at vejarbejdet blev udført via licitation. Men sognerådet fastholdt med 14 stemmer mod 5, at bibeholde det gamle system. Men der gik kun yderligere et par år, så måtte sognerådet indse, at tiden var løbet fra det gamle system. I første omgang prøvede man dog at lave et kompromis, idet det kun var den del af vejarbejdet, der påhvilede hartkornsejerne, der skulle overgå til licitation. Derimod skulle de uformuende husmænd fortsat selv udføre deres del af arbejdet in natura.

Den gik imidlertid ikke. Amtet afgjorde, at licitationen af kommunens 14 mil (= ca. 105 km) veje gjaldt både husmænd og hartkornsejere. Og i 1876 begyndte den nye ordning med omfattende licitationer, hvor det så viste sig, at vedligeholdelsen af de enkelte strækninger som oftest alligevel blev udført af de samme gårdejere og proprietærer, som havde haft byrden før nyordningen. Forskellen var nu blot, at de fik penge for vedligeholdelsen.

Brolægningen forsvinder

Fra 1872 optræder et fænomen i Tikøb Kommune, som ikke umiddelbart kan forklares med sikkerhed. De gamle brolægninger igennem landsbyerne blev nemlig taget op, slået til skærver og lagt ud som nye kørebaner. Sandsynligheden taler for, at disse gamle brolægninger ikke har været med de fint tilhugne, kubiske chaussé-sten, som vi kender i købstæderne eller fra de nyere brolægninger. Derimod har de gamle brolægninger i landsbyerne antageligt kun været af groft tilhugne marksten - altså stenlagte vejstrækninger, som dem vi kender fra den gamle Kongevej igennem Nyrup Hegn.

Hvor langt tilbage i tiden denne form for brolægning havde været i landsbyerne kendes ikke - om vejhistorie i middelalderen samt i 1500- og 1600-tallet kendes meget lidt.

Om vejtræers nytte

I midten af 1880'erne blev det vedtaget af Tikøb sogneråd, at der hvert år skulle plantes træer langs med sognets landeveje. Årsagen til disse plantninger var, at man dermed gjorde vejsikkerheden større - især om natten. Frederik Olsen fra gården Rolighed ved Mørdrup måtte dog i et læserbrev i 1887 minde sognerådet om, at man havde glemt at plante disse træer. Det førte til, at sognerådsmedlem Anders Nielsen fra Jonstrup i det følgende møde tog sagen op og gjorde gældende, at træerne især var gode for trafikken om vinteren, hvor det ofte var mørkt og svært fremkommeligt p.g.a. sne. Sognerådet besluttede derfor at hæve beløbet med 25% og bede de vejdelegerede om at fremme sagen.

Anders Nielsen (1844-1901) ejede Sandbakkegaard i Jonstrup fra 1870 til sin død. Han var sognefoged i 20 år og medlem af Tikøb Sogneråd i årene 1886-97. Han var gift med Martine f. Petersen.

Færdselsreglerne fra 9. april 1903

§ 1. Tilladelsen til at færdes med Automobiler indskrænkes til at gælde efternævnte Landeveje: Smidstrup-Helsingør (Strandvejen); Rudegaard-Helsingør (Kongevejen); Brønsholm-Fredensborg; Rudegaard-Hillerød; Hillerød-Helsingør; Hillerød-Frederiksværk; Frederiksværk-Helsingør; Hillerød-Slangerup; Frederikssund-Slangerup; Frederikssund-Kregome; Paa Strandvejen (Smidstrup-Helsingør) er det i Tiden mellem 16. April og 30. September forbudt at køre med Vognene paa Søn- og Helligdage samt paa andre Dage, paa hvilket stærk Færdsel kan ventes, naar derom er udstedt Bekendtgørelse fra Politiet.

§ 2. Motorvognenes Højde med Belæsning maa ikke overstige 5 Alen og deres største Bredde ikke 3 Alen. Naar Vognene ere bestemte til Fragtkørsel eller til at føre over 6 Personer, skulle deres Hjulfølge være mindst 5 Tommer brede.

§ 3. Den til Automobilerne anvendte Drivkraft maa virke uden Støj og uden Udstrømning af Røg eller Damp.

§ 4. Paahæftning af Vogne tillades ikke.

§ 5. Motorvognene maa intet Steds køre hurtigere end en almindelig Vogn i jævnt Trav.

§ 6. Automobilerne skulle være forsynede med en Klokke, hvormed der skal ringes, naar Sammenstød kan befrygtes, med Lygter uden Reflektorer, som skulle holdes tændte fra en halv Time efter Solens Nedgang til en halv Time før dens Opgang, samt med Bremsapparater, som gøre det muligt at standse paa kort Strækning.

§ 7. Automobiler, Cyklister, Kørende og Ridende skulle vige tilbørlig til Side for hinanden efter de for Vejfarende hidtil gældende Regler, saaledes, at de, naar de møde hinanden, hver især skulle vige af til højre, og den der bagfra vil passere uden om en anden, der færdes i samme Retning, skal holde sig til venstre for denne. Gaaende have fortrinsvis Ret til Færdsel paa Vejrabatterne og de derpaa nedtraadte Stier, hvor Køretøjer og Cykler af enhver Art samt Ridende ubetinget skulle vige til side for Gaaende.

§ 8. Skulle Automobiler køre uden om kørende eller ridende, maa Ringeapparatet i Tide benyttes og Automobilet holdes forsvarligt til Side. Under selve Forbikørslen maa Ringeapparatet ikke benyttes, og maa Farten ikke være stærkere end nødvendigt for at komme forbi.

Møde de kørende eller ridende, skal Motorvognens eller Motorcyklens Styrer strax standse, naar Kusken eller Rytteren gør Tegn til ham, eller han selv bliver Opmærksom paa, at Hestene eller Hesten viser Tegn paa Ængstelse.

(Udstedt i henhold til Lov af 4.2.1871 samt i henhold til Justitsministeriets skrivelse af 27.3. 1903)

KORT MEN KLART

Ved gennemlæsningen kan man jo ikke lade være med at tænke på, at færdselsreglerne altså kunne nedfældes i kun otte paragraffer. Den gik ikke i dag!

Men retfærdigvis skal det tilføjes, at der yderligere var nogle ting at tage vare på, før man begav sig ud på en automobiltur i 1903. F.eks. skulle man ansøge det pågældende sogneråd om tilladelse til at benytte sognevejene, ligesom der kunne være mange lokale forbud om kørsel af den ene eller anden grund.

I landsbyerne i Tikøb Kommune forsvandt brolægningen imidlertid stykke for stykke. Allerede i 1872 blev vejstrækningen forbi Tikøb Kro opbrudt, hugget og udlagt som skærver. I november 1875 fik Hans Larsen således udbetalt 40 kr for opbrydning af 45 favne (1 favn = 1,884 m) af Havreholm Gade. I oktober 1876 blev yderligere et stykke af Tikøb Gade opbrudt, hugget og belagt med skærver. Og måneden efter var også 75 favne af Gurte Gade og 45 favne af Plejelt Gade opbrudt. I december 1877 forvandlede Lille Esbønderup Gade til skærver.

Diverse vejarbejder

Broer over vandløb og vandlidende områder har man kendt siden oldtiden. I 1700-tallet blev flere træbroer erstattet med stenbyggede broer, bl.a. broen over Egebækken i Egebæksvang. Det var i 1774, at stenhugger Morten Ulrich for godt 58 rigsdaler lod opføre en stenbygget bro. Samme Morten Ulrich lod i årene før og efter opmure 14 stenbroer i det nordøstlige Nordsjælland, bl.a. broen ved Gurte Slotsruin i 1776.

Men vej- og brobyggeriet fortsatte naturligvis også i 1800-tallet. De nedsatte vejkommissioner under Sogneforstanderskabet havde hele tiden flere sager på forstanderskabets dagsorden. Arbejdet foregik på den måde, at vejkommissionens medlemmer selv opdagede eller blev gjort opmærksomme på, at en vejstrækning eller en bro trængte til reparation. Nogle gange fik kommissionen sogneforstanderskabets tilladelse først, men kommissionen havde mandat til selv at udføre enkelte arbejder. Eksempelvis meddelte "Vejkommissionen for Sognets nordre Deel" ved sogneforstanderskabets møde den 17. december 1872 at broen mellem Apperup og Aalsgaard var sunket og at det havde været nødvendigt at bygge en helt ny bro til en udgift af 25 rdl og 4 mark. Forstanderskabet godkendte udgiften.

Motorcyklister og automobiler

Kørslen med biler og motorcykler i starten af 1900-tallet gav anledning til mange problemer og bekymringer. Her er et par situationer fra 1914:

Da overretssagfører C. Levin, der boede i København, i vinteren 1914 havde lejet en villa i Hornbæk for den følgende sommer, ansøgte han - som reglerne foreskrev - Tikøb Sogneraad om at få anvist en vej til kørslen med sit automobil. Det gav anledning til følgende debat i Tikøb Sogneråd:

Formanden: Jeg har faaet Sogneraadets Tilladelse til at afgøre disse Sager, men siden da har vi behandlet forskellige andre saadanne Sager. Jeg vil anbefale, at Ruten anvises ad Nordre Strandvej.

N.Nielsen: Jeg slutter mig dertil.

Poulsen: Var det ikke rigtigt at fordele Trafikken, saaledes at Vej til Esromvejen ogsaa anvises?

A.Andersen: Jeg slutter mig hertil. Landliggerne paa Hornbæk skulde jo ogsaa gerne kunne køre til et Turistudflugtssted som Esrom.

Chr. Petersen finder ikke, at Borsholmvejen bør gives helt fri.

Formanden sympatiserer med, at der gives Tilladelse til Kørsel ad Borsholmvejen, saa at Trafikken fordeles.

N.Nielsen: Vi har hidtil strengt holdt os til at anvise kun een Vej, og Strandvejen er god. Vil man fra Hornbæk til Esrom, kan man køre til Helsingør og ad Esromvejen dertil.

Formanden synes herefter, at der er mest Stemning for at give Tilladelse til begge Veje, og Beboerne i Kommunen bør have Ret til at køre nærmeste Vej til Esrom. Lad os give Tilladelse til Strandvejen og fra Hornbæk og Borsholmvejen til Esromvejen og benytte denne Tilladelse som Rettesnor for Formanden ved Fremtidige Tilladelser.

KORT OM SOGNERÅDS- MEDLEMMERNE I 1914:

Formanden hed i 1914 J. C. A. Larsen, og var smedemester i Horserød, f. 1863, d. 1942. Han var sognerådsformand 1911-17, og folketingsmedlem for Venstre 1920-35.

N.Nielsen hed Niels til fornavn og var gaardejer i Plejelt.

Poulsen var muremester i Hornbæk og blev iøvrigt senere sognerådsformand. Fornavn: Carl.

A.Andersen: August Andersen var snedkermester i Hornbæk Chr. Petersen var gårdejer i Borsholm, og blev senere sognerådsformand.

Harboe var forpagter af Hellebækgaard og meget aktiv i landbrugskredse. Hans fulde navn var Ludvig Ferdinand Holst Harboe.

Ellekilde hed Gudmund til fornavn og var tømrermester i Boderne. Også han blev formand for sognerådet i en senere periode.

Willumsen var fisker i Snekkersten og hed Thorvald til fornavn.

Jens Carl August Larsen (1863-1942) - "Smeden fra Horserød" - var en populær sognerådsformand i perioden 1910-17. Han var søn af smedemester i Horserød Lars Olsen og hustru Caroline f. Jensen og blev udlært som smed samme sted. Han overtog forældrenes smedemestervirksomhed i 1895 og drev dertil et mindre landbrug. Han blev medlem af Tikøb sogneråd i 1906. Efter sin formandstid stillede han op til folketingsvalget i 1918 for Venstre, men blev først valgt ved valget i april 1920. Han genvalgtes ved de efterfølgende valg, men genopstillede ikke i 1935 p.g.a. alder. J. C. A. Larsen, som han oftest kaldtes, var gift med Anna Franck., datter af gårdejer Franck i Horserød. "Smeden fra Horserød" var i 1880'erne en stærk ven af skyttesagen, men det havde ikke gjort ham krigerisk - tværtimod. Han var kendt for sit lune - og kendt for med nogle få tørre bemærkninger at kunne pille en modstander ned.

Chr. Petersen: Formanden plejer ellers ikke at benytte nogen Rettesnor.

Formanden ønsker Bevis herfor.

Chr. Petersen: Der er flere Tilfælde.

Formanden: Jeg har givet Enkelte Tilladelse ved specielle Lejligheder til at køre ad forskellige Veje, bl.a. en Mand, der vilde herop og betale Skat.

Harboe: Det er en af de glædelige Tilladelser !

N.Nielsen: Det er for Landboerne heldigt at hindre, at vore unge Heste forskrækkes.

Poulsen tror netop, at det er praktisk langsomt at vænne Hestene til Automobilerne, og samtidig fordeles Trafikken.

Harboe: Det er molboagtigt at anvise Hornbækgæster at køre til Helsingør for at komme til Esrom!

Poulsen: Mange Landliggere vil være glade over, at de ikke er henvist til en Vej alene.

Harboe: Nielsens forslag om kun en Rute, gaar ud paa, at Automobiler ikke kommer i Nærheden af hans Ejendom, og det er ret egoistisk. Det er i Kommunens Interesse at imødekomme Landliggerne.

Forslaget om to køreveje til Hornbæk blev derefter vedtaget med 14 stemmer mod 1. Den ene vej til Hornbæk var herefter ad Strandvejen, den anden via Borsholm-Dale-Tikøb. Tophastigheden blev samtidig stadfæstet til 15 km i timen.

Dilemmaet

Dette var imidlertid kun én ud af talrige diskussioner om automobiler, deres køreruter, vægtgrænser, tidspunkter, fart m.v. Diskussionen handler i bund og grund om dilemmaet: begrænses bilkørslen, så får vi måske færre af de "indbringende" landliggere - men omvendt: Hvis der kommer flere biler, slides vejene, støj og støv blev forøget - og de lokale beboere blev generet.

Støvplagen

Først i 1920 sattes farten på Strandvejen op fra 15 km/t til 20 km/t. Til gengæld blev det værre og værre med en anden plage som følge af den øgede automobilkørsel: Støvet !

Vejene var jo endnu grusveje, kun i meget lille omfang var der tale om brolægninger i Tikøb Kommune. Det var derfor blandt den lokale Grundejerforenings fornemste opgaver at sørge for at der dagligt blev vandet på Strandvejen. Det var den billigste måde at binde støvet på. Grundejerforeningerne fik et tilskud til dette fra sognerådet, men måtte ellers selv betale. I 1920 skete der dog en forbedring, idet man belagde de større veje med clorcalcium - også dette bandt støvet, men holdt desværre kun højst et halvt år. Også andre forsøg med tjære forsøgte i disse år, hvor man godt nok kendte til at asfaltere - men det anså man for alt for dyr en løsning.

Automobiljammer

Ved et senere sognerådsmøde i 1914 var der atter "automobiljammer":

Ellekilde klagede stærkt over Forholdene paa Nordre Strandvej og ønskede strengere Kontrol med dem, der kører. Motorcyklister jager afsted og tuder, som om de var vilde, og gør Egnen usikker.

Harboe havde en Dag i Hornbæk set 8 Motorcyklister fare rundt som vilde, ganske tilstøvede og med forvildede Kvinder bagpaa.

Poulsen sluttede sig til *Harboe*, og nævnte at i Paasken har Automobilkørslen i Hornbæk været utaalelig. Støvet har staaet stille som en Mur.

Snekastning ved Skotterup i vinteren 1942.

Netop snekastning var et af de mest forhadte af de pålæg, som sognerådet kunne give beboerne. Sognerådet udpegede således en snefoged i hvert distrikt, og det var så hans opgave at udkommandere det mandskab, der skulle rydde vejene. En udpeget mand kunne godt slippe for snefyndingen - hvis han betalte en anden for at besørge hvervet. (Foto: Henning Johannessen)

Lidt senere i 1914 blev det drøftet at frigive Mørdrupvejen for bilkørsel, men der blev hurtigt enighed i sognerådet om, at det var for tidligt. Derimod måtte gæster til Hagemann på Borupgaard gerne benytte Rørtangvej og Stationsvej i Snekkersten - men kun såfremt der forud for hver kørsel blev ansøgt sognerådet om tilladelse og med angivelse af den pågældende bils indregistreringsnummer. Ved samme lejlighed blev det slået fast at sognets læger måtte køre på alle sognets veje såfremt de var i praksis.

Om sammenhængen mellem biler og gymnastik

Tidligt på året i 1914 behandlede Tikøb Sogneråd en ansøgning om tilskud til gymnastikundervisning i foreningen Frem i Snekkersten. I den anledning havde fisker Thorvald Wilumsen følgende betragtning:

"Gymnastikken er meget heldig, særlig for Damerne, der maa være gesvindte for at kunne springe til Side for Automobilerne, og som om Sommeren maa løbe en halv Mil eller klatre op i Træerne for at undgaa Støvet !"

Vejmænd

Ved sognerådets møde i november 1886 foreslog formanden, Carl Holstein, at man antog fire vejmande til at udføre størsteparten af vejvedligeholdelsen. Man tyggede lidt på forslaget - og der kom til at gå en rum tid før forslaget blev gennemført. Men forslaget varslede den ny tid, hvor vejarbejdet definitivt blev varetaget af betalt personale.

Snekastere ved Jonstrup får sig en hjertestyrkning og et hvil under snekastningen. Fotoet er antagelig fra besættelsesårene. Fra 1938 ophørte kommunen med at anvende snekastere "in natura". Efter den tid anvendtes alene snekastere, som blev betalt for arbejdet. (Foto i FLE)

Tikøb Kommunes gas- og vandværk

Det at skaffe vand til husholdningsbrug var oprindelig ikke en opgave, som kommunen tog sig af. Rundt om i landsbyerne havde man indtil slutningen af 1800-tallet klaret sig med private brønde - i enkelte tilfælde også fælles brønde for flere husstande. Og da de egentlige vandværker blev etableret, var det på privat initiativ.

Det var på privat initiativ at vandværket i Snekkersten blev etableret i 1908. Bag ønsket stod især mange landliggere, som var vant til at have vandværksvand i deres boliger i København - og som derfor ønskede at få denne bekvemmelighed også i deres sommerhuse. Til formålet nedsattes derfor i 1903 et udvalg, som skulle forberede oprettelsen af et vandværk og et gasværk for den sydlige del af Tikøb Kommune.

Det Danske Gascompagni

Efter at have forhandlet både med Tikøb Sogneråd og med "Det Danske Gascompagni" (DGC) blev der indbudt til et møde på Hotel Gefion i Espergærde den 19. august 1904. Her blev det besluttet at søge aftale med DGC, der ville etablere både vand- og gasforsyning. Ved samme lejlighed blev det besluttet at oprette en grundejerforening - den forening som nu bærer navnet "Borger- og Grundejerforeningen for Espergærde, Snekkersten m.v."

Det nyåbnede Snekkersten Vandværk fotograferet i 1908. Det var bygget og ejet af Det Danske Gascompagni (DGC) - som på trods af navnet var engelsk ejet. DGC drev kun dette ene vandværk, de øvrige aktiviteter var gasværker, bl.a. Helsingør Gasværk, der også leverede til dele af Tikøb Kommune.

Vandværket i Snekkersten lå på hjørnet af Rørtangvej og Mathilde Bruuns Vej og fungerede fra 1908 til 1969.

Efter at have stået tomme i en årrække, blev bygningerne i 1993 taget i brug af "Aktivitetshuset Springvandet", der er et tilbud til borgere, der er psykisk syge eller har psykiske problemer.

I 1907 gik DGC - under ledelse af ingeniør Thorvald Harfot - i gang med at opføre det første vandværk. DGC fik kontrakt på at drive værket i 25 år - og med udgangen af 1943 skulle værket så overgå til Tikøb Kommune. I perioden 1908-1942 blev vandværket bestyret af Axel Andersen og i perioden 1942-43 af førnævnte Th. Harfot, der i mellemtiden havde bestyret et gasværk i Nordtyskland.

Tikøb Kommune tager over

Men fra 1. januar 1945 overtog ingeniør Erik Petersen bestyrerposten - samtidig med kommunens overtagelse. Værket forsynede dog kun Sydkysten - i resten af kommunen var det privat drevne værker, der sørgede for vandforsyningen.

Hornbæk vandværk fra 1906 var det største med 1750 forbrugere - og det er endnu privat drevet. Selvom oprettelsen skete på privat og lokalt initiativ, så var Tikøb Kommunes medvirken både ønskelig og nødvendig. Hornbæk Skole skulle jo også have vandværksvand, så Tikøb Kommune indtrådte på lige fod med de øvrige interessenter. Det blev en slags blåstempling af foretagenet, der hurtigt blev en succes, ikke mindst blandt den tiltagende skare af landligere, der byggede sommerhuse på Horneby Sand.

Rundt i kommunen lå i hver landsby et vandværk - f.eks. i Tikøb, i Apperup, i Gurre, i Munkegaard og i Kvistgaard. Flere af disse værker blev overtaget af Tikøb Kommune, efterhånden som udviklingen løb fra værkernes kapacitet. Eksempelvis blev Kvistgaard Vandværk overtaget af kommunen fra 1. januar 1967, da de mange nye virksomheder i Kvistgaard oversteg værkets kapacitet. Værket blev herefter nedlagt, og byen forsynet fra Snekkersten Vandværk. Vandværkerne i Apperup og i Hellebæk-Aalsgaard blev overtaget af kommunen i 1968.

For at rense vandet, skal det løbe igennem det såkaldte filtersand. Dette sand skulle renses omhyggeligt før brug, hvilket ses på dette foto fra Snekkersten Vandværk i 1950'erne.

(Foto: Erik Petersen)

*Vandværksbestyrer **Erik Petersen** (f. 1914) - den første kommunale leder af et vandværk i Tikøb Kommune fra 1. januar 1945. Erik Petersen var ingeniør af uddannelse og gift med Tove Pagh f. Hansen (1916-2003)*

Da dette store iltningsanlæg blev sat i gang ved vandværket på Mathilde Bruuns Vej i Snekkersten, klagede nogle naboer over, at vandværksbestyreren kunne få sådan et fint springvand - for brugernes penge!

Snekkersten Vandværk blev indviet i december 1969 af sognerådsformand Karl Olsen og vandværksbestyrer Erik Petersen - kun ganske få måneder før kommunesammenlægningen. (Foto 2008)

Men det gamle Snekkersten Vandværk var også ved at være for lille og for umoderne. I midten af 1966 begyndte planlægningen derfor af et nyt vandværk, som skulle kunne forsyne hele Snekkersten-Espergærde-Kvistgaard området. Selve vandværksbygningen blev opført mellem de to jernbaner, og den første del af den vej, der senere skulle blive til Agnetevej blev anlagt som adgangsvej. Da vandværket stod klar til indvielse i 1969, skete det i samarbejde med Helsingør Købstadskommune, idet vandværket også skulle levere vand til en del af Helsingør by. Det nye vandværk havde nemlig en kapacitet på 1.600.000 kubikmeter vand om året, hvilket var nok til at forsyne 16.-18.000 personer.

Helsingørs vandværker i Tikøb Kommune

Helsingør Købstadskommune havde allerede i 1930'erne problemer med at forsyne købstaden med tilstrækkeligt vand. Derfor måtte man i 1931 etablere et nyt vandværk i Teglstrup Hegn. Ganske vist lå dette i Tikøb Kommune, men da det havde vist sig umuligt at finde tilstrækkeligt med vand i selve købstadskommunen, så måtte man have Landvæsenskommissionens tilladelse til at indvinde vand i nabokommunen. Dette lille stråttækte vandværk ved Gl. Hellebækvej klarede op til 40% af Helsingørs vandforbrug, men det viste sig hurtigt, at det ikke var nok. Derfor blev der i 1938 præsenteret nye planer for et vandværk i Egebæksvang. P.g.a. besættelsen blev planerne dog først realiseret i 1948, da det nye værk blev placeret på Rolighedsvej. Imod slutningen af 1960'erne måtte man atter i gang med at søge efter nye vandindvindingsområder - og denne gang fandt man på Hellebæk Avlsgaards arealer med tilstrækkeligt vand til at forsyne den såkaldt "høje zone" i Helsingør. Det nye Hellebækværk nåede dog ikke at blive færdigt før i maj 1971, da storkommunen var en realitet.

Helsingør Gasværk

Det var som nævnt ikke kun på vandområdet, at der allerede inden kommunesammenlægningen var et samarbejde mellem de to kommuner. Helsingør Gasværk var allerede opført i 1854 og qua samarbejdet med DGC om vandforsyningen til Tikøb Kommunes sydlige del, så var det også naturligt, at der blev indledt et samarbejde med det samme firma om levering

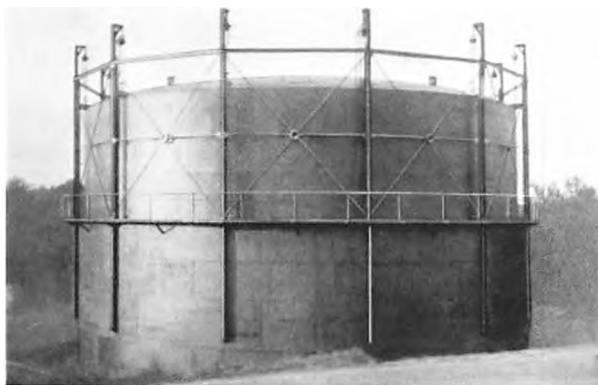

Arbejderne ved byggeriet af gasbeholderen på Tibberupvej i Tibberup, ca 1930.

af gas. I 1921 overtog Helsingør Købstadskommune gasværket og drev det til nedlæggelsen i 1977.

Leveringen af gas skete til hele kyststrækningen mod syd, d.v.s. Snekkersten, Skotterup, Espergærde, Tibberup samt også Humlebæk i Asminderød-Grønholt Kommune. For at opretholde et korrekt tryk i ledningerne blev det nødvendigt i starten af 1930'erne at opføre en trykgasbeholder i Tibberup.

Trykbeholderens materialer blev fremstillet på Helsingør Skibsværft. Beholderen, der havde adresse på Gl. Brovej (opr. Tibberupvej), stod frem til gasværkets nedlæggelse i 1977. (Foto ca. 1931)

Også i Hornbæk blev der gasforsyning, men her var der tale om et privat drevet gasværk, som blev indviet i 1913. Tikøb Kommune havde forkøbsret til værket, men valgte ikke at købe det, da det var til salg i 1943. Værket lukkede i 1958.

I Hellebæk-Aalsgaard var der i 30'erne planer om etablering af et privat gasværk, men da Tikøb Sogneråd ikke ville give tilladelse til det, blev sagen henlagt.

Jens Peter Thomsen (1873-1947) blev uddannet ved landbruget og købte i 1903 Stengaard i Tikøb. Han var medlem af mange bestyrelser, bl.a. amtsplanteavlforeningen, Hillerød Andels Svineslagteri og Tikøb Sogns Hjælpekasse. Thomsen var medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1929-33 - valgt for de konservative - samt medlem af Frederiksborg Amtsråd i perioden 1935-43.

Jens Peter Thomsen var gift med Agnes f. Knudsen (f. 1885).

Alfred Faber, ejer af Pensionat "Brødrenes Minde" i Hornbæk. Medlem af Tikøb Sogneråd 1943-50 valgt af de konservative.

Carl Petersen, brugsuddeler i Hellebæk, medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1943-57 - valgt for Socialdemokratiet.

Folmer Christensen, malermester i Skotterup, medlem af Tikøb Sogneråd 1950-62 - valgt for de konservative.

Hans Hansen, skolepedel ved Snekkersten Skole, medlem af Tikøb Sogneråd fra 1950 til 1956, hvor han døde midt i et sognerådsmøde (soc. dem.).

Teknisk Udvalgs mange opgaver

Det oprindelige vej- og kloakudvalg blev i 1937 ændret til at hedde Teknisk Udvalg. Her behandlede et stort "udvalg" af sager, f.eks. om veje, kloakker, skiltning, anlæg, vejbelysning, udstykninger, snerydning, licitationer, busruter, stier, vandløb, fragtruter, ekspropriationer, overenskomster vedr. kommunalt ansatte, byplaner, vejnavne, havnesager, lossepladser, etablering af benzintanke - og meget andet.

Det administrative bagland for Teknisk Udvalg havde haft et selvstændigt kontor, allerede da kommunkontoret lå i Tikøb. Der var imidlertid ikke plads til denne del af administrationen, da kommunkontoret flyttede ind i "Radisen" i Espergærde. Man lejede derfor en lille villa på Tikøbvej 4, hvor Teknisk Kontor så havde til huse indtil den 9. april 1958, hvor man flyttede over i Radisen. Her boede man så, indtil den nye administrationsbygning stod færdig i december 1958.

Det politiske udvalg bestod af 5 sognerådsmedlemmer. I den valgperiode, der sluttede 1. april 1962 sad følgende fem i udvalget: Søren Westergaard, Karl Olsen, Folmer Christensen, Julius Mathiasen og Knud Olsen.

Udvalget mødtes en eller to gange om måneden på administrationskontoret i Espergærde for at behandle de utallige sager, som hørte under udvalget. Og det var virkelig stort og småt, der blev behandlet:

Th. Lorentzen, Krogerupvej 5 ønskede opsat en vejlampe på Krogerupvej - den nuværende Sandvej i Tibberup - hvilket bevilgedes af udvalget.

Vognmændene E. & H. Øland i Hornbæk fik afslag på at oplægge deres fragtmandsrute mellem Hornbæk og København, således at den også kunne omfatte bl.a. Saunte, Borsholm, Horsørød og Nygaard. Udvalgets begrundelse var, at der var koncession på ruten, som derfor ikke kunne omlægges.

Murersvend Herman V. Pedersen, Risby spurgte om, hvornår der kunne forventes en større istandsættelse af Risbyvejen. Teknisk Udvalg tog ikke stilling til spørgsmålet, men valgte at tage henvendelsen til efterretning! I det følgende møde blev sagen dog genoptaget, og der blev afholdt vejsyn.

Udvalget anbefalede endvidere, at Hornbæk Vandværk fik ret til vandindvindinger fra boringer øst for vandværket. Først skulle Landvæsenskommissionen imidlertid indkaldes til et møde.

I samme møde vedtoges det endvidere at ansætte ingeniør Sylvest Larsen ved Teknisk Forvaltning.

I mødet den 13. februar tilbød man to personer 50 kr pr mand pr. år for at føre tilsyn med branddammene i hhv. Horsørød og Nygaard.

En fornyet ansøgning fra Dansk Esso A/S om etablering af en servicestation på Ndr. Strandvej 312 i Hornbæk efter nedrivning af de eksisterende bygninger, blev atter afslået af udvalget med bemærkning om, at ansøgningen ikke var tilført nye momenter.

Beboerne ved Skættevej i Hornbæk anmodede om, at vejen måtte blive afspærret for gennemkørende trafik - evt med opsættelse af en bom. Dette tillod udvalget under forudsætning af, at alle lodsejere langs vejen var enige og under forudsætning af, at et projekt til vendeplads kunne godkendes af udvalget. Den 20. marts fraveg udvalget dog denne sidste bestemmelse efter to ansøgninger fra vejens repræsentant, der ikke mente, at det ville være muligt at finde plads til en sådan vendeplads. I et senere møde ændredes beslutningen endnu engang - nu kunne bommen erstattes af beplantning.

Den 27. februar 1962 godkendte Teknisk Udvalg et projekt til oprettelse af fortove langs den østlige side af Bobakkevej ud for Lille Odinhøj.

Efter forhandling med gårdejer Axel Møller blev der aftalt vilkårene for tilsynet med Reerstrup Losseplads og brugen heraf. Det bestemtes således, at kun skrald fra byhuse kunne føres til Reerstrup, medens grene mv. måtte henvises til lossepladsen i Skibstrup. Alt skrald fra Kvistgaard skulle fremover føres til lossepladsen i Reerstrup.

Den eksisterende vejbelysning i Bøtterup blev taget op til revision - og det besluttedes at opsætte 11-12 nye lamper gennem landsbyen.

Det nye udvalg

Det nye udvalg, der tiltrådte den 1. april 1962 fik syv medlemmer. Med Peder Bjerre som formand bestod udvalget desuden af Frimann Westh, Marius Kaae Olsen, Karl Olsen, Knud Olsen, Lauritz Jørgensen og Julius Mathiassen. Af sagerne fra denne periodes begyndelse skal også nævnes en række eksempler:

I mødet den 8. maj tilbød sølvsmed G. Parler, at Tikøb Kommune kunne overtage den ubebyggede strandgrund på Strandvejen 169 ved Espergærde for 10.000 kr. Udvalget anbefalede Sognerådet at købe på disse betingelser. Politikken var dengang, at man gerne ville opkøbe så mange grunde som muligt langs Strandvejens østside.

Den 29. maj besluttede udvalget enstemmigt at købe en ny skrivemaskine til Teknisk Kontor!

Så var der større perspektiv i sag nr. 23 den 19. juni, hvor Gurre Skovdistrikt foreslog at ophæve den overenskomst, der var indgået den 22. marts 1893 vedr. færdslen af den såkaldte "Tørvevej" mellem Tinkerup og Tikøb-Nyrupvejen (d.v.s. den nuværende Krogenbergvej). I 1893 var der således indgået en aftale om, at beboerne på Tinkerup kunne anvende denne vej til almindelig færdsel - men nu mente Skovdistriktet at aftalen skulle ophøre - hvilket udvalget var enige i.

Efter flere henvendelser fra beboere i Mørdrup om opsætning af hastighedsbegrænsning på Mørdrupvej besluttede udvalget at indstille til sognerådet, at afvise forslaget, da man nærede store betænkeligheder ved lokale hastighedsgrænser. I stedet henstilles til politimesteren, at der optages forhandling med Justitsministeriet om indførelse af ensartede regler for hastighedsbegrænsninger i byområder. Sagen blev derfor først afgjort i mødet den 23. oktober 1962, hvor der forelå en underskriftsindsamling fra 122 beboere langs vejen, hvori de anmodede om at få indført en hastighedsgrænse på 50 km/t snarest. Dette vedtoges, da man mente, at det ville tage nogle år inden generelle hastighedsgrænser blev indført.

Svend Aage Møller Jensen, kriminaloverbetjent, Snekkersten, medlem af Tikøb Sogneråd 1958-60 (venstre).

Osvald Christensen, maler i Hornbæk, medlem af Tikøb Sogneråd 1963-70 og af Helsingør Byråd 1970-79 valgt for SF.

Ove Amelung, murermester i Aalsgaard, medlem af sognerådet 1965-70 (kons), og af Helsingør Byråd i flere perioder.

Ib Christensen, bankbestyrer i Espergærde, medlem af Tikøb Sogneråd i 1966-70 og af Helsingør Byråd 1970-74 - valgt for de konservative.

De borgerlige ombud

Godt nok var skatteprocenten lav - helt ned til et par procent - men det havde en bagside. Befolkningen måtte i stedet selv udøve en lang række hverv, som i dag er lønede. Listen over borgerlige ombud er meget lang...

Bestillingsmænd og borgerlige ombud

En bestillingsmand var datidens udtryk for en underordnet kommunal tjenestemand. Og i disse tilfælde var bestillingsmændene som hovedregel ulønnede. Udtrykket "borgerligt ombud" anvendes fortsat om et offentligt hverv, som borgerne har pligt til at påtage sig. Sådanne hverv har der siden kommunernes opståen været mange af. Dermed sparede man en række udgifter til lønninger m.v. - men til gengæld måtte borgerne i mere end 100 år finde sig i at blive pålagt det ene ulønnede job efter det andet.

Fra pligthverv til lønnet personale

Efterhånden forsvandt de gamle pligthverv et efter et. Efter at man i 1880'erne var gået over til licitation af vejvedligeholdelsen, skulle de vejpligtige ikke længere selv ud og lappe huller i vejen (in natura), men kunne betale sig fra arbejdet via kommuneskatten.

På samme måde gik det med hvervet som stævningsmænd. Også her vedtog sognerådet, at det skulle overgå til lønede personer. Måske var det heller ikke noget rart hverv at skulle gå ud med stævninger til folk i landsbyen - folk man kendte.

"De gode gamle Dage" - det må da have været sådan, når man kunne nøjes med at holde styr på 5 typer indtægter og så tilmed kun have en kommunal skatteprocent på 1,7. Denne skattebillet fra skatteåret 1917/18 blev brugt dels som meddelelse til skatteyderen på den pålignede skat, dels som kvittering, når beløbet blev betalt.

Skattebillet.		Distrikt.
Kommunens Skatteprocent er 1,7		Løbe Nr.
Kommunen har Kildeartsbeskatning.		
er paalignet i Skat for 1917—18 til Tikøb, Hornbæk, Hellebæk Kommune:		
af Hartkorn	Tdr. Skp. Fdk. Alb. à 24 Kr. pr. Td. =	Kr. Øre
af Ejendomsskyld à 1 Kr. 20 Øre pr. 1000 Kr.	00 Kr. =	Kr. Øre
af Formue og Lejlighed	Takster à 16 Øre =	Kr. Øre
Kirkeskat à 1 Øre pr. Takst	=	Kr. Øre
af Erhverv	Kr. =	Kr. Øre
	Ialt	Kr. Øre
	pr. Keartal	Kr. Øre
4de Kvartal	Skatten opkræves i Januar Maaned eller indbetales paa Skatteopkræverens Kontor indtil 1. Marts.	
Har betalt	Kr.	Øre

Og i 1883 forsvandt så yderligere et af de borgerlige ombud, som mange havde ønsket hen, hvor peberet gror: Pligtkørslen. Ordningen betød, at gårdejere skulle stille køretøjer og folk til rådighed for offentlige kørsler, f.eks. i forbindelse med større nyanlæg.

Eksempler på hvervene

Foruden de 19 bestillingsmænd, der var medlemmer af sognerådet, kunne man endnu på en trykt liste i 1883 konstatere, at der var yderligere 189 personer, der var valgt til at bestyre et embede af en eller anden art.

Dengang var der kun to sognefogeddistrikter i sognet, og begge de valgte var gårdejere. Det var også de 3 hegnssynsmænd og deres 2 suppleanter. Hegnssynsordningen er gammel. Den stammer fra 1794, men blev først i 1869 underlagt sognerådet. Ordningen eksisterer endnu i næsten uændret form. Også posterne som Mark- og Vejfredsmænd havde rødder langt tilbage i tiden. I Tikøb Kommune var det også tre gårdejere, der varetog dette job. Derudover var der mulighed/risiko for at blive valgt til Tyendeforligsmand, Strandssynsmand, Voldgiftsmænd for afløsning af hoveri- og pligtarbejde eller Voldgiftsmænd for jagtrettens afløsning. En Kapitelsmand havde til opgave at fastsætte en middelprijs på de vigtigste kornarter af hensyn til udredningen af tienden til kirken. Jordboniteringsmændene skulle bedømme og værdsætte jorderne med hensyn til deres ydeevne. Altsammen for at fastlægge jordens skatteevne. Vandsynsmændene skulle med jævne mellemrum inspicere alle offentlige vandløb og evt. bestemme oprensninger, reguleringer eller lignende. De 20 ligsynsmænd og deres 10 suppleanter havde til opgave at besigtige lig med henblik på, at konstatere om døden var indtrådt!

Desuden var der udpeget 7 medlemmer til den nyoprettede Sundhedskommission, 3 medlemmer af De fattiges Kasses bestyrelse samt to medlemmer af Skolekommissionen.

Ind i 1900-tallet kom endnu flere hverv til, bl.a. valg til Bygningskommissionen, Værgerådet og Hjælpekassen samt valg som Ejendoms Skyldsvurderingsmænd.

Brandfogeder m.v.

Tikøb Kommune udpegede også en række brandsynsvidner, der havde til opgave at påse at brandlovgivningsbestemmelserne blev overholdt. I de første år efter ordningens indførelse i 1860'erne var der 12 brandsynsvidner, fra 1883 ialt 32. Desuden udpegedes 4 brandtaxationsmænd og 8 sprøjteførere. Også et stort antal personer blev udpeget til brandfogeder. I alt 32, der havde til opgave at føre tilsyn med brandlovens overholdelse samt havde kommandoen ved ildebrand. Brandfogedordningen ophævedes i 1978.

Snefogedfunktionen

Den vel nok mest forhadte funktion, man kunne blive udpeget til, var imidlertid snefoged. Godt nok betød funktionen, at man ikke selv skulle deltage i selve snedrydningen, men besværlighederne med at få folk nok, med at få dem til at møde samt til at rydde vejene, var ikke noget nemt job. Selve snekastningsarbejdet var nemlig fortsat pålignet som naturalarbejde, d.v.s. at hver ejendom skulle stille et antal mand et bestemt antal dage til opgaven. Snefogedfunktionen kunne kun pålægges folk i en 3-årig periode, men de valgte skulle selv bede sig fritaget for at slippe for funktionen. I nyere tid antoges snekasterne som lønnet arbejdskraft, men det var fortsat snefogedernes opgave at sørge for mandskabets fremskaffelse. Snefogedordningen ophørte i Tikøb Kommune i 1967.

Instruks for stævningsmænd

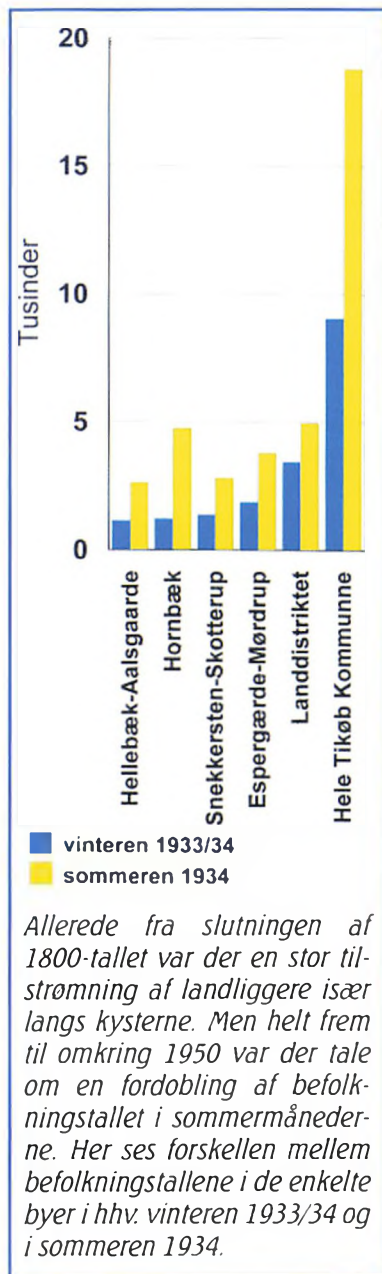
Den sidste instruks for Stævningsmænd udnævnt ved borgerligt ombud, blev udstedt i 1947. Heraf fremgik det, at det var stævningsmandens pligt både i borgerlige og i straffesager mundtligt at forkynde overfor sigtede, vidner, nævninge eller lignende de meddelelser som kom fra en domstol, en politimester eller anden offentlig myndighed. Forkyndelsen skulle ske inden 48 timer fra modtagelsen og det skulle ske på en så diskret måde som muligt.

For dette arbejde skulle stævningsmanden have betaling - mellem 50 øre og 2 kr pr forkyndelse afhængig af arten. Desuden skulle stævningsmanden - hvis dommeren tilsagde ham - fungere som retsvidne.

Nyt reglement for snefogederne

I november 1959 vedtog Tikøb Sogneråd et nyt reglement for snefogederne i kommunen. Ved sognerådsmødet ville et af sognerådsmedlemmerne vide, om snefogedreglementet ikke kun skulle gælde om vinteren. Sognerådsformand Karl Olsen mente, at det nu gjaldt hele året, fordi det nye reglement bl.a. indebar, at snefogeden nu også skulle have feriepenge!

Tikøb som udviklingskommune

I perioden fra midt i 1950'erne og frem til kommunesammenlægningen i 1970 gennemgik Tikøb Kommune - især i kystdistrikterne - en voldsom udvikling. Store boligområder, nye skoler og veje blev planlagt - men det hele startede med landliggerne...

Det var i høj grad tilstrømningen af landligere fra slutningen af 1800-tallet og i årene derefter, der fik sat gang i udviklingen af Tikøb Kommune. Det var landliggerne, der var foregangsmand indenfor anlæg af stationer, etablering af gas- og vandværker samt indførelse af elektricitet. Det var landliggerne, der skubbede på for at få bedre sundhedsforhold, kloakering, vejbelysning og bedre veje.

Og det var i høj grad tilflyttere, der i slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet på privat initiativ lod større arealer opkøbe og udstykke. Det gjaldt f.eks. på Horneby Sand ved Hornbæk, hvor staten godt nok var sælger, men hvor køberne var landligere, der ønskede at bygge sommerhuse på arealet. En af de mest driftige i den forbindelse var overretssagfører Harald Plockross, der opkøbte en stribe grunde ved den nuværende Kystvej og lod arkitekt Andreas Clemmensen bebygge dem med henblik på videresalg.

På Sydkysten var det især i Espergærdeområdet, at der skete en udvikling i årene omkring århundredeskiftet. Private investorer, som f.eks. tømrermester V. Mertins, overretssagfører C.F. Kuhn og senere også fotograf Juncker Jensen opkøbte arealerne af de lokale bønder eller husmænd, anlagde veje og lod bygge huse i et hidtil uset omfang og tempo. I nogle tilfælde så hurtigt og til så høje priser, at husene ikke kunne sælges. Det gjaldt således en stribe huse på Mørdrupvej opført omkring 1905, hvoraf et senere blev indrettet til afholdshotel - og endnu senere blev kendt under navnet Skovkroen.

I Snekkersten var det bl.a. den lokale industrimagnat og ejer af Borupgaard, G.A. Hagemann, der omkring 1900 begyndte at sælge grunde langs de nuværende veje mellem Strandvejen, Rørtangvej (nu Klostermosevej), Kystbanen og Stationsvej.

Bygningskommission oprettes

Som følge af denne private foretagsomhed kom der også kritik af den uplanlagte udvikling og ikke mindst kritik af, hvorledes veje, huse, bebyggelsesprocent m.v. blev udført. Allerede i år 1900 drøftedes sagen i Sognerådet, og i april 1901 anbefalede Tikøb Kommunes Sundhedskommission at der blev udarbejdet en bygningsvedtægt. Det forslag tog sognerådet godt imod, og forslaget blev drøftet flere gange i sognerådet de følgende år. Frederiksborg amt støttede sagen, men justitsministeriet var ikke enig og forlangte adskillige rettelser og tilføjelser til vedtægten. Men endelig stadfæstede justitsminister P. A. Alberti vedtægten den 25. oktober 1907.

Det var en ret detaljeret bygningsvedtægt, som i sine 34 paragraffer bl.a. fastlagde mindstebreden af nye veje, regler for afstand til nabogrunde, max. 50 % bebyggelse på en grund, mindstehøjden i husenes rum, brandsikkerhed, tagkonstruktioner, max. fem etager, bjælke dimensioner, facaders udseende, regler for forsvarligt bygningsarbejde, regler for spildevands afløb etc.

Som følge af at behovet for sådanne regler i langt overvejende grad var langs kysterne, så kom dette reglement imidlertid kun til at gælde for de såkaldte "Kystdistrikter", hvori der ikke fastsattes særlige regler for hele det store landdistrikt. Her skulle man fortsat rette sig efter brandpolitilovens bestemmelser, der ikke var nær så detaljerede. Først i 1953 kom reglementet til at gælde hele kommunen.

Dispositionsplanen fra 1947

Den første samlede plan for Tikøb Kommune blev udarbejdet i 1947. Den kaldtes "Dispositionsplanen" og omhandlede sognekommunens fem byområder: Hornbæk, Hellebæk-Aalsgaard, Kvistgaard, Snekkersten og Espergærde. Det bemærkes, at Tikøb ikke betragtedes som en bymæssig bebyggelse, men som liggende i yderzoneområde på linje med Gurre, Nygaard og de øvrige mindre landsbyer. For Tikøbs vedkommende havde man dog visse overvejelser om det rimelige heri, ikke mindst fordi byen indtil 1954 jo var kommunens administrative center. Men konklusionen blev, at Tikøb ikke skulle byudvikles - og at man kun ville tillade mindre bebyggelser indenfor det område, der i forvejen var eller skulle kloakeres.

Denne linje fortsatte man hvad angår Tikøb, da man i starten af 1960'erne tog planen op til revision. Kommunen konstaterede ved samme lejlighed, at bortset fra en "udstykningsbølge" på omkring 25 parceller i forbindelse med Harreshøjvejs bygning som omfartsvej, var der stort set ikke bygget nye huse i Tikøb i en 30-årig periode. I perioden 1956-61 var der således kun bygget ét nyt hus. Sognerådet besluttede derfor, at man for Tikøbs vedkommende i fremtiden ville tillade en vis fortsat - men begrænset - udvikling.

For det såkaldte Langesøområde bestemtes det i 1962, at der fortsat kunne etableres sommerhuse i området - i fortsættelse af den udstykning, der var sket i perioden 1948-50. Denne udbygning skulle sikre, at der i fremtiden kunne etableres eget vandværk og anlægges kloak.

Gurre og Nygaard

Ud over den oprindelige landsby Gurre var byudviklingen i Gurre hovedsageligt sket i to omgange. Dels kom der en del udstykninger omkring 1920, dels nord-øst for Gurre Korsvej omkring 1950. Det samlede antal nybebyggelser i 50'erne var dog beskedent: Kun 8 sommerhuse og 9 helårshuse. Da Gurre endnu ved udgangen af 1950'erne ikke var blevet kloakeret, ønskede sognerådet en sådan gennemført bl.a. af hensyn til vandkvaliteten i det lokale Gurre Vandværk. For at danne det rette økonomiske grundlag for at kloakere hele området, besluttede sognerådet, at der skulle skabes grundlag for en yderligere udstykning nordøst for Gurre Korsvej. Man ønskede en åben-lav boligbebyggelse på stedet - med helt op til 150 nye lejligheder/huse.

På samme måde konstateredes det, at der i Nygaard heller ikke var tilstrækkeligt befolkningsmæssig grundlag for en ønskelig kloakering. Der blev derfor også her givet mulighed for nye udstykninger til byggeri, der i alt skulle give ca. 100 nye beboelser.

Pudsigt er det at konstatere, at byudviklingen altså dikteredes af ønsket om at kloakere.

Ved indvielsen af Hornbæk Børnehave den 29. januar 1956 deltog også sognerådsformand Karl Olsen - her placeret på en stol, der kunne have været større.

Gurre Vandværk blev opført på privat initiativ i 1956 - til forsyning af Gurrens beboere. men alligevel indgik vandværket i planlægningen for Gurre.

William Petersen var karetmagemester i Tibberup. Han valgtes to gange til sognerådet for Venstre - første gang 1932-37 og anden gang fra 1946-60. William Petersen var sognerådsformand i to perioder fra 1946 til 1954.

Sognerådsformand Karl Olsen lægger grundstenen til Lille Odinshøj i starten af 1960'erne. Den markante bygning er tegnet af arkitekt Carl R. Frederiksen.

Og netop kloakeringsspørgsmålet var dengang centralt i alle byområder, hvor man indtil starten af 60'erne stort set havde hældt alt spildevand urensset direkte ud i Øresund!

Hornbæk-området

Hornbæk var særegent på den måde, at halvdelen af husene var sommerhuse - en noget højere andel end i resten af kommunen. I perioden 1940-45 skete der stort set intet nybyggeri i Hornbæk-Horneby-Holmegaarde-Stenstrup området. Men fra 1945 til 1955 øgedes indbyggertallet med ca. 400 personer. Årsagerne tillagde man dengang den tiltagende bilisme samt etableringen i 1952 af Hornbæk Sanatorium, hvilket tiltrak en hel del nye ansatte til området.

I 1962 betragtede sognerådet Hornbæk som en selvstændig by med en nogenlunde konstant befolkning fremover. Man konstaterede også, at der ikke var nogen grund til at antage at større erhvervsvirksomheder ville etablere sig i Hornbækområdet, og endelig konkluderede sognerådet, at der ikke var nogen grund til at stimulere en udflytning fra Helsingør - dertil var afstanden for stor!

Med hensyn til sommerhusområderne, skulle der ikke her gives tilladelse til spredte helårsbeboelser, idet det nemt ville betyde, at der i fremtiden ville blive fremsat krav og ønsker om kloakering samt etablering af helårsveje.

Hellebæk-Aalsgaard-området

I perioden 1940-55 flyttede ca. 600 nye beboere til Hellebæk-Aalsgaard-Boderne-Stenstrup Overdrev-Ellekilde-området. Ca. 100 af disse kom fra den øvrige del af Tikøb Kommune, ca. 100 fra Helsingør Kommune, medens resten kom længere væk fra. Man antog dengang, at det var Helsingørs nære beliggenhed, der fik folk til at slå sig ned her - for i selve Hellebæk-Aalsgaard var der ikke mange erhvervsmuligheder.

Sognerådet konkluderede i 1962, at Hellebæk allerede da var udbygget, og en fremtidig udbygning måtte derfor ske i Aalsgaard-området og arealerne syd og vest derfor. I første omgang mente man, at ny bebyggelse skulle ske tæt ved Aalsgaard Station - ikke mindst af hensyn til trafikken og af hensyn til de fremtidige kloakeringsforhold.

De hidtidige sommerhusområder, især ved Ellekilde, forestillede sognerådet sig skulle kunne fortsætte og også udbygges. I hele det 65 ha store område mellem Ndr. Strandvej og jernbanen regnede man i 1965 med, at der i fremtiden kunne bygges op imod 1.000 nye boliger - især i området Stenstrup Overdrev. Den partielle byplan, der blev vedtaget i 1965 indebar således en vækst fra ca. 600 boliger og 1.900 indbyggere til hhv. 1.600 boliger og op imod 3.000 indbyggere. Som en følge heraf skulle det eksisterende vejnet i området også omlægges. Bl.a. foreslog man dengang, at Apperupvej skulle være stamvej og forbindelse til København, og at Bobakkevej og Stationsvej skulle nedlægges. Endvidere skulle Apperupvejen tilsluttes Odinsvej/Krogebakken i en kanaliseret T-kryds. Helt sådan kom det som bekendt ikke til at gå.

Snekkersten-området

På Sydkysten havde der allerede i 1957 været en principiel diskussion i sognerådet om hvorledes udviklingen skulle formes der i fremtiden. Fem år senere kom en ny zoneplan for Snekkersten-Skotterup-Dalsborg-Rørtang-Borupgaard-området. Selve det gamle Snekkersten var allerede da næsten helt udbygget - mente man dengang. Man kendte ikke til de helt små grundstørrelser, som der gives tilladelser til i vore dage. Langs sydsiden af

Rørtangvej imellem Rørtang og Dalsborg var der allerede i 1956 godkendt en samlet udstykningsplan - og byggeriet af ca. 85 parcelhuse var gået i gang i 1960.

Men det helt store byggeri blev planlagt på Borupgaard, som blev købt af Tikøb Kommune i 1964. Her planlagde kommunen ikke færre end 13-1400 nye boliger, nye institutioner, skole og butikscener. Byggeriet på disse arealer kom dog stort set ikke igang før efter kommunesammenlægningen.

Espergærde-området

Dette område består væsentligst af Mørdrup og Tibberup, medens det gamle fiskerleje Espergærde jo kun udgør en meget lille del. Da hele dette område i starten af 1950'erne fik postadressen Espergærde, er der på trods af de historiske fakta siden opereret med betegnelsen Espergærde.

To af de centrale personer bag Tikøb kommune som udviklingskommune. Til venstre ses kommuneingeniør Christian Steen Petersen (1919-2004), der var civilingeniør af uddannelse. Han blev første gang ansat som ingeniør ved Tikøb Kommunes teknisk forvaltning i 1942-43. Fra 1953 var Steen Petersen ansat ved Helsingør Kommune indtil han i 1958 blev ansat som kommuneingeniør i Tikøb Kommune. Ved kommunesammenlægningen fik Chr. Steen Petersen titel af stadsingeniør. Han blev pensioneret i 1982.

Til højre ses bygningsinspektør Holger Jørgensen (1917-2001). Han blev ansat i Tikøb Kommune i 1944 efter en uddannelse som arkitekt og en periode ved Kalundborg Kommune. Blandt de tegninger, som Holger Jørgensen stod bag, var den nye administrationsbygning i Espergærde samt Mørdrupskolen. Holger Jørgensen blev pensioneret i 1977.

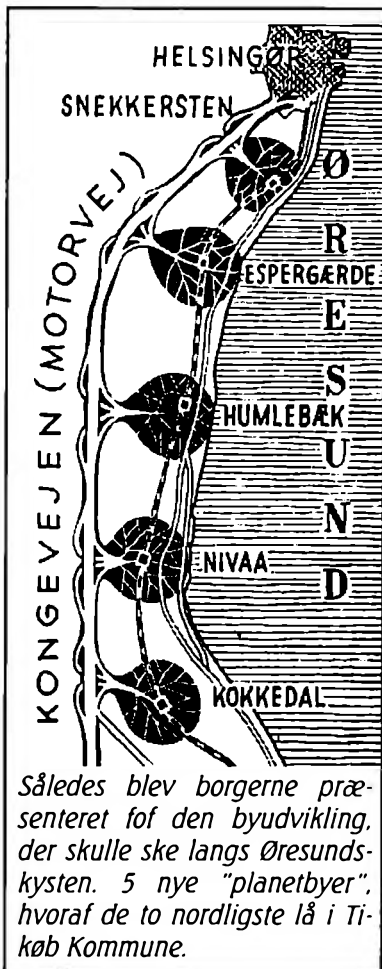
Her betragter de to embedsmænd en plan over den del af Mørdrup, som senere skulle komme til at rumme "Den hvide By".

Forslag om deling af Tikøb Kommune

I 1947 fandt flere beboere på Sydvestkysten, at man dér bar en uforholdsmæssig stor byrde af den store kommunes udgifter. Man fandt derfor, at Tikøb Kommune burde opdeles i to, således at det daværende Egebæksvang Sogn (alt øst for Kongevejen) skulle udgøre én ny kommune, medens arealet vest og nord for Kongevejen kunne fortsætte som en mindre - men mere harmonisk sognekommune.

Et velbesøgt møde i december samme år gav til resultat, at der blev nedsat et udvalg til at arbejde videre med sagen. Udvalget bestod af tømrermester Johan Andersen, billedskærmester Poul Antvorskov, anlægsgartner Valdemar Jensen, alle Snekkersten samt politiassistent Laust Sørensen, Espergærde. Med henblik på at have et godt grundlag for forslaget, udarbejdede udvalget i alt 58 detaljerede spørgsmål om alle større områder indenfor kommunens administration. De bad om tal for de sidste 10 år for en lang række af spørgsmålene og delte op i tre besvarelser, nemlig dels for Egebæksvang Sogn, dels for resten af kommunen og dels for kommunen som helhed.

Sognerådet tyggede på denne sag og regnede ud, at der skulle svares på 660 spørgsmål - hvoraf mange krævede et stort arbejde. Man sagde derfor nej til at svare, og udvalget måtte senere konstatere, at sagen ikke kunne fremmes.

Således blev borgerne præsenteret for den byudvikling, der skulle ske langs Øresundskysten. 5 nye "planetbyer", hvoraf de to nordligste lå i Tikøb Kommune.

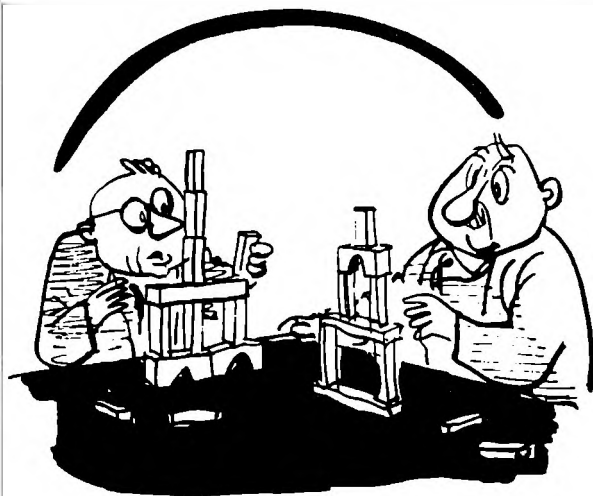
Den første del af "Den hvide By" i Mørdrup var opførelsen af 45 kædehuse ved Søndermarken i 1961. Her fotograferet i vinteren 1961/62 - set fra Stokholmsvej mod nord. (Foto: Fini Pade Pedersen)

Det var flere faktorer, som førte frem til den udvikling, som især i 60'erne fandt sted i dette område. Allerede i 1955 var der følere fra Byplanudvalget, om hvorvidt der i Tikøb Kommune var interesse for at oprette et såkaldt byudviklingsområde for både den daværende Helsingør købstadskommune og for Tikøb Sognekommune. Da sognerådet svarede bekræftende på denne forespørgsel, og da der samtidig kom en henvendelse fra hhv. Københavns Almindelige Boligselskab (KAB) og fra direktør A.C. Arup på Søbækgaard om udstykning og bebyggelse af området mellem Hovvej, Stokholmsvej og Kløvermarken, så vedtog sognerådet, at dispositionsplanen for dette område skulle ændres. Hidtil havde det nemlig været meningen, at arealet skulle udlægges til grønt område.

Store dele af arealerne øst for Kystbanen var allerede udbygget - efter mere eller mindre tilfældige udstykninger i århundredets første halvdel. Sognerådets store satsning blev her planlagt i starten af 1958. Efter indstilling fra Byplanudvalget vedtoges det nemlig, at arealet nord for Nordbanen samt mosen ved Mørdrup skulle udgå som byudviklingsområde. I stedet skulle der udlægges et nyt industriområde vest for Hovvej, samt udarbejdes en ny bebyggelsesplan for Søbækgaardens arealer - herunder en ny skole. Desuden skulle der anlægges en ny vej fra det nye byområde i Mørdrup over Flynderupgaard til Snekkersten og videre mod Helsingør.

Den videre planlægning af området blev udviklet af et "konsortium" bestående af bl.a. direktør A.C. Arup, advokat Asger Berning samt af arkitekterne Peer Bruun og Per Christiansen. Folkene bag kapitalen, Arup og Berning, besluttede nemlig at overlade planlægningen til de unge lokale arkitekter - i stedet for KAB.

Sogneraad med klodser

Espergærde Sogneraad har med henblik paa et forestaaende byggeri anskaffet byggeklodser og eksperimenterer med bygge-enheders hensigtsmæssige sammenstilling.

Om raad og kommissioner
er sagt og hørt saa tit:
De snakker og de snakker
og laver alt for lidt,
men se paa Espergærde.
For fædrene gaar hjem,
saa slæber sognets kæmner
en kasse klodser frem.

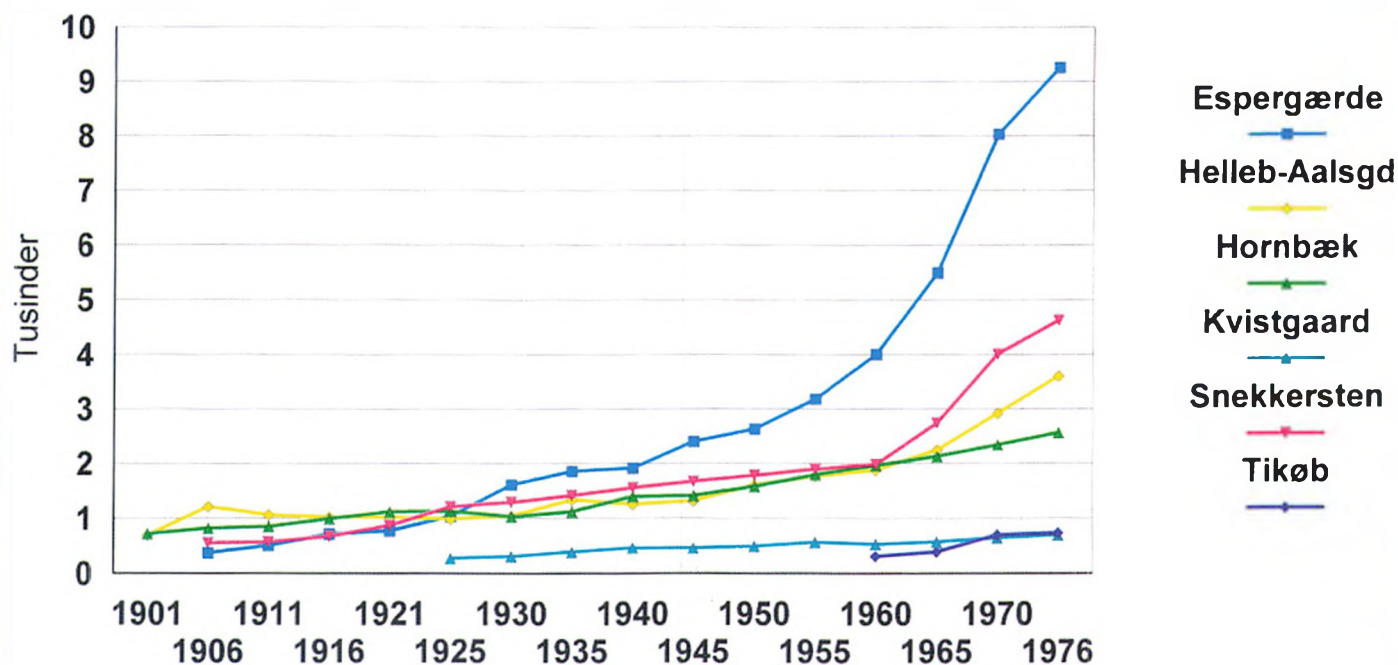
Saa sidder de og puster
til hen paa morgengry
og bygger luftkasteller
jaa ny, paa ny, paa ny,
og sogneraadets formand
bestemmer, mens det gror,
for han skal give ordrer
og være klodsmajor.

Man hører ingen toppes
og heller ingen slaas,
fordi det intet koster
at bygge hus paa klods.
Naar alle deres forslag
skal blive sten og grus
og træ og kalk og mørtel,
saa ligger der et hus.

R i m u s.

Aarhus Stiftstidende havde 9. oktober 1959 denne kommentar til at Tikøb Sogneraad havde lavet en model af den kommende nye bydel i Mørdrup. Og i Aarhus kendte man tilsyneladende ikke rigtig forskel på Espergærde og Tikøb.

Befolkningsudviklingen i byerne

Til illustration af hvor forskelligt befolkningsudviklingen gik i de forskellige bysamfund er udarbejdet denne tegning, der viser kommunens seks største bysamfund og deres befolkningstal i perioden 1901 til 1976. Befolkningstallene for 1976 er medtaget for at vise, at den tendens, der allerede er tydelig indtil 1970, fortsætter i årene efter kommunesammenlægningen.

Af praktiske årsager er de seks bysamfund samlet under den postadresse, bysamfundene nu er kendt under. For Espergærdes vedkommende er der således ikke tale om både Mørdrup, Tibberup og Espergærde, hvoraf sidstnævnte jo i virkeligheden er det mindste af bysamfundene. I Hellebæk-Aalsgaard området er der foruden de to bysamfund også tale om Boderne, Ellekilde, Stenstrup Overdrev og dele af Apperup. For Hornbæks vedkommende er der tale om Horneby, Holmegaarde, Stenstrup og Hornbæk by og fiskerleje. Her er Hornebys område som bekendt langt det største. Hvad angår Snekkersten er der desuden tale om Skotterup, Dalsborg og dele af Borupgaard og Rørtang. Kvistgaard består i virkeligheden af Munkegaard og Krogenberg samt dele af Nyrup - kun Tikøb er fra gammel tid identisk med det område, der endnu kaldes Tikøb.

Bemærk i øvrigt, at ingen af bysamfundene var på mere end 12-1300 indbyggere for 1930. Befolkningen var med andre ord spredt ud over hele kommunen. Befolkningstallene i de mindre landsbyer, som endnu på den tid havde mange ansatte ved især landbruget, var med andre ord forholdsmæssigt større end i nutiden.

Kilderne til tallene er hentet fra de foretagne folketællinger.

I november 1967 kunne "Andelsboligforeningen for Tikøb Kommune" holde rejsegilde på de 264 nye boliger ved Kofod Anchers Vej i Tibberup. Det var Larsen og Nielsen, der var entreprenør, og det var andelsboligforeningens arkitekt Hans Frederiksen, der stod for byggeriet, der dog hvilede på en idé om præfabricerede elementer, "LN-Bo", oprindeligt udviklet af arkitekt Per Christiansen.

Den partielle byplan for området omfattede også en skole, et dagligvarecenter samt et parkområde. Kun skolen - Tibberupskolen - blev som bekendt udført.

Den 23. maj 1961 gik håndværkerne i gang med at afsætte hjørnene til en af de første nye virksomheder i Kvistgaard. Området på billedet er i dag helt bebygget med virksomheder langs Egeskovvej, der senere blev anlagt langs hegnet til venstre i billedet. Den høje skovbevoksning til venstre i billedet er det sydøstre hjørne af Munkegaard Hegn - også kaldet Egeskoven.

(Foto: Willie Weinreich)

Den nye dispositionsplan blev i sin endelige form vedtaget i marts 1960. Den gav mulighed for en vækst i Espergærde-området fra 1.300 boliger til ca 4.000 boliger over en 15-årig periode. De 1.800 boliger (heraf 1.000 etageboliger) skulle placeres i Mørdrupområdet, 1.000 boliger (heraf 200 etageboliger) i Tibberups østlige del, og endelig skulle der placeres 1.200 boliger i åben lav bebyggelse i Tibberup vest. Den nærmere planlægning af området nordøst for Tibberup by blev fastlagt i en partiel byplan i oktober 1964, hvorimod planlægningen af området vest for Hovvej først igangsattes flere år efter kommunesammelingen.

Industriarealerne i Kvistgaard

Som det eneste landområde blev Kvistgaardområdet også inddraget i den dispositionsplan fra 1947, som ellers kun omfattede kystdistrikterne på hhv. Nord- og Sydvestkysten. Kvistgaardområdet blev allerede da udpeget til at blive et fremtidigt erhvervs- og industriområde. Det var der flere årsager til. Dels havde området gode trafikforbindelser både via landevej og jernbane, dels havde området allerede fra gammel tid haft en betydelig industrivirksomhed - startende allerede i 1870'erne med etableringen af Kvistgaard Teglværk. Og endelig bestod Kvistgaard endnu i 1947 af forholdsvis få ejendomme, så der var god plads til etablering af pladskrævende erhvervsvirksomheder.

I 1947 var der allerede etableret et par virksomheder i området. Dels var der det oprindelige teglværk, der nu var omdannet til Kvistgaard Savværk og Drittelstavfabrik. På et gammelt industriområde overfor Kvistgaard Station lå et par mindre virksomheder i resterne af nogle gamle bygninger. Længere mod nord havde asfaltfabrikken Colas A/S netop etableret sig lige ved jernbanearealet og på Munkegaardsvej 47 havde tryk- og emballagevirksomheden Aistrup & Co. ogspå netop indviet deres nye virksomhed. Desuden lå der i området yderligere tre savværker, en kulkassefabrik, et oliedepot samt en række mindre håndværksvirksomheder.

Da den daværende ejer af Kvistgaard Hovedgaard, Frederik Elgaard, i februar 1961 tilbød at sælge 14 tdr. land af gårdens jorder til Tikøb Kommune, slog sognerådet til, og på disse arealer kunne man i løbet af få år se den ene nye virksomhed efter den anden skyde op. Det første område, der blev bebygget var langs Egeskovvej. Siden kom arealerne ved Agernvej og Oldenvej til.

Derimod blev byggeriet af boliger mere beskedent. Hovedgaardsvej og Buen blev bygget medio 60'erne, og derefter var der stort set ikke udlagt flere ledige byggegrunde. Det

er på denne baggrund, at man skal se den manglende byudvikling i området. I 1963 blev områdets skole Nyrup Skole, flyttet til en nybygget skole i Mørdrup. De ganske mange forretninger i området i 50'erne og 60'erne forsvandt en efter en, og foreningslivet skrantede. Det eneste der var fremgang i var trafikken til og fra industriområdet.

Kvistgaard Industriområde som det tog sig ud fra luften i marts 1973 - altså tre år efter kommunesammenlægningen. Øverst i billedet ses Hornbækvej, til venstre stationsområdet, nederst Oldenvej. Den lange lige vej i billedets venstre side er Egeskovvej - og som man ser er der godt 12 år efter at de første spadestik blev taget, fyldt ganske godt op med erhvervs-virksomheder.

(Foto: Lars Dorph-Petersen/Jan Eckert)

Karl Olsen (1911-1979) var uddannet smed og overtog i 1942 - efter faderens død - smedjen i Saunte. Han drev smedjen indtil 1962, da han p.g.a. af sit sognerådsarbejde fik en kompagnon i forretningen. Karl Olsen blev valgt til Tikøb Sogneråd i 1950 og blev efter valget i 1954 valgt til sognerådsformand - en post han beholdt helt frem til kommunesammenlægningen i 1970. Han valgtes også til Helsingør Byråd, hvor han blev viceborgmester. I 1974 genopstillede han ikke til byrådet, men fortsatte i diverse bestyrelser endnu nogle år. Karl Olsen var bl.a. medlem af bestyrelsen for Hornbækbanen. Det var ikke mindst Karl Olsen, der var drifkraften bag den store udvikling der skete i Tikøb Kommune specielt i 1960'erne. "Hver dag en ny åbning, indvielse eller rejsegilde" - lyder en beskrivelse fra den tid. Karl Olsen var gift med Kirsten Olsen.

Avisomtale i 1960

"Nordsjælland" skrev i marts 1960 en større artikel, hvori der blev redegjort for de historiske forhold, der havde ledt til, at enklaven var blevet skabt - og skrev videre om de nutidige konsekvenser:

Hvad der engang var en udmærket og praktisk foranstaltning, er blevet en gene for efterkommerne paa de samme jorder. Hovedparten af beboerne har arbejde i Helsingør og skal derfor betale erhvervsskat til Helsingør, men skal iøvrigt til Espergærde for at betale skat. Børnene fra området skal søge skole i Snekkersten, senere i Espergærde, eftersom skolen i Snekkersten kun kan tage børn til og med femteklasse. Tidligere kunne børn fra enklaven søge skole i Helsingør mod, at deres forældre eller Tikøb Kommune betalte skolepengene, men det er der nu lukket for.

Ogsaa sygekassekontingenterne skal betales i Espergærde. Brandassistance skal man have fra Tikøb by, og i sygdomstilfælde maa man finde sig i at skulle til Esbønderup eller til Hillerød - for her gælder ligesom med skolerne: Helsingør sygehus har topbelægning og kan ikke tage udensogne patienter.

Kampen for selvstændighed

I 1960'erne kom der fra centralt hold nye vinde. Små kommuner skulle slås sammen til store kommuner, der kunne klare sig bedre - og få en effektiv forvaltning. Men Tikøb var ikke lille og havde allerede en fuldt udbygget forvaltning...

Den sidste enklave

Da Helsingør Kommune i 1876 fik overdraget Kronborg Ladegaard samt Meulenberg, skulle man tro, at sagen dermed var afgjort.

Men det var ikke tilfældet. Med jævne mellemrum dukkede sagen om den tilbageblevne enklave, Kronborg Teglværk, op. Helsingør By var stadig irriteret på grund af denne enklave, som lå og spærrede for veje, udvidelser o.s.v. Og så var det tilmed besværligt, når der skulle tages stilling til vejreparationer, børnenes skolegang, brandslukning m.v.

Således i begyndelsen af 1930'erne, da Helsingør Byråd igen tog sagen op. Kronborg Teglværk er et sådant areal, skrev byrådet, at det ganske omsluttet af Helsingør kommune, så det i højeste grad vil være ønskeligt, om indlemmelse i Helsingør Kommune ville kunne finde sted.

Frederiksborg Amt mente imidlertid, at det burde overvejes i stedet at mageskifte nogle arealer, og den daværende ejer af Meulenberg fru Carøe, meddelte senere, at hun da gerne så nogle af Meulenburgs arealer indlemmet i Tikøb Kommune. Og så var Helsingør ikke længere interesseret i at diskutere sagen. Nu kunne det nemlig i stedet pludselig ende med, at den smalle stribe Helsingørjord mellem Snekkersten og Kronborg Teglværk skulle overdrages til Tikøb!

Enklaven omtales i 1960

Men selvfølgelig var der fortsat tidspunkter hvor enklave-sagen atter dukkede op i debatten. Se bl.a. uddraget af artiklen her til venstre. Avisen gennemførte også en enquete og fik bl.a. følgende udtalelser om sagen:

Den 12-årige Eigil Olsson, Snerlevej 2: *Paa en maade vil jeg hellere gaa i skole i Helsingør, for efter sommerferien skal jeg cykle 5-6 kilometer til Espergærde skole.*

Gunnar Hyll, Snerlevej 20: *Der er godt nok lang vej til Hillerød Sygehus, men paa den anden side er det et aldeles udmærket sygehus med gode forhold og dygtige læger.*

Fru Nielsen, Snerlevej 15: *Til at begynde med var vi kede af, at vi havde faaet hus i Helsingør uden alligevel at høre til Helsingør, men nu har vi affundet os med det og er ligeglade med, om vi hører til den ene eller anden kommune.*

E. Ulmer, Stubbedamsvej 93: *Vi er glade for at høre til Tikøb Kommune - men vi synes, at det er uretfærdigt at vi skal betale amtstueskat, naar vores genboer ikke skal.*

Hakon Nielsen, Stubbedamsvej 114: *Da spørgsmaalet tidligere var fremme, blev indlemmelse i Helsingør stemt ned af beboerne her - men der skal et større regnestykke til for at man kan sige, hvad der bedst betaler sig.*

Deling af Tikøb Kommune

I tiden mellem 1901 og 1933 gennemførtes i Danmark cirka 100 delinger af sognekommuner. Det var typisk kommuner, som bestod af to sogne, som på den måde blev til to selvstændige kommuner.

Det var derfor ikke mærkværdigt, at der flere gange opstod en bevægelse for deling af den meget store Tikøb Kommune. Det skete bl.a. i 1907, da daværende sognerådsformand rentier N.R. Hansen ønskede at ophøre som sognerådsformand efter en 10-årig periode. Fra flere sider fremhævedes det, hvor vanskeligt det var, at få tid til de mange forretninger, der var som formand i kommunens styre. Igen i 1947 opstod en lignende bevægelse - denne gang dog mere af skattepolitiske årsager.

De to første kommissioner

Foreningen af Bymæssige Kommuner, som Tikøb var medlem af, havde i 1952 fået regeringen til at nedsætte en kommission, der skulle komme med forslag til løsning af de problemer, som de bymæssige kommuner, der ikke var købstæder, stod overfor. Kommissionen fremlagde en række forslag som skulle afhjælpe disse problemer, men da disse forslag ville foregribe købstædernes fremtidige stilling i det kommunale system, blev de ikke ført ud i livet.

I stedet nedsatte regeringen den såkaldte kommunallovskommission, der havde til opgave at afklare købstædernes fremtidige stilling. Man var allerede da inde på den tanke, at købstæderne - ligesom sognekommunerne - skulle være underlagt amterne. Desuden diskuterede kommissionen - selvom det egentlig ikke lå i kommissoriet - byernes vækst i forhold til de omliggende sognekommuner samt hele den kommunale inddeling. For hver amt udarbejdedes således skitser til, hvorledes man ved kommunesammenlægninger m.v. kunne give kommunerne en mere moderne struktur. Ikke mindst det forhold, at over 60% af landets sognekommuner havde indbyggertal på under 1.500 indbyggere - enkelte endda under 100 indbyggere - nødvendiggjorde en reform mange steder i landet. Der var ikke enighed om de enkelte kommuners fremtid, men tre hovedprincipper kunne man opnå enighed om:

- Etablering af nye sognekommuner som både omfattede sogne- såvel som købstadskommuner.
- Gennemførelse af en ny kommuneinddeling omkring byerne, således at bysamfund der lå i flere kommuner, normalt fremover skulle ligge i én kommune.
- Sammenlægning af de mindre sognekommuner, således at de mindst havde 5.-6.000 indbyggere.

Sognerådsforeningen og købstadforeningen

Men inden sidstnævnte kommission havde afgivet betænkning, var der fra de to parter taget initiativ til at undersøge forholdene nærmere. "Den danske Købstadforening" gennemførte således en omfattende undersøgelse af alle købstædernes fremtidige arealbehov. I undersøgelsen tog man udgangspunkt i princippet om "et bysamfund - én kommune". Desuden tog man for givet, at købstaden var det naturlige midtpunkt for den egen byen lå i.

Assistent ved Tikøb Kommunes Skatteligning, **Lennart Højrup Olsen**, Hornbæk, skrev i 1965 en kronik, hvori han redegjorde for de fremtidige kommuner i Frederiksborg Amt. Han konkluderede bl.a. at en sammenlægning mellem Helsingør og Tikøb kommuner ville være formålsløs, da de to kommuner var så forskellige, som de omtrent kunne være.

Carl J. Schiær (f. 1908), Mørdrup - uddannet civilingeniør - var medlem af Tikøb Sogneråd i perioden 1966-70 og var en af de skarpeste deltagere i debatten om kommunesammenlægningen. Schiær repræsenterede desuden Venstre i Helsingør Byråd i perioden 1970-74.

Eksempler på indlæg i debatten:

Byrådsmedlem **Poul Vind**, Helsingør (Venstre) 13.03.67: - En sammenlægning vil ikke være mulig før langt ind i fremtiden. Statsskovfoged **Bobek** (Venstre) 13.03.67: - Helsingør ønsker ikke at blive indlemmet i Tikøb Kommune.

Sognerådsformand **Karl Olsen** (Venstre) 10.02.67: - En sammenlægning vil kun være mulig efter lang tids forudgående samarbejde.

Folketingsmand **O. Krog Hansen** (SF) 04.12.67: - En sammenlægning har ikke større muligheder.

Byrådsmedlem **Ove Thelin** (Soc.Dem.) 06.09.67: - Formentlig vil Indenrigsministeriet aldrig dekrettere en sammenlægning af to så store kommuner.

Sognerådsmedlem **Karl Bøgholm** (Kons.) 06.09.67: - Der er intet område indenfor Tikøb og Helsingør, hvor problemerne ikke kan løses ved et samarbejde mellem de to selvstændige kommuner.

Kommentar i **Frederiksborg Amts Avis** 09.02.68: - En deling af Tikøb Kommune vil sognerådet protestere kraftigt imod så der er kun to muligheder tilbage: En fredelig sammenlægning eller et diktat.

Henning Strøm, Indenrigsministeriet, 21.02.68: Kommissiionen har ikke hidtil behandlet ordninger for så stor en kommune som Tikøb.

Selvom man medgav, at der i fremtiden kunne opstå andre bystrukturer. Det var således et naturligt udgangspunkt for undersøgelsen, at købstaden som oftest manglede udviklingsmuligheder - læs: arealer til at bygge på. Og da mange købstæder lå klemte inde af nabo-sognekommuner, så måtte der en ny kommuneinddeling til for at løse dette problem.

For Helsingørs vedkommende pegede Købstadforeningens rapport da også på, at købstadskommunen i 1965 kun havde 230 ha til rådighed for byudvikling. Men da man samtidig konkluderede, at der i 1985 ville være 67.000 indbyggere og i 2000 92.000 indbyggere, så ville arealbehovet i 2000 være 3.323 ha. En forudsætning for disse tal var altså, at de to kommuner blev slået sammen til én kommune, idet man regnede med, at Helsingørs arealer var fuldt bebyggede i 1975.

Kritikere mente, at der var tale om en cirkelslutning - tilhængere, at der var tale om en naturlig udvikling. Rapporten pegede således også på, at de to kommuner på en række områder allerede havde et samarbejde f.eks. hvad angik gasleverance, gymnasium, vandindvinding, kloakering, vejføring og byudvikling - og at dette talte for, at de to kommuner ligeså godt kunne lægges sammen til én. Modstanderne mente derimod, at samarbejdet virkede fint - og var et fint eksempel på, at to selvstændige nabokommuner også i fremtiden ville kunne samarbejde.

Sognerådsforeningen i Frederiksborg Amt gennemførte samtidig en såkaldt "Frederiksborg-undersøgelse", der havde til opgave at belyse konsekvenserne af evt. fremtidige kommunesammenlægninger. Undersøgelsen konkluderede, at det største og vanskeligste problem i amtet var Helsingør-Tikøb-området, hvor amtets største købstadskommune og en af amtets største sognekommuner grænsede op til hinanden.

Rapporten slog fast, at Helsingør kun havde relativt få muligheder tilbage for byudvikling, men naturforholdene gør, at vækst kun kan ske ind i Tikøb mod syd og sydvest, hvor Tikøb selv har fremmet sin udvikling og har muligheder for og interesse i at fortsætte udbygningen.

Ikke nogen typisk forstad

Væsentligt var det også, at rapporten konkluderede, "at Tikøb Kommunes Sydvest ikke var nogen typisk købstadsforstad - Espergærde påvirkes for eksempel snarere af udviklingen i Storkøbenhavn end i Helsingør".

Sognerådsforeningens rapport pegede på to mulige løsninger for kommuneinddeling af Helsingør-området. Enten en bevaring af de to nuværende kommuner med en vis regulering af grænserne (her tænkte man især på den "tikøbske enklave" ved Kronborg Teglgård) - eller også en sammenlægning af de to kommuner til én. Rapporten pegede på, at der ikke måtte ske det, at Helsingør "gik i stå" som følge af manglende udviklingsmuligheder.

Interessant er det at bemærke, at man helt uden kritik gik ud fra, at der i fremtiden ville være en evig byudvikling - og at denne form for vækst ville være essentiel for et byområde.

Den daværende borgmester i Helsingør, Sigurd Schytz (soc.dem.), kommenterede de to løsningsforslag således: "En regulering af grænserne vil næppe være mulig, hvorimod den endelige løsning vil være en sammenlægning af de to kommuner". Sognerådsformand Karl Olsen mente derimod, at Tikøb og Helsingør samlet i én kommune, ville blive for stor - og pegede derimod på et fortsat samarbejde mellem de to kommuner på relevante områder.

Karl Olsen var dog ikke mere sikker i sin sag, end at han få uger senere i sin nytårsudtalelse ved årsskiftet 1965/66 sagde: "En sammenlægning må blive resultatet. Kommunernes hele struktur og de forventede nye beskæftigelsesforhold vil tale for en sammenlægning".

Kommunalreformkommissionen

Til at gennemføre den praktiske del af reformen nedsatte regeringen en tredje kommission: Kommunalreformkommissionen. Denne kommission fik beføjelser til - evt. ved tvang - at gennemføre de nødvendige sammenlægninger af både købstadskommuner og sognekommuner. Princippet "ét bysamfund, normalt én kommune" blev fastholdt - og skulle det vise sig ikke fraveget én eneste gang. Netop den bestemmelse fik stor betydning for Tikøb Kommune. Kommissionen havde til opgave at gennemføre reformen med virkning fra 1. april 1970 - d.v.s. i forbindelse med næste sognerådvalg. Sognerådsperioderne fulgte jo finansårene, der strakte sig fra 1. april til 31. marts.

I mens kommissionen arbejdede, rasede diskussionen videre i Tikøb Kommune - for eller imod en kommunesammenlægning. Og samtidig fortsatte det formelle samarbejde mellem de to kommuner. Siden 1940 havde de to kommuner haft et stående fællesudvalg bestående af hhv. sognerådsformand og borgmester samt fire medlemmer fra hvert råd. Udvalget havde behandlet og drøftet samarbejdet mellem de to kommuner, bl.a. på områder som biblioteksvæsen, skoleområdet, brandvæsen o.s.v.

Dette fællesudvalg bestod fremdeles, og stemningen på disse møder var fortsat positiv. Derimod bredte der sig i befolkningen i Tikøb en indædt modstand og modvilje mod de stadigt mere og mere tydelige signaler om, at en kommunesammenlægning forestod.

Tikøb stor nok

Modstanderne af en sammenlægning fremhævede, at Tikøb Kommune var rigelig stor til at klare sig selv, der var allerede en udbygget kommunal administration med alle nødvendige faciliteter, og på de få områder, hvor man ikke havde mulighed for at etablere egne institutioner m.v. skulle man selvfølgelig blot fortsætte samarbejdet med nabokommunerne. Man mente også, at den byudvikling, som Helsingør kunne få ved en sammenlægning allerede var ved at ske, idet man i Tikøb Kommune for længst havde påbegyndt en byudvikling på Borupgaard og i Snekkersten - altså på nøjagtig de samme arealer, som Helsingør pegede på som det sted, hvor Helsingør skulle udvides.

Sognerådets stilling var i og for sig også klar nok - helt frem til efteråret 1968. I sognerådsmødet den 1. oktober 1968 vedtog man "at man ønsker at bevare Tikøb Kommune i sin helhed som en selvstændig kommune." Det socialdemokratiske medlem Boe Jørgensen tog dog det forbehold, at Helsingør Kommune skulle sikres udviklingsjord, som loven foreskriver.

Helsingør Byråds holdning var også klar. Den 21. oktober 1968 vedtog byrådet således enstemmigt at anbefale en sammenlægning af de to kommuner. Det kom derimod bag på Helsingør og sammenlægningstilhængerne, at Frederiksborg Amtsråd ved sit møde den 24. oktober 1968 enstemmigt vedtog at "En sammenlægning af Helsingør og Tikøb kommuner kan ikke anbefales. Grænseregulering mellem kommunerne kan heller ikke anbefales, bortset fra enklaven Kronborg Teglgård."

Amtsrådets vedtagelse blev ikke modtaget vel i Helsingør. Borgmester Sigurd Schytz sagde i den anledning: - *Jeg ville ønske, at amtsrådet ikke havde blandet sig.* Byrådsmedlem Oscar Kryger (venstre) mente, at enklaven blot var en narresut - den havde ingen betydning for Helsingør.

Borgermøde

Sognerådet indbød den 27. oktober 1968 til et borgermøde på Mørdrupskolen. Ikke færre

Flere meninger om sammenlægningen før afgørelsen...

Sognerådsmedlem **Boe Jørgensen**, (Soc.Dem), 26.03.68: - *Vi må have alternative forslag parat når kommissionen kommer på besøg.*

Sognerådsmedlem **Heiberg Sørensen**, 01.04.68: - *Tikøb Kommune har en meget effektiv administration, mens Helsingør jo næsten har det stik modsatte.*

Sognerådsmedlem **Marius Olsen**, 01.04.68: *Helsingør siger, at de kun kan have 50.000 indbyggere, men hvem siger, at de skal være større? Det er kun Tikøb, der vil samarbejde. I Helsingør gør man som man selv vil, og så kan vi i Tikøb bagefter spørge om resultatet.*

Byrådsmedlem **Oscar Kryger**, 08.04.68: - *Jeg har aldrig oplevet, at sognerådsmedlemmer retter så kraftig kritik af en anden kommune.*

Kommentar i **Sjællands-Posten**, 12.10.68: - *Det kan meget tydeligt fastslås, at atmosfæren mellem Helsingør og Tikøb for øjeblikket ikke er særlig god.*

Sognerådsformand **Karl Olsen**, 24.10.68: - *Tikøb er i stand til at klare sig selv, vi er på ingen måde afhængige eller nært knyttede til Helsingør.*

Boe Jørgensen, maskinist med bopæl i Aalsgaard, blev medlem af sognerådet i 1967. Han var medlem af sognerådet til 1970 og af Helsingør Byråd 1970-74 (soc.dem.).

Karl Bøgholm (1898-1976) var cand.mag. og blev redaktør. Han var medlem af Folketinget i flere perioder og medlem af sognerådet 1962-70 (kons.).

Søren Larsen (1914-2005), politibetjent fra Espergærde, var medlem af sognerådet 1960-70 og af Helsingør Byråd 1970-78 og 1982-87 - valgt for Venstre.

end 400 borgere mødte op - og det blev atter bekræftet, at 95% af befolkningen i Tikøb Kommune ikke ønskede denne sammenlægning. Amdsrådssekretær Bianco Boeck, der indledte mødet, lagde ikke skjul på, at problematikken m.h.t. Tikøb og Helsingør er det vanskeligste i hele amtet. Han så det ikke som noget problem, at Tikøb ville kunne klare sig selv, men der var et hensyn at tage til Helsingør, som ville få problemer i fremtiden.

På mødet sprang Boe Jørgensen, Hellebæk, ikke overraskende "ud af skabet" og erklærede sig som tilhænger af en storkommune. Efterfølgende erklærede Boe Jørgensen: *"Jeg har erkendt, at Tikøb kan bestå som selvstændig kommune, men jeg mener ikke at det er den bedste løsning"*. Omvendt tilkendegav byrådsmedlem Kristian Engelsen (komm.) i Helsingør, at han ikke var enig i byrådets vedtagelse af en anbefaling af en sammenlægning. Engelsen frygtede bl.a. for en dyr administration, og at politikerne ville miste forbindelsen med borgerne i en sådan storkommune.

Afgørelsen

Den 22. november blev repræsentanter for Tikøb Sogneråd og Helsingør Byråd indbudt til at deltage i Kommunalreformkommissionens møde i Hillerød. Tikøb argumenterede med, at man havde en selvstændig kommune, som slet ikke kunne sammenlignes med landets mange meget små sognekommuner. Man fremhævede bl.a., at kommunen havde 20.000 indbyggere, 3 havne, 7 jernbanestationer, bogbus med 21 holdepladser, 7 skoler, 7 børnehaver, 9 idrætspladser, 2 alderdomshjem, 2 biografte, 9 praktiserende læger, 6 tandlæger, 10 sparekasser, 9 banker og 9 postkontorer.

På den anden side argumenterede Helsingør for at arealbehovet var akut, og at kun en sammenlægning med Tikøb kunne mætte Helsingør. Sigurd Schytz mente således, at Helsingør om kun seks år ville have sprængt sine rammer, medens Karl Olsen mente, at der var plads nok i Helsingør helt frem til år 2000.

Seks dage senere, torsdag den 28. november 1968 afgjorde kommissionen, at Tikøb og Helsingør kommuner skulle sammenlægges pr. 1. april 1970. Kommissionen anmodede samtidig om, at de to råd optog forhandlinger om sammenlægningens vilkår, og at disse drøftelser skulle være færdige inden 1. februar 1969.

Sognerådets reaktion

For langt de fleste Tikøb-borgere var det måske ikke overraskende, at Kommissionen kom frem til dette resultat. Det overraskende var, at det samlede sogneråd straks overgav sig og undlod at gøre yderligere modstand. Befolkningen følte sig derfor i overvejende grad svigtet af de folkevalgte. De fleste borgere i Tikøb Kommune kunne ikke forstå, at modstanden mod sammenlægningen var forsvundet over natten. Sognerådsmedlem Søren Larsen (venstre) sagde dagen efter: - *Tiden skal ikke benyttes til protest, i stedet gælder det om at komme igang med forhandlingerne med Helsingør*. Og sognerådsformand Karl Olsen (venstre) samme dag: - *Lad os tørre øjnene - vi må nu gå igang med at skabe mulighederne for at samkøre de to kommuner*. Eigil Jensen (soc.dem.): - *Vi har taget afgørelsen til efterretning og er indstillet på at yde et positivt bidrag til forhandlingerne*. Ib Sørensen (rad.): - *Jeg er skuffet, men nu er dommen faldet og vi må nu gå til sagen og få kørt kommunerne sammen*. Henning Andersen (kons.): - *Nu er det samarbejdet, der tæller*.

Kun sognerådsmedlem Karl Bøgholm (kons.) protesterede fortsat: *"Jeg er ikke tilfreds med afgørelsen og vil appellere til indenrigsministeren. Kan Helsingør rumme 40.-45.000 indbyggere må det være tilstrækkeligt. En by kan ikke udvide sig i al uendelighed"*.

Befolkningens reaktion

Der gik ikke mange dage, før reaktionerne i befolkningen begyndte at vise sig. Den 5. december kunne Amtsavisen berette, at der var igangsat et initiativ med en protestadresse i Tikøb Kommune. Men endnu håbede mange, at indenrigsminister Poul Sørensen ville beslutte sig for at omstøde kommissionens foreløbige kendelse.

Legationsråd Malte Bruun, Hellebæk mente, at der burde afholdes en folkeafstemning i kommunen om sammenlægningsspørgsmålet. Også cand.jur. Poul Skadegaard rettede en kraftig kritik af Tikøb Sogneråds overgivelsespolitik og anbefalede en domstolsafgørelse. Debatten rasede nu på højtryk. Sognerådsmedlem Carl Schiær (venstre) angreb Karl Bøgholm (kons.) for dennes modstand mod forhandlingerne: - *Nogle prøver åbenbart at give det udseende af, at nogle partier i sognerådet kæmper mere end andre for at bevare kommunens selvstændighed.* Årsagen til dette angreb på Bøgholm var den, at der også indenfor venstre var adskillige utilfredse Tikøb-borgere, som var begyndt at bide venstres sognerådsmedlemmer i haserne, fordi de ikke længere ydede modstand.

Blandt disse var den tidligere sognerådsformand, William Petersen, Tibberup. Han fandt det uforståeligt, at sognerådet sådan havde opgivet modstanden og konkluderede, at Tikøb ikke skulle tvangsindlemmes i nogen anden kommune. Som svar på dette sagde sognerådsformand Karl Olsen i sin nytårsudtalelse, at "*den gamle grænse mellem kommunerne er sprængt ved lov - og loven gælder for os alle.*"

Også formanden for Grundejer- og Borgerforeningen for Espergærde og Snekkersten, E. Gents, opfordrede til, at der blev afholdt folkeafstemning, men uden at dette i første omgang førte til reaktioner fra sognerådets side.

Trusler og skærpet tone

Både sognerådsformand Karl Olsen og formanden for den socialdemokratiske gruppe i sognerådet, Eigil Jensen, modtog i den følgende tid trusler om repressalier og "et lag tæsk". Truslerne kom fra frustrerede Tikøb-borgere, der ikke kunne forstå sognerådets kovending i sagen. Samtidig begyndte protestlisterne at dukke op rundt om i kommunen. Man opfordrede til at skrive under på en protest mod kommunesammenlægningen. Og læserbrevenes indhold talte også deres tydelige sprog. F.eks. fra O.C.Thielst, Harreshøj, den 13. januar 1969: "*Sognerådets accept af kommissionens indstilling har givet en stadigt stigende mistillid til sognerådets dømmekraft. Denne tillidskrise mellem sogneråd og beboere er bekymrende. Ansvar ligger hovedsageligt hos sognerådet p.g.a. den manglende kommunikation med befolkningen siden mødet på Mørdrupskolen. Befolkningen bør informeres om, hvorfor sognerådet blot har sagt ja og amen til kommissionens indstilling.*"

Der var dog også enkelte Tikøb-borgere med den modsatte holdning, bl.a. Bent Wiinberg, Espergærde, der bl.a. skrev: "*Man føler sig mildest talt rystet over, at der endnu i vore dage findes mennesker, der sætter territoriegrænser så højt.*"

I mellemtiden fortsatte sognerådet og byrådet med at forberede deres svar til kommissionen, og de blev vedtaget den 27. januar. Svarene var en accept af kommissionens anbefaling, uanset at Tikøb sogneråd samme dag havde modtaget en protestskrivelse med 1.000 underskrifter imod storkommunen. Bag denne indsamling stod Eva Lassen, Mørdrup.

Først herefter vedtog Sognerådet at afholde nye borgermøder med befolkningen for at forklare holdningen til sammenlægningsspørgsmålet. Møderne blev gennemført med en livlig debat, men intet blev ændret af den grund. Grosserer Ole Westergaard, Espergærde forsøgte at få vedtaget en resolution på mødet på Mørdrupskolen, om at sognerådet skulle

Kommentarer til afgørelsen:

Lærer **Henning Rasmussen**, 09.01.69: - *Sognerådet har svigtet borgerne i Tikøb ved at anbefale sammenlægningen med Helsingør.*

Sognerådsmedlem **Ove Amelung**, Hellebæk, 05.02.69: - *Kommissionen har udøvet en form for diktatur som ikke hører hjemme i dette land.*

Matros **Kurt Kok**, Aalsgaard, 05.02.69: *Umiddelbart før sognerådet var til mødet med kommissionen, udtalte Karl Olsen til mig, at hvis det ikke gik godt, havde han gjort et skidt stykke arbejde. Jeg undlader at kommentere dette yderligere!*

Jørgen Sandholt, Hellebæk, 05.02.69: *Sognerådets kovending var et chok for mig.*

Sognerådsmedlem **Oswald Christensen**, Hornbæk, 13.02.69: - *Jeg følte mødet med kommissionen som en levende begravelse. Kommissionen havde jo allerede taget stilling på forhånd.*

Sognerådsmedlem **Eigil Jensen**, Espergærde, 13.02.69: - *Ja, vi har spillet klovn overfor kommissionen - og lidt et nederlag, men nu er der intet alternativ til en sammenlægning.*

Gårdejer **Niels Jørgensen**, Tinkerup, 13.02.69: - *Sognerådet solgte os alt for billigt til Helsingør. Dette her minder alt for meget om 9. april 1940.*

Ved de sidste to sognerådsmøder blev samtlige ansatte i kommunens administration inviteret til at overvære møderne. Som man ser var humøret blandt embedsmændene og sognerådsmedlemmerne ikke højt!

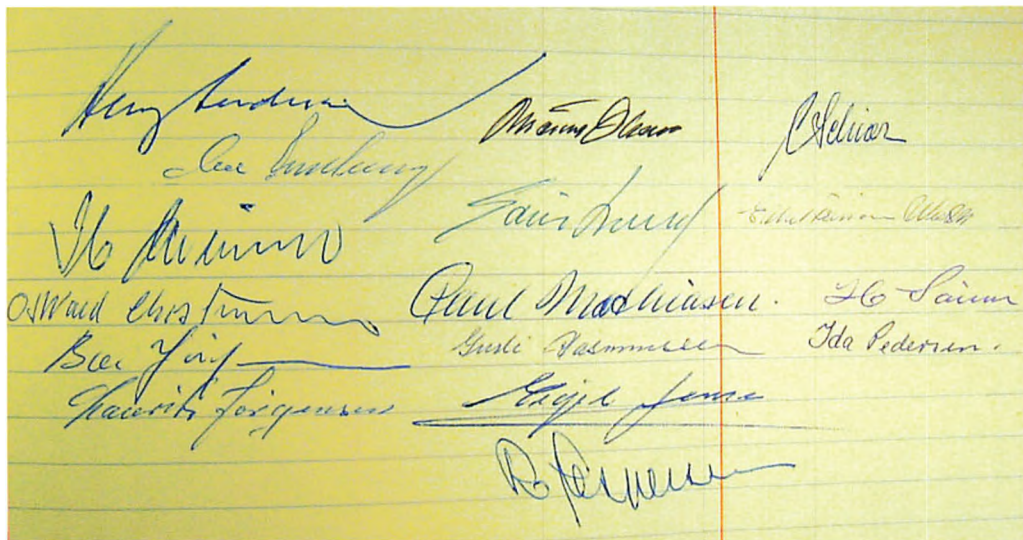
pålægges at afholde en folkeafstemning om sagen, men dirigenten afviste at sætte sagen til afstemning. Samme Ole Westergaard gjorde sammen med C. J. Brandt-Brandtved, Hellebæk, Eva Lassen, Mørdrup og William Petersen, Tibberup nogle yderligere forsøg på at påvirke kommissionen. Dels søgte borgerudvalget foretræde for Kommunalreformkommissionen, dels forlangte de en afstemning i kommunen. Deputationens synspunkter gik videre til indenrigsministeren, som i løbet af kort tid derefter skulle komme med den endelige afgørelse.

Den 26. februar indstillede kommissionen så det endelige forslag til indenrigsministeren. Det var som ventet en indstilling om sammenlægning. Det fik Brandt-Brandtved til at fremkomme med følgende kommentar: *"Sagen ville sandsynligvis have set anderledes ud, såfremt det oprindelige massive flertal i sognerådet havde stået fast på deres beslutning."*

Folkeafstemning

Det borgerudvalg, der havde kæmpet indædt mod sammenlægningen, forsøgte sig derpå med et privat folkeafstemning. Stemmesedler blev trykt og uddelt til samtlige 7.662 husstande i kommunen. Indenrigsminister Poul Sørensen lod sig dog ikke påvirke af afstemningsresultatet, for allerede før dette forelå, havde han taget endelig stilling. Det skete den 28. februar 1969, og meldingen var klar: De to kommuner skulle sammenlægges pr. 1. april 1970. Poul Sørensen var ikke nogen populær mand i Tikøb i de dage.

En mini-undersøgelse af vælgernes holdning i Tikøb Kommune foretaget af Frederiksborg Amts Avis gav til resultat, at 70% af befolkningen sagde nej til en sammenlægning med Helsingør.

Tikøb Sogneråds sidste møde fandt sted den 20. marts 1970. Her ses de tilstedeværende sognerådsmedlemmers underskrift på denne historiske dag.

Men resultatet af folkeafstemningen var i virkeligheden endnu mere tydeligt. Ikke blot returneredes en meget stor del af stemmesedlerne og 41% afgav stemme, men af disse stemte ikke færre end 96,1% imod sammenlægningen. Da beslutningen imidlertid var konfirmeret af indenrigsministeren en uge tidligere, fik den ingen betydning - men den gav dog genlyd selv i landsaviserne.

Den frie Borgerliste og Karl Olsen

Det eneste efterspil, der kom på hele sagen, var dannelsen af "Den frie Borgerliste", der skulle give vælgerne mulighed for at stemme på andre end de partier, der så grundigt havde svigtet vælgerne. Men det blev ingen succes. Listen fik ved kommunalvalget i marts 1970 kun 222 stemmer i Tikøb Kommune. Til sammenligning fik sognerådsformand Karl Olsen 1.567 personlige stemmer alene i Tikøb, men dertil yderligere 1.229 personlige stemmer i Helsingør. Karl Olsen gik altså ud af sagen med langt den største opbakning i vælgerkorpset. Opbakningen viste befolkningens forsøg på at få Karl Olsen valgt til borgmester. Mange mente, at det ville have været en fin "hævn" over Helsingør. Karl Olsen havde dog ikke flertal bag sig, og i stedet blev Helsingør-socialdemokraten, Ove Thelin borgmester i den nye storkommune.

Endnu 38 år efter kommunesammenlægningen huskes begivenhederne tydeligt hos den aldersgruppe, der oplevede Tikøb-borgernes kamp for selvstændighed. Hos nogle sidder bitterheden der såmænd endnu - og de sidste rester af denne bitterhed vil vel først forsvinde helt, når den generation er borte.

Initiativtagerne til folkeafstemningen om selvstændighed

De fire Tikøb-borgere, der kæmpede en brav, men forgæves, kamp for at bibeholde Tikøb som en selvstændig kommune. Øverst, C.J. Brandt-Brandtved, Hellebæk, I midten William Petersen, Tibberup. På det nederste billede ses desuden til højre Ole Westergaard, Espergærde og Eva Lassen, Mørdrup. (De to øverste fotos i privateje, det nederste fra Helsingør Dagblad)

Sogneforstanderskabets og sognerådets medlemmer 1842-1870

Et meget betydeligt antal mennesker - næsten 400 - har deltaget i arbejdet i Tikøb Sogneforstanderskab og Sogneråd fra 1842 til sammenslutningen med Helsingør Kommune i 1970.

Følgende fortegnelse er ikke en komplet oversigt over samtlige medlemmer af rådet. Det har nemlig vist sig meget vanskeligt at skaffe nøjagtige oplysninger om alle medlemmers valgperioder. Bl.a. findes der ikke bevaret valgprotokoller for Sogneforstanderskabets tid - og oplysningerne i selve forhandlingsprotokollerne er ganske mangelfulde på dette punkt. Den lokale dagspresse bragte indtil 1870'erne ikke oplysninger af denne karakter. Også for senere perioder har det været forbundet med visse vanskeligheder at finde nøjagtige datoer for medlemmer, der har udtrådt i utide eller som er kommet ind som suppleanter.

I nedenstående liste angives medlemmets navn, erhverv, periode(r) som folkevalgt samt bopæl. Man bedes her være opmærksom på, at samtlige adresser er angivet som den reele bopæl - d.v.s. at postadresser ikke er anvendt. Dette skyldes især den omstændighed, at postadresser ændrede sig betydeligt i de første 100 år af Tikøb Kommunes historie. At angive disse vil derfor ikke give mening for en bruger af listen anno 2008.

Aanonsen, Jacob, fiskeskipper, Espergærde, 1889-01-01 - 1894-12-31
Amelung, Ove, murermester, Aalsgaard, 1965-09-21 - 1970-03-31
Andersen, Anders, kromand, Tikøb, 1854-01-01 - 1859-12-31 og 1865-01-01 - 1865-11-14 og 1868-01-01 - efter 1869
Andersen, August, snedkermester, Snekkersten, 1913-04-01 - 1921-04-21
Andersen, Henning, advokat, Snekkersten, 1966-04-01 - 1970-03-31
Andersen, Jens, skipper, Hornbæk, 1868-01-29 - ?
Andersen, Johan Theodor, malermester, Hornbæk, 1925-04-01 - 1929-03-31
Andersen, Johannes, parcellist, Øerne, 1862-01-01 - 1864-12-31
Andersen, Niels, gårdejer, Reerstrup, 1877-01-01 - 1879-12-31
Andersen, Niels, gårdmand, Jonstrup, 1859-01-01 - 1864-12-31
Andersen, Niels Jeppe, gårdejer, Mørdrup, 1904-01-01 - 1909-03-31
Andersen, Ole, Havreholm, 1851-01-01 - ?
Andersen, Oluf Bernh. P. S. pantefg., Espergærde, 1925-04-01 - 1937-03-31
Andersen, P. Chr., parcellist, Lille Esbønderup, 1913-04-01 - 1917-03-31
Andersen, Peter, gårdejer, Saunte, 1898-01-01 - 1903-12-31
Andreasen, Edvard, gårdejer, Bistrup, 1886-01-01 - 1891-12-31
Andreasen, Peter, 1865-01-01 - ?
Arp, Hans, tømrermester, Mørdrup, 1913-01-01 - 1921-03-31
Bang, J. L., kapellan, Tikøb, 1874-01-01 - 1874-10-09
Barfod, Rud, forpagter, Hellebæk, 1925-04-01 - 1927-12-31
Basse, Einar, murermester, Snekkersten, 1909-04-01 - 1925-04-01
Beck, Christen, gårdejer, Saunte, 1892-01-01 - 1897-12-31
Beck, Peter, gårdejer, Horserød, 1901-01-01 - 1906-12-31
Bentsen, Lars, Tikøb, 1851-01-01 - 1855-12-31
Bjerre, Peder, gårdejer og ejd.handler, Tikøb, 1956-03-21 - 1958-03-31 og 1962-04-01 - 1964-12-02
Bjørnsen, Jacob, krigsråd, Gurre, 1856-01-01 - 1861-12-31
Bjørnsen, Magnus, forstråd, Gurre, 1842-01-01 - 1844-12-31
Bonde, Johannes, hotelejer, Hornbæk, 1901-01-01 - 1906-12-31
Bonnesen, Theodor Wilhelm, proprietær og landinsp., Nyrup, 1864-11-17 - 1868-12-09

Brun, Constantin, proprietær, Borupgaard, 1859-01-01 - 1864-12-31
Bruun, Ernst, skovfoged, Hellebæk, 1865-01-01 - 1868-12-09 og 1869 - 1869-12-31
Bøgholm, Karl, redaktør og MF, Mørdrup, 1962-04-01 - 1970-03-31
Børgesen, Niels, gårdejer, Tibberup, 1889-01-01 - 1895-01-01
Carøe, Just N., proprietær, Saunte, 1856-01-01 - 1861-12-31
Christensen, Folmer, malermester, Skolterup, 1950-04-01 - 1962-03-31
Christensen, Ib, bankbestyrer, Mørdrup, 1966-04-01 - 1970-03-31
Christensen, Lars, gårdmand, Tikøb, 1859-01-01 - 1864-12-31
Christensen, N. C., bager, Hellebæk, 1886-01-01 - 1891-12-31
Christensen, Niels C., parcellist, Øerne, 1874-01-01 - 1876-12-31
Christensen, Osvald, maler, Hornbæk, 1963-12-06 - 1970-03-31
Christensen, Thor, repræsentant, Munkegaard, 1925-04-01 - 1932-02-01
Christiansen, Carl Edvard, parcellist, Holmene, 1925-04-01 - 1933-03-31
Christiansen, Hans, vognmand, Aalsgaard, 1866-11-28 - 1868-12-09
Christiansen, Jens, arbejdsmand, Nyrup Overdrev, 1937-04-01 - 1943-05-30
Christiansen, Jens, gårdmand, Horserød, 1859-01-01 - 1864-12-31
Christiansen, Johan, gårdejer, Mørdrup, 1874-01-01 - 1879-12-31
Christiansen, Reinhard, parcellist, Holmen, 1962-04-01 - 1966-03-31
Christiansen, William, parcellist, Plejelt, 1910-10-07 - 1913-04-01
Clausen, Carl Fr. Chr., proprietær, Nyrup, 1862-01-01 - 1863
Corneliussen, Lars, gårdmand, Skibstrup, 1848-01-01 - 1853-12-31
Culmsee, Valdemar, fabriksejer, Havreholm, 1871-01-01 - 1873-12-31
Ellekilde, Gudmund, tømrermester, Boderne, 1913-04-01 - 1933-07-24
Ellekilde, Peter, sognefoged, Ellekilde, 1907-01-01 - 1913-04-01
Ellekilde, Svend, tømrermester, Boderne, 1901-01-01 - 1906-12-31
Erichsen, A. Hjalmar, parcellist, Gurre, 1946-04-01 - 1962-03-31
Faber, Alfred, pensionatsejer, Hornbæk, 1943-06-01 - 1950-03-31
Frederiksen, Børge, gårdmand, Rørtang, 1848-01-01 - 1854-12-31
Frederiksen, H. Peder, gårdejer, Apperup, 1870-01-04 - 1876-12-31
Frederiksen, Julius, gårdejer, Hornbæk, 1895-01-01 - 1908-12-31
Frederiksen, Lars Emil, gårdejer, Øerne, 1909-01-01 - 1913-04-01

Frederiksen, Peder, før 1854 - 1855-12-31
 Fritzen, Christian, tømrermester, Hornbæk, 1943-06-01 - 1943-07-11
 Gudmandsen, Hans, hegnsmænd, Ellekilde, 1842-09-01 - 1850-12-31
 Gudmandsen, Hans, gårdmand, Apperup, 1851-01-01 - ?
 Gudmandsen, Lars, før 1853 - 1853-12-31
 Gudmandsen, Peder, gårdmand, Skibstrup, 1854-01-01 - 1856-12-31
 Gaarde, N. P. Frederik, vognmand, Hornbæk, 1937-04-01 - 1946-12-31
 Haar, Hans Hammer, forpagter, Gurre, 1883-01-01 - før 1888
 Hadeln, Henrik von, proprietær, Nyrup, 1854-01-01 - 1859-12-31
 Hahnemann, Carl Oluf, forsikringsagent, Hellebæk, 1909-04-01 - 1909-10-15
 Hahnemann, -, glarmester, Tikøb, 1883-01-01 - 1888-12-31
 Hammer, Frantz Christian, gårdmand, Skibstrup, 1842-01-01 - 1847-12-31
 Hammer, I., 1886-01-01 - 1891-12-31
 Hansen, Axel, proprietær, Saane, 1870-07-18 - ?
 Hansen, C. før 1861 - 1864-12-31
 Hansen, Carl Emil, skovfoged, Klosterris, 1870-04-05 - ?
 Hansen, Carl Vilhelm, gartner, Tibberup, 1925-04-01 - 1929-04-01 og 1933-04-01 - 1946-04-01
 Hansen, Christian, kroejer, Tikøb, 1871-01-01 - 1876-12-31
 Hansen, Hans, gårdmand, Bistrup, 1854-01-01 - 1856-12-31
 Hansen, Hans, skolepedel, Snekkersten, 1950-04-01 - 1956-02-07
 Hansen, Hans Viggo, entreprenør, Kvistgaard, 1943-06-01 - 1946-03-31
 Hansen, Jacob, tømrer, 1939-11-16 - 1943-05-31
 Hansen, Jens, gårdmand, Havreholm, 1851-01-01 - 1855-12-31
 Hansen, Jens, gårdmand, Øerne, 1868-01-01 - ?
 Hansen, Jens, gårdmand, Bistrup, 1868-01-01 - 1868
 Hansen, Jens, før 1853 - efter 1854
 Hansen, Johannes, gårdejer, Rørtang Overdrev, før 1861 - 1861-12-31 og 1865-01-01 - ?
 Hansen, John, konstruktør, Aalsgaard, 1962-04-01 - 1963-12-31
 Hansen, Jørgen, portør, Snekkersten, 1917-04-01 - 1933-03-31 og 1937-04-01 - 1942-08-?
 Hansen, Lars, fisker, Snekkersten, 1859-01-01 - 1861-12-31
 Hansen, Laurits, fisker, Snekkersten, 1901-01-01 - 1906-12-31
 Hansen, Morten, gårdejer, Holmegaarde, 1874-01-01 - 1879-12-31
 Hansen, Niels Rudolf, rentier, Nyrup, 1892-01-01 - 1906-12-31
 Hansen, Ole, gårdmand, Horserød, 1845-01-01 - 1850-12-31
 Hansen, Peder, 1848-01-01 - ?
 Hansen, Peder, gårdbestyrer, Reerstrup, 1868-01-01 - ?
 Hansen, Peter, fisker, Espergærde, 1909-04-01 - 1913-04-01
 Hansen, Peter, gårdmand, Horneby, 1859-01-01 - 1864-12-31
 Hansen, Peter Emil, vognmand, Hellebæk, 1892-01-01 - 1897-12-31
 Hansen, Poula Fensmark, frue, Hornbæk, 1949-01-27 - 1966-03-31
 Hansen, S. C. Viggo, kapellan/pastor, Tikøb, før 1856? - 1856-04-21
 Hansen, Svend, skolepedel, Øerne, 1946-04-01 - 1958-03-31
 Hansen, Svend, tømrersvend, Boderne, 1901-01-01 - ult 1904
 Hansen, Søren, ? - 1855-12-31
 Hansen, Vilhelm, skipper, Snekkersten, 1895-01-01 - 1900-12-31
 Hansen, W., ? - 1855-12-31
 Harboe, Ludvig Ferd, Holst, forpagter, Hellebæk, 1909-04-01 - 1917-04-01
 Heilesen, Jens, gartner, Gurre, 1943-06-01 - 1946-03-31 og 1954-04-01 - 1962-03-31
 Herrig, Bernhard, stenhugger, Apperup, 1909-10-15 - 1910-10-07
 Hildebrandt, Robert Martin, chauffør, Tikøb, 1925-04-01 - 1929-04-01
 Holm, Alfred, maskinarbejder, Aalsgaard, 1965-04-01 - 1970-12-31
 Holstein, Carl Emil Johan, proprietær, Nyrup, 1880-01-01 - 1891-12-31
 Høyer, Niels Rasmussen, gårdmand, Gurre, 1856-01-01 - 1861-12-31
 Jensen, Anders, parcellist, Reerstrup, 1913-04-01 - 1917-03-31
 Jensen, Anna Kamilla, frue, Plejelt, 1927-02-17 - 1933-03-31
 Jensen, Anton, gårdejer, Mørdrup, 1909-04-01 - ?
 Jensen, Christian, gårdejer, Plejelt, 1874-01-01 - ?
 Jensen, Christian, gårdmand, møller, Tibberup, 1854-01-01 - 1859-12-31
 Jensen, Christian, gårdejer, Aalsgaard, 1877-01-01 - 1882-12-31
 Jensen, Christian, husmand, Hellebæk, 1921-04-01 - 1925-03-31
 Jensen, Eigil, tømrer og værkfører, Espergærde, 1950-04-01 - 1970-03-31 og 1943-06-01 - 1946-03-31
 Jensen, Frantz, gårdejer, Harreshøj, 1871-01-01 - 1876-01-01
 Jensen, Frederik, gårdejer, Borsholm, 1904-01-01 - 1913-03-31
 Jensen, Herman Vald., parcellist, Øerne, 1925-04-01 - 1946-12-31
 Jensen, Jens, gårdejer, Horneby, 1901-01-01 - 1909-03-31
 Jensen, Jens, gårdejer, Horneby, 1919-01-09 - 1921-03-31
 Jensen, Jens, amtsvejmand, Kvistgaard, 1946-04-01 - 1959-01-03
 Jensen, Johan, Jonstrup, 1880-01-01 - 1885-12-31
 Jensen, Johannes, Hornbæk, 1942-09-01 - 1944-12-31
 Jensen, Johannes, gårdmand, Hornbæk, 1842-09-01 - 1844-21-31 og 1851-01-01 - ?
 Jensen, Julius, husmand, Holmene, 1913-04-01 - ?
 Jensen, Lars, gårdejer, Øerne, 1877-01-01 - ?
 Jensen, Magnus V., trafikassistent, Snekkersten, 1936-01-01 - 1937-03-31
 Jensen, Marius, 1917-04-01 - 1925-04-01
 Jensen, Niels, gårdejer, Horserød, 1929-04-01 - 1946-03-31
 Jensen, Niels P., gårdejer, Havreholm, 1895-01-01 - 1900-12-31
 Jensen, Otto, gårdejer, Havreholm, 1913-04-01 - 1917-03-31
 Jensen, Peder, 1850-04-09 - 1850-12-31
 Jensen, Peder, hjulmand, Nyrup Overdrev, 1862-01-01 - ? og 1868-01-01 - ?
 Jensen, Peder, gårdmand, Stenstrup, 1848-01-01 - 1850-12-31
 Jensen, Peter, førstelærer, Nyrup, 1954-04-01 - 1963-11-06
 Jensen, Rasmus, parcellist, Tikøb, 1871-01-01 - 1876-31-12
 Jensen, S. Møller, overkriminalbetjent, Snekkersten, 1958-04-01 - 1962-03-31
 Jensen, Valdemar J. B., gartner, Snekkersten, 1933-04-01 - 1950-03-31
 Jespersen, Robert, fængselsoverbetjent, Horserød, 1966-04-01 - 1970-03-31
 Jessen, -, kontrollør, Hellebæk, 1870-01-04 - ?
 Jessen, Henrik, jægermester, Skibstrup, 1874-01-01 - 1879-12-31
 Johannessen, Johannes, fisker, Snekkersten, 1933-04-01 - 1937-03-31
 Johannessen, Peder, gårdejer, Hornbæk, 1871-01-01 - 1873-12-31
 Johansen, Andreas, gårdejer, Borsholm, 1856-01-01 - 1861-12-31 og 1868-01-01 - 1868-01-29 og 1871-01-01 - 1882-12-31
 Johansen, Johannes se Bonde, Johannes
 Jonassen, Jens, fisker, Snekkersten, 1877-01-01 - 1882-12-31
 Jørgensen, -, proprietær, Lille Esbønderup, før 1846 - 1847-12-31 og 1854-01-01 - 1859-12-31
 Jørgensen, Alfred V., malermester, Hellebæk, 1929-04-01 - 1942-03-31
 Jørgensen, Axel Peter, gårdbestyrer, Skibstrup, 1937-04-01 - 1943-05-31
 Jørgensen, Boe, maskinist, Aalsgaard, 1967-10-10 - 1970-03-31
 Jørgensen, Carl, gårdejer, Reerstrup, 1898-01-01 - 1903-12-31
 Jørgensen, Edvard, arbejdsmand, Tikøb, 1956-03-06 - 1958-03-31
 Jørgensen, Frands C., skovfoged, Kelleris, 1907-01-01 - 1913-03-31
 Jørgensen, Hans, gårdmand, Horneby, 1883-01-01 - 1888-12-31
 Jørgensen, Jørgen, forstander, Ørsholt, 1946-04-01 - 1950-03-31
 Jørgensen, Lars, gårdmand, Mørdrup, 1845-01-01 - 1847-06-
 Jørgensen, Lars, arbejdsmand, Mørdrup, 1909-04-01 - 1917-04-01
 Jørgensen, Laurits, vejmand, Borsholm, 1962-04-01 - 1970-12-31
 Jørgensen, Martin B., overportør, Kvistgaard, 1937-04-01 - 1939-10-26
 Jørgensen, Niels, gårdmand, Hornbæk, 1854-01-01 - 1859-31-12

Jørgensen, Niels, forpagter, Mørdrup, 1886-01-01 - 1891-12-31
 Jørgensen, Niels M. 1892-01-01 - ?
 Jørgensen, Peder, før 1853 - ?
 Jørgensen, Rasmus, smedemester, Hellebæk, 1904-01-01 - 1909-04-01
 Jørgensen, Simon, tømrermester, Hornbæk, 1954-04-01 - 1958-03-31 og 1959-01-13 - 1962-03-31
 Kall, Martin Ludvig, proprietær, Borsholm, 1842-01-01 - 1847-09-21
 Kirch, Frederik, fuldmægtig, Nyrup, 1868-12-09 - 1870-04-08
 Kjær, . , forpagter, Ørsholt, 1868-12-09 - ?
 Kjød, . , proprietær, Saunte, 1880-01-01 - 1885-12-31
 Knudsen, Claus, dyrlæge, Plejelt, 1842-01-01 - 1844-12-31 og 1851-01-01 - ?
 Knudsen, Harald, tømrermester, Kvistgaard, 1937-04-01 - 1946-03-31
 Knudsen, Lars, gårdejer, Plejelt, 1871-01-01 - 1873-12-31 og 1886-01-01 - 1891-12-31
 Knudsen, Niels, fiskehandler, Hornbæk, 1928-04-01 - 1933-03-31
 Knutzen, . , kontrollør, Hornbæk, før 1856? - ? og 1863-11-17 - 1864-12-31
 Krabbe, . , forpagter, Hellebæk, 1842-01-01 - 1847-12-31
 Krogh, W., proprietær, Borsholm, 1889-01-01 - 1894-12-31
 Kuhlmann, Lars, fisker, Hornbæk, 1889-01-01 - 1894-12-31
 Kaae, Hans Gundorph, pastor, Tikøb, 1847-12-14 - 1867-12-31
 Larsen, A., 1889-01-01 - 1891-12-31
 Larsen, Andreas, gårdejer, Havreholm, 1871-01-01 - 1876-12-31
 Larsen, Bjørn, gårdejer, Havreholm, 1946-04-01 - 1950-03-31
 Larsen, Carla, frue, Klosterris, 1943-05-31
 Larsen, Christian, tømrermester, Stenstrup Overdr., 1889-01-01 - 1894-12-31
 Larsen, Christian, gårdejer, Rørtang, 1917-04-01 - 1921-03-31
 Larsen, Evald V. Køhler, forretningsbest., Espergd., 1937-04-01 - 1943-05-31
 Larsen, Fr. , parcellist, Tikøb, før 1898 - ?
 Larsen, Friede, frue, Bøtterup, 1954-04-01 - 1958-03-31 og 1960-06-28 - 1962-03-31 og 1963-11-06 - 1966-03-31
 Larsen, H. P. møller, Stenstrup Overdrev, 1874-01-01 - 1875-06-01
 Larsen, Hans, gårdmand, Bistrup, 1845-01-01 - 1850-12-31
 Larsen, Hans, gårdejer, Havreholm, 1877-01-01 - 1882-12-31
 Larsen, Helga Warming, frue, Kvistgaard, 1937-04-01 - 1949-01-27
 Larsen, Jenny, frøken, Horsrerød, 1946-04-01 - 1950-03-31
 Larsen, Jens C. A., smedemester, Horsrerød, 1906-01-01 - 1917-03-31
 Larsen, Johannes, bagermester, Hornbæk, 1917-04-01 - 1925-03-31 og 1929-04-01 - 1937-03-31
 Larsen, Karl, gårdejer, Bøtterup, 1950-04-01 - 1954-03-31
 Larsen, Ludvig, gårdejer, Havreholm, 1925-12-01 - 1929-03-31
 Larsen, Niels, gårdmand, Havreholm, 1856-01-01 - 1861-12-31
 Larsen, Niels Christian, parcellist, Saunte Overdrev, 1889-01-01 - ? og 1895-01-01 - 1900-12-31
 Larsen, Ole, parcellist, Plejelt, 1877-01-01 - 1882-12-31
 Larsen, Ole, vognmand, Bobakke, 1898-01-01 - 1903-12-31
 Larsen, Ole, gårdejer, Skibstrup, 1904-01-01 - 1909-03-31
 Larsen, Ole, fiskehandler, Espergærde, 1913-04-01 - ? og 1943-06-01 - 1946-03-31
 Larsen, Ole, Tikøb, 1889-01-01 - ?
 Larsen, Otto, gårdejer, Jonstrup, 1917-04-01 - 1925-03-31
 Larsen, Peder, 1865-01-01 - ?
 Larsen, Peder, gårdmand, Rørtang, 1854-01-01 - 1859-12-31
 Larsen, Peter, gårdejer, Plejelt, 1904-01-01 - 1909-03-31
 Larsen, Peter, parcellist, Krogenberg, 1917-04-01 - 1925-03-31
 Larsen, Rasmus, fisker, Espergærde, 1901-01-01 og 1906-12-31
 Larsen, Søren overpolitibetjent, Espergærde, 1960-04-05 - 1970-03-31
 Larsen, Vilhelm, skovløber, Ørsholt, 1925-04-01 - 1937-03-31
 Larsen, Waldemar, murermester, Espergærde, 1925-04-01 - 1937-03-31
 Lassen, Jens Nimb, cand.theol. Nyrup, 1842-01-01 - 1844-31-12 og 1848-01-01 - 1850-04-09
 Lichtenberg, Ludvig, proprietær, Nyrup, 1865-01-01 - 1873-
 Lindberg, Jacob Christian, ekspedient, Aalsgaard, 1909-04-01 - 1911-02-01
 Lindahl, Christian, gæstgiver, Skotterup, 1883-01-01 - 1888-12-31
 Loob, Henrik, gårdejer, Krogenberg, 1862-01-01 - 1867-05-
 Lovenskjold, Herman Fr., baron, Espergærde 1874-01-01 - 1876-31-12
 Løvenvig, Hans Martin, trafikass., Snekkersten, 1933-07-15 - 1939-09-14
 Madsen, Jørgen, fisker, Espergærde, 1886-01-01 - 1900-12-31
 Mathiasen, Julius, arbejdsmand, Tikøb, 1943-06-01 - 1965-03-31
 Mathiasen, Otto, gårdejer, Borsholm, 1929-04-01 - 1954-03-31
 Mathiasen, Otto P., gårdejer, Borsholm, 1880-01-01 - 1885-12-31 og 1898-01-01 - 1904-04-01
 Mathiasen, Paul, gårdejer, Skibstrup, 1964-09-04 - 1970-03-31
 Mentzdorff, . von, administrator, Hellebæk, 1845-01-01 - 1849-08-
 Mortensen, Martinus overpolitibetjent, Hornbæk, 1946-04-01 - 1950-03-31
 Mortensen, Peter, gårdejer, Rørtang, 1895-01-01 - 1908-12-31
 Mullitsgaard, Peder, baneformand, Hornbæk, 1921-04-01 - 1933-03-31
 Nielsen-Kaas, J., tømrermester, Skotterup, 1901-01-01 - ?
 Nielsen, Anders, gårdejer, Jonstrup, 1886-01-01 - 1897-12-31
 Nielsen, Andreas, skrædder, Bøtterup, 1917-04-01 - 1925-03-31
 Nielsen, Arne, Øerne, 1958-04-01 - 1961-01-03
 Nielsen, Børge, 1848-01-01 - 1853-12-31
 Nielsen, Carl, arbejdsmand, Mørdrup, 1946-04-01 - 1950-03-31
 Nielsen, Christian, gårdmand, Tikøb Skovhuse, 1845-01-01 - 1850-12-31
 Nielsen, Engelbrecht, parcellist, Øerne, 1880-01-01 - 1885-12-31
 Nielsen, H. P., gårdejer, Horneby, 1886-01-01 - 1897-12-31
 Nielsen, Hans, gårdejer, Bistrup, 1898-01-01 - 1903-12-31
 Nielsen, Hans Andreas, gårdejer, Mørdrup, 1842-09-01 - 1844-12-31
 Nielsen, Haagen, vognmand, Hornbæk, 1921-04-01 - 1925-03-31
 Nielsen, Jens, gårdmand, Tibberup, 1862-01-01 - ?
 Nielsen, Jens Christian, tømrermester, Hornbæk, 1921-04-01 - 1929-03-31
 Nielsen, Johannes, gårdejer og sognefg., Horneby, 1954-04-01 - 1960-06-28
 Nielsen, Lars, parcellist, Gurre, 1898-01-01 - 1903-12-31
 Nielsen, N. H., gårdejer, Øerne, 1886-01-01 - 1891-12-31 og 1904-01-01 1909-03-31
 Nielsen, Niels, 1848-01-01 - 1850-12-31
 Nielsen, Niels, gårdejer, Plejelt, 1909-04-01 - 1917-04-01
 Nielsen, Niels Peter, overportør, Espergærde, 1929-04-01 - 1934-08-31
 Nielsen, P. J. Harald, proprietær, Lille Esbønderup, 1874-01-01 - 1879-12-31
 Nielsen, Peder, gårdmand, Plejelt, 1865-01-01 - ?
 Nielsen, Peder, gårdmand, Mørdrup, 1868-01-01 - ?
 Nielsen, Peder, gårdmand, Reerstrup, 1856-01-01 - 1861-12-31
 Nielsen, Peder, parcellist, Plejelt, 1883-01-01 - 1888-12-31
 Nielsen, Peter, 1904-01-01 - 1909-04-01
 Nielsen, Peter, gårdejer, Jonstrup, 1921-04-01 - 1925-03-31
 Nielsen, Svend, gårdmand, 1842-01-01 - 1844-12-31
 Nielsen, Svend, direktør, Snekkersten, 1962-04-01 - 1966-03-31
 Nielsen, Søren, gårdmand, Horneby, 1845-01-01 - 1850-12-31
 Nielsen, Waldemar, tømrermester, Hornbæk, 1907-01-01 - 1913-03-31
 Nommesen, Svend Aage, rutebilchauffør, Hornbæk, 1950-04-01 - 1966-03-31
 Olrik, Christian, provst, Tikøb, 1842-01-01 - 1847-12-14
 Olsen, - Frederik, proprietær, Mørdrup, 1880-01-01 - 1885-12-31
 Olsen, Anders, parcellist, Tikøb, 1883-01-01 - 1888-12-31
 Olsen, Carl, parcellist, Holmene, 1913-04-01 - 1917-04-01
 Olsen, Christian, forpagter, Hellebæk, 1883-02-13 - ?

Olsen, Christian, parcellist, Holmene, 1942-09-24 - 1943-05-30
Olsen, Christian, skovfoged, Nyrup, 1904-01-01 - 1908-08-01
Olsen, Christian W. Gerner, fisker, Snekkersten, 1907-01-01 - 1913-04-01
Olsen, Frands, gårdejer og møller, Tikøb, før 1883 - 1885-12-31 og 1898-01-01 - 1910-12-16
Olsen, H. P., gårdejer, Krogenberg, 1892-01-01 - 1894-07-25
Olsen, Hans, gårdejer, Horserød, 1871-01-01 - 1876-12-31
Olsen, Hans, amtsvejman og entrepr., Espergærde, 1911-04-01 - 1925-04-01
Olsen, Hans, gårdmand, Horserød, 1883-01-01 - 1888-12-31
Olsen, Jens, gårdmand, Plejelt, 1845-01-01 - 1850-12-31
Olsen, Jens, skovløber, Teglstруп, 1961-01-03 - 1966-03-31
Olsen, Jørgen, gårdejer, Lille Esbønderup, 1874-01-01 - ?
Olsen, Jørgen, 1889-01-01 - 1891-12-31
Olsen, Karl, smedemester, Saunte, 1950-04-01 - 1970-03-31
Olsen, Knud, arbejdsmand, Aalsgaard, 1958-04-01 - 1966-03-31
Olsen, Lars, parcellist, Tinkerup, 1877-01-01 - 1882-12-31
Olsen, Marius Kaae, gårdejer, Saunte, 1958-01-04 - 1970-03-31
Olsen, Martin, gårdejer, Bistrup, 1943-06-01 - 1954-06-09
Olsen, Mathias, gårdmand, Borsholm, ? - 1848-12-31 og 1851-01-01 - 1853-12-31 og 1862-01-01 - 1866-03-31
Olsen, Morten, gårdejer, Tibberup, 1877-01-01 - 1882-12-31
Olsen, N. Winther, inspektør, Nyrup, 1950-04-01 - 1964-03-31
Olsen, Niels, 1842-09-01 - 1844-12-31
Olsen, Niels, bådebygger, Hornbæk, 1880-01-01 - 1885-12-31
Olsen, Niels, gårdejer, Bistrup, 1904-01-01 - 1906-12-31
Olsen, Niels, gårdmand, Bøtterup, før 1859 - 1861-12-31
Olsen, Ole, husmand, Reerstrup, 1880-01-01 - 1885-12-31
Olsen, Ole Larsen Theodor, gårdejer, Tibberup, 1921-04-01 - 1929-03-31
Olsen, Peder Hansen, 1868-01-01 - ?
Olsen, Peter, gårdejer, Havreholm, 1929-04-01 - 1937-03-31
Olsen, Poul Otto Ditlev, trafikassistent, Snekkersten, 1928-01-01 - 1929-04-01
Olsen, Svend Peter, gårdejer, Nygaard, 1898-01-01 - 1903-12-31
Pedersen, Anders, Jonstrup, 1851-01-01 - ?
Pedersen, Hans, gårdmand, Skibstrup, 1868-01-01 - ?
Pedersen, Jens, gårdmand, Gurre, 1842-01-01 - 1847-12-31
Pedersen, Jens, parcellist, Gurre, 1851-01-01 - ?
Pedersen, Jørgen, gårdmand, Tibberup, 1883-01-01 - 1888-12-31
Pedersen, Niels, gårdejer, Saane, 1842-09-01 - 1847-12-31 og 1856-01-01 - 1858-12-31
Pedersen, Niels, gårdmand, Boderne, 1851-01-01 - medio 1853 og 1854-01-01 - 1854-01-17
Pedersen, Ole, gårdmand, Skibstrup, 1845-01-01 - 1850-12-31
Pedersen, Peder, gårdmand, Saane, før 1856? - 1858-12-31
Petersen, A., proprietær, Borsholm, før 1870 - efter 1874
Petersen, Albert, arbejdsformand, 1933-04-01 - 1937-03-31
Petersen, Anders, gårdejer, Borsholm, 1877-01-01 - 1880-12-31
Petersen, C. William, karetmagermester, Tibberup, 1932-02-29 - 1937-03-31 og 1946-04-01 - 1960-04-05
Petersen, Carl N., brugsuddeler, Hellebæk, 1943-06-01 - 1957-01-08
Petersen, Christian, gårdejer, Borsholm, 1913-04-01 - 1928-04-01
Petersen, Edvard, fisker, Hornbæk, 1913-04-01 - 1913-12-31
Petersen, Hans, smed, Hornbæk, 1862-01-01 - ?
Petersen, Helge, kleinsmed, Kvistgaard, 1957-01-08 - 1958-03-31
Petersen, Ida, frue, Kvistgaard, 1962-04-01 - 1970-12-31
Petersen, Jens Christian, gårdejer, Horserød, 1856-01-01 - 1858-12-31 og 1865-01-01 - ? og 1877-01-01 - 1882-12-31
Petersen, Johannes, gårdejer, Tikøb, 1950-04-01 - 1954-03-31
Petersen, Julius, gårdejer, Saunte, 1917-04-01 - 1937-03-31
Petersen, Lars, gårdejer, Tikøb, før 1856? - 1858-12-31
Petersen, Ludvig, købmand, Aalsgaard, 1877-01-01 - 1883-01-01
Petersen, N. L., før 1883 - ?
Petersen, Niels Peter, murer, Hornbæk, 1934-09-01 - 1936-01-01
Petersen, Ole, høker, Aalsgaard, 1859-01-01 - 1864-12-31
Petersen, Peter Georg, gårdejer, Skibstrup, 1917-04-01 - 1921-04-01
Petersen, Rasmus, gårdejer, Harreshøj, 1901-01-01 - 1906-12-31
Petersen, Svend, gårdmand, Plejelt, 1862-01-01 - 1864-12-31
Petersen, Søren, gårdejer, Mørdrup, 1909-04-01 - 1913-03-31
Pii, Rasmus Jensen, fisker, Hornbæk, før 1857 - 1858-12-31
Pii, S. N., kaptajn, Hornbæk, 1907-01-01 - 1913-04-01
Piper, Ernst H.V., proprietær, Nyrup, 1889-01-01 - 1895-11-16
Poulsen, Andreas, købmand, Hornbæk, 1880-01-01 - 1885-12-31
Poulsen, Carl, murermester, Hornbæk, 1914-01-29 - 1917-03-31 og 1929-04-01 - 1938-03-03
Poulsen, Johannes, gårdejer, Tikøb, 1913-04-01 - 1917-04-01
Rasmussen, Christian, skoleinspektør, Espergærde, 1954-04-01 - 1956-02-
Rasmussen, Christian, parcellist, 1866-03-31 - 1867-12-31
Rasmussen, Julius, malermester, Espergærde, 1907-01-01 - 1913-04-01
Rasmussen, Jørgen, proprietær Ørsholt, 1842-01-01 - 1844-12-31 og 1851-01-01 - ant. 1856
Rasmussen, Peter, inkassator, Hornbæk, 1946-04-01 - 1950-03-31
Rasmussen, Vilhelm, husmand, Saane, 1907-01-01 - 1909-03-31
Resch, E., proprietær, 1848-01-01 - 1853-12-31
Riff, Laurits, fisker, Aalsgaard, 1895-01-01 - 1900-12-31
Salomon, Holger, direktør, Kronborg Teglgård, 1950-04-01 - 1958-03-31
Schade, Heinrich, skovrider, Gurre, 1880-01-01 - 1885-12-31
Sandell, O. Hermann, skræddermester, Aalsgaard, 1917-04-01-1945-09-18
Schiern, Carl, teglværksejer og propr., Kronborg Teglgård, 1854-01-01 - 1859-12-31
Schiaer, Carl J., ingeniør, Espergærde, 1966-04-01 - 1970-03-31
Schultz, Carl Gotfred, proprietær, Skibstrup, 1865-01-01 - 1866-09-12
Schultz, Kristen, forstander, Ørsholt, 1962-04-01 - 1964-04-09
Schaar, P. V., købmand, Hellebæk, 1870-07-18 - 1879-12-31
Sivertsen, J.A., agent, Nyrup, 1853-04-12 - efter 1854
Struck, Niels Lind, Aalsgaard, 1868-12-09 - 1869-12-31
Sundby, Vilhelm Hother, skovrider, Hellebæk, 1917-04-01 - 1919-01-09
Svalmstrup, Aage, specialarbejder, Aalsgaard, 1954-04-01 - 1962-03-31
Svendsen, Anders Lind, gårdejer, Rørtang, 1886-01-01 - 1897-12-31
Svendsen, Dora, frue, Apperup, 1946-04-01 - 1950-03-31
Svendsen, Jens, gårdmand, Saunte, 1862-01-01 - ?
Svendsen, Johannes, gårdejer, Plejelt, 1933-04-01 - 1943-05-30
Svendsen, Jørgen H., gårdejer, Plejelt, 1898-01-01 - 1903-12-31
Svendsen, Laurits, bådebygger, Snekkersten, 1907-01-01 - 1909-04-01
Svendsen, Morten, gårdejer, Rørtang, 1856-01-01 - 1861-12-31 og 1871-01-01 - 1876-12-31
Sønderup, Søren, ejendomsmægler, Øerne, 1950-04-01 - 1954-03-31
Sørensen, C. Heiberg, advokat, Snekkersten, 1966-04-01 - 1970-03-31
Sørensen, Ib, malermester, Mørdrup, 1966-04-01 - 1970-03-31
Sørensen, Laust, overpolitiløjtnant, Espergærde, 1946-04-01 - 1948
Sørensen, Peter, sognefoged, Kathøj, 1874-11-10 - 1879-12-31
Tegner, Martin P. W., kaptajn, Plejelt, 1868-12-16 - 1870-06-
Thagesen, Jens Peter, fisker, Snekkersten, 1870-01-04 - 1876-12-31
Thalbitzer, Sophus, skovrider, Teglstруп, 1892-01-01 - 1897-12-31
Thomsen, Jens Peter, gårdejer, Tikøb, 1929-04-01 - 1933-03-31
Thomsen, Peter, før 1862 - 1864-12-31

Tutein, Frederik, godsejer, Gurre, 1892-01-01 - 1897-12-31
Uldall, Carl Vilhelm, overauditør, Nyrup, 1845-01-01 - 1850-12-31 og
1852 - 1853-03-15
Villian, J. Alfred, proprietær, Saunte, 1910-12-16 - 1913-03-31
Wedege, Sophus Julius, major, Espergærde, 1868-01-01 - 1870-01-04
Weinreich, Carl, tømrerformand, Espergærde, 1958-04-01 - 1962-03-31 og
1966-04-01 - 1967-09-05
Westergaard, Søren, gårdejer, Bistrup, 1958-04-01 - 1962-03-31

Westermann, Jørgen, gartner, Saunte Overdrev, 1917-04-01 - 1921-03-31
Westh, Ethel, frue, Nyrup, 1966-04-01 - 1970-03-31
Westh, Frimann, proprietær, Nyrup, 1962-04-01 - 1966-03-31
Willumsen, Jonas, fisker, Snekkersten, før 1856? - 1858-12-31
Willumsen, Peder Jonassen, fisker, Snekkersten, 1865-01-01 - 1876-07-
Willumsen, Thorvald, fisker, Snekkersten, 1913-04-01 - 1927-03-03
Zwergius, Frederik, kaptajn, gårdejer, Plejelt, 1854-01-01 - 1859-12-31
Ørbech, · sergent, 1845-01-01 - 1847-12-31

Sogneforstanderskabets og sognerådets formænd 1842-1870

FORMÆND FOR SOGNEFORSTANDERSKABET (1842-1867):

Valget af formand skete hvert år ved årsskiftet - og gjaldt kun for ét år ad gangen.

01.01.1842-31.12.1845 cand. theol. Jens Nimb Lassen, Nyrup
01.01.1846-21.09.1847 proprietær Martin Ludvig Kall, Borsholm
21.09.1847-31.12.1848 overauditør Carl Vilhelm Uldall, Nyrup
01.01.1849-09.04.1850 cand. theol. Jens Nimb Lassen, Nyrup
09.04.1850-31.12.1850 overauditør Carl Vilhelm Uldall, Nyrup
01.01.1851-31.12.1851 kammerraad Jørgen Rasmussen, Ørsholt
01.01.1852-15.02.1853 overauditør Carl Vilhelm Uldall, Nyrup
15.02.1853-31.12.1853 kammerraad Jørgen Rasmussen, Ørsholt
01.01.1854-31.12.1855 proprietær Carl Schiern, Kronborg Teglgd.
01.01.1856-01.04.1856 pastor Hansen, Tikøb
01.04.1856-07.08.1856 kontrollør Knutzen, Hornbæk
07.08.1856-24.10.1856 kammerraad Jørgen Rasmussen, Ørsholt
24.10.1856-31.12.1858 Gaardmand Lars Petersen, Tikøb
01.01.1859-31.12.1859 proprietær Constantin Brun, Borupgaard
01.01.1860-31.12.1861 krigsraad Jacob Bjørnsen, Gurrehus
01.01.1862-02.10.1863 proprietær Carl Clausen, Nyrup
02.10.1863-23.12.1863 proprietær Constantin Brun, Borupgaard
22.12.1863-31.12.1864 kontrollør Knutzen, Hornbæk
01.01.1865-31.12.1867 proprietær T. V. Bonnesen, Nyrup

FORMÆND FOR SOGNERAADET (1868-1970):

Indtil 1909 var valgperioden 6 år, derefter 4 år. Perioderne var indtil 1909 fra 01.01. til 31.12. og fra 1909 fra 1.4. - 31-03, undtagen i 1943 da perioden sluttede med udgangen af maj måned.

1868-1873 proprietær Emil Ludvig Lichtenberg, Nyrup
1874-1879 proprietær Harald Nielsen, Lille Esbønderup
1880-1891 proprietær Carl Holstein, Nyrup
1892-1898 skovrider Sophus Thalbitzer, Teglstup Hegn
1898-1907 kammerraad Niels R. Hansen, Nyrup
1907-1910 møllejejer Frands Olsen, Tikøb
1910-1917 smedemester J. C. A. Larsen, Horserød
1917-1928 kasserer Christian Petersen, Borsholm
1928-1933 entreprenør Gudmand Ellekilde, Boderne
1933-1937 murermester Carl Poulsen, Hornbæk
1937-1945 skræddermester Oscar H. Sandell, Aalsgaard
1945-1946 gartner Carl Vilhelm Hansen, Tibberup
1946-1954 karetmagermester William Petersen, Tibberup
1954-1970 smedemester Karl Olsen, Saunte

Register

- A**
- Aaen, Peer, kontorassistent 84
Aalsgaard 91, 121, 134
Aalsgaard Skole 101
Aalsgaard Station 134
Administrationskontoret 128
Agernvej 139
Agnetevej 126
Aistrup & Co 138
Aktivitetshuset Springvandet 124
Alberti, P. A., justitsminister 132
alderdoms- og fattigudvalg 53
alderdomsunderstøttelse 48
aldersrente 46, 48
Amager 29
Amelung, Ove, murermester 129, 145
amtmand 8, 9
amtsforvalter 9
amtskolekonsulent 110
amtsrådet 9, 59
amtsstue 9, 11
Andelsboligforeningen for Tikøb Kommune 138
Andersen, Anders Kristen, lærer 103, 105
Andersen, August, lørermester 121
Andersen, Axel, vandværksbestyrer 125
Andersen, Bent W., bibliotekar 117
Andersen, Gudrun 103
Andersen, Henning, advokat 144
Andersen, Jens, lærer 103
Andersen, Johan, tømrermester 135
Andersen, Laurits, tømrermester 91, 95
Andersen, Niels, gårdmand 30
Andersen, Niels Jeppe, gårdejer 43
Andersen, Ole, gårdmand 88
Andet Teglværk 12
Andreasen, Edvard, gårdejer 59
Andreasson, Harry, lærer 114
Antvorskov, Poul, billedskærermester 135
Apperup 121, 137
Apperup Vandværk 125
Apperupvej 134
Arbejdsanstalten 106
Arp, Hans, tømrermester 74
Arup, A. C., direktør 136
Askerupgaard 79
Asminderød 38
Asminderød-Grønholt Kommune 21, 22, 24, 97, 127
automobiler 122
Aveledshus 21, 22
- B**
- Bagge, Hans, landmand 91
Bagger, Wilhelmine, lærerinde 103
Balalajka-Olsen 81
Bang, J. L., kapellan 51
Bang, Oscar, læge 45, 47
Baumann, landinspektør og regnskabsfører 58
benzintanke 128
Bergmandsdals Teglværk 16
Bergmansdal 12, 16
Berning, Asger, advokat 136
bespisning 54
bestillingsmænd 130
besættelsestiden 109
betleri 30
bilkørsel 122
Bistrup 7, 8
Bitsch, Andreas, assistent 69
Bjerre, Peder, ejendomshandler 129
Bjørnsen, Jacob, krigsraad 32
Bjørnsen, Sophus Magnus, forstråd 25, 28, 32
Blomquist, Birthe, assistent 71
Bobakkevej 129, 134
Bobek, statsskovfoged 142
Boderne 104, 134, 137
Boeck, Peter Bianco, amtsfuldmægtig 63
Bogbestand 115
bogbus 113
bogsamling 113
Bonnesen, Louis, socialinspektør 64
Bonnesen, Sophie Henriette Andrea f. Fasting 38
Bonnesen, Theodor Vilhelm, proprietær og landinspektør 38, 88
Borger- og Grundejerforeningen for Espergærde, Snekkersten m.v. 125
borgerlige ombud 130
borgermøde 43, 106, 144
Borsholm 7, 8, 101, 104, 105
Borsholmgaard 91
Borsholm Gade 106
Borsholm Skole 100, 106
Borsholm skoledistrikt 106
Borupgaard 13, 59, 82, 83, 101, 102, 132, 134, 135, 137, 143
Borupgaardskolen 112
Brand-krigen 99
branddamme 129
brandfogeder 94, 131
brandpoliiloven 133
brandsynsvidner 131
Brandt, Karsten, ingeniør 71
Brandt-Brandtved, C. J., grosserer 146, 147
brandtaxationsmænd 131
Bregninge-Bjergsted 38
Brockenhuus, stiftamtmand 16
broer 121
brolægning 119
Brown, W. 13
Bruce, Inge, bibliotekar 116
Brun, Constantin, proprietær 58, 59
Bruun, Malte, legationsråd 145
Bruun, Peer, arkitekt 136
Brændselsudvalget 65
Brønsholmdal 39
Buen 139
Bull, Georg, kammerjunker 59
busruter 128
Busserupgaard 34, 50
bygningssinspektør 60
Bygningskommissionen 131, 132
bygningsreglement 60
bygningsvedtægt 133
bylauget 27
byplaner 128
Byplanudvalget 136
Bytoft, Inger, assistent 67, 68, 69
byudviklingsområde 136
Bøgehøjgaard Plejehjem 77
Bøgholm, Karl, redaktør 57, 142, 144
Børgesen, Fanny, lærerinde 103
Børgesen, Jonas, fisker 84
børneafdelingen 41
Børneværnsudvalget 109
Bøsseremagernes Skole 100
Bøtterup 8, 129
- C**
- Carøe, frue 140
Carøe, Just N., proprietær 78, 88
Carøe, Louise, lærerinde 104
centralskole 104
Christensen, Anton, kommunesekretær 60, 61
Christensen, Eigil, cykelhandler 86
Christensen, Folmer, malermester 111, 128
Christensen, Gunnar 71
Christensen, Ib, bankbestyrer 129
Christensen, Johan, gårdejer 51
Christensen, N. 102
Christensen, Niels, parcellist 51
Christensen, Osvald, maler 82, 129, 145
Christiansen, Carl Edvard, parcellist 75
Christiansen, Johan, gårdejer 34, 50
Christiansen, Knud, brandmand 97
Christiansen, Per, arkitekt 136, 138
Clausen, Carl Frederik Christian 29
Clausen, Lorentze 105
Clemmensen, Andreas, arkitekt 132
clorcalcium 122
Colas A/S 138
- D**
- Daareanstalten 39
daler 28
Dalsborg 104, 134, 135, 137
Danmarks Kommunistiske Parti 55, 56
dansetilladelser 78
Danske Kancelli 17, 26, 101
Dansk Esso A/S 129
Davidsen, Leo, kommuneingeniør 96
De fattiges Kasse 42, 131
De gamles Hjem i Hillerød 45
Den danske Købstadforening 141
Den frie Borgerliste 147
Den hvide By 135
Det Danske Gascompagni 124
Det kulturelle Udvalg 112
Dispositionsplan 133
DNSAP 56
Drachmann, Holger, forfatter 105, 113
Dyresø 11, 13
- E**
- Egebækken 8, 121
Egebæksro 31
Egebæksvang 23, 104, 105, 126
Egebæksvang Sogn 81, 135
Egeskoven 138

Egeskovvej 138
ejendomsskyld 29
Ejendomsskyldsvurderingsmænd
131
ekspropriationer 128
elever 100
Elgaard, Frederik, proprietær 138
Ellehammersprøjten 89, 92
Ellekilde 134, 137
Ellekilde, Gudmund, tømrermester
100, 121
Elving, Johannes, arkitekt 60
Engelsen, Kristian, byrådsmedlem
144
Enighedsfryd 74
Erichsen, Hjalmar, parcellist 39,
41, 56
Erling, Viggo, skatteinspektør 45, 47,
61, 62, 63, 64, 81
Esbønderup Sygehus 46
Espergærde 100, 101, 102, 104,
105, 127, 132, 133, 135, 137
Espergærde Bibliotek 114, 116
Espergærde Filialkontor 66
Espergærde og Omegns Sygekasse
73
Espergærde Skole 104, 110, 111,
115, 117
Espergærde Ungdomsskole 111
Espergærde Vagtværn 86
Espergærde Valgdistrikt 52
Esromvejen 121
Esrup Arrest 72
Esrup Kloster 8
evakueringsudvalg 84
Ewerlöf, generalkonsul 19

F

Faber, Alfred, pensionatsejer 128
Fabrikkens Skole 104
Falcks Redningskorps 95
Fangel, frue 28
Fasting, amtsforvalter 29
fattig- og arbejds hus 29
fattig- og skolesager 26
Fattigforordningen af 1708 100
Fattigforordningen af 1803 30
fattigforsorg 30
fattighjælp 48
fattiggassen 30
Fattigkommissionen 29, 31
fattigskat 29, 33
Fattigudvalg 48, 53
fattigvæsenet 9, 32
Fenger, famlien 67
Finansministeriet 19
fiskedamme 13

Flynderup 8
Flynderupgaard 105, 136
Fløe, Kirsten, assistent 68, 69
folkebibliotek 113
folkepension 48
Folkeregisteret 61, 62, 85
Foreningen af Bymæssige Kommuner
141
forstrande 13
Forstvæsenet 20
fortove 129
fragtmandsrute 128
Frandsen, Henning, bogholder 64
Fredensborg Brandvæsen 93
Frederik den 2 15
Frederik den 3. 15
Frederiksborg-undersøgelse 142
Frederiksborg Amt 9, 19, 100
Frederiksborg Amts Avis 142, 147
Frederiksborg Amtsråd 59, 143
Frederiksborg Amts Skoledirektion
101, 111
Frederiksborg Sindsygeanstalt 39
Frederiksen, Carl R., arkitekt 134
Frederiksen, Hans, arkitekt 138
Frederiksen, Hans, fattigkommissi-
onsmedlem 31
Frederiksen, Johannes Bonde, lærer
103
Frederiksen, Laura 103
Frederiksen, Laurits, vejmand 74
Frem, Foreningen 123
Freundt, Louise, enkefru 78
Frihedsraadet 85
Fællesudvalg 143
færdselsregler 120
fæsteafgift 11
fæstevæsen 9
Første Teglværk 12, 14

G

Gadstrup 38
Galgebakken 16
Galgebakkestedet 15
Gamle Line 75
Gamle Maren 89
Gammel Klostermose 11
gasværk 124
Gentofte-status 52
Gents, Evers, sekretær 145
Gladsaxe 53
Grandjean, Poul B., arkivar 65
Grundejer- og Borgerforeningen for
Espergærde og Snekkersten
145
Grundejerforeningen for en Del af
Tikøb Sogn 80

Grundejerforeningen for Espergærde
og Snekkersten 81
Grødsloftet 40
Grønbech, Jens, bibliotekar 117
Grønholt Vang 29
Grønnehave 11
Grønnehavegaard 30
gråspurve 79
Gudmandsen, Hans, gårdmand 25
Gundersen, Gunder, lærer 114
Gurre 7, 32, 105, 133
Gurre Gade 121
Gurre Korsvej 133
Gurre Skole 101, 102, 105
Gurre Skoledistrikt 105
Gurre Skovdistrikt 129
Gurre Slot 8, 25
Gurre Slotsruin 121
Gurre Statsskovdistrikt 22
Gurre Sø 37
Gurre Vandværk 125, 133
gymnastikundervisning 123

H

Hagemann, G. A., godsejer 80
Hagemann, G. A., proprietær 123,
132
Halvvejsbækken 11
Hammer, Christian, gårdmand 25
Handels- Haandværker- og Industri-
foreningen for Hornbæk og
Omegn 86
Hans, kong 11
Hansen, Andreas, lærer 102
Hansen, Anne Marie, lærerinde 103
Hansen, Birgit, assistent 67, 69
Hansen, bogholder 59
Hansen, Carl V., gartner 56, 65, 114,
118
Hansen, Christian, gårdejer 81
Hansen, Christian, lærer 105, 113
Hansen, Dagmar, assistent 61
Hansen, Evald, formand 111
Hansen, Hans, pedel 128
Hansen, Hans Hendrik, lærer 105
Hansen, Harry, socialundersøger 84
Hansen, Julie, økonoma 47, 48
Hansen, kromand 21
Hansen, Lars, vognmand 67
Hansen, Lauritz, økonom 46, 47, 48
Hansen, Margrethe, lærerinde 103
Hansen, Margrethe f. Nielsen 82
Hansen, Morten, gårdejer 30, 51
Hansen, Niels Rudolf, rentier 82, 141
Hansen, O. Krog, folketingsmedlem
142
Hansen, Otto, smed 91

Hansen, Peter, hegnsmand 21
Hansen, Poula Fensmark, sogneråds-
medlem 67
Hansen, Sigurd, brandmand 97
Hansen, Thor, gårdejer 94
Hansen, Valdemar, kommunesekre-
tær 61
Hansen, Wilhelm, bestyrer 85
Hansen, Niels, ungarl 36
Harboe, Ludvig, forpagter 43, 52,
121
Harfot, Thorvald, ingeniør 125
Harreshøj 8
Harreshøjvej 133
Hartelius, Augusta 74
hartkornsejere 29
hartkornsystemet 29
Harvig, Andreas Christian, brandin-
spektør og bestyrer 85, 91,
94, 95
Hass, Edgar, assistent 62
Hasselbalch, Iver, proprietær 83
Hasselbalch, K. A., proprietær 83
hastighedsbegrænsning 129
Havegaard 50
havnesager 128
Havreholm 7, 8, 101, 105, 113
Havreholm Bibliotek 114
Havreholm Gade 121
Havreholm Mølle 96
Havreholm Papirfabriks sygekasse
73
Havreholm Skole 101, 102, 106
hegnssynsmænd 131
Hellebæk 100, 104, 134
Hellebæk-Aalsgaard 104, 127, 133,
134, 137
Hellebæk-Aalsgaard Filialkontor 66
Hellebæk-Aalsgaard Sygekasse 73
Hellebæk-Aalsgaard Vandværk 125
Hellebæk Avlsgaard 126
Hellebæk Bibliotek 114
Hellebæk Fabrik 27, 92
Hellebæk Fabrikkers Sygekasse 73
Hellebæk Fabriks Sprøjte 90
Hellebækgaard 8, 52, 90, 91
Hellebækgaards Sprøjte 90
Hellebæk Geværfabriks Sygekasse
73
Hellebæk Klædefabrik 91, 93, 104
Hellebæk og Omegns Arbejderfor-
ening 73
Hellebæk Skole 21, 102, 104, 106,
109, 110, 112
Hellebæk Ungdomsskole 111
Hellebæk Vagtværn 86
Hellebæk Valgsted 52

- Hellebækværk, Det nye 126
 Hellegaard 23
 Helsingør 7
 Helsingør Andelssvineslagteri 80
 Helsingør Brandvæsen 93, 94
 Helsingør By 11, 13, 17
 Helsingør Byråd 16, 19
 Helsingør Gasværk 124, 126
 Helsingør Kommune 97, 140
 Helsingør Kommunes vandværker 126
 Helsingør Købstadskommune 10, 11, 126, 127
 Helsingør Magistrat 15, 17
 Helsingør Overdrev 11, 17, 21
 Helsingørs Hospital 14
 Helsingørs Indmarksjorder 16
 Helsingørs Magistrat 13, 14, 16
 Helsingørs Overdrev 13, 16
 Helsingørs Skjel 14
 hemmelige valg 50
 Henningsen, Else, tjenestepige 60
 Hermann, O., assistent 62
 Hermann, Peter Valdemar, lærer 103, 106
 herredsting 27
 Hildinge, Svend Westengaard, lærer 115
 Hillerød Brandvæsen 93
 Hillerød Sygehus 46, 73
 Hjeresen, Johannes, barbermester 85
 Hjort, Henry, assistent 64
 Hjælpekasen 131
 Hoff, Petra Christiane 72
 Hoffmann, Kornelia 103
 Hoffmann, Niels Karl, lærer 102, 103
 Hofmann, Carl 91
 Holck, Eiler 11
 Holgestrup 8
 Holm, Andreas 84
 Holmegaarde 134, 137
 Holmegaardslund 30
 Holmene 7, 11, 105
 Holmene Skole 101, 104, 106
 Holstein, Carl, proprietær 75, 80, 123
 Holsøe, arkitekt 42
 Hornbæk 8, 101, 104, 121, 133, 134, 137
 Hornbæk Bibliotek 114
 Hornbæk Børnehavn 133
 Hornbæk Filialkontor 65
 Hornbæk Gasværk 127
 Hornbæk Grundejer- og Borgerfor-
 ening 65
 Hornbæk Kurbad 116
 Hornbæk Ledhus 93
 Hornbæk Pogeskole 104
 Hornbæk Sanatorium 134
 Hornbæk Skole 42, 43, 86, 100, 101, 102, 106, 109, 110, 125
 Hornbæk Sprøjtehus 91, 93
 Hornbæk Sygekasse 73, 74
 Hornbæk Ungdomsskole 111
 Hornbæk Vagtværn 86
 Hornbæk Valgsted 52
 Hornbæk Vandværk 125, 128
 Horneby 7, 8, 134, 137
 Horneby Sand 132
 Horserød 8, 27, 91
 Horserød Overdrev 104
 Hotel Gefion 86, 124
 Hotel Kystens Perle 97
 Hotel Trouville 97
 Hovedgaardsvvej 139
 hoverivæsen 9
 Hovvej 136, 138
 Humlebæk 100, 127
 Hvid, E., savværksejer 79
 Hvideløkke Dam 11
 Hvidt, A. H., købmand 16
 Hyll, Gunnar 140
 Højre 55
 Høyer, Niels, gårdmand 33
 håndgerningslærerinder 101
- I
- I den 11. time 113
 Indenrigsministeriet 18, 81
 indvandrer-byrde 29
 Ingelsen, Niels, gårdmand 78
 in natura 119
- J
- J.A. Freundts og Hustrus Legat for
 trængende Enker i Tikjøb
 Sogns Søndrepart 78
 Jacobsen, Kaj Eusebius, stads-skolein-
 spektor 110, 112
 Jensen, Anna Kamilla f. Petersen 54
 Jensen, Christian, gårdejer 51, 54
 Jensen, Eigil, værkemester 144, 145
 Jensen, Eigil Ejner Christian, værk-
 mester 57
 Jensen, Ejner, landmand 91
 Jensen, Frederik, alumne 45, 47
 Jensen, Frederik Chr., gårdejer 40
 Jensen, Gunnar, murermester 85, 86, 91
 Jensen, Herman V., sognerådsmed-
 lem 105
 Jensen, Jens, gårdejer 43, 94
 Jensen, Johannes, gårdmand 25
 Jensen, Johannes, lærer 115
 Jensen, Julius, tømrermester 92
 Jensen, Jørgen, hegnsmand 22
 Jensen, L. C., amtsskolekonsulent 111
 Jensen, Lissi Lucia 57
 Jensen, lærerinde 101
 Jensen, O., skomager 36
 Jensen, Ole 84
 Jensen, P., købmand 98
 Jensen, P. C. 102
 Jensen, Peter, lærer 111, 112, 115
 Jensen, Sofus Juncker, fotograf 132
 Jensen, Svend, stævningsmand 28
 Jensen, Svend Aage Møller, kriminal-
 betjent 129
 Jensen, Valdemar, anlægsgartner 48, 86, 114, 115, 135
 Jens Rostgaards Legat 78
 Jeppesen, brygger 118
 Jessen, Elisabeth f. Hansen, assistent 67
 Jessen, Henriette, frk 76
 Jessen, Henrik, jægermester 39, 51, 59
 Jessen, Henrik E., jægermester 30
 Jessen, Thomas, assistent 85
 Jessen, Tycho, kunstmaler 76
 Johannessen, Arne, assistent 64
 Johansen, Andreas, gårdejer 33, 79
 Johansen, P., murer 42
 Jonassen, Jens, fiskeskipper 34, 59
 Jonstrup 7, 8
 jordboniteringsmænd 131
 Julebæk 20
 Julebæksbro 11
 Julebækshuset 20, 21
 Julebæks Rende 11
 Julianelund 15
 Jungersen-sprøjte 89
 jurisdiktion 18
 Justitsministeriet 19, 129
 Justsen, Justa, frk 76
 Jørgensen, Agnes, assistent 64
 Jørgensen, Anders, lærer, Ringe 38
 Jørgensen, Arnold, regnskabsfører 58
 Jørgensen, Boe, maskinist 143, 144
 Jørgensen, Frands Chr., skovfoged 41
 Jørgensen, Hans J., lærer 114
 Jørgensen, Hans M., lærer 115
 Jørgensen, Harald, administrations-
 historiker 52
 Jørgensen, Holger, bygningsinspek-
 tør 60, 66, 135
 Jørgensen, Inger, assistent 75
 Jørgensen, Lauritz, vejmand 129
 Jørgensen, Niels, gårdejer 145
 Jørgensen, Per Højholt, bibliotekar 116
 Jørgensen, Svend Westengaard, lærer 103
- K
- Kaae, Hans G., præst 32, 33, 35
 Kall, Martin L., proprietær 25, 27
 kapitelsmand 131
 Karinebæk 93
 Karlinsky, Elisabeth 95
 Karlsen, Georg 74
 kasse- og regnskabsudvalg 53
 kassererkontor 62
 Kelleris 22
 Kellers Hegn 21, 22
 Kirch, J., fuldmægtig 88
 kirkebog 11
 Klausebro 90
 Klingberg, distriktslæge 72
 klokker 128
 Kløvermarken 76, 136
 Knudsen, Claus, dyrlæge 25, 28, 29, 31
 Knudsen, Harald, tømrermester 114, 115
 Knudsen, kontrollør 58
 Knuth, Hans Schack greve 8
 Kofod Anchers Vej 138
 Kok, Kurt, matros 145
 Kolding, Theodora, lærerinde 103
 Kommunallovskommission 141
 Kommunalreformkommissionen 143, 144
 kommunekasserer 47
 kommunekontor 37, 40, 53, 58
 kommunenavn 81
 kommunesammenlægning 141
 kommunesekretær 37, 40, 58
 kommunevejene 118
 Kongevej, Den gamle 11
 Kongevej, Den nye 16
 Kongevejen 13
 Konservative Folkeparti, Det 55
 kontorreglement 63
 koste 38
 Krabbe, forpagter 25, 31
 Krogebakken 134
 Krogen 8
 Krogenberg 137
 Krogenbergvej 129
 Krogerup 8, 11, 100
 Krogh, von, 33
 Kronborg 8, 11, 13, 15

Kronborg Amt 9, 13, 15, 100
Kronborg amstue 9
Kronborg Birk 8, 11
Kronborg Distrikt 18
Kronborg Fæstning 18
Kronborg Ladegaard 11, 12, 16, 17, 18, 140
Kronborg Rytterdistrikts Birketing 13
Kronborg Slot 11, 18
Kronborg Teglgård 142
Kronborg Teglværk 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 140
kronods 9
Kryger, Oscar, byrådsmedlem 143
Kuhn, C. F., overretssagfører 132
kvindelig valgret 50
Kvislemark 38
Kvistgaard 111, 133, 137, 138
Kvistgaard Hovedgaard 138
Kvistgaard Savværk og Drittelstavfabrik 138
Kvistgaard Station 138
Kvistgaard Teglværk 138
Kvistgaard Vagtværn 86
Kvistgaard Valgdistrikt 52
Kvistgaard Vandværk 125
Kystvej 132
Københavns Almindelige Boligselskab 136
købstadforeningen 141
købstadordnede skoler 111
købstadordnet skolevæsen 53

L

Lafont, Susanne Marie, teglværks-ejer 14
landbrugsreformerne 8
landgilde 11
landliggere 132
Landlyst, Lille Esbønderup 79, 81
landsbyordnede skoler 111
landvæsenkommission 9
Lange, Marie 74
Langesø 133
Larsen, Anne 93
Larsen, Bodil Sofie, lærerinde 104
Larsen, Emil, brandmand 97
Larsen, H. P., møller 51
Larsen, Hans, gårdejer 50, 121
Larsen, Harry, kommunekasserer 69
Larsen, Jens C. A., smedemester 43, 45, 47, 121, 122
Larsen, Johannes, bagermester 48
Larsen, John, bibliotekar 115
Larsen, Jørgen Basse, arkitekt 66, 270
Larsen, Karl, gårdejer 67, 94
Larsen, Knud, departementschef 85

Larsen, Marie 28
Larsen, Peder, gårdmand 27
Larsen, R. P., undersøgelsesdommer 64
Larsen, Svend, brandmand 97
Larsen, Sylvest, ingeniør 128
Larsen, Søren, politiassistent 144
Lassen, Eva 145, 146, 147
Lassen, Jens Nimb, proprietær og cand.theol. 23, 25, 26, 27, 72
Laugmann, Ole, ejendomsmægler 94
legater 78
lem 34
lensmand 8
Lergaarden 95
lergravning 17
Levin, C., overretssagfører 121
Lewetzau, amtmand 13, 16
Leyel, Frederik, borgmester 83
Lichtenberg, E. Ludvig, proprietær 72
licitation 119
ligningskommission 59
ligsynsmænd 131
Lille Esbønderup 7, 8
Lille Esbønderup Gade 121
Lille Odinshøj 129, 134
Lindberg, Jacob C., ekspedient 45, 46
Lokkerup 8
Lorentsen, Johannes, brandmand 97
Lorentzen, Th. 128
lossepladser 128
Lüdinghausen, Anna Elisabeth friherreinde 31
Lundqvist, Hans 27
Lykkeholm 52
lærere 100
lærerinder 101
lærerlønninger 101
læseforening 113
Læssøe, assistent 58
Løvenskiold, Herman Frederik baron 31, 51
Løvenvig, Hans M., trafikassistent 114

M

Madame Abigael Margrethe Hansen f. Munkebergs Legat 78
Madsen, M., kommunesekretær 58
Madsen, Preben, brandmand 97
Madsen, Svend-Aage, brandmand 97
Marianelund Kro 25, 26, 32

Marienlyst 15, 18
Marienlyst slot 11
mark 28
Mark- og Vejfredsmænd 131
Markbogen 11
Marx, skomager 91
Mary Hill 101
Mathiasen, Julius, arbejdsmand 128
Mathiasen, Knud, brandmand 97
Mathiasen, Otto, gårdejer 67
Mathiasen, Otto, proprietær 94
Mathiassen, Julius, arbejdsmand 129
Mathiesen, Lars Hansen 73
Mathiessen, læge 39
Mathilde Bruuns Vej 124, 126
Mejnholt, Th., lærer 114
Mertins, V., tømrermester 132
Meulenberg 14, 16, 17, 18, 19, 140
Meyling, Arne, lærer 115
Meyn, Hans, læge 75
Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet 19
Mogensen, Jørgen 11
Moldenhawer, Marie, lærerinde 104
Moldenhawer, Wilhelm, administrator 90
Montebello 12
Mortensen, Erik, lærer 115
Mortensen, Hanne, ejendomshandler 56
Mortensen, Hans, gårdejer 94
Mortensen, Henning, brandmand 97
Mortensen, Martinus, politibetjent 56, 84
Mortensen, Ulla, økonoma 77
Müller, Sigmund, bogholder 60
Munkegaarde 8, 137
Munkegaarde Hegn 138
Munkegaarde Vandværk 125
Møllegaard 23
Møller, Axel, gårdejer 129
Møller, Flemming, brandmester 95
Møller, Laurits, brandinspektør 95, 98
Møller, Nicolai, husfæster 119
Møller, Vagner, brandmand 97
Møller og Bøgelys Keramiske Kunstbrænderi 88
mønts-system 28
Mørdrup 7, 100, 102, 104, 105, 129, 136, 137, 138
Mørdrup Skole 103
Mørdrupskolen 111, 112, 117, 144
Mørdrup Strandvang 102
Mørdrupvej 129, 132
måtter 37, 38

N

Nattestad, Joen, lærer 115
naturalarbejde 131
naturalforplejning 30
Ndr. Strandvej 129, 134
Nielsen, Anders, gårdejer og sognefoged 75, 119
Nielsen, Carl, arbejdsmand 56
Nielsen, Carl Adolf, lærer 102, 103, 105
Nielsen, Christina 103
Nielsen, E., hjemmesygeplejerske 95
Nielsen, frue 140
Nielsen, H. P., gårdejer 75
Nielsen, Hakon 141
Nielsen, Hans Andreas, gårdmand 25
Nielsen, Hansine, lærerinde 103
Nielsen, Hans Peter, skomagerdreng 36
Nielsen, Harald, proprietær 51, 79
Nielsen, Johan 75
Nielsen, Lillian, assistent 67
Nielsen, Marie, lærerinde 103
Nielsen, Martine f. Petersen 119
Nielsen, Niels, gårdejer 121
Nielsen, Nielsine, lærerinde 104
Nielsen, Niels Peter, portør 74
Nielsen, Niels Toft, fuldmægtig 68, 70
Nielsen, P. J. Harald, proprietær 79
Nielsen, Svend 28
Nielsen, Svend, gårdmand 25
Nielsen, Svend Aage Storm, købmand 86
Nielsen, Valdemar, assistent 62
Nielsen, Valdemar, tømrermester 43
Nielsen-Kaas, J., tømrermester 60
Ninn, Jens, forældreforeningsformand 111
Nissen, arkitekt 71
Nordbanen 38
Nordre Strandvej 121, 122
Nordsjællands Centralbibliotek 113, 115, 116
Nordskov Mølle 92
Nygaard 133
Nygaard Bibliotek 114
Nygaard Ungdomsskole 111
Nygaard Vagtværn 86
Nygaard Valgsted 52
Nykro 28
Nyrup 7, 8, 101, 105, 111, 137
Nyrup Bibliotek 114
Nyrup Brandsprøjte 87, 88, 94
Nyrupgaard 29, 38, 43, 93

Nyrup Skole 22, 101, 102, 105, 110, 139
Nyrup Skoledistrikt 104
Næhr, Louis, købmand 95
Nærum, Ludvig Julius Johansen, husmand 118

O

Oasen 117
Odinsvej 134
Oldenvej 139
Oldermanden 27
Olesen, Johannes, arkitekt 71
Olrik, Christian M., provst 25, 26, 31
Olrik, Jørgen Baden, borgmester 16
Olsen, A., assistent 62
Olsen, Anders, vicebrandinspektør 95, 97, 98
Olsen, Anna, sygeplejerske 77
Olsen, Anna f. Franck 122
Olsen, Caroline f. Jensen 122
Olsen, Frands, mølle- og gårdejer 42, 45
Olsen, Frederik, proprietær 119
Olsen, Helga, lærerinde 103
Olsen, Johan, murermester 37
Olsen, Jørgen 82
Olsen, Jørgen, gårdejer 51
Olsen, Jørgen A., entreprenør 66
Olsen, Karl, smedemester og sognerådsformand 55, 57, 67, 82, 126, 128, 129, 133, 134, 139, 142, 143, 144, 147
Olsen, Knud, arbejdsmand 128, 129
Olsen, Lars, parcellist 51
Olsen, Lars, smedemester 122
Olsen, Lennart Højrup 141
Olsen, Leo, frugtavl 95
Olsen, Marius Kaae, gårdejer 56, 82, 129, 143
Olsen, Niels, sogneforstander 25
Olsen, Niels Winther, inspektør 67
Olsen, Peter, gårdejer 94
Olsen, Poul O. D., trafikassistent 54
Olsson, Eigil, skoleelev 140

P

Paaske, Hans, borgmester 83
Paladshotellet 40
Parler, G., sølvsmed 129
Patteskol 103
Peder Nielsen 11
Pedersen, Aase, bestyrerinde 77
Pedersen, Anne Marie 103
Pedersen, Carl, hjælpebibliotekar 117

Pedersen, Herman V. murersvend 128

Pedersen, Jens, gårdmand 25
Pedersen, Johan, lærer 103
Pedersen, Johanne 117
Pedersen, Knud, skoleelev 88
Pedersen, Lars, gårdmand 88
Pedersen, Laurits, lokalhistoriker 16, 19
Pedersen, Nicolai, parcellist 118
Pedersen, Niels 28
Pedersen, Niels, gårdmand 25
Pedersen, Niels Karl, købmand 86
Pedersen, Oscar, hoteldirektør 97
Pedersen, Theodor, brandmand 97
pengeombytningen 28
Pension Friis 109
Pension Øresund 97
Petersen, Agnete, assistent 71
Petersen, Alfred, vognmand 85
Petersen, Anders, proprietær 50
Petersen, Carl, gårdejer 81
Petersen, Carl, uddeler 65, 84, 128
Petersen, Carlo, brandmand 97
Petersen, Christian, kommunekasserer 61, 62
Petersen, Christian Steen, kommuningeniør 71, 135
Petersen, Erik, vandværksbestyrer 125, 126
Petersen, forpagter 59
Petersen, forstander, Ringe 38
Petersen, Helge, bogholder 85
Petersen, Jenny Nicoline f. Franch 47
Petersen, Johannes, gårdejer 67
Petersen, Lars, gårdejer 33
Petersen, Leif, brandmand 97
Petersen, Ludvig, købmand 51
Petersen, Peter, købmand 54
Petersen, Peter, opsynskar 46
Petersen, R. Christian, kommunekasserer og sognerådsformand 47, 121
Petersen, Tove Pagh f. Hansen 125
Petersen, William, karetmagermester 55, 56, 57, 111, 134, 145, 146, 147
piassava 38
Pii, Rasmus Jensen, skipper 59
Piper, Ernst, proprietær 75
planetbyer 136
plejefamilie 31
Plejelt 7, 8, 27, 104
Plejelt Gade 121
plejemoder 41
pligthverv 130
pligtkørsel 131

Plockross, Harald, landsretssagfører 132

Poulsen, Andreas, købmand 51
Poulsen, Carl, murermester 62, 121
Poulsen, Rigmor, økonoma 76
protestlister 145
provst 9

Q

Qvistgaard 72
Qvistgaard Teglværk 72

R

Radikale Venstre, Det 55
Radisen 67, 68, 69, 71, 116, 128
Rasmussen, Aage M., lærer 115
Rasmussen, Anders, husmand 118
Rasmussen, Carl, skomagermester 85
Rasmussen, Christian, brandinspektør 95
Rasmussen, H. Lyngby, plantageejer 111
Rasmussen, Henning, lærer 145
Rasmussen, Jørgen, proprietær 25, 26, 29, 31, 33
Rasmussen, snedkermester 94
rationeringskontor vedr. brændsel 84
Ravn, Carl, smedemester 91
Reerstrup 8
Reerstrup Losseplads 129
reformationen 8
regnskabsfører 58
Reinhardt, Carl Frederica Ferdinand 72
Rentekammeret 13, 14, 15, 16, 20
retsbetjente 15
Retsforbundet 55
retsvidner 27
rigsdaler 28
Ringe Fattiganstalt 38
Risby 7, 8
Risbyvejen 128
Ritavej 110
Rolighed 119
Rosenberg, ekspeditionssekretær 84
Rosendal 30
Rostgaard, Hans, amtsforvalter 11
Rostgaard, Jens 12
rotteudryddelse 38
Rugmarken 112
rytterdistriktet 15
rytterskoler 100
Røpke, Elisabeth, assistent 67, 69
Rørtang 7, 8, 13, 101, 134, 135, 137

Rørtang Overdrev 36, 103
Rørtang Smedje 88
Rørtangvej 104, 123, 124, 132, 135

S

Saane 7, 8
Sandbakkegaard 119
Sandell, Herman, skræddermester 56, 64, 65, 84, 85
sandflugtskommission 9
Sandholt, Jørgen, politikommissær 145
Saunte 7
Saunte Brandsprøjte 87, 88, 90
Schaar, P. V. E., købmand 51
Schade, Heinrich, skovrider 39
Schaldemose, Emilie 51
Schämer, Johan, bager 28
Scherfig, Hans, forfatter 95
Schiern, Carl, proprietær 19
Schimmelmanske Fideikommiss, Det 27
Schjær, Carl, civ.ing. 141, 145
Schmidt, Ida, assistent 67, 69
Schomann, Ludvig, lærer 103
Schomanns Skole 103
Schultz, Conny, assistent 69
Schylt, Sigurd, borgmester 142, 143, 144
Sct. Olai Sogn 18
selvangivelse 29
servicestation 129
Silldorff, Holger, sognefoged 86
Sindshvile 23, 80
sindssygeafdeling 39, 42
sindssygeanstalten 45
Sjællands-Posten 143
Skadegaard, Poul, cand.jur. 145
skattekontor 61, 62
skatteprocent 130
skatteudskrivelse 29
skattevæsen 61
Skellebækken 16
Skellebæks Bro 11, 14, 15
Skibby Forsørgelsesanstalt 46
Skibstrup 7, 101
Skibstrup Losseplads 129
skifteforvaltning 9
skilling 28
skiltning 128
skolebygning 9
Skoleforordningen af 1739 100
skoleforstander 25
skoleinventar 9
skolekommission 111
Skolekommissionen 54, 110, 131
Skoleloven af 1958 111

skolepatron 25, 27
skoler 100
skoleregnskab 9
Skoleudvalget 53, 111
Skotterup 32, 34, 127, 134, 137
Skotterup Brandsprøjte 88
Skotterup Poge- og Haandgjernings-
skole 103
Skotterup Pogeskole 103
Skotterup Sprøjtehus 91, 94
Skotterup Valgsted 52
Skovbakke, Niels Sørensen, lærer
103, 106
skove 13
Skovkroen 132
skovseparationsforretningerne 20
skrivemaskine 63, 129
Skyum, Karl, brandinspektør 95,
97, 98
Skættevej 129
Slibebroen 15
Smith, Fr., proprietær 43, 45
snefogeder 131
Snekkersten 13, 15, 16, 104, 127,
132, 133, 134, 136, 137, 143
Snekkersten Bibliotek 114
Snekkersten Brevsamlingssted 34
Snekkerstenen 11
Snekkersten Kro 86
Snekkersten Skole 101, 104, 105,
110, 112
Snekkersten Ungdomsskole 111
Snekkersten Vagtværn 86
Snekkersten Valgsted 52
Snekkersten Vandværk 124, 125,
126
snerydning 128
Socialdemokratiet 55
socialhjælp 54
Socialistisk Folkeparti 55
socialreformen af 1933 48
Socialt Udvalg 48
socialudvalgsformand 75
sogn 7
sognebogsamling 113
sognefogeder 28, 94, 131
sogneforstanderskab 9
sogneforstanderskabsmedlemmer
149
Sognerådsforeningen i Frederiksborg
Amt 141, 142
sognerådsmedlemmer 149
sognerådsmøde 83
sognerådssal 37, 40, 42, 53
Solhavegaard 97
sommerhuse 134
Sortesø 13

Sorø Arbejds- og Sygehus 73
Spildepeng 11
spisereglement 45
springtur 39
sprøjteførere 131
sprøjtehus 87
spækbrætter 78
Statens Bibliotekssyn 116
Statens Haandgemingsstilsyn 101
Stationsvej 123, 132, 134
Statsfængslet i Horserød 116
Steenbrandt, Erik, landinspektør 22
Steincke, K. K., socialminister 48
stemmeret 50, 52
Stengården 50
Stensstrup 134, 137
Stenstrup Overdrev 134, 137
stier 128
stiftamtmanden 8, 13, 19
Stokholm 102
Stokholmsvej 94, 110, 136
Stokkemands-funktionen 27
strandgrund 129
Strandhøj 69, 76, 77
strandsynsmand 131
Strandvejen 14, 132
Stræde 106
Strøm, Henning 142
stænderforsamlinger 23
stævningmænd 131
Støvplagen 122
Sundhedskommissionen 59, 131
sundhedsvæsen 9
Svedstrup, Betzy, lærer 103
Svendsen, Jens, brandfoged 92
Svendsen, Jørgen, gårdejer 42
Svendsen, lærerinde 101
Svenningsen, Svenning, skattein-
spektor 84
svenskekrigene 11
Svinggaard 40
Syge- og begravelseskassen for
Rørtang og Omegn 73
Sygekasser 73
Sygeplejeforeningen for Hellebæk-
Aalgaard 75
Sygeplejeforeningen for Hornbæk
Sogn 75
Sygeplejeforeningen for Tikøb 75
Sygeplejeforeningen for Tikøb Sogns
østre Del 75
sygevogn 46
sædegårdejer 9
Søbækgaard 136
Søborg, Christian, forstander 32,
35, 58
Søgaard 42

Sømandshvile 109
Søndermarken 136
Søren Kannes Vej 110
Sørensen, Anna f. Larsen 56
Sørensen, Carl Heiberg, advokat 143
Sørensen, Ib, malermester 57, 144
Sørensen, Laust, politibetjent 56,
135
Sørensen, Niels Peter, lærer 102, 103
Sørensen, Orla, vicebrandinspektør
95, 97
Sørensen, Peter, sognefoged 51
Sørensen, Poul, indenrigsministeriet
145, 146
Sørensen, Tony, pensionatsejer 97
Sørensen, Knud, brandmand 97

T

Teglgaardshus 36
Teglgaardshusene 18
Teglstrup Hegn 11, 15, 20, 126
Teglværksgården 77
Tegner, Peter Wilhelm, kommandør
83
Teisen, K. L. S., læge 74
Teknisk Forvaltning 67
Teknisk Kontor 61, 67, 128
Teknisk Udvalg 54, 128
Thalbitzer, Marie f. Brasen 81
Thalbitzer, Sophus, skovrider 81
Thelin, Ove, borgmester 57, 142,
147
Thielst, O. C., direktør 145
Thomsen, Agnes f. Knudsen 127
Thomsen, Jens Peter, gårdejer 127
Thomsen, Knud, kontorchef 65
Thomsen, Lily f. Olsen 65
Thorup, Michael, regnskabsfører 58
Thye, Jørgen, arkitekt 71
Tibberup 7, 100, 102, 104, 105, 127,
137, 138
Tibberupgaard 118
Tibberup Karosserifabrik 117
Tibberup Skole 100
Tibberupskolen 112, 138
Tibberupvej 127
"Tikøb Kommune" 81
Tikøb Sogns Overdrev 13
Tikøb 7, 8, 101, 113, 133
"Tikøb-Hornbæk-Hellebæk Kom-
mune" 81
Tikøb Alderdomshjem 40, 42, 91
Tikøb Bibliotek 114
Tikøb Brandsprøjte 88
Tikøb Brandstation 69, 90, 96, 99
Tikøb Brandvæsen 22

Tikøb Fattig-, Arbejds- og Sindssyge-
anstalt 32
Tikøb Fattig- og Arbejdsanstalt 31
Tikøb Filialkontor 66
Tikøb Gade 121
Tikøb Kirke 8, 18, 85
Tikøb Kommunekontor 61
Tikøb Kommunes administrations-
kontor 53, 82
Tikøb Kommunes Alderdomshjem 96
Tikøb Kommunes bogbus 117
Tikøb Kommunes Brandvæsen 87
Tikøb Kommunes Hjelpeforening 75
Tikøb Kommunes Hjelpekasse 42
Tikøb Kommunes nye kommune-
kontor 70
Tikøb Kommunes Sundhedskommis-
sion 132
Tikøb Kommunes Sygekasse 74
Tikøb Kommunes Sygeplejeforening
75
Tikøb Kommunes Ungdomsskole 111
Tikøb Kommunes Ungdomsskole-
nævn 111
Tikøb Kommunes Vagtværn 86
Tikøb Kommunes Vandværk 124
Tikøb Kommunes våbenskjold 65
Tikøb Kro 50, 113
Tikøb Landsogns Sygekasse 73
Tikøb Mølle 42
tikøbske enklaver 10
Tikøb Skole 43, 100, 102, 105, 106,
110, 112, 114
Tikøb Skolekommission 40
Tikøb Skovhuse 28, 32
Tikøb Sogn 7, 10, 11
Tikøb Sogneforstanderskab 23
Tikøb Sogneråd 18
Tikøb Sprøjte 90
Tikøb Ungdomsskole 111
Tikøb Vagtværn 86
Tikøb Valgsted 52
Tikøb Vandværk 125
Tikøbvej 128
Tinkerup 129
Toelt 22
Tornebakkehus 21
Trykkedamsbakken 16
tyendeforligsmand 131
tørvesøer 13, 14
tørveskær 12, 17
Tørvevej 129

U

udvalg, stående 53
udviklingskommune 132
Ulmer, E. 140

Ulrich, Morten, stenhugger 121
Undervisningsministeriet 111
Unmack, tømrermester 33

V

vagtværn 86
valg 49
valgbarhed 50, 52
valgdistrikter 52
valgmænd 9
valgperiode 25
valgresultatet i 1909 51
valgresultatet i 1913 52
valgresultatet i 1917 53
valgret 50
vandindvinding 128
vandløb 128

vandsynsmænd 131
Vej- og kloakudvalg 128
vejarbejde 118, 119
vejbelysning 128, 129
veje 128
vejkommision 59, 121
vejlampe 128
vejmænd 123
vejnavne 81, 128
vejskilte 79
vejtræer 119
vejvisere 79
vejvæsen 9
Venstre 55
Vind, Poul, byrådsmedlem 142
Vintapper, Anders, teglværksejer 12
voldgiftsmænd for afløsning af hø-
veri- og pligtarbejde 131

voldgiftsmænd for jagtrettens afløs-
ning 131
Vordingborg Sindssygeanstalt 39
Værgerådet 131

W

Wedge, Sophus Julius, major 73
Wedell-Wedellsborg, Vilhelm Ferdi-
nand baron 8
Westergaard, Ole, grosserer 146, 147
Westergaard, Søren, gårdejer 56,
128
Westh, Frimann, proprietær 129
Wiinberg, Bent 145
Willumsen, Thorvald, fisker 121
Willumsen, W., fisker 51
Wissenberg, J. G. 13

Z

Zonebrandvæsenet 93

Æ

Ærtebjerggaard 43

Ø

Øerne 7, 11
Øland, E & H, vognmænd 128
Ølstykke 38
Ørsholt 116
Ørting, Aase, børnebibliotekar 116
Østrupgaard 98

Litteratur og kilder

- opdelt efter afsnit og emner

OM MAGTENS "TREDELING"

L. F. la Cour: "Sogneraad og Amtsraad", bd I-III (1941-49)
Mogens Holch (red.): "Frederiksborg Amtsraad 1842-1942" (1942)
Harald Jørgensen: "Lokaladministrationen i Danmark" (1985)
Palle Rosenkrantz: "Amtmandsbogen" (1936)

DE "TIKØBSKE ENKLAVER"

Frederik Thaarup: "Helsingørs-Vennen", 1818
Laurits Pedersen: "Helsingør i Sundtoldstiden" bd 1-2 (1926-29)
M.C. Arnholtz og V. Lassen: "Bidrag til Byen Helsingørs Historie" (1866-1877)
Kongelige Reskripter 1798
"Tikøb Sogneraads Forhandlingsprotokoller" 1859-1867 og 1867-83, Landsarkivet for Sjælland
"Helsingør Byråds Forhandlingsprotokoller", trykt udgave i Helsingør Kommunes Museer
"Indenrigsministeriets Kommune Kontor" sag nr. 601/1875 (i Rigsarkivet)

DE ANDRE GRÆNSEPROBLEMER

Erik Trolle: "Skovløberstedet, der blev stort nordsjællandsk udflugtsmål", i Folk og Minder fra Nordsjælland 1979
Gunnar Bergsten: "Skovene omkring Helsingør" (1999)
Kjeld Damgaard: "Betalte skat til den forkerte kommune i 100 år" i Helsingør Kommunes Museers Årbøger 1998 (1999)
Lars Bjørn Madsen: "Nordkysten fra Helsingør til Munkerup", 2003

SOGNEFORSTANDERSKABETS FØRSTE TID

Harald Jørgensen: "Lokaladministrationen i Danmark" (1985)
Kjeld Damgaard: "De drak og fødte penge" i Helsingør Kommunes Museers Årbog 1998 (1999)
"Tikøb Sogneforstanderskabs Forhandlingsprotokol 1842-1849" (i Landsarkivet)

FATTIGFORSORGEN I TIKØB FØR 1861

TIKØB FATTIG- OG ARBEJDSANSTALT

Hjalmar Erichsen: "Træk af Socialvæsenets historie i Tikøb Kommune" i Saga 1960-61 (1962).
Sognerådets forhandlingsprotokoller 1859-1958 (i Landsarkivet)
Fattigudvalgets forhandlingsprotokoller 1911-1935 (i Landsarkivet)

Helsingør Dagblad og Helsingør Avis, diverse numre og årgange.
Harald Jørgensen: "Studier over det offentlige fattigvæsens historiske udvikling" (1940)
Lisbet Holck Jensen: "Tikøb Forsørgelses- og Arbejdsanstalt" i Egebækken nr. 32+33 juni/december 2002.

FRA ENKELTMANDSVALG TIL PARTIVALG

"Kommunale Valg" udgivet af Statens Statistiske Bureau i årene fra 1904 og til 1970.
Diverse årgange af Helsingør Avis, Frederiksborg Amts Avis, Helsingør Dagblad og Helsingør Socialdemokrat.
Sogneforstanderskabets og sognerådets forhandlingsprotokoller 1842-1970 (Helsingør By-museum/ Landsarkivet).

KOMMUNEKONTORET

Else Børgesen (Christian Sørensen, red.): "Fra åbent ildsted til farve-TV", i Helsingør Kommunes Museers Årbog 1993 (1994).
Oplysninger og materiale fra Ida Schmidt, Conny Larsen, Jørgen Basse Larsen, Inger Saabye, Agnes Olsen og Fini Pode Pedersen.

DE FATTIGE OG DE ÆLDRE

Kjeld Damgaard: "Strandhøj fra privatbolig til ældrecenter" i Egebækken nr 28, juni 2000.
Kjeld Damgaard: "Om Lig-, Begravelses-, Sygepleje-, Låne-, Hjælpe og Sygekasser" i Egebækken nr 29, december 2000.

GLIMT FRA SOGNERÅDETS ARBEJDE

Kjeld Damgaard: "Skadedyret gråspurven", i Egebækken nr 23, december 1997.

TIKØB KOMMUNE UNDER BESÆTTELSEN

Kjeld Damgaard: "Et forgæves kup i Tikøb" i Helsingør Kommunes Årbog 1998 (1999)
Axel Ploug: "Hornbæk Frivillige Vagtværn 1944-45" i "Hornbækeggen" nr 68, maj 2002.
Fini Pode Pedersen: " Vagtværnet i Espergærde" i "Egebækken" nr. 34, juni 2003.

KOMMUNENS BRANDVÆSEN

Kjeld Damgaard: "Mennesker og Huse langs Strandvejen i Skotterup" (2006)
A. Krieger: "Tikøb Brandvæsen" i "Brandfare og Brandværn" nr 8, 15.august 1931.
A. Krieger (red.): "Danmarks Brandvæsener", Kbh. 1936.
"Redningshistorisk Forenings Information" nr. 1, juli 1993.
Julius Jensen: "Saunte Sprøjte" i Saga 1962-63.
Information og materiale fra Uffe Mortensen, Helsingør
Information og materiale fra fhv. vicebrandinspektør Anders Olsen, Tikøb
Information og materiale fra fhv. brandmester Leif Petersen, Tikøb

Information og materiale fra fhv. vicebrandinspektør Orla Sørensen, Tikøb
"Protokol for Tikøb Brandvæsen 1953-79" (i privateje)

SKOLERNE, ELEVERNE OG LÆRERNE

Kjeld Damgaard: "Landsbyskolen i Tikøb Kommune - særligt belyst ved Nyrup Skoles historie 1946-1963" (1989)

Kjeld Damgaard: "Espergærde Ungdomsskole 1963-2003" (2003)

Th. Mejnholm og Aage M. Rasmussen: "Spredte Træk af Folkeskolens Historie i Tikøb Kommune". (1944).

Mogens Lønstrup: "Skolerne i Hellebæk-Aalsgaard" (1976).

Kirsten Johansen: "Krogerups Skole for Tiberup og Mørdrup" i Helsingør Kommunes Museers Årbog 1998 (1999)

Karl Hoffmann: "Træk af Hornbæk skoles historie" i Hornbækkersamfundets årsskrift 1948.

Joakim Larsen: "Skolereformen af 1789 paa Frederiksborg og Kronborg Amter" i Fra Frederiksborg Amt, 1914.

Julius Jensen: "Skoledage i Borsholm" i Saga 1971.

Kjeld Damgaard: "Fortegnelse over lærere i Tikøb Kommune 1712-1970" (upubliceret materiale i Kjeld Damgaards arkiv)

Henrik A. Bengtsen: "Frøken Svedstrups Private skole i Mørdrup" i Fra Frederiksborg Amt 1984.

"Anordningen for Almueskolevæsenet paa Landet" af 29.7.1814.

"Tikøb-Hornbæk og Hellebæk Sogns Skolekommissions-Protokol 1814-24" (Landsarkivet)

Tikøb Kommune "Skolesager" 1879-1933 (i Landsarkivet).

Tikøb Kommunes Skolevæsen - diverse årsberetninger.

FRA BOGSAMLING TIL FOLKEBIBLIOTEK OG BOGBUS

Kenno Pedersen: "Når bare der er et punktum". i Helsingør Kommunes Museers Årbog 1999 (2000)

Diverse dokumenter m.v. i Espergærde Biblioteks arkiv

Diverse dokumenter m.v. i Kjeld Damgaards arkiv

VEJENE I KOMMUNEN

Steffen Elmer Jørgensen: " Fra Chaussé til motorvej" (2001)

Teknisk Udvalgs prototokoller 1956-70. (i Flynderupgaard Museet / i Landsarkivet)

TIKØB KOMMUNES GAS- OG VANDVÆRK

Kenno Pedersen: "Helsingør Vandforsyning" 1895-1995

Kjeld Damgaard: "Sydkysten gennem 100 år" (2004)

Lars Bjørn Madsen: "Hornbæk Vandværk 1906-2006" (2006)

Sigfred Holler: "Det Danske Gascompagni 1853-1953" (1953)

TEKNISK UDVALGS MANGE OPGAVER

Teknisk Udvalgs forhandlingsprotokoller 1956-70, (i Flynderupgaard Museet / i Landsarkivet)

DE BORGERLIGE OMBUD

Sogneforstanderskabets og sognerådets forhandlingsprotokoller 1842-1970 (Helsingør By-museum/ Landsarkivet).

TIKØB SOM UDVIKLINGSKOMMUNE

Jørgen Christensen: "Den hvide By med de røde tage" (2005)

Kjeld Damgaard og Carsten Christensen: "Kvistgaards Historie" (1975)

Kjeld Damgaard: "Sydkysten gennem 100 år". (2004)

KAMPEN FOR SELVSTÆNDIGHED

"Købstædernes fremtidige grænser", udgivet af Købstadsforeningen (1965)

Frederiksborg Amts Avis 1965-70

Helsingør Dagblad 1965-70

Nordsjælland 1965-70

Op og Ned Langs Kysten 1965-70

PERSONALIA M.V.

Victor Elberling: "Rigsdagens medlemmer gennem 100 år" bd I-III (1949)

Gunnar Bergsten: "Skovene omkring Helsingør" (1999)

"Blaa Bog", diverse årgange

"Dansk Biografisk Leksikon" (1979ff)

"Danske Landmænd og deres indsats" (1947)

Diverse stater og erhvervshistoriske fremstillinger for bl.a. forstkandidater, landmilitæretaten, sagførere, teologer, murermestre, tømrermestre og skolelærere.

Materiale i Det Kgl. Biblioteks portrætsamling

Materiale i Flynderupgaard Museets arkiv

Materiale i Helsingør Byhistoriske Arkiv

GENERELT

L. F. la Cour: "Sogneraad og Amsraad" bd I-III (1941-48)

Kenno Pedersen: "Træk af Helsingør og Tikøb kommuners historie 1914-1994", artikelserie i Helsingør Dagblad 1996-97.

"Kommunal Årbog", årgangene 1930-1970.

Diverse love, betænkninger og bekendtgørelser.

Tak for hjælpen...

Utallige har i større eller mindre omfang hjulpet med tilvejebringelsen af materialet til denne bog. Det er derfor ikke muligt at takke alle, men en række personer fortjener en tak for hjælpen.

Lars Bjørn Madsen, Helsingør Bymuseum
Anders Olsen, Tikøb
Leif Petersen, Tikøb
Orla Sørensen, Tikøb
Erik Trolle, Hellebæk
Uffe Mortensen, Helsingør
Agnes Olsen, Bistrup/Mørdrup
Fini Pode Pedersen, Mørdrup
Conny og Jørgen Basse Larsen, Mørdrup
Ida Schmidt, Mørdrup
Inger Saabye, Mørdrup
Ulla Ring, Tibberup
Lisbet Ilsøe, Snekkersten
Ulla Bang, Mørdrup
Ågot Bryde Andersen, Flynderugaard Museet
Anne Majken Snerup Rud, Flynderupgaard Museet
Sandy og Morten Steen Petersen, Hellebæk
Lotte Steen Hansen, Nivaa
Christian Sørensen, Tibberup

For korrekturlæsning rettes en varm tak til konsulent Helge Mørdrup Jensen, Snekkersten.

Og sidst, men ikke mindst en kærlig tak til Lisbeth - for stor tålmodighed og forståelse...

Kort over Tikøb Kommune med nærmeste omegn

Kortet viser Tikøb Kommunes område - tegnet af Geodætisk Institut 1917. På kortet er det muligt at finde stort set alle de oprindelige stedhavne, som er anvendt dels i fremstillingen, dels i oversigten over sogneforstanderskabets og sognerådets medlemmer på de foregående sider.

Man kan med fordel sammenligne med kortet side 10, hvorpå kommunegrænserne gennem tiden er indtegnet.

Tikøb Sogneråds 19 medlemmer forsamlet til møde i sognerådssalen i Tikøb i 1941. Omkring bordet ses fra venstre: Ole Larsen, Jens Christiansen, Jacob Hansen, Johannes Svendsen, Niels Thomsen, Otto Mathiasen, Herman Jensen, Martin Olsen, Valdemar Hansen (sekretær), Herman Sandell (formand), Carl V. Hansen (næstformand), Alfred V. Jørgensen, Axel Jørgensen, Niels Jensen, Frederik Gaarde, Harald Knudsen, Helga Warming-Larsen, Valdemar Jensen og Vilhelm Larsen. Bagerst i salen til højre ses sognerådsmedlem Karla Larsen.

Personerne til venstre ved vinduet og i baggrunden er kommunale funktionærer samt repræsentanter for de daværende tre lokale dagblade. Siddende ved vinduet ses kommuneingeniør Leo Davidsen, til højre for ham kontorchef Viggo Erling.

Bemærk, at man i denne gamle sognerådssal havde opsat fotos i ovale mahognirammer af en stor del af de tidligere sognerådsmedlemmer - de store rammer øverst viser sognerådsformændene gennem tiderne.